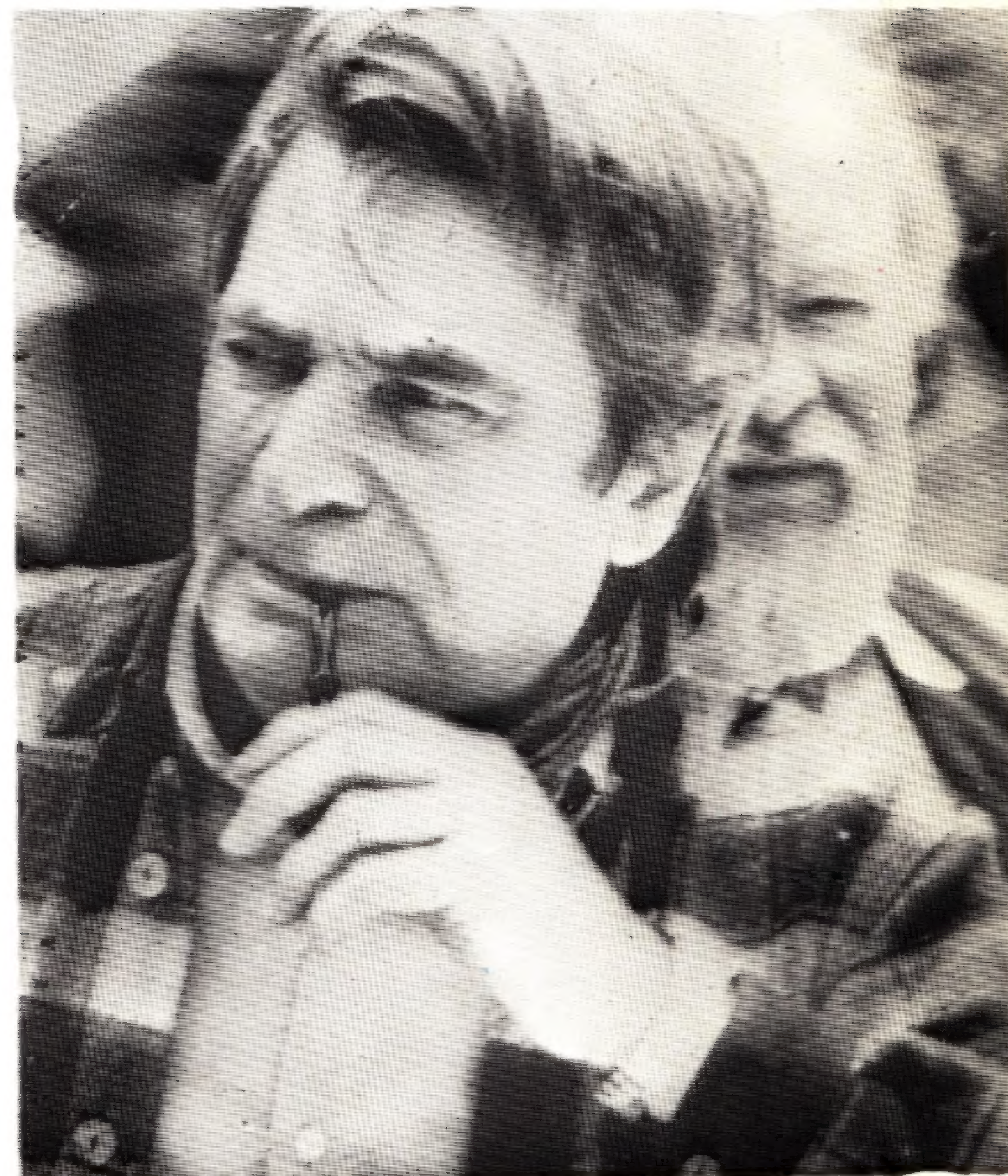
constantin ţoiu



ISBN 973-21-0422-8

1420



1200 LEI

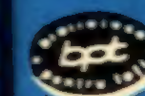
editura minerva

«Mai mult ca în orice roman al său, Constantin Ţoiu reuşeşte să implice într-o ţesătură inextricabilă idei de o gravă rezonanţă istorică. Totul se înlănţuie în această carte, curge, decurge, fără poticneli şi stridenţe, într-un ritm susţinut, cu alternări derutante de planuri, cu o tehnică invidiabilă a decupajului şi, mai ales, cu un *firesc* ce pare al vieţii înseşi, dar care e, de fapt, performanţa artei adevărate.
Prin *Căderea în lume*, autorul *Galeriei cu viţă sălbatică* ne dă cel mai bun roman al său.»

MIRCEA MARTIN

1420

constantin ţoiu





constantin ţoiu

căderea în lume



OBSEDANTUL DECENIU

Ilustraţia copertei de Dumitru Verdeş

Textul volumului de faţă a fost reprodus după: CONSTANTIN ŢOIU - *Căderea în lume*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1987.

constantin ţoiu

căderea în lume

roman

Cuvânt înainte de Nicolae Manolescu

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1994

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

ISBN 973 - 21 - 0422 - 8

FICŢIUNEA MEMORIALISTICII[1]

Căderea în lume este un valoros roman, interesant, captivant, cu o gamă portretistică variată (Leo, Babis întâiul, domnul Negotei, Sara, Mita, Brenner şi multe personaje secundare), cu secvenţe greu de uitat (cum ar fi drumul spre Canossa al lui Babis întâiul, însoţit de Mita, care încheie cartea), şi, nu la urmă de tot, scris cu o subtilitate a limbii care ne face să ne gândim la maeştrii de odinioară, căci astăzi nu se mai poartă.

Cititorul va sezisa tehnica memorialistică pe care Constantin Ţoiu o întrebuinţează cu strălucire într-un roman, şi chiar dacă modelul real nu e totdeauna

1 Titlul cronicii literare publicate în „România literară,,, nr. 1/1 ianuarie 1988, p.9.

identificabil ori pur şi simplu nu există, impresia, la lectură, este aceeaşi. E foarte posibil ca, după ce a încercat-o în ficţiune, Constantin Ţoiu s-o practice şi în memorii adevărate. Insolitul observaţiilor, amestecul de toleranţă şi de sarcasm, fineţea spirituală a malitiei şi, dacă pot zice aşa, *cultura* ei (poreclele, scoase din cărţi, pe care personajele din *Căderea în lume* şi le aplică unele altora sunt savuroase) vor face probabil ca aceste memorii viitoare să fie extraordinare.

NICOLAE MANOLESCU

NOTĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ

Constantin Ţoiu s-a născut la 19 iulie 1923 în Urziceni, judeţul Ialomiţa. Şcoala primară o absolvă în localitate. Liceul îl face la Braşov, la *Meşota,* secţia umanistă. Diferenţa dintre peisajul pitoresc al Bărăganului şi lumea oraşului de la poalele Tâmpei, cu civilizaţia citadină şi cultura lui medievală, îl vor marca pe viitorul prozator, după înseşi spusele sale, în declaraţii, interviuri, mărturii scrise, directe. Profesori excelenţi au contribuit la formarea sa intelectuală încă din adolescenţă, printre care cel de limba latină, Hoidas, pomenit cu diverse ocazii.

Războiul îl prinde elev. Armata o face la şcoala militară de aviaţie Buzău, ca observator aerian. Nu participă la lupte. Este demobilizat cu gradul de sub-locotenent în rezervă. În 1942 se înscrie la Facultatea de litere şi filosofie din Bucureşti, pe care o termină în vara lui 1946, cu o licenţă *Magna cum laude.* Printre profesorii din acea perioadă se remarcă: Mircea Florian, Tudor Vianu, Mihai Ralea, Mircea Vulcănescu, scurt timp şi D. Gusti, la catedra de sociologie. A fost ultimul an în care se mai predase „filosofia idealistă“. Începând cu anul următor, 1947, în facultate avea să fie introdus marxism-leninismul, cu urmările lui nefaste. Autorul insistă asupra acestei „rupturi“ nefericite de tradiţia românească strălucită, în gândire şi literatură, din anii interbelici. În scrisul său se simte stilul „vechii şcoli“, ceea ce îi va conferi o anume particularitate faţă de confraţii mai puţin vârstnici.

După terminarea facultăţii, lucrează în diverse edituri – Editura de stat pentru literatură (apoi E.S.P.L.A.), ca redactor la secţia de traduceri, unde redactează şi stilizează tălmăcirile din autorii clasici, ceea ce îi asigură un bun exerciţiu şi o

profundă cunoaştere a literaturii universale. A lucrat de asemenea ca redactor la revista „Luceafărul", la televiziune şi la „România literară" până în ianuarie 1990.

Primul roman, *Moartea în pădure*, apărut în 1964, în zorii deschiderii culturale ce avea să urmeze după 1965-66, a fost irelevant, autorul dând impresia că ţinea să-şi semneze prezenţa în „condica" viitorilor prozatori. Mai interesant a fost volumul următor de nuvele, *Duminica munţilor* (1967), care s-a bucurat de o bună primire din partea criticii. Au urmat *Pretextele*, (două volume) şi un volum de publicistică, *Destinul cuvintelor* – care anunţau un narator cu o puternică tentă eseistică.

Galeria cu viţă sălbatică, apărută în 1976, îl va consacra, proiectându-l deodată în primul rând al prozatorilor români contemporani. Cartea a fost tipărită în câteva ediţii, fiind tradusă în franceză, germană, maghiară, poloneză şi în engleză, la Iowa-City, SUA, în cadrul *Programului internaţional scriitoricesc (International Writing Program)*. Urmează după câţiva ani *Însoţitorul* (1981), o cronică a Bărăganului diferită de modelul clasic cunoscut şi care a întărit poziţia autorului în rândul naratorilor români.

Obligado (1984) abordează cu îndrăzneală şi sinceritate tema psihologică a unei perechi pe care moartea o desparte în plină maturitate.

Căderea în lume (1987), roman apărut în 1988, are în centrul acţiunii falsa opoziţie a extremismelor de dreapta şi de stânga, care de fapt converg spre anihilarea libertăţii şi personalităţii umane.

Un volum intitulat *Prepeleac* (1990) cuprinde publicistica ultimilor ani (despre Creangă) urmat de un al doilea volum despre *Ţiganiada* (şi Neculce), în curs de apariţie. Astăzi, în 1994, autorul colaborează săptămânal la „România literară", semnând de ani de zile rubrica „Prepeleac" precum şi micro-eseuri la cotidianul bucureştean „Libertatea".

Redacţia B.P.T.

Răspunde, bătrâne! răspunde, ce ştii,
Cu pana în mână de stai şi nu scrii?...

Samson Bodnărescu,
Ce poate fi, va fi

CAPITOLUL 1

De când lumina zilei devenise pentru mine un prilej de neîntreruptă ofensă, o veşnică ironie citită în ochii tuturor, mă hotărâsem să circul numai noaptea. Băteam singur străzile pustii, treaz, odihnit, pătruns de importanţa mea regăsită, posedând în fine un avantaj asupra puzderiei de cetăţeni răutăcioşi, adormiţi. Multe ciudăţenii mi se întâmplau sau îmi treceau prin minte şi care ziua s-ar fi pierdut fără consecinţe în larma energică şi cu scop a vieţii. Aş fi putut să le zic nopţile, gândurile unui biet reparator de ochelari. O stratagemă. O mică stratagemă. Ţinteam, desigur, mai sus.

Până când, în ambiţiosul meu rond de noapte, îmi apăru aş greşi dacă aş spune înainte: în urmă, pe urmele mele, acest domn Negotei... Sunt indivizi pe care îi cunoşti ca din întâmplare şi despre care mai târziu, dintr-un motiv ori altul, zici „dracul mi l-a scos în drum". Aşa era şi cu Negotei. Deşi, ca să fiu drept, nimeni din câţi inşi cunoscusem întâmplător, şi cunoscusem o groază, mai întâi ca reparator de ceasuri şi de ochelari în Piaţa Sfântu-Gheorghe, mai apoi ca ajutor de arhivar la tribunalul doi, nu mă admirase ca dânsul şi nu-mi dăduse atâtea semne de simpatie. Un noctambul şi el, un trecător credincios al celor două căi paralele, *Dorobanţi* şi *Floreasca*...

Punem, totuşi, prea repede şi prea mult bază pe întâmplări. Leneşi, ne aruncăm imediat în braţele lor... Cred că era pe la *Urgenţă*. Acolo făcuserăm noi cunoştinţă întâia oară în iarna lui 1984 pe un viscol straşnic. Ne tot prezentam unul altuia,

răcnind în crivăţ, fără să ne auzim. Aplecându-se la înălţimea urechilor mele, cum faci când te adresezi unui copil, îl auzisem, în sfârşit, prin ninsoarea furioasă: *Ne-go-tei*! Un nume de la munte parcă, cetină şi umbră de brazi. Mă înşelasem însă. Era din Ţara Românească de jos a Moldovei. Nimeni nu mai ştia de unde venea, se scuza, avea aerul că se scuză, şi mai auzisem ceva prin rafalele vântului... mocani... oi... munţi... şi încă ceva ce se pierduse în vifornită.

Apucaserăm să ne dăm după un colţ mai ferit. Când îmi rostisem şi eu numele meu de familie, se arătase foarte surprins. „Vătăşescu?“... Păi nu eram cumva din neamul Vătăşeştilor?... familia Vătăşescu... de pe la gurile Siretului, cu o ramură aplecată dincolo şi care avuseseră o moşie întinsă?... Nu eram rudă cu Vasile Vătăşescu, Vasi cum i se mai zicea, faimosul prefect de Covurlui, care prin 1932 îl întâmpinase pe proaspătul înscăunat Carol al doilea cu o mămăligă cât roata carului în loc de pâine şi sare – luaţi, majestate, gustaţi, cu asta ne-am ţinut, cu asta ne ţinem! şi regele gustase râzând, un rege nu se miră de nimic. Degeaba, că ăilalţi tot îl destituiseră. Şi care (tot Vasi) înainte de asta, câştigase la Paris la cursele de cai *Le pari mutuel*, când cu suma aceea enormă voise să cumpere o cafenea, cafeneaua Soufflot din Montmartre căreia se gândea să-i schimbe firma şi să-i spună *La dulcea Moldovă*, pe româneşte... Eram uimit. Tot ce spunea era adevărat. De unde aflase, cum de ştia despre Vasi atâtea?... Simplu. Scriseseră ziarele. Ziarele vremii. O săptămână o ţinuseră lanţ, şi nu numai la cronica *Hipo*. Ce timpuri! Nu puteai să faci o năzdrăvănie, fără să te ştie toţi, numaidecât. Nu i-am ascuns, deşi în primul moment fusesem gata să neg, că el era chiar tatăl meu. Mândru de el nu prea eram; dar faptul că un necunoscut, în toiul unei nopţi de iarnă, îşi adusese aminte cu atâta uşurinţă de isprăvile lui, îmi plăcuse. Mă şi luptasem niţel în sinea mea să rezist acestei plăceri în care eu n-aveam nici un merit. Oricum, sângele, oricât s-ar otrăvi pe parcurs (şi se otrăvise), apă nu se face... Mai trăia, deci?... Trăia şi era sănătos?... Era: iar domnul Negotei dedusese cu precizie

că „în acest caz, înainta sigur spre nouăzeci“. Mă aşteptam să întrebe, să aducă vorba şi despre *celălalt* Vătăşescu. Tot atât, dacă nu şi mai vestit decât fostul prefect de Covurlui. Era cu neputinţă să nu fi ştiut sau auzit de el, şi de el, de vreme ce cunoştea atâtea amănunte despre Vasi. Nu pomenise însă nimic, şi îi apreciasem tactul, mai mult chiar, delicateţea... Oricare altul n-ar fi pierdut ocazia să se refere în primul rând la viaţa politică, scurtă, dar viaţă, a *celuilalt*, a cărui, nu numai umbră, mă urmărea. De atunci, din miezul iernii grele a lui 1984, se înfiripase între noi, între mine şi domnul Negotei, o amiciţie neaşteptată. Noaptea toţi oamenii devin suspecţi. Şi totuşi, noaptea, învăluindu-i în mister, îi şi apropie, mai mult decât ziua.

Nu ştiu cum venise vorba... Ningea cu fulgi mari, grei în rafale. Era ger, întuneric beznă. Înaintam gâfâind prin nămeţi. Domnul Negotei se oprea des, inima. Nu prea era recomandat să se plimbe pe o vreme ca aia, i-o şi spusesem, prevenitor. El îmi mărturisise că orice ar fi fost, îi plăcea iarna, iarna era anotimpul său preferat şi că, cel mai mult, i-ar fi plăcut să moară aşa, în viscol, la aer rece, curat, şi dacă te mai învelea şi zăpada... La început îl luam în serios. Pe urmă îmi dădusem seama că era un cabotin şi-un răsfăţat. Ah, da, îmi aduc aminte cum venise vorba... Discutam despre lipsurile iernii şi despre bogăţia de altădată, despre faptul că un om care a fost bogat suportă mai uşor sărăcia „mai ales dacă i s-a luat deodată totul“; sau, şi treptat, dar într-un timp mai redus şi cu plan „cum fusese încercat şi bietul Iov“, spunea domnul Negotei; pe când arviştii şi, în general, parveniţii fac din asta o veritabilă tragedie, văitându-se cu o lipsă de pudoare cu atât mai făţişă, cu cât averea strânsă o realizaseră pe mai puţin merit sau muncă, dacă nu pe căi necinstite, aşa că să nu ne mai plângem „domnule Vătăşescu“, şi înţelesesem că în tagma foştilor oameni bogaţi vâra şi familia noastră, şi adevărul chiar acesta era, nici lui Vasi nu-i păsa de scăpătarea lui, ba făcea haz de ea luând-o ca pe o nouă experienţă ce trebuia primită şi trăită. Aici avea dreptate domnul Negotei, când pomenea de Iov. Pe

urmă iar vorbiserăm despre lipsuri văitându-ne, uitând de nobleţea poziţiei noastre de mai înainte. El se oferise să-mi facă rost de cafea bună la un preţ rezonabil. Declinasem politicos oferta. Nouă de cafea ne făcea rost madam Filionescu. Poate ceva unt? Nici unt, de altfel îl evitam, – da, aşa era, colesterolul, deşi după unii medici... Cred că asta se întâmpla pe *Dorobanţi*, cea mai curată arteră din Bucureşti, mă refer la asfalt. Era un lucru căruia i-ar fi stat mai bine să fie spus vara, când orişicât ai la dispoziţie zarzavaturile, fructele, verdeţurile. Spusesem în viforul acela: „Domnule Negotei, la urma urmei, ce ne tot plângem noi atâta? Bogăţia, dacă ne gândim bine, nu constă în acumularea de bunuri, ci în limitarea necesităţilor." Cam acestea fuseseră cuvintele. Sunt convins că datorită lor l-am cunoscut pe fratele său mai mic, Leo... Negotei exclamase: „cine a spus asta?!" şi, făcând o mişcare greşită, căzuse peste un troian de zăpadă. L-am ajutat să se ridice, l-am scuturat, aşteptând să-şi regăsească respiraţia. Îşi revenise şi ţinându-mă de braţ spusese vesel vorba aceea a lui, pe care atunci o auzii prima dată, *si tira avanti*! să ne târâm înainte. „Dar ce idee mare aţi avut!" repeta în culmea admiraţiei, şi că avea să i-o spună neapărat şi lui Leo, fratele său mai mic, şi-mi vorbise întâia oară despre el. Atât a trebuit. O frază. O minciună de fapt, pentru ca prietenia noastră să-şi găsească un temei, şi nici măcar nu ştiam cum arătam noi la lumina zilei, cum îi făceam faţă. Dacă aş fi fost cinstit, i-aş fi mărturisit că nu mie îmi aparţineau cuvintele acelea, ci papei de la Roma. Polonezul împuşcat de turcul şiret care zicea că-i Cristos. El le spusese, auzisem la radio, era după una din călătoriile lui în ţările nevoiaşe, şi ăstora ce să le zici? Când un polonez îşi pune ceva în cap... Vorba lui Churchill: *splendizi în revoltă şi ruină*. Cum de-mi venise în minte ideea aceasta?! Domnul Negotei mă chestiona plin de admiraţie. Tăceam ca un hoţ şi-un trişor. Îl ascultam cu ochii în jos, de jenă că păcăleam un om atât de încrezător şi care părea că începuse să se considere prietenul meu, ceea ce putea să fie o imprudenţă. Vasăzică mai eram şi modest pe deasupra! trăsese

încheierea el luptându-se cu ninsoarea, înaintând prin noaptea arctică. O lumină palǎ cădea pe trotuarul înzăpezit. Bătea din vitrina unei florării în care ardea un bec de 25 de waţi, cunoşteam. Nişte glastre mari de flori artificiale reuşeau să iasă din bezna compactă a florăriei. Ne opriserăm în dreptul vitrinei. Priveam florile artificiale, durabile, sustrase oricărei deveniri. Ceva mai pustiu, nu mai văzusem. Eu, care inventam, care construiam pustiul. Negotei tăcea contemplând spaţiul acela sărac luminat. L-am privit pe furiş. Faţa sa plăcută de om de lume căpătase în lumina spectrală expresia unui răufăcător. Se gândea încordat la ceva; o crispare care îl urâţea. Eram pregătit să-l aud făcând o remarcă tot pe chestia „necesităţilor limitate", care îi stârnise atâta admiraţie. Picioarele îmi îngheţaseră. Începusem să tropăi mărunt pe loc. Domnul Negotei se trezi parcă din absenţa aceea a lui care se prelungea; şi când vorbi, o făcu pe un ton ceremonios, deşi ce-mi propusese el se potrivea mai curând cu un ton destins, glumeţ. Nu prea avea prieteni, îmi mărturisise, prieteni adevăraţi, instruiţi, din aceia cu care te înţelegi din jumătăţi de cuvinte, – şi-mi făcuse propunerea să ne împrietenim, să nu lăsăm întâlnirile noastre la voia întâmplării; era o cădere sentimentală, o depresiune de moment, cum li se întâmplă oamenilor bătrâni. Ce-ar fi fost să ne fi spus pe numele cel mic? şi că să-l iert că avea îndrăzneala... că se insinua... că făcea abuz de o familiaritate care... Părea foarte încurcat. L-am scos imediat din încurcătură. Vorbeam cu feţele îndreptate spre vitrina pustie, fără să o mai fi văzut de fapt. Cum să nu, cu plăcere! acceptasem pe loc cu falsa vioiciune pe care politeţea o aşterne peste clipele delicate. Am scos mănuşa, i-am întins mâna în lumina geamului încasabil, „mie îmi zice Babis!". „Babis!" a făcut el şi mirat şi vesel, „nici că se putea ceva mai nimerit!" Nimerit, de ce? nu pricepusem; numele meu însă îl pusese deodată într-o stare de bună dispoziţie.

Dar surprinderea mea fusese şi mai mare. Pe un domn atât de bine crescut şi de manierat şi care avea alura unui lord (culmea era, pe urmă aveam să aflu, că „lordul" îi şi ziceau copiii din

cartier), să-l cheme Gheorghiţă!... Începusem să râd. Gheorghiţă! repetam, dar e un nume atât de simpatic! Domnul Negotei râdea şi el satisfăcut. Avea un râs al lui când era mulţumit de ceva, băgasem de seamă în săptămânile următoare, râdea cu tot corpul, cutremurându-se, silindu-se să se stăpânească, stânjenit parcă de motivul ce-l făcea să râdă. „Nu-i aşa că e un nume caraghios de simpatic?" întreba căutându-mi privirile pe care încercam să le ascund. „Cunoşti cântecul – făcea – paşte calul lui Gheorghiţă priponit de-o garofiţă..."? „Cum să nu, cum să nu", răspunsesem înveselit, „garofiţa s-a uscat, calul lui Gheorghe-a scăpat". „Poftim... poftim! câtă gentileţe... câtă gingăşie... domnule... adică dragă Babis, în ce limbă din lume şi la care popor din lumea asta largă mai întâlneşti aşa ceva, vreau să zic un cal priponit de o garofiţă, ah, prizonierul unei garofiţe, ce rafinament de covor persan, dar ce zic eu perşi, nici nu se compară, cuvântul rămâne cuvânt, covorul se uzează, ajunge cu timpul o cârpă bună să te ştergi cu ea pe picioare, dar verbul, dragă domnule Babis!... şi, auzi dumneata, acest cal scapă din dulcele său prizonierat nu prin forţă, nu prin cine ştie ce violenţă bestială, ci abia când garofiţa consimte, uscându-se... nu? garofiţa se usucă, cedează, vasăzică, renunţă la delicata ei tiranie şi animalul se eliberează, şi nu se ştie dacă nu cu regret, dar asta e părerea mea personală..." Am mirosit imediat pe folcloristul, amator sau profesionist. Nu cumva... – şi-l întrebasem dacă nu era de specialitate.

Era, recunoscuse, scrisese câteva cărţi, şi mai adăugase că avea o adevărată pasiune pentru filatelie. Schimbaserăm între noi adresele şi numerele de telefon şi ne reluaserăm mersul prin viscolul duşmănos spre blocul „Perla". De obicei, de aici o coteam la stânga, pe *Hatmanul Arbore*, pe urmă iar la stânga, pe *Floreasca*. Erau nopţi când, mergând pe *Floreasca*, o luam tot la stânga pe *Bunătatea samariteană*, după ce treceam de *Axinte Uricariu*, iar din *Bunătatea samariteană* ori o coteam din nou la stânga pe strada *Popasului*, ori o făceam la dreapta pe *Cronicarilor* de unde pătrunzând în *Radu Popescu* ajungeam la acel semn de circulaţie rar, o bară roşie culcată peste una albă verticală indicând terminusul, înfundătura, *Dead end*,

arătase semnul prima dată domnul Negotei ajungând în dreptul acelei indicaţii internaţionale căreia englezii îi spun „sfârşit mort", – anglosaxonii ăştia – spusese el – când numesc un lucru, îl sapă parcă-n piatră, nu'ş cum dracu, şi zic moarte cum zicem noi viaţă. *Dead end*! Aşa era. Chit că în cazul nostru punctul terminus, înfundătura, nu era fără ieşire, vorba unuia din tramvaiul 26: o gaură în Bucureşti pe unde să te strecori găseşti orişicând; fiindcă imediat urma *Pitaru Evanghele*, un maţ de uliţă îngust, pietruit cu bolovani de râu, încât uliţa părea verile un râu uscat, sau care refuzase într-o zi să mai curgă din cine ştie ce motive; şi pe unde se putea strecura, totuşi, o maşină, şi cu nişte căsuţe ferite, scăpate de la demolări, iertate, ori amânate doar, nişte mici forturi de lemn, cărămidă ţigănească, uluci vechi, dese, înalte, peste care vedeai doar acoperişurile de carton gudronat; pe la unele, câini răi, purcei guiţând nevăzuţi, cocoşi care între timp dispăruseră; neschimbat, sau veşnic, sau poate că doar de neînvins rămânând zuruitul zarurilor, interminabilelor partide ale jucătorilor de table nevăzuţi şi ei dar prezenţi îndărătul gardurilor şi porţilor de lagăr sau de redute, cu norocul ori ghinionul lor; un loc al slujbaşilor, meseriaşilor mărunţi, cizmari mai ales pe vremuri, cum zisese însuşi Negotei, şi pe care de la 1848 încoace nu mai contase nici o revoluţie. Şi uliţa aceasta pierdută, uitată şi anacronică, avea îndrăzneala să dea, să se verse (ca presupusul râu) direct în *Calea Dorobanţi*, cea mai modernă şi mai curată arteră din Bucureşti. Erau şi nopţi când Negotei mă conducea în sus pe *Floreasca* lăsând în stânga strada *Vârful cu dor*, după care, traversând şi luând-o înainte pe trotuarul celălalt ajungeam colţ cu strada *Aviator Ion Muntenescu* doborât, căzut la datorie în primul război mondial. Aici ne despărţeam. La ce număr locuiţi? întrebase întâia oară el aflând că stăteam pe *Muntenescu*, – pretindea că avea pe acolo o cunoştinţă. La 86, am minţit. „La 86! se mirase. Imposibil! nu are atâtea numere". Tăcusem. Arma mea favorită a fost totdeauna minciuna. Şi eram în drept, aş spune chiar în legitimă apărare s-o folosesc. Întâi, la început de tot, în copilărie, nu ştiam că nimeni nu

bănuieşte ce gândesc... Credeam că un gând şi nerostit se ghiceşte imediat şi că oamenii se înţeleg şi astfel, fără să-şi vorbească. Ceva mai târziu, când mi-am dat seama că aveam, miraculosul avantaj de a gândi un lucru şi nimeni, dar absolut nimeni, de a nu ghici sau afla care anume, şi că, prin urmare, tot ce se întâmpla între mine şi ceilalţi nu era decât un joc, oferit în dar, cum primeau copiii de sărbători atâtea, viaţa începuse, în fine, să capete un înţeles. Deci, o luptă, dar cu piedici, capcane întinse şi zâmbind ca să ascunzi mai bine lovitura. Ah, şi libertatea gândirii! Să nu-i treacă nimănui prin cap ce crezi şi ce gândeşti... Partea asta mă interesa, libertatea ca mască, puterea de a-ţi închipui orice şi de-a nu te da de gol nimeni, nici Dumnezeu, din moment ce jocul el îl crease... Dacă ce gândeam îmi aparţinea în exclusivitate, de ce nu aş fi făcut un pas înainte şi să nu fi inventat ceva care nu exista, dar care, în mod inteligent născocit, închegat, ar fi luat înfăţişarea a ceea ce, toţi, minţindu-se unii pe alţii, numesc adevăr, – fecioara din templu pe care nimeni n-o posedă, dar la care toţi stricaţii se referă. Domnul Negotei, fie că mirosise, fie că o nimerise, adăugase în glumă, – după ce spusese „86? Imposibil!“, referitor la strada Muntenescu, – „aveţi grijă, băgaţi bine de seamă nu care cumva să locuiţi, aşa, într-un basm, într-o ficţiune, ha-ha-ha, ca Leo, ca şi Leo, trebuie să i-o spun, am să i-o spun şi lui Leo. Şi după aceea, râzând mereu bine dispus, pe când ne strângeam mâna fără să ne scoatem mănuşile, a lui cu un deget doar, o mănuşă de lână împletită, şi tropăind pe loc, se lăsa gerul, gerul dinspre ora trei, cel mai al naibii, – “interesant ar fi ca şi noi doi să nu fim decât o invenţie, ho-ho-ho! a acestei ierni cumplite, domnule Babis, o poveste de iarnă frumoasă, artele, imaginaţia, utopiile iubesc iarna... „L'Hiver, saison de l'art serein, l'hiver lucide!...“ Mă gândii pe loc, aşa, de probă, să văd dacă arma, arma mea minunată funcţionează: „eşti o hahaleră bătrână şi caraghioasă!“ şi am aşteptat efectul. Nu se cunoştea. Celălalt mă privea în modul cel mai jovial. Dovadă că habar nu avea...

Negotei dispăruse în jos pe *Floreasca*. „Vorbim la telefon“ striga de departe rotind o mână în dreptul urechii în ninsoarea deasă. Numai de nu ar fi avut un atac de inimă, s-o fi mierlit singur în zăpadă şi neajutorat... Am zis „dracul să-l ia“ cum aş fi zis „doamne fereşte“. Inteligenţa mea lucra din plin, fără moleşelile care te pierd. Şi mila, la urma urmei, e şi ea tot o chestiune de reciprocitate. De frig şi de euforia zorilor am început să alerg prin neaua neumblată. La un moment dat m-am făcut că mă împiedic şi m-am lăsat să cad în zăpada moale, primitoare, cum cad beţivii luptându-se pe drumul spre casă. Câtva timp rămăsei cu obrajii înfundaţi în omătul curat. O plăcere de vis mă năpădise, de somn ciupit în gara Piatra-Olt... Din tot ce venea din cer, şi veniseră multe, îngeri, draci, Dumnezeu, Moartea şi atâtea plăsmuiri, zăpada mi se părea cadoul cel mai puţin meritat. Aşa şi mori, poate, crezând că-i tragi o mică, o foarte mică soileală... M-am ridicat, supraîncălzit, şi am luat-o încet spre casă. Stăteam chiar la numărul 86?... Să fi avut dreptate domnul Negotei: „86? Imposibil!“ Tot ce se poate să fi locuit într-un basm. Negotei poate că nici nu greşise... În orice caz, mai mult decât numărul conta dacă acolo aveam să dau ori nu de robul meu, de cauza nefericirii mele şi care zicea *averea mea este trecutul* (trecutul din care trăiam eu) şi că de trecut sau de această avere nu te expropriază nimeni, decât teribila uitare... Astfel începuse, contra uitării, încâlcita lui mărturie şi rolul meu de fiu renăscându-şi tatăl. Numai cei ce au fost cu adevărat bogaţi ştiu să găsească şi în sărăcie un câştig, poate speranţa de a supravieţui prin atâtea pilde şi poveşti, încredinţate mizerabilei posterităţi.

În noaptea cealaltă însă, cotind-o la stânga pe *Bunătatea samariteană*, cum mergeam pe *Floreasca*, domnul Negotei tot întorcea pe o parte şi pe alta, ca pe o stofă scumpă, ce-i spusesem eu despre adevărata bogăţie, furând cu neruşinare ideea Papei, deşi zăpada abundentă precum şi anevoiosul mers prin ninsoarea deasă ar fi trebuit să-l fi făcut s-o uite... „Vasăzică, o bogăţie care să reiasă din limitarea nevoilor, a

necesităţilor, în care bogat să devii cu cât te afunzi mai mult în sărăcie...“ Ah, ce ochi avea să mai facă Leo, când i-ar fi spus-o, lui care toată viaţa luptase pentru eliberarea omului de orice fel de servituţi, începând cu sărăcia! Dacă nu i-o şi spusese, între timp. Lui Leo îi spunea tot. Chiar mă cuprinsese un fel de nelinişte: să ştii că în spatele tău stă unul, pe care nu-l cunoşti, şi căruia i se raportează zilnic totul...

Bine, făcea Negotei, dar era o idee de milioane! Cum naiba atâtea şi atâtea documente n-o dibuiseră şi n-o puseseră la loc de frunte, mai ales pe criza asta mondială, când toată lumea dădea din colţ în colţ... Păi dacă limitând necesităţile, devenim bogaţi, ce mai la deal la vale, poftim calea înavuţirii mult visate! Să-i lăsăm pe gestionari şi pe toţi responsabilii materialişti să acumuleze şi să crape, de ficat, de stomac, să se înfunde în mlaştina consumului!„.. Formidabil, domnule Babis, scuză-mă, nu-i un compliment stupid, dar ai geniu, ge-niu! nu-ţi dai seama ce porumbel ţi-a ieşit din gură, porumbelul lui Noe nici nu se compară, şi îmi făcuse o reverenţă cu o graţie şi cu o uşurinţă, pe viscolul acela, care mă uimise. Niciodată nu-l auzisem vorbind cu atâta exaltare. Într-adevăr, polonezul o nimerise. Numai unui polonez poate să-i treacă prin cap una ca asta. Dacă ideea nu i-o suflase cumva chiţibuşarul de Ratzinger sau abilul Cassaroli. Mă gândeam că tot religia ştie cum trebuie să te adresezi săracilor şi că „aceşti catolici“ sunt capabili să fie mai radicali în cuvinte decât toţi radicalii din lume... Dar ce tot îi dădeam eu zor cu Vaticanul? Moţul meu din Abrud îi întrecea pe toţi. I-am povestit lui Negotei ce-mi povestise şi mie la rândul său un fost activist din Teleorman care ajunsese gazetar în Abrud, – nu-mi plăceau teleormănenii, mărturisisem, Negotei încercase să afle de ce, trecusem însă peste, lui în schimb nu-i plăceau prahovenii – dar acela era un tip deştept şi cu haz. Intrase în atelier să cumpere o pereche de ochelari de soare, un coleg se repezise până în „Piaţa Unirii“ şi se întorsese vesel cu un kil de brânză de oaie, iar fostul activist, stând cu noi la taifas, ne relatase cu multe amănunte întâmplarea. Se nimerise să fie de faţă la

tocmeală, când responsabilul cantinei orăşeneşti din Abrud voise să-i cumpere moţului cele şaptezeci de putini cu brânză abia coborâtă din munte. Pe responsabil nu-l interesa brânza, pe vremea aia găseai repede brânză, aşa că cineva de azi şi noi, câţi eram în atelier, ne miraserăm, auzind că moţul cerea pe o putină de brânză şaizeci de lei. Responsabilul, pe care nu-l interesă marfa propriu-zisă, ci putinile, voia să pună în ele varză pentru cantină, în anul acela se făcuse foarte multă varză, fusese un an în care tot ce creştea se silea să devină şi reuşea să se transforme în varză, să fie varză, fusese un an al verzei, „un an varză, dacă vreţi“, aşa spunea fostul activist... „Într-adevăr, aprobase Negotei, era un om deştept şi cu haz, cum aţi zis, dacă acestea sunt propriile lui vorbe, am întâlnit şi eu în provincie oameni foarte inteligenţi...“ Şi responsabilul îi spune moţului „mi le vinzi pe toate şaptezeci putinile“. Dar moţul nu vrea să le vânză pe toate, se lasă greu, iar responsabilul crede că e un şmecher, un speculant, şi zice: „uite, îţi dau şaptezeci de lei pe putină“; moţul refuză, „nu vând zice, toate putinile“, – „îţi dau optzeci pe putină!“ – „degeaba“, repetă moţul încăpăţânat; „bine, omule, se enervează responsabilul cantinei, doar n-oi vrea o sută de lei pe putină, sau ai arvunit ceva din ele?“ – „nu, zice moţul, n-am arvunit, dar nici de vândut pe toate nu le vând, îţi vând zece, hai douăzeci cu şaizeci de lei putina, spune omul din Apuseni, pe toate, nu“; „păi de ce să nu le vinzi, scapi de ele, fir'ar ele ale naibii de putini, şi-ţi dau şi un preţ bun“. „Şi calul?“ face moţul. „Ei, ce-i cu calul?“ „Ce mai duc cu el?“ „Ce să mai duci, de ce să mai duci, dacă zic că ţi le cumpăr eu pe toate“. „Păi, se scarpină-n cap moţul, az'iarnă îmi pusăi în gând cu muierea să merg la şăs.“ ...Şi atunci gazetarul pretindea că intervenise în această tocmeală anapoda, unică, spunea el, în comerţul mondial, de la fenicieni încoace, şi îi zisese lui Costel, responsabilul cantinei, cu care era prieten, „lasă-l, Costele, tu nu vezi, mă, că el vrea mai întâi să umble, să vază lumea, cu calul lui, să voiajeze, mă, ce-i pasă lui de brânză şi de putinile în care tu vrei să pui varză, fi-ţi-ar varza să-ţi fie, o să-mpuţi lumea cu ea; tu nu vezi, mă, că

negustoria la el e aşa, un..." şi zisese ce. „Ce?" a întrebat curios domnul Negotei, întors cu capul într-o parte să biruie ninsoarea. Staţi să vedeţi, am spus, – acum, fie că ne-o zisese doar nouă, atunci, în atelier, ca unor orăşeni..., şi cred că ăsta era adevărul, sigur, bineînţeles, doar nu era să i-o spună unui şef de cantină a cărui înţelegere se opreşte la *cartof, ceapă, usturoi, sare, carne, ulei, făină* şi celelalte... Fapt e că gazetarul ne spusese nouă, atunci: *nu vezi că la el asta e un ritual*?! Negotei se oprise în ninsoare uitându-se la mine, nins, mai nins şi mai alb decât orice moşneag din poveşti. Stătea şi mă privea tulburat, vrând să spună ceva şi nenimerind vorbele, şi punându-ne iar în mişcare, adăugasem că şi dacă fostul activist i-ar fi spus asta în realitate lui Costel, era clar că acesta n-ar fi priceput, cum să nu vinzi ceva, la iuţeală, şi pe un preţ bun? trebuie să fii un tâmpit; da, zicea gazetarul, dar uite de unde veneau toate mizeriile şi războaiele, şi contradicţiile şi revoluţiile şi toate crizele lumii, de la cele din peşteri până la bursa din New York, de la faptul că acest Costel nu putea să înţeleagă punctul de vedere al moţului, pe care spectacolul lumii îl interesa mai mult decât câştigul propriu-zis şi că dacă toţi am pune mai sus ce punea moţul...

Ce? se întreba gazetarul. Ceva minunat, în orice caz, rupt din călătoarele scântei ale focului ceresc; ceea ce ne farmecă şi ne face să fim mândri de noi sau care, vrând să cunoaştem, ne miră, ne atrage, ne aşază altfel printre ceilalţi, dar chiar şi simpla vedere a lumii, bucuria unei ieşiri în lume îndelung pregătită... „Şi calul?!" exclamase domnul Negotei. Asta era. Aşadar, înţelesese. Comica, naiva, profunda întrebare a celui din Apuseni... „Frumoasă poveste, şi-aţi povestit-o frumos" mă lăudase el iarăşi în timp ce o luam la stânga pe *Hatmanul Arbore*... „Le puneţi pe hârtie... întâmplările, ideile acestea? Sau doar vă place să le povestiţi?"... Domnul Negotei mă chestiona cu delicateţe, dar vizibil intrigat. Fiindcă trebuie să ştiu, dacă nu ştiam cumva, întâmplările şi ideile grozave pe care le arunci în dreapta şi-n stânga între amici, ca să-i amuzi, e una, şi alta, cu totul alta, când le scrii. Diferenţa după el era

că nişte idei sau întâmplări legate între ele pe hârtie îţi dădeau asupra lor o putere pe care poate că nici nu aveai cum s-o cunoşti pe deplin, în toate urmările ei, nemaivorbind de faptul că acele legături nu existau în stare pură în realitate, cum nu există nici diamantele, decât bine tăiate şi şlefuite, trecute prin atelier... „Sau scrii?... Nu cumva scrii?" mă tutuise deodată, glumeţ, cu o ameninţare glumeaţă, oprindu-se din nou în ninsoarea bogată. N-am zis nici da nici nu. „Ah, autorule, autorule?" îmi făcu el nu degetul, „nu m-aş mira să aflu azi, mâine, că noaptea eu mă plimb cu un autor!"...

Sincer fiind, cum spun toţi mincinoşii, bănuiala aceasta a lui mă măgulise cel mai mult. Era ce-mi doream şi ce-mi lipsea: o glorie care în sfârşit să mă înalţe în ochii celorlalţi; o revanşă contra naturii ingrate. Băteam, ce-i drept, la maşină memoriile tatălui meu care-mi era ca şi rob. Totuşi, nimic nu-i mai jalnic decât un stăpân depinzând de un sclav, în totul. Până una alta, mă aflam în situaţia unui copist care mai mult se bagă în textul altuia decât îl copiază sau îl transcrie fidel; unul despre care specialiştii mai târziu, peste sute de ani, spun că nu se poate să fi scris cutare astfel, asta a pus-o de la el copistul, un încrezut şi un neobrăzat care nu-şi cunoştea lungul nasului... Pe *Hatmanul Arbore* ninsese ceva mai liniştit, strada fiind adăpostită. La capăt, în sensul opus, pe *Floreasca*, fulgii se zăpăceau deodată, semn că în partea aceea bătea vântul, şi, se vedea bine, măcar la *Urgenţă* era lumină, neonul rece, nepăsător, ardea din plin, mărind întunericeala din jur, sporind bezna ca o confuzie fixă, orbitoare. Dar ce plăcere îmi făcuse acest Negotei, acest folclorist exaltat; acest răcoros Gheorghiţă răspândind mireasma cetinii carpatice, convins că are în faţă, asta mă dăduse gata, pe unul din otrăviţii cărora în loc de sânge în vine, le curge cerneală...

Aş fi putut să nu-l întâlnesc. El să umble în veci pe *Dorobanţi* şi eu pe *Floreasca*. Să nu ne intersectăm niciodată. Să nu-l fi cunoscut nici pe Leo. Povestea, în acest caz, să fi mers într-un singur sens. Sărac, mult mai sărac. Întorcând binoclul, mă uitam acum invers prin el... Cum mă văzuse Negotei, înainte de a şti,

de a bănui, măcar, că mă zărise... Pe la unu noaptea, ieşisem să fac raita mea nocturnă. Bătusem la maşină povestea fostului prefect de Covurlui când el fusese vânzător de sirop la un chioşc de răcoritoare de pe *Berzei*. Coboram pe *Floreasca* spre *Ştefan cel Mare*, în care nu intram niciodată nici noaptea, totul fiind acolo deodată prea mare şi prea vast, o arteră de fier parcă, prea zgomotoasă şi când se întâmpla să fie pustie. Aveam de gând să cotesc de astădată la dreapta, pe *Hatmanul Arbore*, să ies în *Dorobanţi*, şi de acolo, făcând iarăşi la dreapta, să intru în perimetrul meu modest, liniştitor şi în care mă simţeam cel mai în siguranţă. Dar, de frig, şi fiindcă ninsoarea se înteţea, o luasem îndărăt spre *Dinamo*. În minte încă mai rumegam marea afacere a concesionarului care vindea îngheţată pe băţ şi biscuiţi „Eugenia", când câştigase o sută de mii de lei, domnul Gafencu, ca să vezi, spunea Vasi, nici o legătură cu fostul ministru de externe, şi el, care era subalternul lui, umplea paharele cu sifon peste stratul de sirop de regulă de vişine, douăzeci şi cinci de grame, dar nu erau nici cincisprezece, şi la câteva sute de inşi, sau mii, pe caniculă... Femeia care intrase cu copilul mic în braţe, o ţărancă scundă, grasă, să bea un sirop, şefu-i zice muierii ia dă dumneata copilu niţel lu' domnu, adică lui, lui Vasi, femeia îi întinde copilul crezând că aşă se face la oraş când bei sirop, laşi copilul zălog, şeful o trage înăuntru în debaraua lui plină cu lăzi de biscuiţi „Eugenia",... iar Vasi dicta: *şi-a pus laba pe ea şi-a tras-o năuntru*, nu ştiu de ce îi plăcea lui scena asta din viaţa lui de moşier decăzut, pe care mă obliga cu stăruinţă s-o ascult, s-o consemnez ca pe un fapt istoric important pentru el, şi că după aceea femeia apăruse buimăcită în prag, roşie la faţă, ciufulită, iar şeful îi zisese subalternului care legăna copilul în braţe, era un copil frumos, ager, numai ochi, ai fi zis „gata născut" în debaraua cu biscuiţi,... îi zisese „dă-i, te rog, femeii copilul!" Vorbise ca-n biblie. Viaţă şi comică şi infamă. Înţelesesem că lui Vasi, acum, la adânci bătrâneţi, aducându-şi aminte de pruncul pe care-l ţinuse în braţe, îi părea rău că păcătuise, complice fiind la acel sordid codoşlâc. Îi dădusem şansa aceasta mergând pe *Dorobanţi* prin ninsoarea teribilă, dar curată.

CAPITOLUL 2

Cred că trecusem de *Dinamo*. Sau nu trecusem. Şi aici Negotei *mă văzuse*. De fapt, mă zărise mai de mult, când trecusem spre *Ştefan cel Mare* prin faţa *Urgenţei*. Da, pe la *Urgenţă* fusese. De altfel, îmi povestise cum mă văzuse el întâia oară: dincolo de toiul nopţii, „circulând repede, hotărât, cu un scop precis, pierdut în întunericul arctic..." şi-apoi apărând deodată clar prin ninsoarea piezişă în dreptul aceleiaşi *Urgenţe* a cărei lumină – spunea el – trebuie să semene cumva cu lumina ce arde la poarta lumii de dincolo, depinde, restul din jur, bezna propriu-zisă, fiind doar o mohorâtă colcăială de păcate şi de idealuri luptându-se între ele ca microbii de la microscop; şi că ningea cu nişte fulgi mărunţi, ţepeni, dureroşi izbindu-te-n obraji ca nişte alice de vânătoare de lupi; şi că de la distanţă crezuse că eram un băiat rătăcit sau fugit de acasă sau care îşi luase, decis, lumea în cap, decis s-o înfrunte, sau poate că avea, cine ştie, de îndeplinit o datorie, o misiune, fugea după un ajutor, probabil. *Urgenţa* era la doi paşi, dar nu intrase la *Urgenţă*, se întorcea spre stadionul *Dinamo*; mă urmărise, vasăzică, pas cu pas, pe mine, care mă credeam singur, nevăzut de nimeni, exact ca pe o pradă mult timp şi pe nesimţite urmărită şi care se crede în toată siguranţa, până când gheara nu se abate brusc pe spinare; şi ce surpriză avusese, după ce strigase în urma mea, „băiete... stai... stai puţin", – acest „băiete" mă iritase mai mult decât îndrăzneala lui chiar, şi mă-ntorsesem, drept să spun, şi oarecum speriat, era trecut de unu, şi-atâta politeţe în glas pe întunericul, pustiul şi nin-

soarea aceea dură, ningea, cum zisese, într-adevăr, cu alice de plumb potrivite pentru lupi. Ce surpriză! De unde crezuse că eram un băieţel rătăcit, pierdut, având nevoie de ajutor, să dea de un om matur, de patruzeci, patruzeci şi cinci de ani. După figură, cel puţin după figură. Patru decenii şi ceva nu trec fără să lase nici o urmă pe faţa unui ins, chiar dacă întregul său aspect privit cu ochii semideschişi, noaptea mai ales, pe viscol, te poate înşela. Şi intraserăm în vorbă, făcând prezentările acelea în vifor, vântul zmulgându-ne numele din gură... *Negotei,... Vătăşescu,...* şi aruncându-le în vârtejul fulgilor de zăpadă. Era unul din acei puţini bătrâni cărora le place, care adoră iarna. O şi spusese în cursul conversaţiei care se înfiripase, trecusem de *Dinamo*, cred: „mie, drept să vă spun, dacă-mi place ceva pe lume, îmi place, orice ar fi, când ninge". De unde ghicisem că ascundea în el o fire poetică, romantică. Asta nu-l împiedicase, totuşi, să înceapă discuţia aceea despre ciudăţeniile anotimpului, pe tonul văicăreţ al bucureşteanului. Înainta cu un umăr înainte întors contra viforniţei, crezusem mai întâi, ca să se ferească de ninsoare, pe urmă însă aveam să-mi dau seama că aşa mergea el, parcă ar fi avut mereu în faţă un obstacol. Şi după ce ne tânguisem noi de asprimile iernii, spusese „cunoaşteţi legea lui Murphy?" „Murphy?" am repetat, nu, nu cunoşteam. „Murphy?! cum, n-aţi auzit de Murphy?!!..." Nici el nu auzise, recunoscuse, ştia de la Leo, el îi spusese, şi Leo zicea că acest Murphy pretindea că ce este dat să fie rău, se întâmplă, se va întâmpla totdeauna cu siguranţă şi la momentul potrivit, aşa susţinea el. „Şi binele?" veţi întreba, deşi nici nu mă gândisem să întreb. Ei, cu binele stăteam altfel, binele, strigase întinzând ca un actor braţele în semn de dezolare, încât ninsoarea din jurul său se zăpăci oarecum, ei, binele să mai aştepte, dacă ceva se amână, binele se amâna totdeauna.. Aşa zicea Leo că zicea Murphy.

Tot vorbind despre Murphy, o cotiserăm fără să ştim când pe *Bunătatea samariteană* şi ne pomenirăm în *Dorobanţi*. Perspectiva se lărgise deodată. Curentul de aer se înteţi ca şi furia fulgilor. Atât de mult sau de tare, că şi discuţia devie, se

răsuci, asemeni vârtejului de zăpadă... Dar cum se făcea că nu mă văzuse niciodată căţărându-mă în corcoduşul lui? Avea în faţa casei, în grădină, un corcoduş bătrân a cărui coroană vara se revărsa pînă stradă. Generaţii de copii, care azi erau profesori, doctori, ingineri, se suiseră în el, şi îi lăsa, nu-i lua la goană ca alţii, uneori chiar îi invita, nu copilărisem în cartier?... Ba da, – ei, atunci cum de nu mă văzuse niciodată căţărându-mă, îi cunoştea pe toţi, şi toţi, oameni maturi acum, îi ziceau şi azi cum îi ziceau pe vremuri, „lordul", să-l scuz pentru lipsa de modestie. Bine, dar era exact ce gândisem şi eu, ce aş fi putut spune şi eu, dacă aş fi apucat, dacă „m-ar fi prins în corcoduş". În felul cum vorbise, nu detectasem nici o urmă de ironie. Era, crezusem mai întâi, o gafă. Dar nu era nici gafă, îmi dădusem seama. Era încercarea unui om foarte delicat de a se face că nu vede ce era mai mult decât vizibil şi care voia să-l facă pe celălalt să se simtă bine, în voie, că la el totul e în ordine, că intră în firescul, în ordinea normală a naturii. Cum s-ar văita unul la fel de prevenitor pe lângă un şchiop, – ce bătaie de cap are el că poartă doi pantofi şi că trebuie să se lege zi de zi la două şireturi...

Dar chiar şi astfel, acordându-i această circumstanţă atenuantă, l-am urât un moment pentru delicateţea lui. Sunt gingăşii care, în asemenea cazuri, te otrăvesc şi mai mult. M-am trezit gândindu-mă cu o râcă ascunsă că aveam faţă de el un avantaj şi că puteam şi eu, fără să arăt, să-l compătimesc. Nu avea să mai apuce, săracul, mileniul trei. În lipsă de altceva, asta mi se părea mie ambiţia şi ţinta supremă. Prima noapte a mileniului al treilea, când morţii, treziţi oarecum ca-n vagon-lit, într-o gară importantă, se-ntorc pe cealaltă parte zicându-şi: „nu mai e mult şi ajungem la destinaţie..." Vasi se va duce curând, şi ce dracu va trebui să mai născocesc în lipsa lui? Cestălalt, acest domn, folcloristul, o s-o mierlească şi el, suferă de inimă, se vede după cum respiră des şi adânc. Mergând alături, în curentul tăios de pe *Dorobanţi*, mi se făcu a doua oară milă de el, o milă exagerată, care era de fapt o revanşă. Cum ar mai fi fost nopţile mileniului trei fără dânsul?

Nopţile noastre contând pe hazard când ne întâlneam ca din întâmplare pe întunericul pustiu şi îngheţat în care mă simţeam cel mai bine rămânând singurul stăpân al străzilor, ceilalţi dispărând cu toţii în somnul şi visele lor de trăgători la galeră, dormind aplecaţi, cu vâslele în mână, cu capul în piept, iar eu cu biciul în mână privindu-i, în fine, oarecum compătimitor, în transparenţa puterii mele singuratice, şi înţelegând în sfârşit răutatea lor de robi... Nu fiindcă eu aş fi fost cumsecade. Doamne păzeşte, nu găseam în aceasta nici o virtute, din contră... Dar eu măcar aveam un motiv bine întemeiat. O, câte lanţuri nu m-aş fi bucurat să mi se lege de mâini şi de picioare şi ce somn adânc şi liniştit aş fi avut, acceptând ca în loc de şef cu gârbaciul în mână, de şef al lor, să dorm ca toţi ceilalţi cu bărbia-n piept, cu palmele jupuite încleştate pe vâsle, orizontul meu în schimb să fi fost ca al tuturor, doar atât: soarele să răsară şi să apună la aceeaşi înălţime şi în aceeaşi secundă cu timpul tuturor.

Şi mergând, de astă dată, invers prin celălalt fel de fulgi, mari, greoi, înceţi, ca ai iernilor de demult, deosebiţi de ai ninsorii primei nopţi când încă nu aflaserăm unul despre altul cine eram cu adevărat şi ce doream în realitate... Făcând de astă dată drumul dinspre *Hatmanul Arbore* spre *Calea Floreasca*, spre aceeaşi lumină falsă a *Urgenţei*, o salvare apăruse claxonând disperată. De mirare cum răzbise prin atâta zăpadă. Ajunseserăm chiar în colţ cu *Floreasca*, astfel că prin ninsoarea calmă amplificând sunetele auzirăm clar pe doctorul sau felcerul care se dăduse jos din maşină şi care zbiera spre intrare O-XI-GEN! ca o parolă, în vreme ce doi inşi scoteau o targă pe lângă care un al treilea mergea lateral clătinându-se, aplecat cu un fel de borcan prevăzut cu un maţ. Domnul Negotei mă apucase strâns de braţ silindu-mă să mă opresc şi strigând ca şi cum am fi nimerit deodată pe marginea unei prăpăstii: „stai! să vedem! e un spectacol, se întâmplă în fine ceva!" O femeie începuse să ţipe, de pe targă, în mod clar, restul fiind numai bărbaţi, şi după accent şi după înverşunarea ei, mai având încă forţa să-şi ţipe propria ei istorie, scurtă şi

trivială, părea o ţigancă: „Of, Gico, Gico, ţipa, ţi-arăt eu ţie, fă, când oi ieşi io, făăăăă!, m-a omorât omini buni, m-a omorââât!... Gogulică, de nu ţi-oi tăia-o eu ţie cu satârul, harmasare!" Domnul Negotei râdea. Râdea cu tot corpul, astfel încât, pierzându-şi echilibrul, puse o mână pe umărul meu. De obicei oamenii autoritari au acest râs. Unul din cei doi ce duceau targa, sau cel aplecat cu borcanul în mână, în orice caz unul dintre ei, întrucât cel ce striga "oxigen" intrase, rosti clar şi tare prin ninsoarea deodată lenevită „taci, fă, în p... mătii, că pierzi sânge!" Urmase o lungă lămurire a domnului Negotei despre femei şi despre „adevărul pasional". El, de pildă, era de părere că cele mai sincere femei, în ciuda vicleniei lor, sau poate tocmai de aceea, erau ţigăncile, numai ele fiind în stare să-şi exprime fără ocol sentimentele, spunând verde totul, de unde şi fascinaţia bărbaţilor foarte civilizaţi pentru ele, şi povesti cazuri de oameni iluştri căzuţi la patima ţigănească. A fost prima şi ultima dată când în perimetrul plimbărilor noastre se întâmplase cu adevărat ceva. Şi mai fusese ceva. Cu acest prilej îi povestisem domnului Negotei (în intimitatea mea, ezit totdeauna să-i spun Gheorghiţă) cum mă îndrăgostisem de o femeie ordinară pe când mai lucram ca ceasornicar în piaţa Sfântu- Gheorghe. Te înţeleg, te înţeleg, mă încuraja el; şi lui, pretinsese, îi plăcuseră femeile vulgare; te stimulează, spunea, cum să zic, he-he, contează mult şi sonorul... O luasem pe *Floreasca* în sus spre stadionul *Dinamo*. I-am spus cum mă dusesem într-o după-amiază ieşind de la serviciu să-mi cumpăr o pereche de pantofi noi de la „Clujana" de pe Lipscani. Şedeam în dreptul scării în spirală care duce la etaj şi mă uitam într- un galantar. Îmi plac, am spus, pantofii cu ramă lată şi bombeu. Maro, mai ales, fără şireturi. Erau în vitrină şi nişte mocasini negri, cu liră, uşori, dar număr mare. Îl întrebasem pe un vânzător dacă au din ăştia, numere mici, şi vânzătorul, un ţigan foarte înalt şi care purta pe el un tricou galben pe care scria LOVE MY, m-a privit atent, atent şi de sus, şi mi-a zis avem şi mici, dar urcaţi la raionul copii... Domnul Negotei tuşi, fără să vrea, pe urmă începu să tuşească de-a binelea, o tuse

care nu se mai termina. Mă roşisem. Mergând pe *Floreasca*, mă roşisem deodată, noroc că nu se vedea. Tot tuşind, domnul Negotei se împiedică de ceva ascuns în stratul gros de zăpadă, cât pe-aci să cadă. Doamne fereşte să fi căzut, bătrânii ăştia când cad fac de regulă ruptură de col de femur, asta-i imobilizează luni de zile, pe urmă declinul vine rapid. Îl prinsesem însă de braţ la timp. Trecusem de *Dinamo*. „Cine dracu' o fi aruncat găleata asta aici?!" exclamase companionul meu, scoţând din zăpadă o găleată de plastic cu fundul spart, pe care o aruncă înciudat peste gardul unei vile întunecate... Ei, şi când mă întorc eu să urc scara în spirală, văd o femeie tânără, mică, dar solidă, cu ochi fulgerători, îmbrăcată într-o rochie de stambă cu buline roşii, că era prin mai. Avea părul sârmos, ţeapăn, proaspăt coafat; una din muierile alea care înfruntă strada cu bigudiuri pe cap, fuga-fuga după cumpărături. Era palidă ca moartea şi gura, violent vopsită, şi-o ţinea încleştată ca de-o durere cumplită, sau de un dispreţ greu de tradus în vorbe... Se uita fix în sus, în susul scării, care, fiind în spirală, partea superioară nu se vedea, dar auzisem nişte tropăituri de paşi speriaţi, paşii persoanei privite care fugise, care dispăruse după turnantă, aşa că nu mai apucasem s-o văd; se făcuse nevăzută tocmai în clipa în care femeia de jos, muncitoare după aspect, muncitoare în fabrică, – având în acest aspect al ei mult fier, mult plumb şi acel aer sincer, netemător, de „stăpân al mijloacelor de producţie" de a cărui forţă nici un lucrător din lume nu va fi deajuns de conştient niciodată, – şoptise, nu ţipase, şoptise doar cu o ură calmă, înfricoşătoare: „să te mai prinz io o dată că te legi de bărbatu-miu, că te omorrr, curvo şi stricato! Bărbat ca al mieu nu-i pă lume, fă, şi tu vrei să mi-l furi? nenorocito!" Domnul Negotei s-a oprit şi a aprobat: „bine i-a făcut, foarte bine, soră-mea, Marga, pe care ai s-o cunoşti, pretinde că azi femei morale şi care îşi iubesc cu adevărat bărbaţii nu se mai găsesc decât în popor", – ce părere aveam? Păi tocmai asta voisem şi eu să arăt. Era bună. Negotei părea încântat. Îi plăcuse scena. „Leo, zise, moare după chestii de-astea populare" şi dacă îi dădeam voie să-i

povestească şi lui, l-ar fi amuzat... Cum să nu, cum să nu... Şi, ce făcusem după aceea?

El era de părere că muncitoarea merita un compliment, aşa, discret, făcusem cumva cunoştinţă cu dânsa?... Nu mai cumpărasem pantofi. M-am luat după femeia aceea teribilă până am ajuns în *Piaţa Unirii*. Mergea dreaptă, bătând asfaltul cu picioarele ei scurte şi grele, ca de fontă, răspândind în jur ura ei posesivă ca un corp încins căldura... O femeie care să ştie cu atâta dârză iubire că un bărbat e numai al ei şi numai al ei pe viaţă şi care nu s-ar uita la altul în veci!... „Da, da, făcea Negotei, e un lucru rar, din ce în ce mai rar..." şi se sufocă deodată în ninsoarea deasă şi se opri, respirând adânc şi întinzându-şi braţele. „Vă e rău?..." Nu ştiam cum să-l ajut. El avu un gest de linişte, continuând să facă mişcările lui de respiraţie. Apoi îşi reveni, mă luă de braţ şi iar spuse glumeţ: „Si tira avanti!" Era curios să afle urmarea. În piaţă, femeia cumpărase nişte zarzavaturi pentru supă. Şedeam în spatele ei, o auzeam cum se tocmea. Am cumpărat de la o tarabă de alături o garoafă albă, una singură, şi când ea a ieşit din piaţă şi a luat-o spre gura metroului, am coborât treptele staţiei repede să n-o pierd din ochi şi pe culoarul lung, prinzând un moment când nu mă vedea nimeni, m-am apropiat în fugă de ea, am salutat-o fără să zic nimic şi i-am întins floarea. Ea s-a uitat la floare, s-a uitat şi la mine şi-a zis: „Fire-ai a dracului de stârpitură, ce te legi de femei?!"... Domnul Negotei se oprise şocat, foarte şocat. Nu găsea ce să zică. Pe urmă zisese fără să mă privească: „Poporul e crud, domnule Babis". Spusese acest lucru cu solemnitate. Am observat, când compătimeşti, măreşti miza, exagerezi. Aşa fac oamenii bine educaţi. La ceilalţi, miza în general se micşorează. De exemplu, când mai lucram la *Precizia populară*, înainte de 1968, că după 1968 rămăsese doar *Precizia* – îşi dăduseră seama în fine că poporul poate să fie oricum, numai precis nu, unii din cei ce veneau cu ceasurile lor stricate la ghişeu, mă luau cu „şi când e gata, băieţică?"... Sau, mai târziu, la tribunalul doi ca ajutor de arhivar, toţi mă puneau să cobor dosarele aşezate pe rândul cel mai de sus. Propteau scara şi mă împingeau grăbiţi: „hai, uşurel, urcă, tu copilaş..."

CAPITOLUL 3

Ajunsesem „la graniţă", cum îi spuneam portiţei scunde de lemn care dădea în grădiniţă. Se înţepenise de zăpadă viscolită. M-am uitat la ceasul meu japonez, un Seiko fosforescent. Era trei şi cinci. Până în zori mai aveam. Am râcâit în patru labe omătul strâns sub portiţă şi am deschis-o. Buruienile uscate, crinii, petuniile, cârciumăresele verii trecute, ce mai rămăsese din ele, mă salutară încremenite ca într-o ţară a nimănui.

În casă, nici o luminiţă. Bătrânul dormea dus. Cum plecam, cădea numaidecât în somn. Un somn cu bâiguieli şi vorbe dintre cele mai curioase. Un telegrafist, pierdut în pustietăţi, negândind cu capul său nimic, şi care transmite totul, la învălmăşeală, după cum îi dictează şeful. Cu câteva nopţi în urmă, de pildă, bolborosise ca de la mari depărtări: *Am cucerit... totul... şi... nu... posedăm... nimic...* Şi mai aţipise puţin. Ceva mai târziu descoperisem sursa. Sursa era, şi mă mirasem şi eu că-i spuneam astfel: *bunica*, adică Duduia. Era, se vede, vreo rămăşiţă, sau poate însuşi miezul basmelor ei istorice pe care i le spunea la culcare în copilărie, îndrăgostită de Cuceritorul ce vărsa în Persia coiful său plin cu apă în faţa oştirii însetate, ţinând ca măcar în sete să fie egal. Un gând mă bătuse, pe loc. Gândul că Machedon nu era străin, ca bărbat îndrăzneţ, de iubitul ei d-o noapte, tânărul ostaş, călăreţul ţinându-l strâns în frâu pe nobilul, nesupusul Bombon, în timp ce cu mâna cealaltă scotea vijelia lui de sunete din armonica sprijinită în piept...

Căutând cheile, numai un zeu, mă gândeam, este capabil să vrea să fie egal în sete şi foame cu toţi... Şi numai pierzând, poţi să speri că începi să stăpâneşti oarecum ceva... Care stăpân însă ar fi fost în stare să accepte să se cureţe?... Cheia nu intra în broască. Am întors-o pe-o parte şi pe alta, zadarnic, îngheţase şi broasca, avea înăuntru un dop de gheaţă. Am suflat în ea aer cald în poziţia în care toţi curioşii se uită pe gaura cheii. În sfârşit, am izbutit să deschid şi să intru. M-am băgat în pat pe întuneric, era frig, dârdâiam sub plapumă. Încet, m-am mai încălzit. Somnul întârzia să apară. Mă gândeam la Negotei, la laudele ce mi le adusese, la moţul din Abrud. Nu se lipea somnul de mine, dar deloc. M-am gândit şi la pădurea de la Tecuci de care tot îmi vorbea Vasi şi care de regulă mă făcea să adorm. Moş Sofronie pe capră, pălăvrăgind prin bătaia leneşă a roţilor... caii, la pas, fornăind din când în când de roua dimineţii... Degeaba. Am şoptit de mai multe ori şi numele celor trei prăvăliaşi greci din Sulina... *Camberis, Funduka, Ţifutis...* ce bolborosea bătrânul prin casă şi de la care aşteptam acelaşi efect. Rămâneam treaz, mai treaz decât oricând... Un râcâit abia perceptibil, dar ordonat, în comparaţie cu bezmetica dezlănţuire a viforniţei de-afară, se auzi în odaia îngheţată în colţul unde trona ţeapăn, înalt şi întunecos, şifonierul... Mi-am încordat urechea scoţând-o cu precauţie de sub plapuma grea, umezită. Râcâitul continua îndărătnic. Silinţa unei bătrâne pene de scris scârţâind pe hârtie. Apoi, un chiţăit, copilăros, ceva ca o chicoteală plină de neastâmpăr. Era un şoricel. Puteam să jur că era şoricelul clopotarului din Şirna- Veche, un neamţ care avea un nume de puşcă de vânătoare, îl chema Brenner. M-am uitat sub plapumă pe cadranul ceasului de mână fosforescent. Era trei şi douăzeci şi cinci. În faţa ochilor îmi apăru orologiul catedralei din Şirna. Arăta aceeaşi oră. Limba lui mare tocmai făcea mişcarea ei sacadată ca piciorul unei insecte monstruoase, către minutul următor, douăzeci şi şase. Pe urmă imaginea dispăru, iar şoricelul mai chiţăi o dată cu aceeaşi veselă, copilăroasă complicitate.

La Şirna-Veche fusesem demult, într-o toamnă, pe urmele lui Babis. Plecasem cu Vasi, ca-ntr-o excursie, dar cu ocazia asta ne văzuserăm şi cu Mita care lucra acolo ca supraveghetoare la o şcoală de surdo-muţi. Alegea sau nimerea numai profesii umile, care îi aminteau de apostolatul lui Babis la leprozeria din nordul Dobrogei, unde îl însoţise. Dar la Şirna, Babis fusese profesor puţin timp. Fosta sa gazdă, un contabil de la primărie pe care îl chema Gologan, îşi amintea totuşi foarte bine de el. „Era, spunea contabilul, un domn foarte corect şi învăţat". Mita ne luase cu ea şi-i făcusem o vizită în casa lui săsească, trainică, strânsă în ea, ferită, ca şi când ar fi fost pregătită să sufere oricând un asediu. Ne oferise lichior de măceşi. Nu mai pomenisem. Beam din nişte păhărele mici de argint cât un degetar şi vorbeam despre vechiul lui chiriaş. Un singur defect avea, mărturisise domnul Gologan în cele din urmă. Noaptea fluiera de unul singur în odaia lui, şi noaptea nu-i bine să fluieri, aduce pagubă, pretindea el. Sau, altceva: îi plăcea să asculte marşuri germane, da' tare, – ţin minte că-i strigam la uşă „domnu' profesor, vă rog, mai încet." Avea un radio bun, nemţesc, şi-l lăsa deschis la radio Berlin şi ăia, ziua, noaptea, dădeau numai marşuri... Plecase pe neaşteptate, – a, nu, chiria o plătea totdeauna cu trei luni înainte, nu era ca ăilalţi regăţeni, gata să te tragă pe sfoară, nu, era un tânăr generos, ajuta pe copiii săraci, nu ţinea la bani, îi invita la el şi îi medita pe gratis şi am mai observat un lucru, cel mai bine se simţea între săraci, umbla prin casele săracilor, le ducea câte ceva, îi plăcea lui să umble şi să stea de vorbă cu săracii... Pe urmă, cum spunea, dispăruse. Lăsase un bilet în odaia lui, totdeauna în ordine şi bine aranjată, îi plăcea disciplina, un bilet cu scuze şi mulţumiri. Mita ştia de ce plecase. Începuse să fie urmărit. În graba plecării, uitase un carneţel; de fapt nu-l uitase, alunecase sub perna fotoliului, „un fotoliu-hoţ", fura lucrurile chiriaşilor, o păţiseră şi alţii. I-l dăduse în cele din urmă Mitei, care nu ne arătase niciodată carnetul. Erau însemnări intime, ne spusese ca atunci la Şirna, nimic politic sau care să fi interesat familia. Domnul Gologan nu ne mai lăsa să plecăm.

Vorbea întruna... Cum îşi petrecea timpul profesorul la Şirna?... Păi, dumnealui toată ziua, bună ziua se ducea la catedrală, îi plăcea să se urce în clopotniţă şi să se uite la clopotul ăl mare care pe vremea aia era întreg şi suna cum trebuie. Stătea de vorbă cu preotul, cu părintele Brenner, care umbla pe biţiclu şi duminica după slujbă juca fotbal cu tinerii, adică era mai mult arbitru. Brenner murise prin 1949. „Trec peste amănunte, ne făcuse Gologan cu ochiul, ce-a fost a fost!" (şi fusese, aflasem încolţindu-l după aceea pe Gologan, – Brenner intrase la zdup după o predică). Rămăsese fiu-său, Arnold, care învăţase singur teologia din cărţile lui taică-său, nu fusese uns preot, rămăsese îngrijitor al catedralei, nemţii din R.F.G. mai târziu trimiteau bani nu glumă, era şi îngrijitor şi clopotar, de toate, numai preot nu, deşi era om învăţat şi era socotit ca şi preot. Un om cumsecade, dar închis la suflet... Noi, românii, populaţia adică, îl stimam, că ştiţi cum suntem noi românii, spunea Gologan cu accentul său cântător, ardelenesc, lăsători, fiecare să-şi vadă de credinţa lui şi pe limba lui, asta e şi slăbiciunea noastră..." „E şi nu e!" spusese Vasi, adăugând: „toleranţa e mai curând un semn de forţă", M-am uitat la el mirat. Nu-l ştiam atât de patriot. Observasem însă, în Transilvania, până şi regăţenii obişnuiţi cu zeflemeaua, deveneau mai atenţi parcă şi ceva mai serioşi, cum se întâmplă când te întorci după lungi rătăciri în casa bătrână, părintească. Un preot protestant exista la Şirna, ne explica Gologan, dar suferea de diabet şi leşina des, aşa că erau luni întregi când slujbele se răreau şi Arnold îi ţinea locul, cât se putea şi cât se cuvenea, mai ales, dar se descurca bine. Se duseseră într-o zi şi la acest Brenner-junior, care locuia în incinta catedralei. Arnold îşi aducea şi el aminte de un domn, român, care, scurt timp, fusese profesor la ei în oraş şi care se împrietenise cu taică-său şi îi vedea adesea, serile de obicei, mai ales în zilele când băteau clopotul cel mare şi când el, „domnul Vătăşescu", nu era plecat prin munţii şi pădurile din preajmă, cu tinerii, ciobanii ziceau că-i vedeau aprinzând focuri şi cântând şi că se mirau că mergeau unul după altul ca la armată. Credeau că

sunt nemţi, adăuga Arnold că-i spunea râzând taică-său, – adică ciobanii credeau, „când colo ei erau români!“ relata, serios, Brenner-jurior vorbele bătrânului Brenner, care părea că fusese un om plin de umor. Şedeau acolo singuri în clopotniţă şi discutau. Odată maică-sa îl pusese să le ducă nişte prăjituri pe care tocmai le făcuse, nişte pogace, ţinuse minte, şi un ceainic mare plin cu ceai, cât să fi avut pe-atunci? şapte-opt ani. Nu coborâse imediat, stătuse câtva timp şi ascultase ce vorbeau, nu prea înţelegea, lucruri bisericeşti. Ce înţelesese, fusese povestea catedralei, cum o clădiseră, pe care o ştia de acasă şi din ce îi citea duminicile maică-sa, care avea două plăceri: să gătească şi să citească.

A doua oară mă dusesem singur la Brenner. Vasi şi Mita erau invitaţi la familia Gologan. Mitei, toţi cunoscuţii din Şirna îi ziceau „doamna Ghiuriţan“, „ardeleancă de-a noastră“ o lăuda Gologan, bunică-său fiind din Gurahonţ, pe urmă fiul acestuia, tatăl Mitei, lăptarul, se stabilise la marginea Bucureştiului. Pretextând o durere de cap, ieşisem să iau aer şi paşii mă duseseră spre catedrală, unde Brenner mă primise cu amabilitatea lui calmă, germană. Vorbiserăm de unele, de altele, pe urmă îl întrebasem „cum era profesorul Vătăşescu?“ „Sunteţi nepotul său?“ întrebase la rândul lui, deşi ştia, şi am înţeles, după privirea scrutătoare, că întrebarea avea alt sens, mai greu de exprimat. Am răspuns „da“, înfruntându-l cu subînţelesul meu la subînţelesul lui. Căuta în memorie, ce rămăsese întipărit în ţinerea de minte a unui copil de şapte-opt ani... Pe urmă mă privise iarăşi lung, cercetător, şi spusese: *corect*. Atât, *un om foarte corect*. Deşi... deşi, adăugase strângând din buze şi ducând o mână la bărbie, i se păruse cam... nu găsea cuvântul, şi-l spuse pe nemţeşte, cu regret parcă... *besessen*... iar regretul acela al lui parcă se întări când găsi şi în româneşte cuvântul *posedat*... O spunea acum, cu mintea sa matură, reamintindu-şi scena. Dar atunci, cu mintea lui de copil, i se păruse un om aspru, în stare să te pedepsească numaidecât, fără milă. I se făcuse frică de el. Vorbea cu glas tare şi se mişca tot timpul încoace şi încolo, nervos. Am înţeles

că nu era nemulţumit, că lumea, oamenii îl nemulţumeau, fiindcă era prea sever, un profesor sever care îţi cere prea mult, care nu trece nimic cu vederea. Un vizionar... Îmi daţi voie să cred că era un vizionar?... Unchiul dumneavoastră, pe care poate că îl iubiţi, era, acum îmi dau seama, un om nefericit. Un om care nu-şi găsea şi nu avea să-şi găsească liniştea niciodată. Ştiu cum a sfârşit. Mi-a spus domnul Gologan. Nu doamna Ghiuriţan, a fost şi dânsa de câteva ori pe la mine, dar n-am discutat ce discutăm noi acum, n-am îndrăznit, şi-apoi, ştiţi, femeile, când iubesc, văd altfel lucrurile. Şi mai e ceva. A doua sau a treia zi, seara, înainte de culcare, l-am auzit pe tata vorbind despre profesor şi spunându-i mamii „omul acesta are în el un demon“, şi se închinase, pe urmă mai spusese că îi părea rău că nu putea să-l ajute, fiindcă avea o minte strălucită şi era un ales, iar aleşii pe care soarta nu-i ajută să ajungă mari, sfârşesc tragic. Nu ştia dacă acestea fuseseră cuvintele, dar înţelesul, da... I se făcuse iar frică şi se ghemuise şi mai mult în aşternut, în patul său de copil. Stătusem aproape zece zile la Şirna-Veche. Mergeam zi de zi la catedrală. O dată l-am găsit pe Brenner în clopotniţă, căznindu-se să repare orologiul, care stătuse. M-am oferit să-l ajut, şi din curiozitate. Eu găsisem hiba, fără să-mi bat capul prea mult. Se rupsese arcul, şi a doua zi Brenner făcuse rost de un arc de mitralieră de la un vecin care lucra la Cugir, şi orologiul începuse iarăşi să meargă şi lumea din târg se înviorase, orologiul era viaţa lor. Brenner a făcut cinste. A venit şi Vasi cu Mita şi ne-au felicitat. În târg se răspândise zvonul că Brenner adusese un orologier de la Bucureşti „care arăta ca un copil“ şi care pusese în interiorul maşinăriei, în locul unui şurub vechi, stricat, un şurub de diamant care avea să ţină încă o sută de ani, dacă restul maşinăriei ar fi rezistat.

Şoricelul scosese alt chiţăit, agitându-se şi mai mult, îi auzeam lăbuţele alergând pe lemnul uscat al şifonierului. Ei, tu, neastâmpăratule, mult ai să te mai joci aşa?... Mi-am adus aminte ce spusese Brenner despre Lucifer, că lunea acesta era vestit de un şoricel, semn al gingăşiei şi perseverenţei, că

demonii au şi apucături delicate, uneori. Ce zi era?... Era chiar luni... M-am uitat la ceas ca să mă conving. Arăta patru, şi pe cadran am citit *luni*, nu mă înşelasem, şi mi s-a părut curios că era luni. Asta fusese în cealaltă zi când Brenner spusese că-l auzise pe taică-său zicând „omul acesta are în el un demon“, şi când îl întrebasem, credea în Satan? spusese râzând: „cea mai mare viclenie a lui Satan e de a face lumea să creadă că el nu există.“

Vorbeam în picioare sus, în clopotniţă, sub clopotul uriaş cu buza crăpată. Sunase un ceas întreg la moartea ilustră dintr-un martie de demult când planeta se scuturase, ca de o povară cu mult, mult prea grea; când el, Brenner, le pusese în vedere autorităţilor locale că nu rezista decât cel mult trei minute, şi asta, verificat! de un secol şi ceva, altfel s-ar fi topit, ceea ce se şi întâmplase, şi povestise cum. Satan, ca Satan. El însă nu aparţinea decât oamenilor simpli din popor, dar mai era şi celălalt, Lucifer, prinţul luminii, care era al neîncrezătorilor şi al tuturor celor ce aveau o aplecare spre treburile minţii, *Lucifer Rafcale*. Îl ascultam fermecat; avea darul povestirii; dar, nu ştiu cum, un dar nemţesc, sec...

Somnul îmi pierise de tot. Am mai aşteptat câteva minute chiţăitul. Şoricelul însă, considerând pesemne că îşi făcuse datoria, dispăruse.

Şi-atunci am mai stat puţin de vorbă cu Brenner... N-am văzut un neamţ, teolog, care să semene atât de mult cu un tătar. „De la năvăliri“ spune el, cu vorbirea lui în care se simte topica germană, în care cuvintele româneşti par a se clătina şi ciocni între ele, purtate de un curent prea puternic. Avea un cusur care mă sâcâia: îşi sugea măselele. Nu se gândise niciodată să plece în R.F.G?... Clopotarul, scuturase din cap, zicând: ŞI ASTA?! (cum spusese şi moţul: „Şi calul?!“), arătând cu mâna în jur catedrala de la 1230. Deşi ce arăta el cu braţul e doar interiorul clopotniţei curate, solide, cum stam, după ce am reparat orologiul, sub clopotul uriaş, a cărui gură de bronz masiv e crăpată mai bine de-un cot, pentru că sunase ori vorbise în ziua solemnă de martie cu zeci de ani în urmă prea mult şi ca

niciodată în veacul dindărăt. Cu toate că el, Brenner, – şi mereu revine la avertismentul lui –, că le atrăsese autorităţilor atenţia, dar că ele spuseseră să bată fix o oră, să se scoale din groapă şi morţii spre a participa şi ei. „Vedeţi, zâmbeşte, – şi – atunci faţa sa negricioasă întinzându-se se face şi mai asiatică – vedeţi, constată el cu zâmbetul său mâhnit, facem ce facem şi tot la acest lucru ne întoarcem. Şi că, întâi, tot trăgând de funie, era un băieţandru doar, din palmele jupuite începuse să-i curgă sânge şi fiindcă îl dureau, urla, deşi, prin dangătul titanic al clopotului, nici el nu-şi mai auzea urletul; dar urla, “fiindcă o durere morală, susţinea Brenner, este ştiut că te face să uiţi o durere mai mică, fizică numai. Şi că după acest clopot se călăuzea toată viaţa oraşului de atât amar de timp şi că tot trăind şi înfruntând istoria ajunsese să sune o dată şi cu sirenele fabricilor din epoca noastră socialistă, dacă acestea din urmă, îşi permitea Brenner să glumească, nu aşteptau mai întâi bătaia lui, a lui HANS, cum îi spunea el clopotului, în felul în care un ins trage cu coada ochiului la un altul care, mai experimentat, ştie să facă la timp pasul decisiv, al alinierii. Pe urmă, zicea tot el, petrecuse frânghia însângerată pe după subţiori, legând-o strâns, pe piept, săltând în sus şi-n jos, păstrând astfel cadenţa bătăilor, deşi ele îl trânteau acum cu violenţă de podeaua clopotniţei făcută din bârne groase de stejar, ca şi cum clopotul, de astă dată, l-ar fi sunat el pe Brenner, tăvălindu-l pe jos încoace şi încolo, şi când văzuse fumul, fumul ce ieşea din clopotul încins, înţelesese că materia se topea, dangătul melodios spărgându-se într-o larmă de fierărie. Şi, pleosc! ceva greu căzuse, lângă el, metalul topit, o lacrimă mare de bronz, puteai să zici, şi care se răcise imediat pe podea. Noroc că nu-i picase în cap. Asurzise o vreme, Brenner... Pe urmă îşi revenise. Când eşti tânăr, te refaci repede.

Totuşi, el pretindea că auzind, nu aude bine, că nu aude ce auzise atunci timp de o oră, şi că în jurul nostru *există*, şi apăsa pe cuvânt, „un zgomot-orbitor“ pe care nu-l percepem, şi noroc că nu-l percepem, altfel am înnebuni, dar că sunt unii care au, ori şansa, ori neşansa să audă „cutremurătoarea

vibraţie“ şi că aceştia ori îşi pierd mintea, cum spusese, ori se convertesc. Ceva, înţelesesem; eu însă, laic, mă gândisem la vibraţiile de joasă frecvenţă, la infrasunete, care pot dărâma şi munţii, ceva din care s-ar fi putut face într-o zi o bombă apocaliptică, – neamţul respinsese politicos ideea, lucrul la care se referea el, nici nu se putea compara... Mi-am încordat cât am putut auzul: de probă, să văd... Vifornița, doar, fanfara, gălăgia ei valpurgică izbind între ele foile de tablă desprinse de pe acoperişurile de tinichea. Faţă de zgomotul neauzit al clopotarului, era, dacă l-ai fi crezut, ceva mai puţin şi decât un zefir. Nevastă-sa, nevasta lui Brenner, o nemţoaică slabă, închisă la faţă, dar cu un păr blond, luminos, împletit ca doi melci peste urechi, suise scara în spirală ce ducea în partea superioară a clopotniţei unde ne aflam sub clopotul spart, mut pentru totdeauna, ca şi când el, atunci, atât avusese de spus, jertfindu-se, restul nemaiinteresându-l. Martha, aşa o chema pe soţia lui Brenner, ne adusese nişte pogace proaspete pe o farfurie albă, groasă, de faianţă germană, acoperită de un şervet verde cu chenar roşu şi un termos plin cu ceai. Am mâncat pogace, am băut în cele două pahare de plastic pliante pe care ea le scosese din buzunarele şorţului bine scrobit, ceai fierbinte îndulcit cu miere; pusese în el şi zeamă de lămâie, simţisem numaidecât, şi i-am făcut Marthei complimente pentru grija şi talentul ei de gospodină. Primise complimentele cu aceeaşi încruntare a feţei, nu cred că zâmbise vreodată, doar clătinând din cap uşor, cu buzele strânse, mulţumind mai mult silită. Din când în când mă privea pe furiş, cu aceeaşi gravitate, şi înţelegeam de ce şi din cauza aceasta vorbeam mult, ca să alung nelinişţea ce mă cuprinsese la venirea ei şi, mai ales, să rezist acelei priviri atente, părând a înţelege efortul meu de a fi şi de a mă purta normal; deşi...

Când vrei să fugi de ceva cu tot dinadinsul te-nfunzi şi mai mult în acel ceva ca-ntr-un nisip mişcător. Aşa îmi explic de ce spusesem că mi-ar fi plăcut să trăiesc într-o clopotniţă ca aceea în care ne găseam, uitând că... Amândoi m-au privit miraţi. Brenner spusese: e drept că aici aerul e mai curat. Încercase să

evite... Ea însă continua să mă privească cu şi mai multă stăruinţă. Înclinându-se şi îndoind un picior, ceea ce ar fi putut părea o reverenţă făcută în glumă, de n-ar fi fost rigiditatea feţei, plecase, coborând dreaptă scara, fără să se mai uite la noi, la turnantă, de unde mai eram încă vizibil. Nu mă plăcuse deloc. Amuţisem. Nu mai aveam chef de nimic. „Aşa a rămas de când ni s-a născut copilul“ a murmurat Brenner vrând parcă să se scuze, şi dându-se un pas înapoi şi pierzându-şi echilibrul, gata să calce peste geanta lui de scule aşezată pe podea, ridicase braţul şi se sprijinise cu mâna de clopotul spart. Se sprijinise cu toată puterea. Şi-atunci mi-am dat seama cât de inert şi de greu era clopotul, nici nu se clintise... N-am întrebat. Copilul lor se născuse probabil în condiţii nefericite, dacă nu cumva cu un defect. Fusese în mod evident o clipă foarte jenantă. O gafă mai mult subînţeleasă. Ca să risipesc stinghereala produsă, l-am întrebat în glumă pe Brenner dacă el „îl văzuse“... A stat câteva secunde, – ghicise pe loc – pentru că s-a gândit şi a spus că acela despre care voiam să ştiu, nu numai că îl văzuse, dar că era peste tot, de aceea nici nu era văzut, – vezi aerul? vezi vântul?... Nu spunea nimic nou. El se ascundea în orice, şi Brenner îşi apăsă cu amândouă mâinile pieptul. Putea să fie şi în trupul oricui. Trupul omenesc nu e uneori chiar infernul? Nu numai ca durere sau ca suferinţă, dar şi ca dorinţi chinuitoare, plăceri refuzate sau istovitor de împlinite. El poate să se ascundă şi aici, şi înălţând iar braţul lovise cu palma bronzul mort, negricios al formei imense, nemişcate, de deasupra noastră, care scosese un cloncănit urât. „Ştiu, ştiu, asta o ştiu! am exclamat – îmi revenisem – staţi, staţi puţin, domnule Brenner, şi concentrându-mă, chemându-l în ajutor pe năstruşnicul părinte Ferapont, i-am dat lui cuvântul, l-am lăsat pe el să vorbească, sunt texte care se ţin ca scaiul de tine: “*Acu un an fusei la egumen şi ce să vezi, unu avea pe dracu-n deşte, altu, pitit sub anteriu, doar coarnele şi le lăsase afară, altu se uita din buzunar, şi uite aşa i se-nvârteau ochii-n cap, altu îl purta pe burtă, în maţele lui spurcate, altu i se agăţase de gât şi umbla cu el aşa, spânzurat, dar de văzut, nu-l vedea..."* Clopotarul începuse să dea în râs de pe la jumătate şi când isprăvisem râdea de-a binelea. „Vedeţi?!...

vedeţi?!" făcea satisfăcut. Cine povestea asta? Am spus, Dostoievski. „Ah, rusul?!" Brenner era în culmea încântării. După el, dracii ortodocşi erau mai pitoreşti... mai plini de haz şi de umor... chiar „mai simpatici" dacă se putea zice aşa, pe când cei catolici sau protestanţi... erau mai greoi, mai pedanţi, luau răul în serios şi, în general, nu se puneau în situaţii comice, deşi le plăceau şi lor caraghioslâcurile. Am adăugat de la mine: fiecare civilizaţie îşi are dracii pe care şi-i merită. Neamţul mă aprobase imediat, cu o totală adeziune. Atunci făcuse el diferenţa aceea dintre Satan şi Lucifer, pentru că venise vorba de deosebirea de civilizaţie, deşi el era de părere că mai importantă era diferenţa de educaţie şi de instrucţie; aşa se făcea că Satan, de exemplu, se ocupa de cei simpli, de vulg, iar Lucifer de cei învăţaţi şi cu mai multă imaginaţie, fiind intelectuali. *Lucifer Rafcale!* vasăzică, el era patronul....

Trebuia să i-o spun şi lui Negotei, să ştie şi Negotei, dacă Negotei nu era cumva informat; oricum, trebuia să-i explic, să-l pun la curent. Că Lucifer, de pildă, cum susţinea Brenner, ne ispiteşte mai mult prin orgoliu, nu ca Satan, care, mai popular, având de-a face cu oameni de rând, îi îndeamnă la păcate mai obişnuite, – orgoliul, zicea Brenner, care e altceva decât fudulia, era cu mult mai primejdios decât dezmăţul, mai greu de combătut decât acesta din urmă, întrucât primul se adresează conştiinţei, iar al doilea, simţurilor, mai lesne de stăpânit. Ştiam că lui Lucifer i se mai zicea şi *Lucibel* sau Îngerul luminii? Că adoratorii săi cred că el va elibera omul de „tirania lui Dumnezeu?"... Că unii îl aşază la răsărit, că stăpâneşte răsăritul sub steaua aceea frumoasă a dimineţii căreia noi îi spunem Luceafărul? Dar felul cum procedau adoratorii săi în secolele cele mai răzvrătite, al treisprezecelea, al paisprezecelea, când în Germania, Suedia, Franţa, Anglia, Italia se întemeiaseră acele umede şi înconjurate de ziduri grele universităţi unde începeau să se înveţe logica, filozofia... A cunoaşte, sigur, e omenesc; cunoaşterea, care a început cu muşcătura aceea din mărul oprit, şi îmi permit să vă rog să credeţi că mărul a fost doar un simbol şi că este vorba de o

barieră pe care, dacă o treci, mintea se tulbură în faţă golului întâlnit şi omul, ori îşi pierde nădejdea, ori caută să se aşeze în locul lui Dumnezeu,... ştiţi nemţeşte? mă întrebase, nu prea mă descurcam, şi Brenner dusese o mână la frunte căutând un cuvânt în româneşte, pe care nu-l găsea, ...„ah! cum se zice?" se supărase el puţin pe el însuşi că uitase,... în germană *asta se numea Geworfenheit,... când te duci jos,...* ah, uite că nu-l găsesc... când te duci jos în lume... starea omului după ce a gustat din fructul oprit... Era *căderea,* şi l-am ajutat şi am spus *când cazi,...* o, da, desigur, – îşi amintise – „căderea în lume!"... Gândea nemţeşte şi îl urmăream greu. Voia să spună că bariera cunoaşterii fiind trecută prin trufia ştiinţei şi cunoaşterii orgolioase, omului începea să-i lipsească temeiul vieţii şi respectul faţă de minunea, oricum de neînţeles, a creaţiei dumnezeieşti... şi astfel, înaintea omului se aşternea calea răului, care e un loc în care „bat toate vânturile", pentru că „nimic nu se mai înţelege prea bine sau chiar deloc". Şi acest rău, bineînţeles, se manifesta după gradul de civilizaţie (cum aţi avut bunăvoinţa de a observa dumneavoastră înşivă mai înainte, îşi adusese aminte) şi după nivelul de educaţie al omului, până la nişte obiceiuri foarte, foarte urâte şi de care îi venea greu să vorbească... Totuşi, totuşi, ştiam cumva, de exemplu, că de sfintele paşti, când primeau anafura din mâna preotului, unii o vârau în gură şi se duceau cu ea în gură aşa până acasă fără s-o înghită şi acolo o scuipau în privată, înjurându-l pe cel ce se jertfise pentru ei?... Am simulat un fel de cutremure, de scârbă şi dezgust... „Vedeţi, vedeţi?!" mă privea Brenner, mulţumit. Şi tocmai muşcasem dintr-o pogace de-a Marthei, şi dădeam să înghit, dar mi se pusese un nod în gât. Am ţinut bucata muşcată în gură un timp fără să amestec. Ne aşezaserăm pe una din bârnele groase de la baza schelăriei ce susţinea uriaşul clopot mort. Între noi se afla farfuria albă cu prăjitura casnică, tipic ardelenească şi care mie nu-mi place, parc-ai mânca jumări reci.

Am profitat de un moment când Brenner vorbind se ridicase dând ocol clopotului, şi am scos pe furiş dumicatul din gură şi

l-am ascuns la iuţeală sub bârna care, sprijinită pe patru stâlpi scunzi, nu atingea podeaua... „Vă e rău?“ mă întrebase Brenner intrigat, ajungând în dreptul meu şi privindu-mă cu luare aminte. Pesemne că arătam prost, că mă îngălbenisem. Tremuram ca de frig, deşi era vară, cald, iulie; un altfel de frig, totuşi, decât cel pe care îl simţeam acum sub plapuma de lână. Brenner s-a reaşezat pe bârna pe care şedeam amândoi unul lângă altul şi a mai turnat ceai din termosul chinezesc în paharul pliant şi mi l-a întins scrutându-mă atent. Am băut cu lăcomie ceaiul cald încă, parfumat. Dacă până şi papa Grigore al IX-lea se ocupase personal de acei sectanţi numiţi „luciferieni“ într-o scriere publicată la 1233,... exact, dar exact pe vremea când se construia catedrala noastră, – şi Brenner lovi cu mândrie bârna pe care şedeam, – o „circulară“, dacă îi dădeam voie să zică aşa, contra celor mai înrăiţi dintre luciferieni, stadinghienii... Închipuiţi-vă, papa să descrie într-un act oficial ce făceau aceştia, la ce se dedau, şi apucând termosul îşi umplu şi lui paharul cu ceai. Papa arăta negru pe alb că atunci când se adunau cu toţii,... stadinghienii ăştia... unul aducea un crab şi-l pupau mai întâi pe rând cu toţii şi-l mângâiau şi apoi se aşezau la masă şi benchetuiau punând crabul în fruntea mesei la loc de onoare, şi când festinul se termina, mai aduceau şi o pisică neagră şi o pupau şi pe ea în,... vă rog să mă iertaţi, mi-e greu să pronunţ cuvântul. Pe urmă ţineau cuvântări care de care mai destrăbălate şi în toate se susţinea cu vorbe aprinse şi gesturi neruşinate că Dumnezeu, prin viclenie, l-ar fi azvârlit pe nedrept în abis pe el, pe stăpânul lor, pe Lucifer, şi că arhanghelii Mihail şi Gavril şi „toţi acoliţii lor“, spionii, serviciul secret al „uzurpatorului“, cum se exprimau ei, „banda lor de oportunişti şi de deviaţionişti“ meritau să fie spânzuraţi, tocaţi mărunt şi daţi la porci; şi că adevăraţii îngeri erau Lucifer, Belzebuth, Astaroh, veritabila treime dată jos de acel „tiran senil ce iubea cel mai mult şi înainte de orice, înainte chiar şi de ceea ce linguşitorii spuneau că este Creaţia sa unică şi eternă, mirosul de tămâie, cântările de slavă şi pomenile ce i le făceau amărâţii de pe pământ.“ Că, de fapt, ei erau inocenţa şi lumina, Lucifer, Belzebuth, Astaroh, şi că adevăraţii demoni sunt Mihail, Gavril

şi „toată banda lor“ şi că domnia acestora va lua curând sfârşit, în locul lor urcând pe tronul croit din granit ceresc, granitul ne-ars, ne-corupt de dinaintea mârşavului complot, Lucifer nedreptăţitul, adevăratul prieten şi apărător al oamenilor înşelaţi. Greaţa aceea ce mă făcuse să scuip şi pogacea din gură, îmi trecuse de mult, şi mă minunam de spusele luminatului clopotar. Foarte interesant tot ce povestea, ca evenimente, şi era chiar de mai mare mirarea cât de vechi erau lucrurile... I-am mărturisit uimirea mea, şi el atunci s-a simţit dator să adauge un amănunt mai „gingaş“, spusese, mai plin de haz; „gingaş“ era o concesie a lui, faţă de nişte minţi pervertite, stricate, dar şi în rău există un moment când fantezia omenească se copilăreşte deodată aducându-şi aminte de basmele cu şoricei, de pildă... Şi povestise chestia cu ziua de luni în care Lucifer era anunţat de regulă de un biet şoricel...

„Dar Pactul?... Faimosul Pact?“... Brenner căzuse pe gânduri. Văzând că întârzia să răspundă, crezusem că nu mă exprimasem destul de lămurit. „Înţelegerea, legământul cu Prinţul decăzut al luminii, în schimbul căruia oamenii obţin nişte avantaje...“ Îi dădusem ca la biliard acest achiu larg, plin de atâtea posibilităţi... Brenner continua să tacă privind fix în podea. „Sau vrăjitoria, magia, puterea pe care o capătă unii... vânzându-şi sufletul...“ Clopotarul mă privi dintr-o parte, lung şi într-un mod ciudat. Avusese o absenţă curioasă, parcă nu m-ar fi auzit, sau ar fi ascultat altceva, un glas, o voce dinlăuntrul său. Înţelesese. Cum de nu?... Apoi spusese că sunt lucruri pe care când începi să le faci sau să le mărturiseşti trebuie să mergi neapărat până la capăt... Pasiunile, sentimentele nestăpânite aveau acest dar de a lega sau schimba totul, după cum persoana interesată urmărea un scop sau altul. Dacă urmăreşti, urmezi orbeşte mişcările unei pasiuni, ea poate să transforme orice în orice. Nu el, Brenner, spunea aceasta, ci însuşi Albert cel Mare, învăţătorul lui Toma din Aquino, cu „admirabilele sale secrete“. Care mai susţinea că adevărata sursă a tuturor „acestor vrăjitorii“ şi „cărţi de vrăjitorie“ erau pasiunea şi voinţa omenească; fie că ele printr-o „înclinare excesivă“ modificau trupul omenesc şi tot ce cuprindea el, idei,

planuri, ambiţii; fie că din cauza demnităţii însăşi a persoanei, întrucât există şi intenţii bune, lucrurile ce se aflau deasupra ei îi dădeau ascultare şi se supuneau; fie că pasiunea nemăsurată a altora găsea o oră favorabilă, o ordine superioară care o sprijinea, de unde şi forţa binecuvântărilor ori a blestemelor. Pactul?... Îl întrebasem de „Pactul faimos"?... Aici Brenner avu iarăşi absenţa aceea curioasă în care timp, lucru neplăcut, îşi supse de câteva ori măselele. „Dumneavoastră cred că ştiţi mai bine decât mine, zâmbise el cu faţa sa asiatică (şi nu era o modestie, o spusese cu o anumită intenţie) – mă privea cercetător, parcă şi puţin amuzat. Dacă ar fi fost cu adevărat preot, poate că n-ar fi vorbit astfel; era liber însă, se purta ca un laic. Mă gândeam oare la „domnul acela" care îmi fusese unchi? Şi care şi el părea atât de interesat de *celălalt*, bineînţeles, aşa, teoretic?... N-am zis nici da nici nu. Aşteptam. Martha, nevastă-sa, îl strigă de jos în susul scării, spunându-i ceva în nemţeşte. „Ich komme... sofort, bitte!" răspunse el ridicându-se. Îl căutau de la parohie, explicase reaşezându-se pe bârnă, şi vru să mai toarne ceai, dar nu mai rămăseseră decât câteva picături. Pactul, aşadar... Şi îşi reluase prelegerea cu acea metodă exagerată în vorbire pe care o au cei ce n-au fost pe la şcoală şi care au învăţat totul singuri. Cunoşteam, desigur, naivităţile acelea, iscălirea înţelegerii cu sânge tras din braţul stâng, jertfirea unei găini negre însoţite de invocări neruşinate, blesteme, înjurături, prostii, imaginaţia populară în cazurile astea e destul de săracă. Dar vin teologii, nu? şi răul se complică, vin cu fel de fel de motivări cazuistice, cu referiri umanistice, limba latină (pe care dracul o vorbeşte la perfecţie, glumi el) a rămas, şi după căderea imperiului, cum i-a fost ei sortită, să fie o limbă anume făcută pentru campanii de cucerire ori de apărare, dar acum, Roma pierind, legiunile sunt doar nişte legiuni de litere, de texte şi de argumente. Uitaţi, în 1555, Grillandus, de exemplu... El arăta că sunt două feluri de pacte, de înţelegeri... *Professio tacita*, în care totul se face, se petrece, are loc în gând numai, fără grozăviile acelea sângeroase şi stupide, fiindcă sunt demoni şi demoni, primitivi sau rafinaţi,

proşti sau isteţi, ca şi oamenii, nu?... Am zis: fiecare îşi are demonul pe care şi-l merită, şi asta ca să marchez, să fac legătura cu ce zisesem mai înainte, că civilizaţiile îşi au şi ele dracii de care se învrednicesc. Brenner mă ascultase ca pe un şcolar care cunoaşte bine răspunsurile şi mă aprobase cu dese clătinări din capul lui de tătar. Pe urmă venea *Professio expressa*, pactul care se încheia în văzul lumii în timpul unui sabat şi în care şi diavolul şi solicitatorul semnau de faţă cu alţii, cot la cot, aşa, ca o învoială agricolă, sau comercială, după un tipic apărut la Ravenna în 1593 şi care se numea foarte serios *Compendium Maleficarum*. Te lepezi, nu-i aşa, de botez şi de numele primit şi capeţi altul, secret, şi îţi renegi naşii, îţi alegi alţii, dintre cei ce au semnat înţelegeri mai vechi şi care au ceva experienţă şi vechi ştate de serviciu; îi oferi noului patron o bucată din veşmintele pe care le porţi zi de zi; faci un jurământ de supunere necondiţionată; îl rogi pe patron să te treacă cu noul tău nume în „cartea morţilor", cartea de imobil a infernului; îi făgăduieşti un tribut anual, vărsat demonului tău de serviciu, „duhovnicul", cum ar veni, care răspunde de tine... După ce toate acestea au fost stabilite, ţi se dă, ca solicitator, şi formula de invocare a Patronului, dreptul tău de aici înainte şi care sună aşa, – iar Brenner, cât nu era el de preot, se închină mai întâi prevăzător, o făcea din pură ştiinţă: „Lucifer, te fac atent să-ţi părăseşti locul în care te afli acum, în cer ori pe pământ, şi-ţi ordon şi te constrâng prin puterea marelui Adonai, Elohim, Agala să vii şi să răspunzi cu glas tare la ce îţi voi cere, punându-ţi în vedere că îţi este interzis orice refuz..." şi urmează cererea. Observaţi cât de obraznică şi de autoritară este chemarea!... Succesul depinde, şi iadul ştie prea bine, de neruşinare numai şi de impertinenţă... Şi ce îşi poate dori un om, care îşi vinde sufletul?... Şi-aici, cum ziceam eu, depindea, – şi mă cită cu acelaşi aer de profesor mulţumit de elevul său – de felul omului. Unii voiau putere. Alţii, bogăţie. Alţii frumuseţe. Exact ce nu merită nici unul şi ar fi periculos să capete. Citeam Biblia?... Am mărturisit sincer că *încă nu*. S-a ridicat de pe bârnă, s-a apropiat de un dulăpior pe

care l-a deschis şi în care am văzut de la distanţă că erau nişte scule de tâmplărie. A căutat printre ele, şi s-a întors cu o carte în mână. Mi-a arătat-o tăcut. Era o biblie, o biblie românească. A răsfoit-o un timp, pe urmă a dat de ce căuta şi mi-a spus că îmi va citi din proorocul Isaia, capitolul *Ameninţări şi mângâieri*. Titlul ăsta mi-a plăcut şi l-am pus să-l repete. Suna într-adevăr grozav. Orice scriitor ar fi fost fericit să-l găsească... Brenner se nimeri să-mi citească, ce-mi citise, stând în picioare, sub clopot, care, ori mi se păruse mie, ori, în vreme ce citea cu voce tare, începuse uşor să vibreze, mort cum era...

„Voi ziceţi, am încheiat un legământ cu moartea iar cu infernul un pact; şi că urgia va trece fără să vă atingă; căci v-aţi făcut din minciună un adăpost şi din viclenie un liman!... Şi cuvântul Domnului va fi pentru voi: ţav laţav, cav lacav, zeher şam, zeher am (poruncă peste poruncă, poruncă peste poruncă, poruncă peste poruncă, regulă peste regulă, regulă peste regulă), când pe aici, când pe acolo, ca să meargă şi să cadă peste cap şi în cursă să fie prinşi!..."

Martha striga din nou de jos în susul scării, nerăbdătoare, de astă dată în româneşte: „dar omule, nu mai vii odată?!" Vocea ei se auzea ca de pe alt tărâm, amplificată de lemnăria clopotniţei. „Viu, viu –..." răspunsese bărbatul ei, încet, şi se duse la dulăpior, puse biblia la loc şi închise uşiţele care nu se închiseră bine şi pe care le lăsă aşa, deschise...

Când am simţit că voi aţipi, ascultând urgia de afară, o râcâitură fină se făcu auzită înspre şifonier şi o chiţăială, ca o joacă...

„Vasăzică ai fost tot timpul pe fază, şi tăceai!" am spus, sau numai am gândit, învins; şi pleoapele mi se lipiră şi mă fură somnul.

CAPITOLUL 4

Trei-patru ore de somn îmi ajungeau. M-am trezit murmurând... *ţav laţav ţav laţav, cav lacav cav lacav*... Nu mă mai puteam opri. De fapt, clănţăneam de frig şi, clănţănind, vorbeam în ebraică, după Isaia. O clipă văzui şi dulăpiorul cu sculele de tâmplărie, cu uşiţele care rămăseseră deschise şi unde Brenner vârâse la loc cartea lui sfântă. Parcă nici n-aş fi dormit. Nici demonii clopotarului nu dormeau cine ştie cât, mai mult ca sigur, grijulii să nu le scape vreo fază. Mai dormeam, ce-i drept, şi după masă spre seară, aşa că noaptea o luam în primire, odihnit, ca pe o dimineaţă proaspătă, încărcată de tot felul de proiecte.

Pe la şapte, şapte şi jumătate seara, mă deşteptasem din nou într-un frig de-a dreptul polar. Viscolul nu slăbise deloc. Îl auzeam şuierând pe la ferestre, zgâlţâind lemnăria uscată de arşiţa verii, cu chitul căzut ţinându-se numai în cuie. Madam Filionescu ne adusese laptele. Vecina, care ne făcea cumpărăturile şi pe care o plăteam simbolic cu cinci lei pe zi. O sută cincizeci pe lună. Protestase la început, ţinând cont de relaţia ei specială cu Vasi. Măcar să plătiţi telefonul! stăruisem, şi în cele din urmă cedase. Sticla o găsisem lângă uşa de la intrare, pusă într-un colţ mai ferit, zăpada încă n-o acoperise, semn că nu trecuse, totuşi, prea mult timp de când venise. Se înţelegea foarte bine cu Vasi, aveau multe cunoştinţe comune, de la Pavilion, „reţeaua babalâcilor", din când în când îi dădea în cărţi sau îi ghicea în cafea, naturală sută la sută, lucru pe care eu îl detestam. Măcar mizeria aia de viitor

să n-o fi cunoscut dinainte. Madam Filionescu fusese pe vremuri casieriţă la unul din restaurantele de vară de pe malul Herăstrăului. Ieşind la pensie – suflet de sindicalistă – i se dăduse în sarcină pavilionul unde pensionarii jucau şah până dădea iarna. Era o femeie foarte autoritară şi întreprinzătoare căreia îi plăcea să ajute oamenii, să le facă servicii, unii dintre pensionari pretindeau că în tinereţe făcuse figuraţie în trupa lui Tănase, că încercase şi cupletul în revista „E Di Granda?... Este!“ dar că o lucrase Natalia Pavelescu, şi făcuse pasul înapoi, între figurantele nostime ale epocii. Pe Vasi îl plăcuse, cu experienţa ei, pentru aerul său boieros de bărbat falnic, distins, pe care, hahalera, şi-l păstrase şi la bătrâneţea lui înaintată. Dintre toţi, foşti generali, foşti magistraţi, sau activişti de vază depăşiţi de evenimente, pe el îl alese. Filioneasca îl punea pe bătrân la curent cu vieţile şi întâmplările celorlalţi, era informatoarea lui. De exemplu, despre generalul Vintilescu îi spusese că şedea la rând la alimentară şi că unul îl recunoscuse, asta imediat după război, şi acela întrebase tare: „Domnu' general, tot cu liberalii? bagute-n...“ şi că vânzătorul intervenise, „domnul Vintilescu a fost la Mărăşeşti şi a luptat în regimentul ăla care s-a luptat în izmene, să mă ierte doamnele de faţă, aşa că...“ şi se făcuse pace. Sau, colonelul Ionescu Doi care intrase în puşcărie prin cincizeci pentru că organizase o „rezistenţă“, şi că Filioneasca îl întrebase „bine, domnule Ionescu Doi, şi câţi făcurăţi parte din organizaţie?“, „unul“, zice Ionescu Doi, „cum unul?“ – „da, spune colonelul, numai unul, eu!, că al doilea m-a turnat...“ Acesta era Pavilionul. Culmea era că şi Filioneasca şi Vasi, povestind aceste întâmplări, râdeau cu poftă, cred că e lucrul cel mai nimerit pe care marele bărbos l-a remarcat, că de trecut oamenii se despart totdeauna râzând. Într-o zi îi surprinsesem vorbind în şoaptă, ferindu-se de mine. Îşi şopteau ceva la ureche şi chicoteau. Erau între ei astfel de momente de intimitate; odată, el, Vasi, îi spusese „fata mea“, ceea ce suna caraghios, dar dacă te gândeai bine, la diferenţa de vârstă dintre ei, douăzeci şi cinci de ani, se putea admite şi asta. Fapt e că femeile, chiar şi la

bătrâneţe, au o adevărată slăbiciune de a se lipi de bărbaţii buni de nimic, care n-au făcut mare lucru în viaţă şi care nici bani măcar nu au, singura lor avere fiind farmecul lor de pierde-vară. Vasi, de pildă, pomenea des, ca de o performanţă, de un tenor de operetă de mâna a doua care avea trei neveste, toate ştiind una de alta şi slujindu-l cu rândul. Mă gândeam la Negotei. Ce fel de bărbat fusese... Dar nu, el era alt soi. Locuia cu sora lui mai mică, fostă şpicheriţă, prima şpicheriţă a postului de radio Bucureşti (o spunea cu mândrie) şi cu un frate şi el mai mic, acel faimos Leo la care se referea mereu, „cum zice şi Leo“, „asta trebuie să i-o spun şi lui Leo“. Acesta avea la rândul său un fiu, Vlad, regizor de filme, care locuia cu ei. Ca parte feminină doar Marga, şpicheriţa, rămăsese în viaţă. Toate acestea le aflasem puţin câte puţin şi în legătură cu altele. Nu, Negotei fusese şi era încă robul familiei. Cred că pe el nu-l răsfăţa nimeni şi făcea parte din acea categorie de oameni, care neavând cu ce să se laude, se lăuda cu alţii, cu membrii familiei. Nici o femeie nu ar fi fost în stare să facă nebunii pentru el, acele gesturi de devoţiune absolută de care se bucură unele pramatii, cum era tenorul la care se referea Vasi. Dar Vasi, însuşi, nu fusese şi el o astfel de pramatie, un râzgâiat, după care se prăpădeau femeile?... Povestea cu ligheanul cu jar era în această privinţă dovada cea mai elocventă. Mai de mult, când se cunoscuse prima dată cu madam Filionescu, cu Mirelica lui, la Pavilionul de agrement de pe malul lacului Herăstrău, era prin noiembrie, se lăsase frigul pe neaşteptate după nesfârşitele, însoritele zile de toamnă, erau minus trei grade, „gâştele sălbatice treceau în zbor ţipând jalnic prin văzduhul posomorât“, ţinuse minte gâştele, fiindcă urmărindu-le cu privirea i se făcuse dor de ducă, aşa, de o călătorie la Paris, şi fiindcă le spusese celorlalţi de la mesele de răchită la care jucau şah,... „vedeţi?... ce le pasă,... se duc“ iar ăia fie că nu înţeleseseră, fie că erau absorbiţi de jocurile lor, zgribuliţi de frig, suflându-şi în palme, nu ziseseră nimic; în schimb zisese Bârlădeanu, un fost magistrat care juca ţintar cu Tismăneanu, un vestit avocat, ei doi jucau numai ţintar, cul-

mea, cu nişte boabe verzi de cafea, cu care veneau şi pe care la plecare le vârau cu grijă într-o tabacheră de tinichea; Bârlădeanu, după Vasi, ar fi zis „păi sigur, lor le dă mâna, n-au nevoie de paşapoarte!“ Aşa spusese Bârlădeanu, mutând o boabă verde de cafea. Tismăneanu spusese: „sunt ţări unde oamenii îşi ţin paşapoartele acasă, şi în ţara noastră sunt oameni mai deştepţi decât în ţările alea“. Bârlădeanu încercase s-o dreagă (o văzuse pe Filioneasca venind): „Păi tocmai de-aia, că suntem mai deştepţi, pricepeţi?“. Responsabila Pavilionului se oprise în dreptul lor cu un lighean din care ieşea un fum albăstriu. Era plin cu jar şi îl ţinea la distanţă cu braţele întinse departe de corpul ei voinic, „un lighean, zicea Vasi, aşa, ca la mahala, ca la un bordel de periferie“. Filioneasca întrebase cu ligheanul în mană: „Ce-i... ce ziceaţi de paşapoarte?“ Bârlădeanu răspunsese cu capul în jos, mutând: „Gâştele,... gâştele sălbatice“. Vasi îi arătase cu mâna în sus, cerul şi migratoarele.

Ea contemplase cu ligheanul în mâini trecerea, apoi spusese: „Se duc, săracele,... Grecia, Egipt,... ehe!...“ şi apropiindu-se de Vasi, îi pusese ligheanul cu jar sub scaun. El pretindea că făcând acest lucru, spusese: „aşa, mamă dragă, să te mai încălzeşti puţin, lasă gâştele, că ele se duc în ţările calde...“ Ceilalţi crezuseră că ligheanul va face turul meselor, să se încălzească pe rând cu toţii, dar fosta casieriţă le pusese în vedere că atenţia ei se îndrepta numai spre domnul Vătăşescu, şi le pomenise ceva despre parabola fecioarelor din templu şi despre rezerva lor de ulei de ars în aşteptarea Mântuitorului, – sau aţi uitat, păcătoşilor, îi înfruntase, rotindu-se cu mâinile în şolduri – adică ceva menit să producă energie, e mai înţelept să se concentreze într-un singur loc, altfel, împărţite la toţi, lumina şi căldura, nu mai profită nimeni de ele, şi când apare El, beznă şi frig! – şi-apoi domnul Vătăşescu merita acceastă favoare, fiindcă nu cârtea, nu aducea critici, iar pe deasupra mai era şi cel mai în vârstă şi unul dintre primii clienţi, ceilalţi răposând, ai Pavilionului. Bârlădeanu se supărase. O bârfise pe prietena lui Vasi zicând că era „o ţigancă“, numai ţiganii au

patima asta a focului şi că să se uite, cine nu crede, la unghiile ei, erau vinete, negre, ca la ţigani. Acest magistrat,... Bârlădeanu, era un om rău şi cu două feţe... „Şi ţi-a pus ţie Filioneasca ligheanul cu jar sub c...“ îl necăjisem zile în şir după aceea. Sau când se văita, de ger: „Cheam-o pe Mirelica dumitale, hai, dă-i telefon, să-ţi aducă ligheanul...“

Am răsucit butonul maşinii de gătit în bucătăria îngheţată sloi. Flacăra pâlpâia slab. „Nu sunt gaze“, am strigat. „Nu sunt?... Păi de unde să mai aibă şi ei, săracii, atâtea gaze?!“ l-am auzind răspunzând din pragul bucătăriei, pe el, şi puteam să pun pariu că aşa spusese Filioneasca. M-am enervat, am trântit nişte oale, am spart o farfurie, pe urmă am pus în priză reşoul vechi cu rezistenţele îmbâcsite de murdărie. Am deschis robinetul. Un firicel subţire de tot. Păi aşa...

Am stat şi-am ascultat un timp cu ibricul în mână viforul de afară. Încă puţin şi n-ar mai fi fost de ieşit din casă. Aveam pe mine două pulovere trase direct peste pijama, plus paltonul pus pe umeri. Pe cap purtam căciula de piele îmblănită, cu clapele lăsate peste urechi şi care-mi dădea aspectul unui năvălitor din cărţile de istorie de altădată. Noroc, totuşi, că ardea lumina. Am turnat apă în ibric din una din cele două damigene în care avusesem prevederea să strâng o provizie, damigenele pe care ni le adusese în toamnă pline cu vin un strănepot de-al lui Vasi, şi pe care bătrânul îl băuse aproape pe tot, câte doi litri pe zi. Mă luptam cu el, fiindcă la beţie bătea câmpii, nu-şi mai aducea aminte de nimic şi începea să cânte. Îl certam, dar el spunea atât de blând: „lasă-mă, tu, băiete, să cânt, să mă duc aşa dincolo, îmi faşi aşa di bini!“ Ce puteai să mai zici? Şi era unul şi acelaşi cântec de jale. Sufletul său păcătos căuta stepa, trenurile ei lungi şi grele, gările în care şi Timpul-călător se oprea, bând ceai cu toţii, uitând să mai treacă, zicându-le, un' să mai mergeţi? că acolo vă duc pe toţi... Era cântarea micilor speculanţi pe care el o fredona încet, ferindu-se parcă să fie auzit, cum îşi cântau între zidurile temniţei revoluţionarii marşurile lor dătătoare de nădejdi... *Kupiti bubliciki cumpăraţi*

covrigi Gariaci bubliciki calzi covrigi Ganati rubliciki suda skarei goniţi încoa spre mine iute rublele Iv noci ni isanâia şi în noaptea turbure Minea nisceasnăia pe mine nefericitul Kupcika ciasnâia negustor particular Tî pîjalei tu îl vei jeli Fanari şataeţî felinarele se leagănă Tma nîdvigaeta bezna înaintează I ia sfiajdu aştept şi aştept Maia sudiba soarta mea...

Îl ascultam totdeauna încordat, până la capăt. Ca şi cum între timp ar fi putut să apară ceva nou în textul pe care îl ştiam pe de rost. Era curios, dar acest cântec de jale mă înviora pe loc. Imediat mă apucau zorul şi cheful de lucru. Naiba ştie!... Sau jalea noastră fiind cu mult mai mică, deşi incomparabil mai veche?...

Am pus ibricul pe reşou, să fierb cafeaua. Am tăiat pâine felii- felii. Era veche, trebuia prăjită. Am scos din dulap ceainicul mare, albastru. Am turnat în el apă dintr-una din cele două damigene, pentru nesfârşitele ceaiuri ce urmau de obicei după gustări şi cafele.

Cineva bătea la uşă. Am străbătut în fugă holul. M-am încurcat din nou în pătura care masca uşa. Am deschis uşa de afară. O rafală duşmănoasă de vânt şi un val de ninsoare măruntă mă respinseră cu brutalitate. Nu era nimeni. Iarna, doar, iarna în sine. Aveam năluci. Am mai umblat zorit încoace şi-ncolo, uitând mereu câte ceva, fără să uit ceea ce aş fi vrut să uit.

Tot ce făceam începuse să semene cu activitatea plină de avânt a unor marinari de pe un vas înţepenit între sloiuri, deşi ei ştiu că până la dezgheţ şi până la prima mişcare mai trebuie mult să aştepte, şi care, robotind, cântă *I ia fsiajdu, aştept şi aştept...*

„Hm, mă gândeam, pudrat încă de ninsoarea de adineauri, pe piept şi pe braţe, *sezonul lucid*, care va să zică, *al artei senine*! Negotei, Negotei!...

M-am mai învârtit, ca năuc, prin hol. Vasi aţipise, dormea. Sau se făcea că doarme. Cerga roşie de lână de Maramureş îl acoperea în întregime. Divanul şi-l trăsese în partea din fund

a holului, vizavi de soba monumentală de Sighişoara cu plăci de ceramică albe şi verzi pe care nişte vânători îşi întindeau puştile printre nişte şiruri drepte de brazi. În colţ, lângă fereastra dublă cu gratii ce dădea în grădină, se afla televizorul, la care Vasi se uita seară de seară, fără să vadă mai nimic, vedea ceva ca prin ceaţă, iar imaginile le deducea mai mult după sunet. Traversând holul spre uşa care dădea în bucătărie, mă oprisem, să aud dacă respiră. Nu-i vedeam decât căciula gălbuie de culoarea mălaiului pe care şi-o înfundase până peste urechi, şi vârful nasului, dormea cu faţa-n sus. Respira rar cu mici sforăituri. Doamne fereşte să fi murit pe o vreme ca asta! Nu mai nimereai nici cimitirul, pe care în timpuri normale nimeni nu-şi pune problema că nu-l va găsi, – stăteai cu mortu-n casă o săptămână. Pesemne că făcusem, totuşi, un zgomot; sau însuşi faptul de a privi fix, cu intensitate, pe cineva care doarme... Auzul îl avea încă bun, ca şi intuiţia aceea specială, care e a vieţii pândite, când simţi că fie şi cu ochii doar, *cineva* te va ataca... Ceva din el se trezise oarecum, fiindcă îl auzii oftând şi bolborosind sub cerga roşie. Am tras din nou cu urechea. În ultima vreme scotea din când în când prin somn câte o exclamaţie ca: „Dumnezeule mare!“ ori „Doamne Dumnezeule mare!“ Tot ce se poate să fi presimţit el ceva, cine ştie, apropierea momentului când avea să apuce calea de pe urmă. Bătrânii care înaintează mult peste vârsta normală ajung să ghicească şi ora sfârşitului, ca ţăranii octo sau nonagenari care zic, Leano, ai pus fasolea la fiert?... s-o pui, tată, că eu mă duc, poimâine, aşa, pe la chindie... Sau îl va fi chinuit vreo remuşcare... Păcătoşii nu se dau uşor bătuţi. Se mai tocmesc, mai trag de timp, că stai să vezi... Nu-i puţin lucru să ştii că termini o viaţă şi să fii sigur că dincolo te aşteaptă o judecată. Totul era în ordine. Încă mai şedeam locului gândindu-mă dacă să pui ori nu în funcţiune aeroterma. Fie ce-o fi! Aveam s-o pun. Important era, totuşi, să apuci plata luminii; nu, făcând economie, să-ţi ţie unul lumânarea. Gânduri sumbre de zile cu viscol. Mă îndreptai spre uşa bucătăriei, mai trebuia fiert şi laptele. Când să pun mâna pe clanţă, l-am auzit din nou

oftând şi bolborosind... Era un cuvânt, un nume, pe care îl mai repetă o dată şi de astă dată îl desluşisem, bolborosea *San Francisco*! cu uimire dar şi cu un fel de teamă... *San... Francisco...* Un fior îmi străbătu şira spinării. Dacă înnebunise! De ce *San Francisco*? Cum *San Francisco*?!... De frică, l-am strigat tare, Vasi!... S-a trezit strigând ce-i, ce este? părea încă dus dincolo. *Erai la San Francisco?... Ce căutai la San Francisco*? l-am întrebat cu sticla de lapte în mână apropiindu-mă de patul lui. Ce zici? Ce zici? – nu înţelegea, era complet zăpăcit. Am repetat rar, se visase cumva la San Francisco? Tot nu pricepea. Eu? făcea, da' de ce? Văzuse vreodată vreun film cu San Francisco, ceva, vreun documentar poate cu cutremurul de la San Francisco? îl anchetam ca un poliţist nemilos. Sau auzise ceva *în acest sens*?... Încet, încet, se dezmeticea. Visase parcă, dar nu mai ştia ce, vise de noapte. Se sculă greoi din pat ca un urs bătrân de tot şi flenduros, dând la o parte cerga, de sub care apăru în cojocul lui vechi, rupt, pe care îl păstra din tinereţe când şedea la pândă în prepeleac la Cheia, la vânătoare de lupi. Vise de noapte, repeta, dracu mai ştie, – şi cum mai era pe-afară?... Viscol, viscol gradu-ntâi, ţipam. Aha, făcea, ne-ngroapă şi n-o să mai dea nimeni de noi în zăpadă, vorbea bucuros, nici Mirelica, dar Mirelica venise? aşa îi spunea el în momentele lui de tandreţe lui madam Filionescu. L-am liniştit. Venise, adusese şi laptele, şi-am agitat sticla în faţa lui, să se convingă, dar cred că n-o vedea bine în semiobscuritatea matinală a holului primind de-afară culoarea plumburie a ninsorii. Vai, drăguţă, mititica de ea, ce inimoasă era, să ia ea viscolul în piept pentru el, dar de ce n-o invitasem înăuntru, să-i fi făcut un ceai, o cafea. Dormeai, am strigat. Erai la San Francisco! Soare, cald, oceanul Pacific, mersi! – îl certam – *făceai plajă, sau ce naiba, boierul tot boier! hai, sus, echiparea!* avem de lucru, pun aeroterma, curaj, să mergem mai departe!... Mă asculta, mirat. Ei, cât de departe? părea a zice. Mi-am dat seama, după privirea lui, că, de nesomn, de un somn atât de mic şi de scurt, începusem să delirez, cuprins şi de euforia masivei căderi de zăpadă care îţi dă totdeauna o senzatie de asediu. Am pregătit cafelele. Am făcut şi ceaiul. Am fiert laptele, – de unde făcea rost de el Filioneasca? nu era lapte praf, nici amestecat, că s-ar fi brânzit, era lapte bun, ca proaspăt muls, avea ea sursele ei. Se făcuse aproape ora nouă. Aeroterma zbârnâia în hol. Aerul se mai încălzise. Am scos husa de pe maşina mea de scris, pe care o ţineam pe o măsuţă de jucat cărţi, căreia îi retezasem picioarele, adaptând-o la înălţimea cuvenită. Am aranjat foile scrise în dreapta, pe postavul verde, ars pe alocuri de ţigările atâtor şi atâtor cartofori, am pus în stânga teancul de coli albe, o hârtie bună, rezistentă, cretată, de la librăriţele mele, cărora le făceam mici cadouri şi mă duceam pe la ele şi cu mărţişoare. Nu ştiu ce mi-a venit să aprind veioza cu abajur roşu de mătase şi despre care Vasi zicea că arunca o lumină de bordel, de bordel din Tecuci. Ah, Vasi, ce viaţă dusese, cum o mai risipise, şi ce mai rămăsese? o zi ca asta, grea, de iarnă în care el s-a trezit bolborosind numele acelui oraş blestemat al viciului şi păcatului...

– *Camberis... Funduka... Ţifutis...*

M-am întors brusc spre el. Era în picioare. Făcea mişcări de dezmorţire. Se dezmeticise de tot.

– Ai spus ceva? m-am prefăcut că nu auzisem. El repetă, mişcând ca un boxer din umeri:

– *Camberis... Funduka... ţifutis...*

Ştiam. Se gândea la Sulina. Erau cele trei prăvălii din Sulina tinereţii lui, Camberis, alimente, Funduka, îmbrăcăminte, Ţifutis, maşini de cusut şi biciclete, îmi povestise. Tot era mai bine decât San Francisco. Dar asta m-a pus pe gânduri. Auzisem că înainte de a sfârşi, bătrânii spun sau îşi amintesc cele mai bizare lucruri. L-am întrebat dacă se simte bine. Se simţea excelent. Pe urmă s-a oprit din gimnastica lui şi a spus:

– O, cum mai lucea noaptea pe lună cheiul de la Sulina!... Parcă îl văz, era de lemn, de pin alb de Norvegia...

– Lasă, am zis, să trecem la treabă!... Rămăsesem la „vânzătorul de sirop", la escrocheriile lui Gafencu, nu ministrul, şi la ţăranca aia cu copilu-n braţe, care... Erau totuşi pentru acea zi grea cu viscol şi pentru toată starea aceea de izolare totală,

de sfârşit de lume, fapte prea mici, prea meschine, nevrednice oricum de atenţia posterităţii. Voiam să intrăm în marea acţiune, în tumultul epocilor duse, în amintirile aproape stinse, chit că Vasi nu fusese la înălţimea lor. Eram acum de faţă eu; cu libertatea mea, cu darul meu vrăjit de a transforma orice în orice, adevărul în minciună şi invers, nimic nemaicontând decât puterea de a stăpâni nişte evenimente, de a le preface după dorinţă, care nici măcar nu-i dorinţa ta, ci a posterităţii... nu diferită de noi prin setea amăgirii... şi, aşa cum ea va şi voi ori visa să se fi petrecut totul; aşa cum ne amintim deseori lucruri care nu s-au întâmplat niciodată şi care s-ar fi cuvenit, poate, să se întâmple. Pe cine l-ar mai interesa să afle altceva... ce s-a întâmplat într-adevăr... decât ce a minţit cu atâta convingătoare mărturie pentru miile de ani următoare, Homer?... De aceea şi începusem să-i spun în joacă, de la un timp, orbului meu astfel, fără să-l fi prevenit, fără să-i fi mărturisit vreodată această ambiţie, el fiind şansa unei vieţi trăite cu rost, cu înţeles, cu un scop dinainte stabilit în vălmăşagul aparent al evenimentelor pe care el nu era capabil să le înţeleagă, simplu deţinător al experienţei, lipsit de orice har. El îmi dăduse viaţă (şi ce viaţă!), iar eu trebuia să i-o restitui şi s-o remodelez şi pe-a lui, slujindu-l în felul meu, poate dictatorial, dar făcându-l un tată vrednic de mine, un tată nemuritor. Ah, sigur, cum nu, copiam, imitam o situaţie, în felul în care mediocrii autori occidentali imitau, reluau temele antichităţii negăsind altele în prezentul lor mic... Tatăl *restabilit*. Tatăl redemonstrat. Un demon cârcotaş, din specia celor care, incapabili în toate, se vâră-n toate, îmi şoptise, – ehei, băiete, o-ncurci, păi aici e nevoie şi de ceva, aşa, ca de-o jertfă, de-o răstignire, hi-hi-hi!... M-am uitat la Vasi. Sorbea din cana cu lapte, aşezat în fotoliul de lângă sobă. Mustăţile lui şi-aşa albe, parcă se dezgheţaseră. În partea de jos, firele dese, căzând netunse peste buze, se muiaseră purtând un strat fin de caimac. Îl priveam, răbdător. Cum naiba ieşisem eu din el, şi de ce, şi mai ales, cum se făcea că ieşisem cum ieşisem? Era marea mea întrebare. Totdeauna fusese un om frumos. Chiar şi acum, la 87 de ani, arăta ca

moşnegii venerabili care visează în marmura lor prin muzee. Unii sunt frumoşi când sunt copii, pe urmă se urâţesc cu timpul, devin de nerecunoscut. Sau sunt urâţi cand sunt copii, apoi treptat, spre maturitate, capătă o frumuseţe mult timp mascată, ascunsă. El însă era din neamul celor care sunt frumoşi la toate vârstele, bucurându-se pe rând de frumuseţea tipică fiecărei vârste, fermecători, gingaşi, la cinci ani, visători la şaisprezece, ageri, virili, focoşi la douăzeci şi cinci, strălucitori de îndrăzneală şi de siguranţă la patruzeci, cu o trufaşă melancolie în ochi ca de-o suferinţă secretă, care ca şi a viermelui pitit în fruct, cel mai bine îi şade ascunsă în succes; falnici la cincizeci, impunători la şaptezeci. Albumul familiei, pe care-l răsfoiam din când în când uitându-mă la toţi ca la nişte extratereştri, îmi era martor. *Dead end*! Sfârşit mort. Terminus! cum zicea Negotei. Ceva care se înfundă, o linie consumată, un stoc epuizat. Toate generaţiile acelea din album succedându-se cu moda, obiceiurile, mărcile lor de automobile nu făceau decât să istovească un prea-plin de trai bun şi de frumuseţe, diabolică degringoladă, opusă creaţiei, ţintind spre acel punct mort care eram, o stea obosită, surpându-se în ea însăşi, ajungând la dimensiunile unui măr, dar a cărei densitate monstruoasă sfidează întreg universul, plănuind altă explozie, altă creaţie, din nimic, într-un spaţiu care şi el deocamdată încă nu există. Aşa eram şi eu; ăsta era şi rostul meu. Am privit pe geam urgia de-afară. Aeroterma mai încălzise oarecum încăperea. Erau momente de oboseală când, în locul maşinii de scris, mă foloseam de un Panasonic portativ, la care puneam baterii, curentul electric jucându-ne des feste. Făceam înregistrarea, apoi în tihnă şi la ore târzii când Vasi dormea, treceam totul pe hârtie bătând direct la maşină vorbirea retorică şi înflorită a fostului prefect de Covurlui. Avantajul în acest caz era că puteam să rulez înainte şi înapoi banda, adăugând sau tăind cu de la mine putere. Era o deosebire însă între felul cum vorbea Vasi când auzea maşina ţăcănind şi când ştia că este înregistrat pe bandă. Reacţia lui în momentul în care strigam *gata, începem!* apăsând pe butonul înregistrării era

exact ca aceea de la fotograf, ceea ce-i firesc, dar care la toţi cei din generaţia lui se manifestă într-un mod şi mai caraghios... o înţepeneală subită îi cuprinde, şi-o evlavie, o pietate parcă în faţa tehnicii, vocea căpătând deodată tonul unui discurs funebru. Atunci vorbea ca şi cum ar fi scris un raport, o cerere adresată unei înalte autorităţi. Manevrând banda, apăsând pe buton din greşeală dădusem de o imprimare mai veche, glasul, întrerupt de o tuse uşoară, se auzi deodată rar, solemn, emoţionat: „Era vara, o noapte de vară... veneam de la gară la pas în căruţa cu moş Sofronie prin pădurea de la Tecuci... roţile băteau neunse,... caii fornăiau de rouă, căzuse roua". Vasi se înviorase. El era. El vorbise. El. A lui fusese vara, vara de la Tecuci... Nu prea avea obiceiul să plângă, cum plâng la iuţeală şi din nimic bătrânii. Dar acum părea foarte tulburat. O lacrimă i se prelinse repede pe obraz şi se opri drept în mustaţă.

– Şterge-ţi mustaţa, am spus, ai pe ea lapte ca un cotoi, am glumit ca să depăşim momentul, – de unde făcea rost Filioneasca de laptele ăla gras?...

– Mirelica?! exclamă el privindu-mă, dar nu în locul în care mă aflam în realitate. Avea un nepot la Afumaţi, era veterinar. Îşi mai venise în fire. Cu mâneca jegoasă a cojocului îşi freca mustaţa albă de crusta subţire de lapte, şi mai albă.

Vântul spulbera zăpada umplând aerul de pulberea ei care şerpuia izbindu-se de ferestre. Am dat îndărăt banda cu vara de la Tecuci şi căruţa lui moş Sofronie, şi cu degetul pe butonul de înregistrare am întrebat, *gata, începem?*, şi am şi apăsat, ca să-l iau prin surprindere, să nu se înţepenească şi să-mi ţină discursuri ca un prefect.

Banda se derula încet fâşâind, trimiţând îndărăt şi caii şi roua şi bătaia roţilor şi căruţa copilăriei lui pe care o pomenea ca pe un paradis fericit fornăind de roua zorilor... Căruţa aceasta aproape uitată, acoperită de atâtea şi atâtea întâmplări, ieşea acum la pas din uitare străbătându-i memoria ca un umil, smerit car de triumf. Ea şi căruţa cealaltă, a fetelor despletite,

gonind cu vestea, asupra căreia păstrase atâta vreme tăcerea... Era momentul să-l forţez, să-l provoc, să-l atac.

– Haide, am spus, povesteşte cum s-au suit fetele în căruţă cu Mita care ţinea hăţurile în ziua aia după (n-am spus execuţie)... după cele întâmplate în pădurea Pantelimon.

Bătrânul a oftat şi a tăcut un timp. Pe urmă a zis:

– Să lăsăm asta... Asta s-o lăsăm... Privea în gol.

– Trebuie,... am spus cu precauţia cu care te adresezi unui bolnav.

– Nu, a zis. Asta nu. Vreau să uit.

Era să zic „nu mai ai timp să uiţi, când să uiţi", dar n-am zis nimic.

El începuse să zâmbească. Zâmbea din ce în ce mai deschis, înseninat. Credeam că acceptase, dar nu, mă înşelasem.

– Să lăsăm politica, spuse, m-am săturat, s-o lăsăm pe altădată, îţi povestesc eu, – mai bine,... mai bine... eu zic că tot mai bine ar fi să mergem la Paris, să facem un mic voiaj la Paris, ei? ce zici?

Mă privea ca un copil. Pe mine, tatăl, căruia îi stătea în putere orice.

Neserioasele lui poveşti cu Parisul le ştiam pe de rost. Şi cum juca şah la cafeneaua *Régence* după primul război mondial, şi cum o cunoscuse el pe mama la Luvru când un abate îl trimisese s-o vadă pe Gioconda şi faimosul său câştig la cursele de cai, după ce văzuse trăsurile pariorilor britanici întorcându-se de la hipodrom... Fusese cel mai mare noroc pe care îl avusese în viaţă, exceptând faptul că o cunoscuse pe Yvette, pe Yveta, maică-mea. Notasem ziua. Îi spusesem *Ziua trăsurilor engleze.*

– Vrei să mergem la curse, ştiu eu, de-asta îţi arde, l-am mustrat făcându-i cu degetul, deşi nu avea cum să mă vadă.

– O, da! exclamase el bucuros.

– Să dai iar lovitura...

Aşa, o martingală, n-avea pretenţii. Norocul cel mare o singură dată îţi iese-n cale. Deşi, oricând putem să ne

închipuim orice. Suntem liberi. Nimic nu ne impiedică să aranjăm lucrurile cum vrem noi. Şi mi-am adus aminte de Negotei. Cum îmi spusese el, cu o şăgalnică ameninţare, admiraţie de fapt: *Autorule!...*

Asta e că nimeni nu ştie niciodată cine este autorul. Şi dacă cei ce pretind că sunt, nu sunt nişte impostori, fără să ştie. Şi dacă ştiu, nu trişează. Deghizându-se. Luând locul altora. Făcându-se că simt ce nu au simţit niciodată. Împrumutând vorbele şi gândurile unor necunoscuţi. Ca nişte actori uituci, cărora tot timpul trebuie să le sufli din cuşcă, până în ziua când din cuşcă nu mai vine nimic, nici un înţeles, sufleorul crăpând între acte cu piesa jucată în braţe.

CAPITOLUL 5

Multe necazuri avusesem cu autobiografia, din cauza politicii unchiului meu, Babis Vătăşescu, „copilul drag al Mişcării". Încurcătura era şi mai mare fiindcă mă chema exact ca pe el. Ce idee şi pe Vasi! Înţelegeam repetarea unui nume obişnuit, hai, fie, dar *Babis*?... Discutasem mult pe chestia asta cu el, şi mă ruga să îl înţeleg, era din pietate, fusese o slăbiciune a lui, de unde să fi ştiut ce curs aveau să ia timpurile? Mă rog, asta era, nu mai era nimic de făcut. Ce ştiusem multă vreme era faptul că numele mi-l dăduse un naş, armean bogat, din Galaţi. Cele dintâi neplăceri le avusesem la şcoală. Bătrânul mă minţise, zicea că din cauza originii sociale. Când însă mă dăduseră afară din slujba mea de ajutor de arhivar la tribunalul doi, tot din cauza autobiografiei, începusem să mă enervez. Parcă duceam în cârcă un necunoscut pe care toţi îl arătau cu degetul. Vasi se văzuse silit în cele din urmă să-mi relateze unele lucruri, puţin câte puţin. Adevărul se lăsa greu. Sau, fiind primejdios, era mai bine să nu-l fi ştiut. Totuşi, la stăruinţele mele, aflasem multe. O, nu se compara cu ce îmi povestea el din epoca tinereţii lui nepăsătoare şi nebunatice... Vremurile se schimbaseră de când istoria lăsase în urma ei vârtejul de praf în care se ivise cu armonica sprijinită în piept călăreţul sălbatic topit în sângele Vătăşeştilor... Hm, să fi avut în familie aşa ceva...

Pentru noi, cei născuţi după război şi care nu trăiserăm evenimentele şi care nici nu fuseserăm duşi pe la biserică, acest lucru ni se părea cel mai groaznic păcat. Religia iartă, sau mai iartă. Politica, niciodată, când e făcută, exact cum nu trebuie, cu pasiune

şi în mod utopic. Azi, în 1984, privind cu răceală în urmă, cred că de vină, în toate, şi în toate timpurile, este Ea, Utopia, duşmanca adevărului simplu şi modest ca un funcţionar conştiincios. Ea le şi place, la început, oamenilor, fiindcă îi farmecă şi îi încântă şi le dă aripi, până ce aceste aripi se dovedesc a fi de scândură. Lasă că şi adevărul, necruţător, duce lumea la disperare; şi omul mai închide un ochi, şi-l mai închide şi pe celălalt, numai să nu ştie, minţindu-se singur... Adevărul te şi trage la răspundere, te obligă să dai socoteală. Pe când utopia... Într-o zi, mi-am spus: pesemne că specia, specia omenească are sădită în ea nevoia amăgelii şi că Utopia, pe scară mică sau mare, e însăşi propaganda speciei, mereu reînnoită, şi care o propulsează naiba ştie unde, dar într-o direcţie precisă şi programată... Să-i fi spus asta lui Negotei! Dar nu-i spusesem. Şi, încet, încet, Vasi mă lămurea, dar şi ce povestea el părea utopie, sau poate o legendă numai, vorbindu-mi de acest frate mai mic al său atât de tragic dispărut şi pe care îl iubise cum sunt iubiţi păguboşii, nenorocoşii, bătuţii de soartă. Mai pe şoptite, când se întâmpla să nu fim în casă, în puţinele momente când ieşeam pe stradă împreună, şi chiar şi în casă, cu glasul scăzut, ca şi cum pereţii ar fi avut urechi, bătrânul mă povăţuia să nu cred ce se zicea despre camarazii de credinţă ai unchiului meu, că printre ei se aflau şi oameni superiori, nu brute numai, uite de pildă ca unchiu-tău care n-ar fi omorât o muscă şi care citea toată ziua şi era atât de liniştit şi de generos... Sau, în închisoare, ce bine se purtaseră ei, spunea el, fiindcă ei tocmai asta aşteptau, să rabde, să îndure, bărbăteşte, să devină „sfinţi“ sau „martiri“. Vorbea un vicios, un păcătos. Puteai să crezi că erau „nişte exaltaţi, că nu erau normali; dar, sfinţii, sunt normali? Sunt ei ca toată lumea?“... Ascultam foarte mirat toate aceste destăinuiri făcute cu grijă, împărtăşite ca nişte secrete periculoase, cu recomandarea de a nu le transmite nimănui. „Dar au tras cu pistolul, au omorât oameni nevinovaţi, – cu Iorga ce-au avut?!“ „Da, sigur, au fost printre ei şi unii cu porniri ucigaşe,... Cu Iorga, cum să-ţi spui, dragul meu, prea se băga şi el în toate...“ Asta n-o mai auzisem şi mă uitam la el scandalizat. „Şi soldaţii... soldaţii români, pe care i-au ars, cărora le-au dat foc, la rebeliunea

lor...?“ „La război, ca la război, aşa se-ntâmplă, orori din astea se petrec totdeauna în vremurile tulburi.“ „Dar cu evreii ce-aveau? de ce îi omorau?!“ îmi continuam rechizitoriul meu, din auzite. „Întâi că în ţara noastră s-au omorât cei mai puţini evrei, ca să ştii, nu ca-n alte părţi, şi-apoi cu evreii e mai complicat.“ „Complicat?... Adică cum?!... Ei nu sunt oameni?...“ Vasi începea să râdă. „Mai şi râzi!“... Dar de unde, se gândise la domnul Feurstein, arendaşul moşiei lor, ce om deştept şi cumsecade, şi la fii-sa, la Sara,... şi-atunci îmi spusese întâia oară că Babis o adăpostise în apartamentul lui de pe strada Tunari, când cu prigoana împotriva evreilor. Babis, care era legionar, deci antisemit, adăpostise la el o evreică? O iubea?... Nu, nici vorbă, atât că era fata lui Feurstein. Nu mai înţelegeam nimic. Fără să vreau îi dădusem ocazia să-mi mai ofere încă un argument în favoarea caracterului şi firii adevărate a unchiului meu năpăstuit. În cei cinci ani câţi se scurseseră de la executarea acestuia până la naşterea mea, *celălalt* devenise idolul său. Şi trebuia să-l înţeleg de ce avusese slăbiciunea (înţelesesem în cele din urmă) de a-mi da numele lui. Măcar numele să-i fi trăit... Bun, se acceptă. N-ar fi fost nimic dacă totul ar fi fost normal şi viaţa mea ar fi decurs în mod firesc. Şi ce nu este firesc punem totdeauna mai degrabă pe seama câte unei astfel de întâmplări, decât pe seama unei cauze cu mult mai îndepărtate sau mai adânci, cum ar fi ereditatea, de pildă. Era ca şi cum aş fi fost osândit să car în spinare un mort şi să nu mai am alt rost decât să duc mai departe ceea ce acestui mort nu-i fusese dat să trăiască. Simţeam că toate acestea erau nişte naivităţi, dar explicaţiile pe care ni le făurim singuri şi care ne convin sunt de obicei mai uşor de înţeles şi de acceptat. Poate că Vasi nici nu miza pe mine, făcând totul numai şi numai din pietate. Uram însă pietatea aceasta a lui. O uram pentru că eu nu mai contam, fiind doar instrumentul unui regret, sau, poate, cine ştie, în capul bătrânului, al unei revanşe. Niciodată nu-mi mărturisise că eu aş fi putut fi „continuatorul“, dar se putea înţelege. Ura cred că porneşte nu numai din sentimentul inferiorităţii, dar şi din clipa când cineva te consideră o cantitate neglijabilă, un ins

peste care se poate trece uşor şi care nu-i luat la valoarea pe care el ştie că o are în realitate. Speculaţii. Fel de fel de speculaţii.

Ce era sigur era cultul lui Vasi pentru acest frate mai mic ce ispăşise parcă toate păcatele lungului şir de strămoşi ai Vătăşeştilor, de la guvernatorul delapidator surghiunit în Siberia, sau de la bunicul înecat în strâmtoarea Messina cu geanta plină de aur în braţe după partida de poker, până la,... ce s-o mai lungim, toţi fuseseră nişte răsfăţaţi ai sorţii, nişte exploatatori, ei îl împinseseră pe scena istoriei pe răzbunător, introducându-l în familie, pe călăreţul cu armonică... Erau nopţi când mă visam în pielea *celuilalt.* Când simţea că sunt urmărit, ca el. Când, în mijlocul coşmarului, în faţa plutonului de execuţie, gata să fiu împuşcat, strigam, asemeni *celuilalt,* „nu în cap, vă rog!“ Mă trezeam în sudori. Fericit că de astădată scăpasem, dar chinuit, totuşi, de gândul că nu fusese decât o amânare. Mulţi din ei, Vasi susţinea că erau „nişte idealişti“ care voiau, cu înflăcărare, binele ţării, că erau pentru adevăr şi dreptate, şi mai spusese odată un lucru care mă mirase şi pe care generaţia mea nu avea cum să-l înţeleagă, – cum, într-o închisoare, înainte de război, cei de dreapta îi preveniseră pe cei de stânga închişi cu ei că împotriva lor se luau nişte măsuri aspre, în orice caz se purtaseră loial, deşi erau inamici, nişte inamici însă care, iată, aveau în fond un inamic comun, – ceilalţi, deţinătorii puterii. Nu scăpam, nu mai scăpam de obsesia asta din care mulţi îşi făcuseră un mod de a fi, fiţi de partea noastră, cine nu e cu noi, este împotriva noastră, ca şi cum omul ar fi fost făcut să fie veşnic rupt, tăiat în două şi într-o veşnică, primejdioasă stare de alegere. Cu ani în urmă când încă mai circulam ziua, mă opream în parcuri şi mă uitam la copii. Nu că mi-ar fi plăcut, dar privindu-i mă gândeam că peste treizeci-patruzeci de ani ei nu vor mai şti sigur nimic din ce ştiam noi şi nu vor mai avea nimic de ales din ce eram siliţi noi să alegem, dacă nu vor inventa şi ei ceva în loc, ceva care nouă ne este acum de neconceput, după cum de neconceput vor fi pentru ei obsesiile vieţii noastre dinspre finele secolului. Mă gândeam la acestea fără să pierd din ochi un băieţel de

cinci-şase ani care trăgea în tovarăşii săi de joacă, toţi copii de grădiniţă, îmbrăcaţi la fel, cu o puşcă mitralieră de plastic chinezească ţipător colorată şi care scotea snopuri de scântei. Avea pe faţă cruzimea unui comandant în clipa asaltului şi în sânge violenţa, energia unui şef neînduplecat urmărindu-şi cu o hotărâre nestrămutată idealul de luptă. Se ciocnise de mine, şi-l mângâiasem, de frică mai mult, pe creştet, iar el se uitase la mine atent şi crezându-mă de-al lor îmi spusese trăgându-mă de mână, cu cealaltă continuând să mitralieze în sus, – „hai să ne jucăm, tu eşti Hitler şi eu Mihai Viteazul.“ Mici întâmplări. Întâmplări mici. De-o parte şi de alta. Un eroism gata de jertfe. Un ideal, ce se impunea, când nu era corupt, când încă se afla departe de putere. Ceva de care ceilalţi, în numele cărora se şi dădea bătălia, nu ar fi fost vrednici niciodată, cu traiul lor de pe o zi pe alta. Asemănători, pentru că nu semănau cu ceilalţi, cu majoritatea, nedându-şi seama de excepţia lor de la regulă, decât ori în detenţie, ori în faţa plutonului de execuţie, sau, cine ştie, în câmpiile elizee, dacă aveau norocul să ajungă acolo, – unde mai mult ca sigur s-ar fi strâns într-un colţ contestându-l pe Dumnezeu.

O carte făcuse vâlvă cu ani în urmă, al cărei erou era un tânăr intelectual legionar care semăna atât de mult cu Babis, încât la început crezusem că autorul îl luase drept model, dar Vasi mă asigura că era o simplă coincidenţă şi că astfel de tineri existaseră cu adevărat înainte de război, şi nu era de mirare că dintre ei se născuse un personaj. Cartea fusese atacată cu violenţă la vremea ei şi printre cei ce-i luaseră apărarea se găseau destui intelectuali evrei care avuseseră de pătimit atâta de pe urma Gărzii de Fier. Şi totuşi, ei, cu respectul lor sacru pentru cultură, pentru idei şi cărţi, recunoşteau, şi când era vorba de un inamic, forţa spiritului luptând pentru un ideal. Putea să fie unul greşit, cum şi fusese; puterea gândirii însă rămânea. Decât cu un prost la câştig, mai bine cu un deştept la pagubă. Observaţia populară consfinţea acea situaţie ieşită din comun în care nişte cărturari inteligenţi şi persecutaţi apărau un intelectual de dreapta, înzestrat, călăul lor, fie şi teoretic.

Era probabil în lume un loc, exista locul, unde toţi teoreticienii lipsiţi de şcoala practicii se întâlneau, comunicându-şi unii altora experienţele, dezamăgirile, ce mai era bun din ce fusese bun şi ce rău din ce îşi închipuiseră că era doar un rău trecător. Atunci pricepusem cel mai bine caracterul lui Babis. Cât mi-ar fi vorbit despre el Vasi, n-aş fi ajuns să înţeleg „ce se întâmplase“, dacă nu mi-ar fi căzut în mână cartea aceea neobişnuită la a cărei apariţie toţi se treziseră parcă frecându-se neîncrezători la ochi. Toate merg pe făgaşul ştiut, lumea crede că aşa va fi călătoria, un expres care nu opreşte în nici o staţie, şi uite că deodată expresul face şi el o haltă, neprevăzută, şi toţi se înghesuie la ferestre, ce-i? de ce ne oprirăm?!... Acest expres ia câteodată chipul câte unui scriitor, unul din ăia cu capul în nori ce nu pare să aibă habar de realitate şi care nu ştie măcar să se tocmească cu un ţăran la piaţă. Vine, aşadar, un aiurit, trânteşte una, şi toată lumea sare la ferestre. Luni de zile după ce terminasem cartea aceea, visam, nu chiar noapte de noapte, dar des, destul de des, ce-i povestiseră lui Vasi nişte femei din comuna Pantelimon, unde fusese împuşcat Babis împreună cu alţi cinci... Eriniile. Eriniile din căruţa lăptarului. Surorile, logodnicele executaţilor. Vreo opt, nouă fete, urcate în căruţa trasă de doi cai, ţipând despletite, strâns îmbrăţişate în mijlocul căruţei mânate în goană pe uliţa mare a satului de fata lăptarului Ghiuriţan, transilvăneanul pripăşit în suburbia bucureşteană, de Mita, care ţinea în gură o năframă neagră, fiindcă ea conducea, izbind furioasă cu hăţurile spinările animalelor înnebunite de jalea, de urletele pe care le cărau şi de vestea, de vestea aceea teribilă, pe când deasupra pădurii apropiate, peste coroanele sumbre ale stejarilor bătrâni din Vlăsia de altădată, se înălţa norişorul răzleţ, singuratic, ciudat în ziua senină, al prafului de puşcă. Fetele din Pantelimon... Eriniile. Eumenidele. Furiile. *Cu vipere în mâini, cu torţe şi bice. Bătrâne ca şi crima pe care o pedepsesc şi ca inocenţa pe care se silesc s-o răzbune*. Fusese cea mai frumoasă zi din viaţa lor. O zi când luaseră chipul unor zeiţe, de margine bucureşteană. Vasi mă încărcase cu o povară mult prea grea.

Nu-i bine, nu-i bine şi e contra firii să vrei ca un lucru să se repete; nici măcar încredinţându-i o poveste cuiva, ca o armură spartă, găurită, prin care suflă vântul istoriei. Căutam într-o enciclopedie jerpelită nume armeneşti de bărbaţi mari, făcusem o adevărată manie. BIS, îmi spuneam, vasăzică al doilea, sau încă o dată. Iar acest BA, popular, care era negaţia, *nu al doilea*, sau ceea ce este imposibil să se repete. Fiindcă nimic, în tot universul, nu se naşte a doua oară la fel niciodată. Aici se ascundea libertatea. Teribila libertate, divina, copleşitoarea răspundere a unicităţii tale. Aşa cum nici măcar al doilea obuz tras pe baza aceluiaşi calcul nu nimereşte, oricât ai vrea şi oricât de bine ai ţinti, în locul, în groapa săpată de primul. Demontam numele ca pe un ceasornic stricat având în centrul său raţiunea ce-l făcea să bată.

Numai neputincioşii, care nu ştiu să-şi trăiască din plin viaţa şi care îşi închipuie că ar pune mai mult în două vieţi, sunt în stare să cerşească acest soi de nemurire, neînţelegând că ea nu poate să aparţină decât celor ce ştiu că se nasc şi mor o singură dată şi că nu au altă cale de a rămâne vii decât de a birui, prin ce fac, uitarea, moartea adevărată. Şi-apoi naturii incomparabil mai uşor îi este să născocească un lucru nou decât să-l repete. Chiar şi o conştiinţă pură, – cu care natura n-are ce face, – nu o poţi transmite, împrumuta altcuiva, decât cu primejdia de a face din noul ei purtător un măscărici, un monstru. Uitarea. Ea rămânea până la urmă examenul suprem. Nemurirea, în acest caz, erau ceilalţi. Puterea lor de a ne păstra în memoria lor, dacă noi am avea ceva vrednic de a fi păstrat... Pe Babis, cine nu-l putea uita? Lăsând la o parte greşeala lui Vasi de a mă socoti urmaşul lui... Poate că el mai era încă viu în mintea copiilor şi a leproşilor din leprozeria aceea din nordul Dobrogei unde se dusese ca învăţător câteva luni şi unde un lepros îl zugrăvise cu o cretă albastră în pronaosul bisericuţei lor de chirpici ca pe un împărat tânăr cu coroană de flori pe cap, un David al leproşilor, fără nici o faptă de arme şi de care răul, nici lepra, nu îndrăznea să se atingă. Dar cel mai viu şi mai viu, el exista în mintea fetei lăptarului din Pantelimon, a

Mitei, şi care, într-o seară călduroasă de iulie, după un marş lung prin aceeaşi pădure unde avusese loc execuţia şi pe unde el mersese ceasuri în şir aplicând „legea tăcerii“, exerciţiul lor, îi spălase într-un lighean picioarele în mijlocul ogrăzii, în văzul întregii familii, ştergându-i-le îngenuncheată cu părul ei lung, negru, străbătut de o şuviţă căruntă. Într-una din săptămânile următoare execuţiei, Vasi întreprinsese o adevărată documentare în Pantelimon. Mita era în doliu. Vorbea puţin. Câte ceva tot aflase din gura ei mică, vânătă, strânsă pungă, gura acelor fete ce imită în mod copilăros inima, frumoasă şi în tristeţe, şi care încă nu putea fi a unei călugăriţe. El voise să vadă căruţa de care vorbea tot satul, pe care o observase, pitit, cum gonea cu zgomot şi cu jalea fetelor îmbrăcate în alb, mânjite pe obraji cu noroi. Căruţa, în mod curios, ca şi cum ea ar fi fost pricina morţii, şi nu mesagera ei. O căruţă de periferie, ţipător vopsită. Vasi însă avea pentru vehiculul ţărănesc slăbiciunea lui veche, o slăbiciune de copil răsfăţat crescut la moşie, între cai, faetoane, docare, droşti, brişti, care cu fân. Dovadă că şi-acum, cel mai viu în memoria sa sunau roţile şi fornăitul cailor, de rouă, în zori, cu moş Sofronie pe capră străbătând pădurea de la Tecuci. Îşi plimbase palma peste gâtul, peste crupele cailor, Surul şi Florica, tineri, fierbinţi, bine hrăniţi, cai de lăptar întreprinzător. Cercetase şi hamurile, hăţurile. Aveau pe ele bătuţi nişte fluturaşi de aramă cu aripioarele răsucite în sus; pe hăţuri, nu mai văzuse; era un gust al marginii de oraş; aripioare tăioase menite să se abată peste spinările animalelor, să le stimuleze fuga.

Stătuse câtva timp cu hăţul în mână tot pipăind lucrăturile de aramă. Se gândea, spunea, cum mâna caii, cu două-trei săptămâni în urmă doar, fata de lângă el, tăcută, îmbrăcată în negru ca o văduvă.

Ea se înşelase însă. Crezând că-i plăceau fluturaşii aceia grosolani lucraţi de vreun ţigan fudul, rupsese unul fără să zică nimic şi i-l dăruise.

CAPITOLUL 6

O dată avusese şi fostul prefect de Covurului ocazia să arate că poate fi un om de caracter, şi o pierduse. Trecuseră doi ani de la răfuielile din 1939, iar el, ca fost politician suspect şi ca frate al căpeteniei Vătăşescu, nimerise în închisoarea din suburbia bucureşteană. Ce închisoare şi aia, zicea Vasi, plină de canalii, mucenici şi escroci. Dacă acolo se afla închis şi faimosul Scelenski, cu afacerea S., escrocheria epocii!... Din când în când poveştile lui făceau câte un salt brusc înainte spre negurosul 1941, Dar orice s-ar fi întâmplat, firea lui uşuratică scotea la iveală mai mult partea comică a vieţii. În închisoare vorbea des cu cei de dreapta, care îl stimau totuşi în contul fratelui său mai mic, încercând să-l îndoctrineze. Onorat de încrederea lor, se arătase gata să participe la o grevă a foamei pe care ei o începuseră. Motivul, îl uitase. O zi, o zi şi jumătate, nu mâncase nimic, băuse doar apă. Ceilalţi se rugau, rugăciunea, spuneau ei, ajută. El însă uitase şi *Crezul* şi *Tatăl nostru*. Îşi amintea vag... *şi dă-ne-o nouă astăzi*, pâinea pe care acum trebuia s-o refuze... *făcătorul cerului şi-al pământului*. Nu se lega nimic. Şedea cu ochii închişi făcându-se că se roagă în întunericul său, şi-atunci din bezna celuilalt secol apăruse trimisul ţarului, *Feldjägerul*, în toiul jocului de cărţi, se juca stos pe sute de galbeni, când Erion, guvernatorul, stră-străbunicul, se ridicase palid ca moartea, pricepând... Era povestea adevărată pe care i-o spunea Duduia în copilărie, ca să-l adoarmă. Acelaşi şi acelaşi testament,... legenda familiei: *Şi Feldjägerul a zis nu vă uitaţi pe fereastră. Nu ne-am uitat.*

Ne-am supus. Am auzit bătăi de ciocan. Îl înlănţuiau pe Erion de alt osândit. Pe urmă s-au auzit zurgălăii. Apoi tăcere... Curios, asta îl uşurase. Faptul că rând pe rând, generaţie după generaţie, toţi o păţeau, trebuiau să ispăşească ceva... Înţelesese, acceptase situaţia. Mai cu seamă că ce fel de puşcărie mai era şi aia?...

Se circula, se trimiteau şi se primeau scrisori, se aducea hrană fină în sufertaşe. Gardienii, în cap cu colonelul Kadâr, un turc iubitor de peşcheşuri, îşi luau toate precauţiile posibile, niciodată, mai ales în acele timpuri, nu se ştia cine pe cine da jos şi ajungea peste noapte la putere. A doua zi după prânz, de nemâncare, Vasi începuse să aibă ameţeli, să-i vâjâie capul, şi se târa prin curtea lagărului sperând ca măcar aerul să-i ţină de foame, un aer care mirosea a tei înflorit. Deschidea gura ca un peşte pe uscat, sorbea adânc, parcă ar fi băut ceai, ceai de tei. Şi-atunci trecuse pe lângă el ca din întâmplare turcul, colonelul Kadâr. Un individ scund, negricios, crăcănat, cu o mustaţă stufoasă. Unul din urmaşii trimişilor de la Stambul care venea, îţi punea pe umăr o cârpă neagră şi striga: *mazâl!* Îl cunoştea pe Vasil, ca pe toţi ceilalţi, nu era nimeni om de duzină, cu ei ai fi făcut cel puţin trei guverne cu opoziţie cu tot, care să guverneze ţara cel puţin o jumătate de veac... A urmat, zicea Vasi, „o mică conversaţie“, ca de la amfitrion la musafir, şi că ce are de nu pare în apele sale, Vasi, adică, – domnule colonel, de ieri dimineaţă eu am declarat greva foamei, după cum bine ştiţi, – nu, nu ştia, greva foamei?, cum şi dumnealui, domnul Vătăşescu? păi e sănătos? cum se poate, tocmai dumnealui? grevă să facă „ăilalţi“, care şi-aşa nu mai au nimic de pierdut, dar dacă aşa voia dumnealui, mă rog... Pe urmă Kadâr îşi scosese chipiul şi se scărpinase câteva secunde în cap; sau îl mânca, sau îi venise o idee, şi-i venise într-adevăr o idee... Domnul Scelenski, marele Scelenski, cel cu afacerea S., se plictisea în cămăruţa lui, separată (unde primea nopţile şi ţigănci din cartier care-i ghiceau, auzise Vasi) şi ar fi vrut să joace o partidă de şah, avea o tablă veritabilă cu piese normale, nu făcute din miez de pâine, unele gri, altele date cu funingine

încât cine juca cu negrele trebuia să apuce binişor piesa de moţ, să nu se ia funinginea, – şi n-ar vrea domnul Vătăşescu să joace cu el?... era un domn foarte simpatic, şi mai ales primitor, îl lăudase colonelul zâmbind. Vasi se învoise. Dracul ştie totdeauna cu cine are de-a face. El este, şi niciodată nu ne vine să credem, un politician mai iscusit decât toate guvernele pe care le avea sub pază colonelul K, la un loc. Culmea fusese că Scelenski, când colonelul i-l dusese pe Vasi şi i-l prezentase, bucuros că-i găsise un partener, îl cunoştea, nu personal, dar auzise de Vasi, – „cum, dumneavoastră sunteţi domnul Vătăşescu, Vasile Vătăşescu, prefectul de Covurlui?“ exclamase extrem de încântat Scelenski, „cel care i-a oferit regelui în 1932 o mămăligă în loc de pâine cu sare?“ Ca să vezi ce te poate face celebru. Scelenski, invitându-l pe Vasi să ia loc pe un scaun cu spătar, ca-n orice casă, era gata să vadă în neaşteptatul oaspe unul de-ai săi, şi până la un punct, exceptând marea escrocherie, Vasi era, era un domn din lumea uşuratică, inteligentă şi plină de farmec a lui Scelenski. Un domn de vreo cincizeci de ani, frumos, cărunt, slab, sec, ca un jucător de tenis îmbătrânit, unul din acei bărbaţi după care mor fetele tinere exaltate lipsite de experienţă şi care cręd că în dragoste, în dragostea adevărată, nebunia contează. Un gardian care trăsese cu ochiul pe o crăpătură a uşii se jura că primea numai câte două, ţigănci de regulă, una mai bătrâioară, alta tânără, şi că una îi ghicea în nişte cărţi, mari şi tari, ca nişte iconiţe de lemn, în timp ce cealaltă îi tăia unghiile de la mâini şi picioare, când le avea lungi, şi când nu-i tăia unghiile, tânăra avea ordin să îi spună măscări şi că Scelenski râdea cu poftă ascultând-o şi nu se mai sătura, şi p-ormă vorbea şi el, le spunea şi el fel de fel de porcării. Frumos! exclamasem notând, veselă puşcărie, nu mă mir că burghezia a căzut, dacă nici puşcării serioase nu ştia să ridice. Şi că asta era situaţia, şi mai povestise nişte chestii de nereprodus şi pe care nu le-ar scrie nici măcar romancierii care mizează perverşi pe subconştientul infect al cititorului nesatisfăcut. Era o cămăruţă anexă a administraţiei închisorii, lipită pe jos, covorul persan nou întins lăsa să se

vadă marginile lutoase, gălbui, cu fire de bălegar. Un mic aparat de radio Philips transmitea cotele apelor Dunării în limba germană. La o ferestruică plasată sus, aproape de tavan, o muşcată roşie se răsfăţa în soarele generos al lui iunie, ziua era lungă cât anul. Sub ferestruică atârna un portret înrămat şi cu geam. Nu era nici mareşalul, nici regele. Era un tip fălcos cu favoriţi mari, generalul Zosima, şeful artileriei de cetate – nici Scelenski nu ştiuse, îi spusese Kadîr. Un pat alb, dedesubt, frumos vopsit, cum sunt prin sanatoriile de lux, învelit cu o pătură scumpă de păr de cămilă, păturile cu care-i plăcea lui Vasi să se învelească, fiindcă erau moi şi uşoare. O măsuţă de joc de cărţi, cu postav verde pe care nu se vedea nici o pată, nici un fir de praf, trona în mijlocul odăiţei ca de arhimandrit retras într-o ispăşire a sa cochetă, iar pe ea, tabla de şah cu piesele frumos aranjate, puse faţă în faţă şi care sclipeau de curăţenie.

Colonelul se retrăsese. Nu ştiu ce fel de lagăr era acela, în care comandantul să se retragă salutând milităreşte deţinutul, apoi ca şi când acest salut n-ar fi ajuns, făcând şi o plecăciune turcească, aproape până la lipitura de bălegar prost mascată de covorul persan... Domnul Vătăşescu mâncase? luase dejunul?... Vasi răspunsese serios că nici vorbă, era în greva foamei. Îşi amintea că spusese acest lucru cu mândrie. Greva foamei? râsese Scelenski. Avea un râs făcut numai pentru saloane şi recepţii, un râs tare, de om cu mulţi bani. Nu cumva se dăduse cu „ceilalţi"? Era deci la curent. Asta era situaţia, şi-i pomenise ceva de Babis, de Babis, întâiul. Scelenski redevenise serios, înţelesese, ca om de lume, înţelegea, şi-i respecta voinţa. Dar declarase cumva şi greva setei?... Greva setei? întrebase aiurit Vasi, – îi venea să leşine – nu, adică da, era şi o grevă a setei, însă pe asta n-o făcea el, tocmai că apă avea voie să bea, aşa i se spusese, îi recomandaseră „ceilalţi", spusese *ceilalţi* ca Scelenski, nu „ăilalţi", cum le ziceau în general cei lipsiţi de maniere. „Păi vedeţi?!" exclamase Scelenski, aproape fericit că se ivise o spărtură, o mică breşă, şi, aşezându-se faţă în faţă înaintea tablei de şah, bătuse din

mâinile sale subţiri făcute să semneze conturi şi să tragă iscălituri. Un gardian sosi imediat cu o găleată de zidar murdară de ghips întărit şi pe care nu mai putea s-o cureţe nici dracul şi în care se afla o sticlă de şampanie. Scelenski făcu un semn. Gardianul se repezi într-un colţ unde se afla un dulăpior scund, îngenunche, îl deschise şi veni precipitat cu două cupe de cristal pe care le aşeză pe măsuţă, pe postavul verde, ceea ce îl făcu pe deţinut să strige enervat, „nu pe postav, boule, că se pătează, pe margine, nu ţi-am mai spus?" Gardianul se execută, în culmea zăpăcelii, apoi dădu să destupe sticla. Scelenski îi făcu iritat semn cu mâna să plece, să dispară, cine ştie ce boroboaţă ar mai fi făcut; omul ieşise la iuţeală, iar Scelenski aplecându-se spre găleată spusese într-o franceză greoaie de bancher: „Il y a des flics par naissance et des flics qui n'ont eu autre chance, vai de capul lor!..." Apucase de gât sticla, o ridicase, şervetul de olandă mai lipsea, dar asta ar fi fost prea mult, în orice caz ar fi părut ceva exagerat ca-n orice parodie, şi Vasi mărturisise că rămăsese cu gura căscată, era şampanie *Krugg*, – o sticlă dublă, un *Magnum*... Ciocniseră pentru vremuri mai bune. Mai umpluseră o dată cupele, apoi începuseră să joace. Foamea ajută totuşi spiritul. Altfel nu se explică de ce Vasi câştigase prima partidă. De la un adversar care nu părea un începător. A doua se terminase remiză. *Magnumul* scăzuse dincolo de jumătate. Vasi se ameţise de tot, şi ca prin vis îl vedea pe Scelenski deschizând gura şi vorbindu-i fără să mai audă ce; pe urmă îl auzise ca de la o mare distanţă întrebându-l dacă îi era rău, – nu se putea, nu avea nici un rost... Un domn ca el... greva foamei s-o facă fanaticii, disperaţii... răzvrătiţii... şi credea el oare, distinsul domn Vătăşescu, că răzvrătiţii care se bat pentru fericire pot fi fericiţi, adică nişte oameni normali? Nicidecum. Pentru că „ceilalţi puneau prea mult foc în ce credeau şi spuneau, şi oamenii *sunt de foc când mint şi de gheaţă când zic adevărul...*, pe când el, Vătăşescu, era un om raţional, de gheaţă, adică, şi ce sens avea? a, da, înţelegea, însă tot mai bun era un parastas, să dai la săraci de pomană, măcar ajuţi nişte nenorociţi,... şi

bătuse din palme iarăşi, şi apăruse acelaşi gardian care acum purta peste uniforma pământie, călugărească, un şorţ albastru şi părea şi mai zăpăcit... Adusese o tavă de argint cu multe farfurioare şi cu o lămâie tăiată în două. Ceva mai târziu, când îşi revenise, observase în pauza unei mutări că era una din tăvile de argint cu monograma Capşei pe care le mai văzuse pe la banchete... Aveau, îi arătase dejunul Scelenski, la alegere, – şi îi prezentase icrele, ca şi cum el n-ar mai fi văzut: icre de păstrugă, – alea cenuşii – icre roşii de Manciuria, nesărate, moi şi icre negre „normale" spusese, scuzându-se că asta era tot ce-i putea oferi deocamdată...

O clipă sperasem că Vasi rezistase ispitei. Era mai mult un gând hrănit de lecturi, care nu se potrivesc niciodată cu realitatea şi în care oamenii fac eforturi şi câteodată reuşesc să pară mai buni decât sunt, ca personaje însă, nu şi ca persoane.

Dar „ceilalţi"?... Ei bine, ar fi zis Scelenski, – şi nu se ştie dacă n-o şi spusese – pe când îi întindea lui Vasi, – ca unui bolnav, – icrele pe feliuţele de pâine prăjită, acoperite de un şervet alb, brodat şi peste care aşternuse mai întâi un strat subţire de unt fin, – ei bine, „ceilalţi" îşi permiteau să fie cum erau, întrucât aceasta, neavând alta, era însăşi profesia lor. Ca şi credinţa în pâinea cerească şi în biserica ei. Şi totuşi, „Babis întâiul", cum îi ziceam uneori în glumă ca unui rege ce n-a apucat niciodată să domnească şi din care, în lipsa oricăror fapte vrednic de ţinut minte, n-a mai rămas decât o cifră, ordinea numerică, nu fusese un credincios, un practicant. La slujbele lor spectaculoase, cu prapuri şi mulţi popi, cu acel ritual vechi ortodox copleşitor, nu participa decât de formă. La douăzeci şi trei de ani, mintea este însetată mai întâi de cunoaştere, inteligenţa risipind umbrele supunerii absolute.

Într-una din puţinele însemnări, şi aceea rătăcită într-o agendă cu numere de telefon şi adrese, el notase, dezordonat, febril, aceste cuvinte:

„Tare mă tem că omul alege să fie cinstit fiindcă nu are altă şansă... La mulţi, bunătatea e şi ea o formă făţarnică de apărare tactică sau de atac posibil la momentul potrivit... Mi-a mai

rămas doar credinţa, nu în viaţa de dincolo, care este un gigantic depozit de substanţe în veşnică prefacere, ci în *protocolul morţii* (subliniat cu energie) în felul cum vei muri, care, ca şi naşterea, ca şi ereditatea, o, călăreţul meu rebel cu armonică!... (vasăzică, ştia) sunt ale tale şi numai ale tale, stăpân pe ele pe veci,... Gott bigt jeder eignen Tod... dă-i, Doamne, fiecăruia, moartea care îi aparţine..."Sunt inşi care înfloresc din ura publică. Aşa trăiesc, mor şi rămân, dacă rămân, în amintirea tuturor. După cum sunt inşi care cresc în nobleţe şi măreţie hrăniţi de iubirea imprudentă a altor inşi, înşelaţi în iubirea lor fără să ştie. Multe lucruri de acest fel îmi treceau prin minte cutreierând singur cele două căi paralele, ocupând cu de la mine putere absenţa celorlalţi, asumându-mi tot ce pierdeau ei cufundaţi în somnul lor salvator.

CAPITOLUL 7

Viforul creştea. Ferestrele, uşile clănţăneau de presiunea aerului. Din când în când răpăiala neîntreruptă ca de fanfară a foilor de tablă desprinse de pe acoperişuri era urmată de bufnituri apocaliptice. Coşuri de cărămidă cădeau, se prăvăleau, crăci smulse se izbeau de geamuri şi nişte cizme de fier parcă zdrobeau ţiglele caselor, una câte una, şi pe care vântul le lua pe sus zvârlindu-le în văzduh prin ninsoarea rărită. Vânt ca acela nu mai pomenisem. Asta făcea ca liniştea din casă să pară şi mai ciudată. O linişte de prăpăd, de sfârşit de lume. Dar, să recunoaştem deschis: catastrofele ne plac. Ele ne înviorează, ne exaltă, tot ce e superficial dispare, bunele maniere, sentimentele frumoase, toate se duc, dispar, când existenţa alarmată lasă în jos brusc „pârghiile ei principale". Nu mai spun că din cauza aceasta mă simţeam şi mult mai deştept. *Pereat mundus!...*

Soneria zbârnâi o dată scurt. Cum se întâmplă când nu se face bine contactul. Ca bricoleur, cunosc. Apoi începu să sune lung, nu se mai termina, ca un apel disperat. M-am repezit să deschid uşa ce dădea în vestibul şi care era dublată de o pătură veche folosită la călcatul rufelor, pusă acolo ca o cortină contra curentului. De zăpăceală şi dorind, în fine, un eveniment pe măsura vijeliei de-afară, mă încurcasem în pătura aspră, ca şi cum un duşman nevăzut mi-ar fi aruncat-o în cap să mă înăbuşe. M-am zbătut în ea, ziua începea prost, şi în fine, reuşind să mă eliberez, am deschis cu dificultate uşa ce dădea în marchiza înzăpezită.

Era madam Filionescu. Nu telefona niciodată când venea, ne lua mereu prin surprindere, obiceiul ei. Pe cap purta o broboadă mare de lână acoperită cu un strat gros de zăpadă. Obrajii ei de văduvă verde erau roşii de ger. Sprâncenele, vara încondeiate, erau acum albe de promoroacă, iar gura, gura ei de care mă temeam, violent rujată numai cu rujuri italiene, şi care, ştiam, purta o fulgerătoare dantură de aur de 18 carate. Îi adusese lui Vasi o bucată de carne de porc. Când venise dis-de-dimineaţă cu laptele nu o avea încă, pe urmă făcuse rost de pacheţelul acela învelit în plastic, având forma unei cărămizi, şi se gândise că ne-ar fi prins bine, mă asociase şi pe mine, de politeţe, era o făţarnică. Am stăruit să intre puţin, să se încălzească, nu voia însă, protesta, avea treabă, se ducea la poştă să ridice un pachet sosit din străinătate. Dumnezeule, ce minune să răzbească pe o vreme ca asta până la noi – te „pomeni", cum zicea ea, că ăia (nişte nepoţi plecaţi) puseseră înăuntru şi ceva cafea, ciocolată... Refuzase categoric invitaţia. Am ajutat-o să coboare cele trei trepte ce dădeau în grădina învelită în omătul alb, pufos, călcând pe urmele pe care le adânceau în zăpadă botforii ei grei. Mă tot gonea cu braţele să intru în casă, să nu răcesc. Dârdâiam cu carnea de porc în mână, cu cealaltă salutând-o, ca vara, mai mult chiar şi decât vara, şi o văzusem, vara, mai demult, ducându-mă să-l iau pe Vasi de la biblioteca de pe marginea lacului, unde ea era şefă, şi privind-o cum pierea greoaie, în blana ei largă de vulpe, prin ninsoarea rară piezişă, încă mai ţinând un braţ în sus, salutând-o, cu toate că nu mai avea cum să mă mai vadă, mă gândeam la vara aia minunată, parcă nici n-ar fi fost, când ea mă poftise în „buduarul" ei, un culoar aranjat între două rafturi înalte de tomuri grele cartonate, operele clasicilor marxism-leninismului, unde ea pregătea ceaiuri, cafele, unde mai şi gătea uneori; în ziua aceea într-o tigăiţă pe un reşou mic sfârâiau trei ouă, în timp ce dincolo, în biblioteca propriu-zisă, bătrânii ei harnici, disciplinaţi, luau note tăcuţi, răsfoind *Anti-Dühring, Ce-i de făcut?* scriind de zor în nişte carneţele cu pătrăţele, pe care ea le pusese la dispoziţia tuturor, avea acasă unul şi Vasi,

dar el făcea mai mult socoteli sau desena capete, ce vedea, pe atunci încă mai vedea... Fusese foarte drăguţă cu mine. Mă servise pe o farfurioară cu dulceaţă de mure, pe care o ţinea într-un fel de nişă alcătuită din trei volume groase, două în picioare, unul culcat peste ele, ca o lespede, era *Donul liniştit*, era, ochisem imediat, *Capitalul* şi mai era un tom, pus de-a-ndoaselea aşa că pe cotor nu desluşisem titlul tipărit cu literele aurite şi care şi-aşa erau şterse, mâncate. Terminasem dulceaţa, îmi dăduse şi un pahar cu apă minerală rece dintr-un termos pe care-l ţinea lângă o lădiţă de carton de whisky întoarsă cu fundul în sus şi pe care înşirase câteva mici obiecte de toaletă, colonie, pudră, o periuţă de dinţi, rujul italian, îl cunoşteam, Vasi mă pusese să fac rost de el, de la un bişniţar când i-l dăruise de ziua ei de naştere, costase ceva. Se însera. Aerul era curat, plăcut. Păsărelele cântau trimiţându-şi una alteia mesajele lor scurte, întortocheate, pline însă de înţelesuri fericite şi de o grabă dumnezeiască, „graba, graba fecundă a lumii“, – madam Filionescu tocmai mânca cele trei ouă ochiuri, voise să-mi dea şi mie unul, dar refuzasem, şi-atunci îmi servise dulceaţa, şi după ce mâncase ouăle, cu buzele încă tivite de gălbenuş, spusese „vedeţi ce viaţă duc aici ăia – şi arătase complice cu capul din culoarul ei spre cei de dincolo, – cât stau aici, trăiesc ca nişte milionari, am comandat pentru ei şi zece privighetori, glumise, ia auziţi-le!“ mă făcuse atent ridicând o mână grăsuţă, plină de inele, erau privighetori! habar n-aveam, nu mai auzisem, sau auzisem, dar nu ştiusem, dar dacă alea erau privighetori, cântau excelent, tot ce cunoşteam în legătură cu ele era faptul că nu prea se băgau în faţă ca cintezoii, piţigoii, scatiii, şi că erau în general nişte făpturi modeste. Nicăieri în lumea asta mare şi poluată nu exista un cadru atât de furmos, spunea ea, un rai, un adevărat rai, pentru nişte boşorogi de la care, ce să mai vorbim, nimeni nu mai avea de aşteptat sau de sperat, nimic... ei, şi cu toate acestea, îi văzusem, nu? ei bine, cum ajung la ei acasă, fuga la radio, domnule Babis, toţi ascultă *Bibisiul*! Ce vară fusese... Îngheţasem. Ce ne face să îndurăm şi să răbdăm totul, e că vine

iarăşi un timp, acel timp când de fapt nici nu ştiam ce bine ne era şi când ni se urâse cu el, cu binele, şi-acel timp încet se duce, şi mai mult decât el ne dă puteri amintirea lui, fumul său frumos înalţându-se în urma noastră, mereu şi mereu propria, înşelătoarea noastră închipuire...

Abia am izbutit să ajung în marchiza pe care zăpada între timp crescuse. Uitasem întredeschisă uşa ce dădea în vestibul. Un val de ninsoare pătrunsese înăuntru pudrând şi pătura aspră ce acoperea uşa cealaltă care dădea în hol. M-am canonit să curăţ zăpada şi am reuşit să închid la loc uşa blocată de stratul subţire de gheaţă care căptuşea pragul. Vasi ţipa, – ce era cu frigul ăla, de unde venea şi cine venise?... „iar a venit Mirelica dumitale, i-am strigat, ţâfnos, ţi-a adus şi carne!“ şi i-am dat pacheţelul să-l pipăie. Ce inimă largă, sărăcuţa, şi n-o invitasem înăuntru să bea un ceai, să se încălzească? Abia când l-am lămurit că se grăbea să ajungă la poştă unde-i sosise un pachet din străinătate, se mai potolise. Trebuia să ne revanşăm. Am stat, ne-am gândit şi am căzut de acord că cel mai nimerit ar fi fost să-i cumpărăm de la bişniţarul care ne vizita din când în când o pastă de dinţi, *Colgate*. Avea mania pastelor de dinţi străine, îi plăcea să-i miroasă frumos gura ei grea de aur.

Telefonul începu să sune. Nu mai sunase de două zile. Am ridicat receptorul. Era Negotei. „Casa Vătăşescu?“ Aşa nu mai întreba nimeni la telefon. Casa, cum ai zice Fortul, Reduta... Vocea lui răsuna veselă, bine dispusă. Ce mai făceam?... Cum o duceam?... Parcă nu ne mai văzuserăm de săptămâni de zile, deşi nu trecuseră nici zece ore de când de despărţiserăm, era abia douăsprezece. Am răspuns morocănos că nu prea bine şi că dormisem puţin. Mă trezise din somn! Da' de unde! Curaj! strigă el, şi a mai spus ceva, într-o limbă străină, nu înţelesesem. Ce-aţi spus?... ce- aţi spus?... Ah, sigur, uitasem, iar spusese vorba aia a lui, ne târâm, să ne târâm înainte... *si tira avanti*. „Am comunicat!“ adăugă misterios. Nu pricepeam. În dimineaţa aceea vorbea în dodii. Ce să comunice, şi cui?... „Ideea“! Care idee?... O clipă am bănuit că era afumat, că o luase de dimineaţă, deşi ştiam că se ferea de băutură din cauza

inimii. În cele din urmă mă lămurise că le adusese la cunoştinţă alor săi ce spusesem eu în legătură cu bogăţia adevărată „care constă în limitarea necesităţilor" şi că Leo,... Leonte,... Leo îi ziceau în familie şi care era un adevărat enciclopedist şi, aici şovăise niţel, şi-o spusese mai mult în şoaptă,... „un ideolog neînfricat" ca şi cum asta ar fi fost un fel de dizidenţă,... ei bine, Leo zisese că era o idee genială (ţi-am spus eu! remarcase cu mândrie), că această idee de aur ar fi trebuit să fie înaintată la Vatican şi că românii mai dăduseră o dată o lovitură... O sfeclisem. Asta ar mai fi lipsit, să-i înaintăm polonezului propria sa teorie! Şi că el, Leo, dorea, chiar ţinea foarte mult să mă cunoască şi că sosise, în fine, ziua, ziua cea mai nimerită, să ne cunoaştem. Dar ce zi era?... Şi de ce era cea mai nimerită?... Era un fel de a vorbi. Nu era nimic special. Dar, *era*. Asta însă între oamenii cu maniere nu se spune niciodată, eşti lăsat să vii aşa, la întâmplare. Noroc că aveam să iau cu mine, prevăzător, una din cele trei sticle cu vin de „Valea Călugărească" aduse mai demult de madam Filionescu. Abia pe la începutul petrecerii aflasem că sărbătoreau „ziua lui Leo". Împlinea şaizeci şi cinci de ani. O vârstă!... Dar mai întâi mă codisem, încercasem să scap, vorbind la telefon, pretextam că era prea urât afară, şi cu viscolul ăsta... Cine vorbeşte! făcea Negotei. Cine înfruntă ca un viteaz viscolul, noaptea?... Ei, noaptea era altceva, era ca o datorie, ca o misiune impusă şi de la care nu puteai dezerta. „Dar stai la doi paşi de noi!" Mai făcusem ce mai făcusem nazuri,... spusesem, printre altele, că era luni şi că lunea nu se fac vizite, făceam pe bigotul şi pe superstiţiosul,... ah! luni, ziua şoricelului, îmi amintisem deodată prin sporovăiala mea, fără să mă trădez, şoricelul de care vorbea Brenner... După atâtea stăruinţe, cedasem în sfârşit. „Toată lumea te aşteaptă, să ştii!" striga Negotei entuziasmat, un entuziasm pe care îl găseam oricum exagerat şi suspect. „Toţi sunt curioşi să te cunoască!" Şi, la urmă: „Să nu-ţi pese de nimic..." Cum adică? mă făcui eu însumi în sinea mea că nu pricep. Cum adică? Să nu-mi pese, de ce? era o gafă, şi am observat de multe ori că gafe fac oamenii care vorbesc mult şi

care vorbesc mult fiindcă ştiu că sunt nesinceri. Am trecut peste acest mic incident, şi am ascultat trăncăneala lui Negotei, care nu mai termina, că avea să fie o seară încântătoare, că la ei vin numai oameni deştepţi, că aveau de toate, aveau şi muşchi de căprioară, nu de rezervaţie, împuşcată în păduri, la Suceava, şi plăcinte, gogoşi de iarnă, şi un viiinnn... Oricâte ar mai fi spus, rămăsesem agăţat la „să nu-ţi pese". O aluzie la ce era mai important, în casa unor oameni atât de evoluaţi, spiritul şi inteligenţa, nu aspectul fizic, mersi!...

Nu mai mersesem în vizită de un an şi ceva, de când Mita se înapoiase de la Ierusalim unde fusese într-o vizită prin Patriarhie. Trăsese la o veche prietenă care locuia în Militari, înainte de a se întoarce la ea în Ardeal. Venise bolnavă, nu putea să iasă, aşa că luasem un taxi şi petrecuserăm împreună câteva ceasuri de neuitat.

Negotei fixase ora şapte seara. La şapte, de obicei, abia mă trezeam, după somnul meu obişnuit de după-amiază. Măcar mă duceam bine odihnit să înfrunt necunoscutul, care totdeauna e o verigă lipsă. Nu bănuiam că întâmplarea se pregătea s-o pună la loc...

CAPITOLUL 8

Pe la şase şi jumătate, telefonul mă trezi a doua oară în cursul zilei. La început crezusem că era iar Negotei revenind cu cine ştie ce amănunte în legătură cu invitaţia lui. Până să ridic receptorul, m-am gândit că normal ar fi fost să mă fi invitat la petrecerea lor în noaptea din urmă, când ne despărţiserăm, şi nu abia azi, prin telefon. Ori uitase, ori ţinuse dinadins secret totul, să mă ia pe nepregătite. Era madam Filionescu. Ea, care nu telefona, care făcea vizite-fulger, să vadă, să-şi arunce ochii ei vigilenţi încoace şi-ncolo. Întreba de Vasi, dacă era bine, sănătos, îl visase zburând peste nişte munţi înzăpeziţi şi făcându-i cu mâna. Semn bun, mă încredinţa ea, asta înseamnă bucurie, dorinţi împlinite, dar cred că de vină era şi frigul, domnule Babis, de-aia visai munţii ăia de ziceai că-s Himalaia, – la noi, cum era, tot frig? lungea conversaţia bucureşteană a anilor optzeci. I-am mulţumit pentru pacheţelul de carne. O dezgheţasem şi-i făcusem bătrânului o friptură. Dacă-i pusesem şi cimbru? Nu, n-aveam. Păcat, domnului Vătăşescu îi plăcea să se pună la friptură cimbru, cum, nu ştiam?... Mai m-a întrebat de-ale gospodăriei, dacă ne lipsea ceva. Dar nu de asta telefonase. Ar fi vrut să-i aducă lui Vasi ceva, şi crezând că era iarăşi ceva de mâncare, protestasem cu mândrie. Nu, voia să-i aducă o revistă străină domnului Vătăşescu, avea în ea un horoscop grozav, la cine îl făcuse, se potrivise, pe zile şi ceasuri, dar ştiţi cum?... *de groază*! Ţinea să-i facă şi dumnealui horoscopul. Vine o vreme când e bine să ştii dinainte ce te aşteaptă. „Referitor la viaţa personală“

adăugase cu grijă. Avea şi o veste tristă. Să nu afle domnul Vătăşescu. Murise Ionescu Doi. Se duc, domnule Babis, se duc pe rând cu toţii, săracii... De inimă, noaptea trecută. Mai întâi nu pricepusem. Pomenise ca de cineva foarte cunoscut, şi cum şovăiam, mă lămurise... colonelul, domnule Babis,... Ionescu Doi,... de la Pavilion,... nu ştiţi?... domnul Vătăşescu juca şah cu dânsul... Cum de uitasem?! Era colonelul care organizase rezistenţa aia... – şi ca un glonţ din ţeavă, ţâşni din umbră şi dialogul,... „bine, domnule Ionescu, şi câţi făcurăţi parte din organizaţie“, „unul“ – „cum unul?!“ – „unul, numai eu, că al doilea m-a turnat“. Am râs fără să vreau în telefon. „De ce râdeţi?“ a întrebat ea. „A, nu, vi s-a părut“ minţisem. Putea să fie un excelent epitaf. *Trecătorule, tu care...* Chiar să nu fi făcut nimic în viaţă, cu aceste vorbe puteai să justifici o viaţă. Chiar să fi ratat totul, să le fi zis aşa, la un pahar de bere sau la o partidă de table, era destul ca să mori mândru şi liniştit.

M-am scuzat că la ora şapte trebuia să merg într-o vizită. Bătrânul, pe care îl prevenisem, ar fi rămas singur, aşa că era o mică problemă, cine i-ar fi deschis, dacă dumneaei ar fi întârziat şi eu aş fi plecat între timp?... Ea îmi propusese să las uşa deschisă, să nu pui clenciul, şi ar fi închis-o la plecare, n-avea decât s-o trântească, iala se încuia automat. Acestei femei nu-i scăpa niciodată nimic. „Să fiţi cuminţi!“ am încercat să glumesc, dar mai mult ca să pun capăt conversaţiei, şi aici Filioneasca a râs tinereşte, cum râdea probabil pe vremuri la Tănase.

La şapte păşeam în ţara nimănui, grădiniţa unde omătul atinsese aproape un metru înălţime, pregătit să trec „graniţa“. Uitasem să iau cu mine sticla cu vin. M-am întors sfidând superstiţia şi am luat-o din antreu, gata pregătită, pusă într-o pungă de plastic. Am încercat să-mi croiesc o pârtie cât de cât spre portiţă. Aproape că dispărusem sub zăpadă. Buruienile, tulpinile florilor verii trecute nu se mai vedeau. Nu mai vedeam nici portiţa. Se blocase complet. Am pus jos punga cu

sticla cu vin, m-am aşezat în patru labe ca la venire şi am scormonit câineşte neaua afânată. Cu chiu cu vai, răzbii.

M-am ridicat, dar ieşind în stradă viscolul mă atacă deodată cu toată furia lui. Am stat puţin, să-mi recapăt răsuflarea. Ah, şi uitasem în grădiniţă punga cu sticla de vin! M-am întors. Abia o găsisem, aproape gata îngropată. Am ieşit iar în stradă şi am stat aplecat în vifornită, înfruntând-o, uitându-mă în susul străzii, nu venea Filioneasca? Nu se vedea decât fâlfâirea nebunească a perdelelor de ninsoare... Am cotit-o la dreapta, pe maţul acela de ulicioară mai liniştit, cu uluci înalte şi plăcuţe de tinichea pe care proprietarii retraşi ca-n nişte redute de lemn îţi puneau în vedere cu litere chinuite pictate în tot felul de vopsele că aveau câini răi.

Drumul spre casa lui Negotei era întortocheat, dar îl cunoşteam bine. Cunoşteam şi casa, o vilă superbă de pe timpuri, clădită prin anii treizeci. O văzusem noaptea numai, în cursul plimbărilor noastre nocturne, dar şi pe întuneric arăta bine; ferestre largi, înalte, sus curbate, cu gratii şi jaluzele, acoperiş ţuguiat de ţiglă, coşuri semeţe, un adăpost, un cuib solid de intelectuali prosperi. Când am ajuns în dreptul ei, mă oprisem cu o strângere de inimă. Am privit corcoduşul bătrân împovărat de zăpadă, pomul în care „lordul" m-ar fi prins. M-am uitat la el ca la o şansă de mult pierdută. Ferestrele ardeau feeric. Abia acum, în reflexele lor puternice, observam că aveau sus la curbură brâuri late de cărămidă ca la staţiile de cale ferată mai importante sau la alte edificii publice vechi. Un gard de fier forjat proteja casa, iar poarta cu două batante era larg deschisă. O maşină troienită aştepta la intrare. Era o Ladă închisă la culoare, lumina cădea drept pe ea. Circulaţia auto fusese oprită. Am dedus că nu putea fi decât o maşină oficială. Un acoperământ de sticlă în formă de scoică se apleca peste intrarea scăldată într-o lumină verzuie, fluorescentă. Rândul trecut n-o văzusem; fie că ea fusese aprinsă special, sărbătoreşte; fie că o stingeau după ce toată casa se cufunda în somn, cu excepţia lui, a lui Negotei, şi cum eu casa o văzusem pe la unu, două noaptea...

Am stat puţin şi-am mai privit în bătaia ninsorii, încă ezitând. Lumini de bal se vedeau şi sus, la mansarda înaltă cu trei geamuri rotunde, unul pe ax, celelalte două simetric în părţi şi care ardeau intens ca nişte hublouri de pachebot în plină cursă. La un moment dat, fereastra din dreapta, de la parter, se deschise, un val de aer cald năvăli brusc prefăcându-se în aburi, şi o muzică veselă se auzi, apoi un glas, sonor în ninsoare, care zicea spre interiorul casei, „dacă mai ninge aşa, să ştiţi că până mâine ne-ngroapă!", – şi închisese fereastra. Viscolul agita luminiscenţa, mărind-o. Era ca şi cum ninsoarea din jurul casei ar fi luat brusc foc. Dar ce mă mira şi mai mult era că lămpile de pe stâlpii străzii ardeau toate, şi atente, grijuliu aplecate spre trecătorii ce nu mai apăreau. Nişte lămpi mari, moderne, ca nişte măşti de scrimă, reflectorizante. Ele sporeau senzaţia aceea de risipă, şi mă gândisem că cine ştie în vreuna din vilele din preajmă locuia vreo mărime. Sau strada fiind dosnică, mai scăpau de control. Totuşi, data trecută, sau mi se păruse mie, sau nu ardeau deloc. Trăgeam de timp. Tot observând aceste anomalii, am recunoscut în sinea mea că-mi era teamă, că aveam trac. Tracul îţi vâră în ochi toate detaliile, numai să pierzi din vedere principalul, să scapi ori să mai amâi puţin lucrul despre care ştii că nu ai cum să-l întârzii sau să-l ocoleşti. Mă apucase şi-o râcă pe Negotei, şi Negotei ăsta, ce se mai văita? ca şi cum despre asta ar fi fost vorba.

Am mai stat, am mai privit dârdâind vila, strada ireală în forfota incandescentă a viscolului. Mulţi, mulţi lucibeli!... Doamne, sau Lucifer, de când nu mai văzusem atâta lumină!... Voi doi, care ştiţi, fiecare în felul vostru, că întunericul este începutul şi sfârşitul, umilinţa şi înfrângerea oricărei conştiinţe şi care în mijlocul lui aţi făcut să scapere nădejdea, prima scânteie, aprinzând şi focul ciudat din conştiinţa noastră... Voi, care, fiecare în felul vostru, aţi decis ca zilele noastre cât trăim să fie o neîntreruptă strălucire, ingenioase sclipiri tremurând peste munţi, mări, în fulgii de zăpadă şi în leneşele frunze ale verii clătinate de vânt...

Era ca o rugăciune; născocită pe loc; în care mare lucru nu ceream...

Căutam soneria şi nu dădeam de ea. Am descoperit-o, în fine, adăpostită într-o mică firidă şi am sunat. Nu era zbârnâitul strident de la toate casele. O cascadă de note răsună solemn, reproducând ceva foarte cunoscut. Era Ceaikovski, concertul de pian, larma lui sentimentală care ajunsese să mă calce pe nervi. O sonerie muzicală, un truc adus din străinătate. Cât aşteptasem, şi aşteptasem ceva, sub acoperământul de sticlă în formă de scoică răspândind lumina aceea spectrală, verzuie, avusesem răgazul să-l studiez. Era o sonerie veche, decorativă, de bronz, procurată de la talcioc şi adaptată vieţii moderne. Avea şi un capac greu, o gură, un bot de leu, tot de bronz, cred că era de pe vremea când încă nu exista electricitate, vremea compozitorului al cărui semnal îl reproducea, când te anunţai la porţile monumentale bătând un clopot sau trântind o placă de metal peste altă placă de metal. Nu mai văzusem o astfel de sonerie. Nici măcar nu era practică. Ridicat, capacul revenea la loc, aşa că sunând, trebuia să-l ţii cu mâna cealaltă, să nu cadă. Ori aşa fusese făcută, ori balamaua slăbise, căpătând obiceiul de a-ţi da una peste mână, când ţineai degetul pe buton. Trebuia neapărat să-i atrag atenţia lui Negotei, să-i semnalez defectul, pe care l-aş fi reparat numaidecât. Pentru un bricoleur ca mine, era o nimica toată. Construisem şi colivii pentru canari, pe care Vasi le vindea în obor. Le făceam din cutii de conserve sau din bidoane de ulei de măsline greceşti. Fusese o afacere. Arătau, cum zicea Vasi, „ca nişte mici palate". Mecanismele însă erau pasiunea mea, şi nu-mi plăcea când ele o luau razna, începând să meargă de capul lor, având aerul că te contrazic şi că îţi fac cu tot dinadinsul mizerii, că te pedepsesc chiar prin libertatea lor abia dobândită. Obiectele stricate într-adevăr îţi dau mereu impresia că şi-au regăsit cu viclenie o independenţă, o libertate a lor, scăpată de sub orice control şi pusă numai pe rele, asemeni unor indivizi răi şi cârcotaşi. Ca ceasornicar, aveam oarecare experienţă. Puteai

astfel să-i înţelegi bine pe tirani, cărora nu le plac decât societăţile perfecte, mecanisme şi ele cu grijă puse la punct.

În sfârşit, dincolo se auzi o mişcare. O cheie se răsuci energic în broasca tot de bronz, neobişnuită ca şi soneria, apoi un clinchet mai uşor ca de iale, şi uşa masivă de stejar se deschise. Nu era Negotei. Era un tânăr de vreo treizeci şi cinci de ani, gras, puhav, cu o barbă mare, popească, pe care ceva sclipea. Când m-am uitat mai bine, am văzut că era o bucăţică de scoci. Mă privea pieziş, din colţul gurii, umedă, strălucind de salivă. Nu mint când spun că se uita la mine din colţul gurii. Din toată fizionomia lui de grăsan plin de vitalitate, gura, lacomă şi roşie, era cea mai expresivă, ochii avându-i mici, şterşi, ochi de porc. El se aplecă batjocoritor, cu o reverenţă de bufon, un bufon îmbrăcat într-un pulover verde, miţos, ţărănesc. Apoi rupându-se de şale, cu un respect şi mai ironic, ofensă pe care o acceptai pe loc, cu o falsă încântare, se recomandă glumeţ. Mai târziu aveam să aflu că nu era de fapt fiul lui Leo, care nu fusese căsătorit niciodată, ci „un copil de suflet" pe care acesta îl înfiase încă de la vârsta de doi ani, un orfan, unul din acei copii ai foamei, cei mai mulţi din Moldova. Negotei glumise pe chestia asta. Leo – zicea el – dacă a avut şi el o nevastă legitimă, aceasta a fost Foamea. În clipa aceea, Negotei apărea grăbit, sus, pe ultima treaptă a scării impunătoare de marmură ce lega vestibulul cu holul de deasupra, orbitor luminat. Recomandarea batjocoritoare a tânărului fusese urmată imediat de strigătul vesel de întâmpinare al companionului meu de noapte care coborî foarte vioi treptele cu gesticulările cele mai amabile:

– Bine ai venit la noi, domnule Vătăşescu, abia aşteptam să vii, ce plăcere ne faci, dar ce plăcere! sper că aţi făcut cunoştinţă, el este Vlad, băiatul lui Leo, nepotul meu, ai grijă, ai grijă, nu cumva să spui că-ţi place Fellini, este inamicul lui, mă prevenise râzând şi strângându-mi mâna cu o efuziune cu totul nouă şi exagerată în spaţiul nou în care îl vedeam acum. Vlad ne privea legănându-se. Curios, pentru un regizor, meseria lui, să n-aibă ochi şi să vadă cu gura. Avea în legănarea lui pânda,

amenințarea marilor antropoide. Asculta cu o răbdare plină de dispreț tirada bătrânului, a unchiului său. Când acesta termină, el zise, continuând să se legene, cu o voce de astădată gravă, plăcută, un bubuit melodios al toracelui, contrastând cu tot restul și mai ales cu gura, respingător de umedă, cu bale adunate la colțuri, și cu privirea aceea porcină: „Fellini?... Un porc!... Un porc al stângii catolice, eu l-aș tăia de Crăciun, sau l-aș da, ah, ce l-aș mai da pe mâna inchiziției,... și strângând gura pungă, țipă: *spaniole!*“ repezind spre noi un braț cu mâna făcută pumn.

Negotei râdea amuzat. Mă ținea amical de braț, ca și cum ar fi vrut să mă protejeze. „Lasă, Vlăduț, încercă el să-l îmbuneze, Fellini încearcă și el, are și el dreptul...“ „Decadentul ăla?...“ Făcuse spume la gură, și nu mai înceta să se legene, și asta mă enervase. Am spus, calm, politicos, privindu-i barba crescută în dezordine, și care avea în ea fire albe, că și decadența avea rostul ei, măcar ne arăta un drum ce se înfundă. El m-a privit curios o clipă, măsurându-mă, și știam că din aceste confruntări, totdeauna ieșeam învins, și a spus, bubuind: „Viața e scurtă, dură și murdară, domnule Vătășescu, n-avem timp de fantasmagorii și de sentimentalisme umaniste, fals umaniste. Trebuie mai întâi să trăim, ... să cunoaștem.. să primim lupta, și p-ormă, dacă ne mai rămâne timp, să ne ocupăm și de fleacuri... de îngeri, de târfe, de hermafrodiți și escroci“.

Alte persoane apăruseră în capul scării între ușile batante deschise ale holului și printre ele, o doamnă slabă, înaltă, în vârstă, cu o fundă mare pe creștetul capului cu părul foarte alb și înfoiat ca o perucă. „Vlăduț;... Ghiță... (nu mi-aș fi închipuit, deși era normal, venea de la Gheorghiță) ce faceți voi acolo?... Ce stați la ușă, în frig?...“ O dicțiune perfectă, clară și răspicată. Nu putea fi decât șpicherița, soră-sa, Marga, de care se arătase atât de mândru și de care îmi vorbise.

Negotei mă prezentă cu emfază: „Draga mea, dumnealui este domnul Vătășescu, un distins umanist, un domn foarte drăguț și spiritual, dumnealui susține, știți, v-am povestit, că

bogăția nu constă în strângerea de bunuri, ci în limitarea nevoilor,... ăăăă,... necesităților.

– Dumneavoastră ați spus asta? se interesă ea mirată, dar cu același surâs încântător. Nu mai văzusem decât în filmele vechi, unde femeia era femeie, un zâmbet atât de... înaintea acestei doamne, secolul parcă se dădea un pas îndărăt, primind să fie un pic desuet.

Coborâse cu multă grație spre noi cele trei trepte ale scării de marmură sclipind de curățenie. Abia acum băgasem de seamă covorul roșu, ca-n ministere sau în marile instituții, fixat cu vergele de alamă. Era foarte elegant îmbrăcată. Purta pe talia ei tinerească un taior de lână bej, nuanța castanei toamna, în octombrie. Funda mare de pe cap era galbenă ca muștarul. Nu semăna deloc la față cu Negotei. Ea era o năsoasă distinsă, pe când el era cârn.

Am făcut doi pași în întâmpinare și am dat să-i pup mâna, falnic întinsă, un gest rigid, semeț, de aristocrată. Aici s-a produs o încurcătură caraghioasă. Nu ajungeam la ea, și ea mai coborâse binevoitoare o treaptă, dar în contratimp, astfel că nu reușeam să mă situez la înălțimea potrivită și să-mi lipesc buzele de mâna gata întinsă ce răspândea un miros greu de parfum, garoafă parcă și ceva bisericesc. Mă tot înălțam pe vârful picioarelor, în zadar, pe când statura ei mă domina, fără a face gestul, probabil jignitor, de a se apleca la nivelul meu, cum făcuse Vlad. În sfârșit, am izbutit să-mi lipesc buzele de mâna parfumată. În clipa aia mi-a venit să râd. Humorul e astfel făcut încât te ajută să treci cu bine orice moment de cumpănă. Îmi amintisem de caricatura pe care o văzusem într-una din revistele neserioase aduse de madam Filionescu. O damă uriașă, o gigantă cu tocă pe cap și voaletă lăsată pe figură, tronând într-un fotoliu cu picioarele comod desfăcute în timp ce un ștrengar ședea îngenuncheat în fața ei, în capul gol, cu șapca de licean alături.

– Ea e Marga, surioara mea mică, îl auzeam amețit pe Negotei, vorbind repede și dând din mâini, silindu-se să facă uitată scena caraghioasă de mai înainte.

Vlad, în puloverul lui miţos, ţărănesc, urcase în fugă scara spre hol.

– Aaaa, vasăzică dumneavoastră, vorbi în şagă amfitrioana, pretindeţi că, cu cât ne mărginim la mai puţin, cu atât... – nu nimerea urmarea.

– *Devenim mai bogaţi*, îi suflă fratele.

– Ce interesant... Obişnuiţi să faceţi cumpărături?... Vorbea ca şi cum ar fi dat ştirile.

Am recunoscut, încurcat, că nu. Era, clar, o ironie. Ironia unei gospodine care cunoaşte realitatea. M-am gândit să răspund că nu vedeam nici o legătură între una şi alta, şi că nu la asta mă refeream, dar aş fi împins lucrurile prea departe, şi am preferat să mă abţin. La urma urmei, asta-l privea pe papă, pe polonez.

Era prea cald, foarte cald. Respiram greu, ca vara. Lumina ca lumina, dar de unde atâta căldură?... Sau mă încălzisem eu de emoţie? Am zis dregându-mi glasul şi mergând drept la ţintă:

– Pentru doamnele frumoase, nu se pune nici o problemă. Ele sunt bogate de la natură, şi cu atât mai mult cu cât acumularea de calităţi de la an la an şi din iubire în iubire, sporeşte. Hopaaa! O nimerisem. Şpicheriţa mă aplaudă răsucindu-şi cu multă feminitate mijlocul, în dreapta şi-n stânga, după care mă luă prietenoasă de mână, şi intrând în hol, unde acum se auzea o muzică demodată, ceva din anii patruzeci, Glenn Miller, parcă, mă prezentă celor de faţă.

Erau trei bărbaţi – doi destul de în vârstă. Grosul musafirilor se aflau, după cum aveam să-mi dau seama puţin mai târziu, gata aşezaţi în sufragerie.

– Vă prezint pe domnul Babis Vătăşescu, prietenul fratelui meu, şi-al casei, exageră ea, însufleţită de complimentul ce i-l făcusem, exagerare ce produse uimire pe faţa celui mai în vârstă. Am crezut că din cauza înfăţişării mele; sau fiindcă, în calitate de prieten al casei, mă vedea prima oară.

Dar nu de asta se arăta el uimit, ceea ce se constată după ce Negotei, cu limbuţia lui, adăugase:

– E fiul lui Vasile Vătăşescu, dragă Costache – şi se adresă domnului scurt, solid, care fuma trabuc. O familie foarte bine de pe la gurile Siretului, nu ştiu dacă îţi aminteşti, a fost şi prefect de Covurlui.

– A, cel cu mămăliga şi Carol al II-lea, îmi amintesc, cum să nu, răspunse acela, măsurându-mă lung şi fără să-şi scoată trabucul din gură.

Negotei vru să mai adauge ceva, dar cel căruia i se spunea familiar Costache, întrebă:

– Nu cumva dumnealui este nepotul lui Babis Vătăşescu?... Tot Babis, ce curios!... Fratele lui Vasile Vătăşescu, care era... (şi se corectă repede) care făcea o anume politică... Şi mai spusese, întorcându-se spre Negotei, – asta mă dădu gata:

– Ştii că Leo s-a ciocnit des de acest Babis Vătăşescu? Erau inamici. Deştepţi amândoi, dar inamici.

N-am spus nimic. Uite, Negotei, cât era el de limbut, când ne cunoscuserăm prima dată, dăduse dovadă de mult tact; ăstălalt, câtuşi de puţin, şi mi se păru un tip dur, care nu răsucea mult vorba.

Negotei schimbase discuţia numaidecât. Marga plecase valsând spre ceilalţi musafiri. Era o femeie căreia îi plăcea să se mişte şi care făcea totul cu uşurinţă şi cu voie bună.

Negotei mă aşezase într-un fotoliu şi dispăruse şi el pe urma surorii sale. Mă simţeam foarte stingherit. Cu doi dintre cei de faţă făcusem cunoştinţă. Cu al treilea, nu, nici nu mă privise. Cei doi discutau între ei. Cel cu trabuc se numea C. Stănculescu, aşa-l prezentase gazda. *Ce*, probabil că aşa era cunoscut. Un vechi om politic ieşit la pensie, cu o înfăţişare de clovn, la care contribuiau şi chelia foarte întinsă, cu firişoare de păr zbârlite pe margini. Pe al doilea îl chema Tipuriţă şi era secretar la o ambasadă din occident, omul se afla în concediu. Un ins extrem de vioi, slab şi cu ochelari cu multe dioptrii. Am tras cu urechea la ce vorbeau.

– *Fanciuleschi*, a zis Stănculescu.

– *Fosco*, a răspuns cel slab. Şi mai schimbară aşa între ei nişte cuvinte pe care nu le înţelegeam. Parcă ar fi jucat cărţi,

dar fără cărţi, şi şi-ar fi anunţat formaţiile. Al treilea individ, cel care nu mă luase în seamă când se făcuseră prezentările, şedea cu nasul într-o carte, pe care mereu o schimba alegând la scurte intervale alt volum dintr-un teanc aşezat pe jos lângă o măsuţă cu un singur picior. Şi în hol era cald, şi mai cald. Parcă stăteam pe un cuptor.

– *Farabutto*, anunţa zâmbind secretarul de ambasadă.

Bondocul stătu, se gândi morfolindu-şi trabucul şi zise:

– *Fannullone*...

Putea să fie şi-un joc de cuvinte. Un exerciţiu al minţii şi memoriei. Am rămas nemişcat, la pândă; mă simţeam din ce în ce mai stânjenit, nu era totuşi frumos din partea lui Negotei că mă lăsase singur cu nişte necunoscuţi.

Al treilea, cel ce răsfoia carte după carte şi care era mult mai tânăr decât ceilalţi doi, mă întrebă fără să se uite la mine:

– Vă cunoaşteţi şi cu Leo?...

M-am grăbit să neg. Nu, nu-l cunoşteam personal, domnul Negotei însă îmi vorbea des de el.

– Poate că azi veţi avea prilejul, spuse el enigmatic fără a mă privi şi răsfoind de astă dată un tom gros, legat, pe care-l ţinea pe genunchi.

Stănculescu zicea, îngrijorat:

– Dacă mai viscoleşte aşa, las maşina aici şi chem un taxi. Deci a lui era *Lada* oficială.

– Dacă răzbeşte...

– Cine?

– Taxiul...

– Aşa e... Atunci, ce facem?

– Vedem noi...

Negotei se apropie în fugă, scuzându-se. Cina era gata, şi ne pofti în sufragerie.

Marga apăru şi ea în hol bătând din palme, cu aceeaşi graţioasă răsucire a mijlocului care o întinerea:

– Gata! Cina este servită! anunţă cu dicţiunea de altădată, din anii treizeci. Între timp, îşi schimbase toaleta. Avea pe ea un taior de lână cărămiziu cu o eşarfă lungă de mătase liliachie

înfăşurată pe gât. Talia subţire era strânsă într-o centură lată de piele viorie cu o cataramă voyantă de argint în formă de fluture. Părul de astă dată şi-l strânsese coc la ceafă prins cu nişte strasuri scânteietoare, ceea ce îi cam lungea nasul pe care îl avea şi-aşa destul de ascuţit. Mă întind asupra acestor amănunte fiindcă o plăcusem din prima clipă şi fiindcă se purtase cu mine cu un tact deosebit. Era „o cucoană“. Făcea parte din rasa aceea de romance de soi, tinere între cele două războaie mondiale, fidele mai curând din inteligenţă şi din mândrie şi care ştiau să domine, supunându-se cu feminitate. Femei ce aveau despre bărbaţii lor o părere dinadins înaltă pe care ei, de obicei brutali sau josnici, nu erau în stare s-o confirme, dar pe care respctul şi afecţiunea acestor false roabe îi ridicau în societate la un nivel la care singuri n-ar fi ajuns niciodată. Ca să fiu sincer, m-aş fi îndrăgostit de ea. Nu mai avusesem pornirea aceasta de la muncitoarea cu beretă care îşi pândise rivala în magazinul de pantofi *Clujana* de pe Lipscani, când îi şoptise ăleia, cu fălcile încleştate... „curvo şi stricato, bărbat ca al mieu nu-i pă lume şi tu, fă, vrei să mi-l furi, nenorocito!“, când mă repezise şi pe mine atât de urât pe culoarul metroului... Îmi amintisem ce-mi spusese atunci Negotei că zicea soră-sa, Marga, că fidelitate azi nu mai găseşti decât la femeile din popor. Puteam să adaug acum, cunoscând-o, că în materia asta femeile foarte educate se apropie mai mult de cele simple, aş fi mers până acolo încât aş fi zis că şi o aristocrată se apropie în morala ei mai degrabă de modul cum îşi priveşte o ţărancă sănătoasă bărbatul. Ce trebuie însă să fie pe capul câte unui individ, atât de respectat şi iubit, fiind de multe ori un nemernic, şi despre care femeia lui îşi închipuie că nu are seamăn în lume...

Ne-am îndreptat cu toţii spre sufragerie. Căldura creştea. Transpirasem. E drept că şi de emoţie. Mergeam între Negotei şi sora lui ca un musafir de onoare. Apreciasem gestul lor, deşi mă stingherea şi mai mult. Când am ajuns în dreptul uşilor larg deschise ale sufrageriei, am început să clipesc din ochi, orbit. Mulţi, mulţi lucibeli!... Un candelabru cu douăsprezece braţe

purtând ca un arbust exotic o mulţime de lămpi colorate, roz, verde, bleu-pal, ca tot atâtea flori sau fructe tropicale, răspândea o lumină de basm. Totuşi, era prea cald, insuportabil de cald. De vină poate era şi costumul gros de lână sub care pusesem şi un pulover greu, de înfruntat gerul. Picături de sudoare mi se prelingeau pe tâmple, pe obraji, care îmi ardeau. Mai era şi emoţia, repet. Vreo zece perechi de ochi curioşi şedeau aţintiţi asupra mea. Şi cum Marga, vrând să mă ocrotească, se aplecase mult spre mine, vorbindu-mi amabilă, şi ca să reducă probabil ceva din diferenţa de înălţime... Prezentările se făcură din mers. Ne aşezarăm la masa acoperită de o imaculată pânză de Olanda pe care tacâmurile şi argintăria cu fală desfăşurată scânteiau. Trei crengi de liliac alb se înălţau în mijloc într-o vază de cleştar. Singurul care şedea în picioare era Vlad, duşmanul lui Fellini, care tot întindea nişte fire, făcând probe la un microfon.

Tineri ca el, sau între două vârste, erau doar individul din hol care cerceta absorbit teancul de cărţi, un poet foarte cunoscut, un mare poet, Sorin Veştemeanu, blond, înalt, cu un aer de prinţ baltic şi care în momentul când l-am privit tocmai îşi turna singur un pahar mare de votcă. Era,... ce căuta acolo? şi marele tenor Muscanu, Ionel Muscanu, solist la operă, un ins cu o figură pupină şi care se uita în jur mereu ofensat. Şedeam cam în mijlocul mesei, în dreapta lui Negotei. Marga se aşezase în capul mesei, ca amfitrioană. Ceilalţi erau nişte bărbaţi vârstnici, tăcuţi, îmbrăcaţi ca la o şedinţă solemnă. Se trecea uşor de şaizeci de ani.

Aşteptam curios să apară Leo. Nici unul dintre cei de faţă nu părea să fie fratele mai mic al lui Negotei, presupunând că ar fi apărut pe neobservate. Oricum, Negotei n-ar fi uitat să mă prezinte, cu atât mai mult cu cât îmi spusese la telefon că ţinea să mă cunoască. După câtva timp mi-am luat inima în dinţi şi l-am întrebat cu grijă pe amfitrion, „dar domnul Leo unde este?"...

El m-a privit zâmbind. Parcă şi cu oarecare tristeţe. „Nu se simte bine?" am stăruit. „Ba nu, ba nu, dimpotrivă..."

Vlad tocmai striga din celălalt capăt al sufrageriei: „Leo, ce facem, dom'le, vrei să filmăm sau nu?", ţinea în mână microfonul iar la urechi purta nişte căşti de radiofonist. Leo refuzase, fiindcă Vlad răspunsese „bine, atunci renunţăm", şi îşi scosese numaidecât căştile. Am bănuit că era vorba de o surpriză, de o înscenare tehnică. Negotei se aplecă la urechea mea şi îmi spuse cu o voce scăzută: „E vina mea, te rog să mă scuzi că nu te-am prevenit din timp, de altfel nici nu mi s-a ivit ocazia, o ocazie nimerită..." Vorbea altfel decât în viscol, vorbea lejer, ca la el acasă, deşi părea încurcat, şi ce mă mirase era uşurinţa cu care mă tutuia. „Ştii, continuă pe acelaşi ton confidenţial, el nu poate să vină, să stea cu noi la masă, *dar Leo, Leo este peste tot*, lasă, vei vedea, te rog să mă ierţi că nu pot să-ţi spun mai mult, mi-e atât de penibil..." Cuvinte ciudate, cuvinte misterioase care mă puseseră pe gânduri, mai cu seamă acel *Leo este peste tot*...

Nu am mai insistat. Solemnele acorduri de pian ale lui Ceaikovski umplură deodată încăperea. Era soneria. Trucul cu bot de leu plus capacul slăbit în balama şi care căzând îţi dădea una peste mână. Aveam acum motive să cred că soneria Vlad o instalase. El îşi părăsi instrumentele şi alergă spre hol, să deschidă. Se întoarse însoţind o pereche întârziată, pe care o anunţă cu gesturi de majordom, deşi lumea nu avea cum să nu-i cunoască, pe el, de fapt, care era un binecunoscut actor bucureştean şi autor de piese de teatru, Elefterescu, marele artist Romeo Elefterescu. Un adolescent întârziat, încărunţit şi cu un mers de surd frumos. Împlinise cincizeci de ani, dar arăta mai tânăr. Domnişoara care îl însoţea avea vreo treizeci. Era o fată brunetă, îmbrăcată simplu într-un taior negru, aer de intelectuală energică, mereu pe fază, ochi adânci, vultureşti, gură băieţească de efeb grec, măsurând lumea cu o leneşă sfidare. Îl ţinea strâns de mână pe Elefterescu, fie ca stăpână, fie din timiditate. O tânără atrăgătoare şi pasională, se vedea imediat...

Vlad, care mi se păruse atât de arogant, devenise deodată slugarnic. Nu mai ştia cum să-i onoreze. În cele din urmă,

deranjându-i pe ceilalţi cu agitaţia lui, îi aşezase în partea mesei unde se afla amfitrioana. Nu-i mai vedeam bine din cauza glastrei masive de cleştar din care se înălţau cele trei fire lungi şi stufoase de liliac alb bătut.

Negotei îmi tot şoptea ceva pe furiş. Rumoarea musafirilor mă împiedica să-l aud clar. Înţelegeam, totuşi, că îl forfeca pe oaspetele abia sosit. La un moment dat, i-am simţit în ureche răsuflarea caldă, neplăcută, aerul pompat gâdilându-mi canalul auditiv odată cu vorbele: „o lepră fermecătoare,... dar lepră!“ M-am uitat în direcţia Elefterescu. Un vârtej de feţe aplecate spre el, şi liliacul falnic deasupra încoronând momentul. Nu-mi plăcuse ce zisese Negotei. Mai târziu însă aveam să înţeleg de ce vorbise astfel...

Veştemeanu, marele poet Veştemeanu,... toţi erau mari, un adevărat brelan de aşi, tenorul, actorul şi poetul,... se ridicase cu paharul în mână şi cerea zgomotos ascultare, reuşind să atragă şi atenţia celor ce păreau complet absorbiţi de ce le povestea Elefterescu. Convivii făcură, în fine, linişte. – Propuuun, vorbi el rar, sâsâit, îi lipseau câţiva dinţi din faţă, să depunem mai întâi un îngeresc,... nu, nu îngeresc,... un drăcesc omagiu la picioarele,... ah, nu, nu, iarăşi nu, vorbesc ca un majur,... pe genele şi sprâncenele marchizei, „care iese la orele cinci“... Şi clătinându-se, se îndreptă spre capul mesei unde şedea amfitrioana. El vru să îngenuncheze în faţa ei, dar se împiedică de ceva, mai mult ca sigur că de unul din firele regizorului întinse peste tot şi căzu pe biata marchiză vărsând peste ea paharul plin cu votcă, mai bine de o sută de grame. Marga ţipă, se ridică, fugi şi lipsi cam un sfert de ceas. În acest timp, musafirii se agitară în diverse moduri, unii certându-l pe făptaş, alţi încercând să-l potolească, pentru că Veştemeanu se bătea cu pumnii în piept plângând în hohote şi ţipând „vai, mie, dobitocul şi tâmpitul, vai de dobitoci şi de tâmpiţi; nu de învinşi, nuuuu, zbiera, de dobitoci şi de tâmpiţi“, şi îşi lovea cu furie ţeasta de prinţ cu părul mare, frumos, auriu, răvăşit pe figură.

Când se întoarse, dreaptă, surâzând, imaculată, ca scoasă din cutie şi repetând liniştită „ei, ce-a fost, n-a fost nimica, de ce vă agitaţi, aşa se-ntâmplă la orice petrecere“, amfitrioana purta o cu totul altă toaletă. Acum era îmbrăcată într-o rochie neagră spumoasă, dacă negrul poate fi spumos, cu dantele bogate la gât şi la mâneci, iar părul şi-l desfăcuse rupând pactul cu decenţa, acum atârnându-i liber pe umeri ca al unei fecioare ce ar fi albit într-o secundă.

Apariţia ei atât de proaspătă şi de plăcută calmă spiritele. Nu şi pe al lui Veştemeanu, care, după criza avută, se trezi deodată, şi, ridicându-se de la locul său, când nimeni nu se mai aştepta, porni din nou aţă spre marchiză, fără să se mai clatine de astă dată, ţinându-şi semeţ în sus capul princiar.

Fiind de faţă, pot să depun mărturie cum a fost... El nu mai ţinea nimic în mână. Decât, poate, cupa nevăzută a geniului său, care arunca scântei. Poetul îngenunche perfect, dacă se poate spune astfel despre un gest de umilinţă, reuşind ce ratase înainte. Toţi aplaudau cu însufleţire. Fără să se ridice de la locul ei, amfitrioana se aplecase emoţionată cu lacrimi în ochi şi îl sărutase lung pe creştet.

Şi cina începu. Mă străduiam cât de cât să fiu la înălţime. Şedeam încordat, aproape în picioare.

CAPITOLUL 9

Primul toast fusese al lui Negotei, ca stăpân al casei şi frate mai mare.

– Ridic acest pahar în sănătatea lui Leo! Viaţă lungă! Să ne trăieşti, scumpul nostru Leo!

Şi dădu să se aşeze. Lumea începuse să aplaude, când el, făcând un gest de orator care mai are ceva de zis, se sculă din nou în picioare şi strigă cu paharul în sus:

– *Si tira avanti*!... Vorba lui, de care uitase, ne târâm, să ne târâm înainte.

– *Ma non troppo!* rosti tare italienistul, secretarul de ambasadă aflat în concediu şi care spusese mai înainte *Farabutto*.

Lumea aplaudă cu şi mai multă energie. Se cântă apoi, cum se cântă în asemenea împrejurări, fals, tărăgănat, mulţi ani trăiască.

Vlad manipula un aparat cu multe beculeţe roşii, albastre care clipeau, o staţie modernă, complicată. Din când în când ducea un microfon la gură şi întreba:

– Leo, eşti gata? mă auzi bine?...

Câteva secunde nu se auziră decât nişte pocnituri şi pârâituri ca de radio cu paraziţi.

Eram intrigat, intrigat la culme. De atâta încordare, alunecasem în jos pe scaun, pierzând din înălţime, şi trebui să mă reaşez la loc pe marginea lui pe furiş, cu multă grijă, să nu tulbur momentul. Fulgerător îmi adusesem aminte ce spusese Negotei: *Leo e peste tot*... Şi uite, nu fuseseră nişte vorbe aruncate în vânt.

Cineva tuşi de câteva ori dregându-şi glasul, dar înfundat, ca de la o mare distanţă.

Vlad mai umblă la aparatul lui şi sunetele se limpeziră. Apoi o voce gâfâită, astmatică, dar veselă, pusă pe glume, întrebă, de astădată clar, ca şi cum purtătorul ei s-ar fi aflat cu noi la masă:

– V-aţi adunatără cu toţii?... ie toţi dă faţă?...

– O.K., exclamă Vlad, ca toată generaţia lui.

– Termină cu americanii, Vlăduţ, ştii că eu nu-i înghit, îl certă vocea, dar nu cu asprime, cu o supărare prefăcută, jovială, ca mai înainte.

– Începem? întrebă regizorul, legănându-se în felul său, cum îl văzusem în vestibul, cu urechea îndreptată spre tavan şi cu gura comic căscată, strălucind de saliva abundentă.

– Începeţi, naibii, odată, nu mă mai ţineţi aşa! gâfâi din nou glasul.

Copilul Foamei se apropie cu microfonul în mână de grasul care fuma trabuc şi anunţă, mimând ceremonialul unei şedinţe:

– Are cuvântul tov. C. Stănculescu.

Acesta se ridică anevoie şi începu:

– Dragul nostru Leo,... marele nostru Leo... iubitul şi viteazul nostru Leo... Prietenul meu credincios de-o viaţă.

– De-o viaţă şi de-o puşcărie, mă Costache! râse sărbătoritul, şi râse gâlgâitor mult timp şi după ce rostise vorbele.

Vorbitorul aşteptă, cu urechea plecată până ce râsul se stinse, şi reluă:

– Aşa, ai dreptate, Leo, să nu trecem cu vederea şi acest... şi făcând oratoric o roată cu braţul, zise: *mic incident*. Am împărţit aceeaşi celulă în anii grei, am luptat pentru cauza noastră care e tinereţea noastră, maturitatea noastră, viaţa noastră întreagă luminată de unul şi acelaşi ideal...

– Amin! rosti batjocoritoare vocea de sus.

Comesenii râseră. Aşa era Leo; ăsta era Leo părea că spune râsul lor spontan şi care mai înviorase niţel atmosfera care devenise mult prea solemnă. Stănculescu, aveam să-mi dau seama mai târziu, era un om inteligent, instruit şi glumeţ, dar

când lua cuvântul cu mai mulţi de faţă devenea de o gravitate insuportabilă. Se simţea că îşi petrecuse viaţa numai în şedinţe, care sunt altfel decât viaţa, nu se compară cu ea.

El mai vorbi ce mai vorbi, făcând elogiul sărbătoritului, apoi încheie cu urările de rigoare.

După el urmă tipul cu ochelari, italienistul. Acesta avu ceva mai mult haz, spuse şi o anecdotă, pe care o ştia toată lumea, anecdota cu cei doi instrumentişti. Urmară la rând aproape toţi. De mine uitaseră, Negotei observă şi îl puse pe Vlad să vină şi la mine cu microfonul. Dar nu era cazul. Nu ne cunoşteam, şi nici nu eram un bun vorbitor.

Vlad insista, vârându-mi microfonul sub nas, şi tot aşa, legănându-se, ironic, ameninţător:

– Ziceţi ceva şi dumneavoastră, hai, vă rog eu frumos, ce vă costă, uite, na, spuneţi o poezie, lui Leo îi plac poeziile lui Vasile Alecsandri, spuneţi-o p-aia... *Şi-atuncea colonelul dând mâna cu sergentul,* – hai, curaj!... Mă lua ca pe un şcolar.

– Vlade, lasă-l mă, nu-l mai pisa, dacă nu vrea, nu vrea, lasă că vorbim noi p-ormă, interveni glasul acela de dincolo, deşi era mai bine de spus, totuşi, *de sus*, mai ales că în clipele în care se auzea, toţi musafirii îşi înălţau automat privirile în tavan.

Scăpasem deocamdată cu faţa curată. Apoi Negotei însuşi, bătând delicat cu linguriţa în paharul său, anunţă că va vorbi sărbătoritul.

Vlad duse microfonul la gură şi spuse cu vocea sa joasă, agresivă:

– Bătrâne, dă-i bătaie...

Întâi se auzi o respiraţie greoaie; pe urmă un şuierat, un oftat lung şi-o tuse astmatică.

Cineva şopti:

– Are emoţii...

Un zgomot metalic răsună, microfonul probabil se ciocnise de ceva, sau se răsturnase vreun obiect în imediata vecinătate.

Pe urmă se auzi vocea lui Leo, prefăcută, ca a unui cronicar rătăcit printre ei:

– Cinstit,... ghiuluş...

Urmă o pauză, în care timp nevasta unuia dintre musafiri întrebă alarmată „ce-a zis? ce-a zis?..."

– Stt, nu întrerupeţi, şopti Vlad, adică aşa, o adunare, o şedinţă, linişte, vă rog!

– Dragi reacţionari,... carabeni şi marghioli...

Toată lumea scoase un aaaa! lung, de protest, de glumeaţă împotrivire.

– Can'cet... cancet,... mai tărişor, dacă nu aţi fire...

Larma se potoli. Vocea continuă:

– În lumea a mare pă care voi a zidi-o moşu', pân-tru a supravieţuire, să cade mai întâiu a fire cu multă bagare dă samă. Fiţi prudănţi, zâci natura mumă. Omida cari să aşază pă creangă şi cari zamisleşte firul ei dă mătasă conducător, ştie aiasta că ea să urcă dân nou pă pomulu pă firul conductor când duşmanu' o mută dân locşor... Dragii mei contimporani dă tot felul, voroavă dau vouă acuşi ai fi pân urmare prudănţi şi cu muuuultă băgare dă samă...

Poetul bătu tare din palme, apoi ducând mâinile pâlnie la gură, strigă spre tavan:

– Bravo, Leoooo, eşti genial. Tu eşti singurul comunist de pe întreg globul terestru!...

– Înjinări ai duhulu' ominesc!... 'telectuali... muselimi.. cadii... de tu le pei diu mondă, fet dezilî... fiştecare a vă facere câte o insuliţă şi pă ea carile cum voi-va a vă însingurare...

– Brrravooo! se agită din nou Veştemeanu.

– Hartişti şî meseriaşi ai slovii,... vouă vă dau dă ştire ce zâse magariul de *Màlro*... Hm, îhâm... hîîî... E unii care este în gioc şi este alţii care nu este în gioc... Şi dacă vini unu' şî zâci; nu ai a ştire ce e dialectica, atunşea *Màlro* zâci: nice ăi dân temniţă nu ştie, da' cadavrilii?...

Poetul vru iar să se ridice, dar tipul care răsfoia în hol teancul de cărţi i-o luă înainte şi protestă cu o vehemenţă de care nu l-ai fi crezut capabil:

– Nu permit să-şi bată joc de Malraux... Malraux este...

„Copilul foamei" îl întrerupse:

– Fănele, lasă, măi, glumeşte...

– Nu permit! striga el, de ce?... de ce?... şi de ce îşi râde de limba română,... de limba noastră, eiiiii! şi se lăsă să cadă istovit pe scaun. Nu mi-l închipuiam atât de arţăgos. Părea un cărturar distrat. M-am aplecat la urechea lui Negotei, – îl chema Fănel Mihăilescu şi era profesor de limba română, prieten cu Vlad, aceeaşi generaţie, „ştii cum sunt tinerii de azi!“ Credeam că era totul, dar Negotei se mai aplecă o dată la urechea mea şi-mi şopti:

– E neoharist.

Nu înţelesesem.

– Neo-harist, silabisi el misterios. Habar n-aveam. Nu eram la curent, eu stam agăţat tot de bătrâna raţiune, mă ţineam strâns de ea ca de bara de sprijin când n-ai loc înăuntru şi călătoreşti pe scara vagonului.

Între timp, incidentul se aplanase. Se făcuse apel la humor, era o simplă glumă, o distracţie, ne mai amuzam şi noi un pic.

Palid şi tremurând, Mihăilescu ieşise. Vlad se luase după el, în vreme ce sărbătoritul, care nu ştia nimic de întrerupere, vorbea mai departe. Glasul lui se înălţase deodată, căpătase accente isterice, imitând parcă pe cineva, şi încet-încet mi-am dat seama că imita vocea lui Hitler, văzusem o dată la televizor un documentar cu Hitler zbierând în Reichstag.

– ...să atttaci, să atttaci mereu inamicul, ce izbăvire!... Să atttaci mai ales cccarrracterrrul!... Ce trrrebuie... e ca advvversssarrrul să nu fie un adversssarr, el trebuie să fffie cum spunea veacul optâşpe: un ssscelerrrattt. Dacă, vii fffiind, nu ne-au unit visele, măcar morţii să ne unească!... Moartea, numai moartea legionară e cea mai sfântă dintre nunţi...

Aici se stârni o adevărată rumoare. Musafirii, cei care nu-l cunoşteau bine pe vorbitor, printre care mă număram şi eu (mă roşisem, pur şi simplu mă roşisem, mă simţeam direct vizat), tăceau uluiţi. Negotei simţise încurcătura în care mă aflam şi îmi explicase imediat că ăsta era „un număr“ vechi al lui Leo, un potpuriu preferat din autorul *Condiţiei umane* şi să nu i-o iau în nume de rău.

Secretarul de ambasadă aflat în concediul comenta, şocat:

– Bine, dar Malraux de fapt spune asta în ironie, şi-apoi el n-a făcut niciodată politică de dreapta, nu văd ce legătură...

Stănculescu îşi frecă unul de altul degetele arătătoare în sensul că exista o mică apropiere între una şi alta, o înţelegere, şi spuse cu trabucul stins în gură, morfolindu-l nervos, gata să-l înghită:

– Dragul meu, cum să-ţi spui eu,... extremităţile se ating totdeauna. Leo nu-l suportă pe Malraux fiindcă este „un oficial din născare“, cum zice Troţki, adică un conservator, un reacţionar, ai văzut cum a terminat? Ministru. Şi tot e bine că n-a fost la interne. Păi vezi? În fond însă Leo l-a iubit, a fost idolul generaţiei noastre, pe vremuri, ştii, „Cen va ridica apărătoarea de ţânţari? va izbi drept sau pieziş?“... cianura împărţită în două... „nimic decât o aspră şi totuşi fraternă gravitate“, tempi passati...

Obişnuit cu lumea lui Vasi şi a celuilalt, m-am trezit aruncat cu brutalitate în prezent, care prezent era, uite, viitorul lor năruit. Leo... Bine, dar el era o figură, o mare figură. Şi tocmai el, care părea să cunoască atât de bine istoria, lipsea din această istorie. Cinismul său şugubăţ ascundea un fanatism pe care inteligenţa îl preschimba într-o continuă ironie protectoare. Un ins înşelat de propriile sale idei şi răzbunându-se mereu pe realitatea contrară, dispreţuind acum totul cu o trufaşă deriziune. Unul din cei ce nu admit niciodată că la dezamăgirea lor au contribuit şi ei, fără a avea vreodată curajul de a se privi, drept, în oglindă. Aş fi fost oare sever, sau aş fi cerut prea mult, dacă aş fi pretins că privindu-te drept în oglindă, autocontemplându-te, *contemplându-ţi sufletul şi inima, fără dezgust*, mărturisindu-ţi, într-o operă, josnicia, te-ai fi înălţat, purificându-te, încredinţând posterităţii un personaj nemuritor, Jago? Smerdeakov? rupţi din trupul şi din conştiinţa chinuiţilor lor creatori?... Din amor propriu însă, nu ştim sau nu vrem să ştim niciodată cine suntem de fapt. Mulţi artişti, ignorându-se astfel, s-au ratat. Vasi povestea că jucase şah odată cu un mare scriitor, care a murit. La acest scriitor venise

alt scriitor, care „nu se cunoştea“, şi care fusese şef în cultură în anii dogmatici, jucând un rol nefast. Pe la 1980, la bătrâneţe, pensionar, reintrând în rând, fără a mai deţine vreo putere, scrisese o carte în care toţi de la 1921 încoace erau făcuţi praf, numai el având dreptate, eroul demn şi fără pată care relata evenimentele. Marele scriitor citise manuscrisul cu toată răbdarea şi la urmă îi spusese celuilalt, dragă, păcat, un scriitor veritabil se beşteleşte mai întâi pe sine, nu dă vina pe alţii. Ai o şansă, *o mare şansă* (cum intuiam că avea şi Leo, descrie-te pe dumneata mai întâi ca pe un monstru, ca pe un ticălos, şi a dumitale va fi viitorimea. „Dar eu am fost şi sunt un om cinstit!“ protestase acela. „Vezi, ăsta-i defectul dumitale!“ închisese discuţia marele prozator...

Murmurele, comentariile nu conteneau.

Vlad întreba în microfon:

– Leo, gata, ai terminat?..

Urmă o tăcere, un fâşâit ca de hârtii răsfoite.

– Nu, nu, răspunse într-un târziu glasul, ciudat de absent după vociferările de dinainte. Mai avea de zis ceva.

Lumea amuţi din nou, resemnată să audă iarăşi cine ştie ce alte grozăvii. Dar era ziua lui, aşa că trebuiau să tacă şi să înghită.

– Aşaaa, se auzi din nou glasul, să mergem mai departe şi să vedem. De astădată vorbea normal, fără a mai schimonosi limba. Vă citesc, anunţă el, trei texte, drept răsplată pentru participarea dumneavoastră la sărbătorirea unui biet moşneag izolat. Un mic cadou se cuvine să vă fac şi eu... *Primo*, din Pascal, şi nu mai traduc, nu-i aşa? pentru că tot românul ştie franţuzeşte. „Les hommes sont si nécessairement fous, que ce serait fou par un autre tour de folie de n'être pas fou“. Concluzia e că putem să înnebunim fără de grijă şi liniştiţi. După cum zice şi Foucalt: „unde-i operă, nu-i nebunie“.

Poetul aprobă cu entuziasm:

– Aşa e, Leo, dar ce ne lipseşte nouă e opera, mă!...

– *Secundo*... Chesterton. „Nebun nu este cel ce şi-a pierdut raţiunea, ci cel care a pierdut totul, în afara raţiunii.“ Ca să vedeţi, prea multă raţiune strică, aveţi grijă... În fine, aiuritul de Herman Melville, cu experienţa lui capitală din palatul lui Aladin din mijlocul Londrei... Harry Bolton îl duce pe Redburn noaptea în decorul fabulos al unei case de joc. Un fel de capcană, ca aceasta în care ne aflăm. Decor fantastic, baroc. Când colo, tablourile, desenele de pe pereţi şi toată ornamentaţia încep deodată să se mişte şi să pută, scuzaţi, urât, pestilenţial; simţurile parcă au înnebunit, ochii şi urechile lumii... *Misterul nu stă în decor, ci în subiect*, în noi adică, în privitor, ascultător... Acum, atenţie.. Ne aflăm în acel punct în care, şi subliniez, *lectura*, percepţie, întrebare, interes, dar mai ales întrebare, încercare de descifrare, de a descifra un text, nu e decât un gest de răzvrătire contra realităţii lumii, un gest care, în locul realităţii, pune realitatea nebunească a simţurilor noastre, totdeauna excesive, pentru că sunt efemere, aş spune grandios de efemere... Mulţumesc pentru atenţie, pentru bunele urări şi la revedere!...

Un zgomot de microfon închis căzu în mijlocul liniştii lăsate, care se prelungi un timp.

Se mâncă în tăcere. Două femei îmbrăcate în alb cu boneţele pe cap serveau dirijate de amfitrioană. Vlad umplea paharele. Slujnicele nu se prea pricepeau să servească o masă atât de simandicoasă, era un serviciu improvizat, Negotei se tot scuza, ar fi adus nişte chelneri de meserie, dar cine îţi mai venea pe o vreme ca asta?... Totul însă era excelent. Stângăciile celor ce serveau puteau fi trecute cu vederea. Muşchiul de căprioară pe care Negotei mi-l anunţase la telefon ca pe „felul de rezistenţă“ era delicios. Mai existau căprioare pe lume şi pe vremea asta? Şi cine le împuşca? Poetul, care nu se atinsese de friptură, punea astfel de întrebări. În muşchiul bine rumenit descoperisem o bobiţă de plumb, crezusem că era piper, dar era o alică vânătorească şi pe furiş o scuipasem în palmă şi o vârâsem în buzunar, ca amintire.

Când Vlad ajunse în dreptul nostru şi ne umplu paharele, unchiul său se apucă să povestească cum fusese invitat odată la un ambasador acasă. La dejun, tot aşa, nu angajase nici un chelner, deşi era vară, nu iarnă grea ca acum. Servea nevastă-sa, iar vinul îl turna în pahare fiu-său, „la fel ca Vlad, adineauri", spusese, „ce meschinărie!" Ori îţi onorezi casa, ori, du, domnule, musafirii la Capşa sau la Athénée, dă-o naibii!...

Nimeni nu zise nimic, nu făcu nici o remarcă prin care să încerce să-l liniştească. Tăceau cu toţii jenaţi. Motivul iritării lui exagerate părea altul, nu ambasadorul acela zgârcit care nu ştia să-şi onoreze casa, şi nu mă înşelasem. Mai târziu aflasem că, nu cu mult înainte, Vlad îi comunicase că Mihăilescu, profesorul de română, care avusese ieşirea aceea scurtă şi vehementă, după toastul lui Leo, plecase trântind uşa şi zicând tare, – şi Vlad trebuise să-l tragă într-un colţ, să nu-l audă musafirii, – strigând „m-am săturat de staliniştii ăştia deştepţi, eu în casa acestui stalinist care îşi bate joc de noi nu mai calc..." Bine, dar atunci ce căutase el la sărbătorirea lui Leo, cine îl invitase?... Era prieten bun cu Vlad, Vlad îi făcea curte soră-si, el îl invitase, nu mai fusese pe la ei niciodată, voise să vadă,... iar Negotei, povestindu-mi, scăzuse mult glasul, şoptind încet: „bârlogul drăgălaşului inchizitor". Ce obrăznicie! M-am făcut că nu pricep. „Cum, inchizitor?"... „E prea complicat, ca să-ţi explic, dar ai citit, sper, Dostoievski" adăugase gazda pe un ton conspirativ şi cu o, mi se păru, suficienţă, aroganţă autodidactă. „Pentru că, ştii, mai spusese după o clipă de şovăială, dreapta e gata oricând să renască, nu din cenuşă,... hi-hi,... din propriul ei rumeguş, vorba lui Leo..."

Rumeguş?... Aluzie pesemne la cultul *lor* pentru lemn, *crucile de lemn*, la civilizaţia rudimentară, ţărănească, la dorul de păduri, de a reintra în umbra pădurilor... Al naibii Leo, o nimerise. M-am gândit la celălalt şi la Stănculescu zicând: *doi inamici*. Într-o singură tinereţe şi în aceeaşi epocă nu aveau cum să nu dea unul de altul. M-am interesat, aşa, uşor, pe la desert, care era, într-adevăr, un *tort-dinamită*, cum spusese poetul, – lat, dens, scăzut, numai ciocolată, – cu ce se ocupase

Leo, ce ocupaţie putuse să aibă un ins extraordinar de inteligent şi atât de cultivat ca el. Îl lăudasem cu tot dinadinsul, ca să forţez răspunsul, să pice bucata de caşcaval. E drept că ştiam ceva dinainte şi că nu întrebasem în gol. Nu-mi spusese el, Negotei, că Leo fusese „un ideolog neînfricat"? Şi-apoi, toastul lui Stănculescu avusese destule elemente, din care să deduc rolul sărbătoritului. Făcuse şi închisoare. Asta mă umplea de respect. Un om care crede cu tărie în ceva şi care acceptă riscul de a-şi pierde libertatea şi chiar şi viaţa m-a impresionat întotdeauna. Laşii, doar, pot nutri într-o deplină cunoştinţă de cauză această admiraţie, văzând totul de la o atât de mare distanţă. Ei singuri cunosc înălţimile unui gest eroic, privindu-l de jos de tot, din abisul conştiinţei lor. Încercasem cât de cât să împac, să reechilibrez lucrurile. Justiţiarii, răzbunătorii, nu-mi plăceau. Cei ce fac din dreptate un cal de bătaie sunt suspecţi, ei înşişi capabili, dacă li s-ar ivi ocazia, de abuzuri şi de fapte poate şi mai netrebnice decât ale celor pe care ei îi acuză. Şi-apoi, cine ar avea cu adevărat îndrăzneala de a-şi contempla într-o bună zi sufletul şi inima cu dezgust?... Ce mă băgam?!... Ce rost avea?... Şi încă nu-l văzusem pe Leo. Un glas vulgar, un demon meschin din cohorta celor de care-mi vorbea Brenner, îmi şoptea însă „bişbirică, lasă, istoria-i istorie, nu mai fă nazuri, hai, cui pe cui se scoate, dă-te şi tu o dată mare, că rău nu-ţi şade şi să ştii, ai stofă!"... Am râs amar. Să te agăţi mereu numai de partea urâtă a vieţii...

Cina se terminase. Musafirii plecau pe rând. „Marchiza" îi petrecea cu exuberanţă. Cum naiba aveau să ajungă ei la casele lor pe viscolul de care şi uitasem? Unii locuiau în *Drumul Taberei*, alţii-n *Berceni*, cei care de regulă zic de câte ori vin în centru: „azi distanţele nu mai contează, dar la noi măcar e aer..." Vreo două taxiuri sosiseră vitejeşte. Stănculescu îşi încerca *Lada*. Pornise. Mai îmbarcă pe vreo câţiva, să le scurteze drumul.

– Noi rămânem pe poziţie, spusese Negotei luându-mă de braţ şi conducându-mă în hol. Vlad plecase şi el cu Elefterescu, cu Veştemeanu şi cu tenorul Muscanu. „Au o combinaţie", îmi

explica Negotei. Nepotu-său nici nu catadicsise să-şi ia rămas bun de la mine. Casa mi se păru deodată prea largă şi pustie. Căldura crescuse. Îmi făceam vânt cu palma ca-n miezul verii. „E o căldură de iad“, recunoscu Negotei, sorbind dintr-o citronadă. „Aşa e când ceva lipseşte, pe urmă se exagerează“, am spus, ca o scuză. Marga apăru în hol, altfel îmbrăcată. Grozav ce-şi mai schimba toaletele femeia aceasta. Acum purta o rochie roz, foarte decoltată. I se vedeau sânii, tari, la locul lor, cred că nici nu purta sutien, în ciuda vârstei. În picioare avea nişte pantofi tot roz, fără toc, un fel de papucei de piele, comozi, ca după o zi obositoare.

– Nu vă duceţi la Leo? Vă aşteaptă, adineauri am fost la el, sus, vorbi ea aranjându-şi părul cu amândouă braţele duse la ceafă, ceea ce făcu să i se vadă genunchii, atrăgători ca tot ce stă o vreme ascuns.

– Ba da, răspunse distrat Negotei. Mai şedeam şi noi aşa, să schimbăm impresii. Ce zici de Romeo? îşi întrebă el sora, pus pe bârfă. Avea ce avea cu actorul, îmi dădusem seama de când zisese: „o lepră fermecătoare.“

– Lasă-l tu pe Romeo, nu te mai lega de el, e un artist strălucit, îl apără ea generoasă pe Elefterescu.

– N-am nimic cu el, draga mea, nu mă leg, vorbim şi noi aşa...

– Ba ai, îl contrazise ea, lasă că ştiu eu că eşti gelos pe el, din cauza lui Leo. Şi adresându-mi-se ca unui obişnuit al familiei: închipuiţi-vă că de când Romeo a devenit confidentul lui Leo...

– Romeo, confidentul lui Leo?! pufni ca de o enormitate Negotei. Glumeşti.

– Ba nu glumesc deloc, răspunse ea zâmbindu-mi cu o încântătoare complicitate.

Cred că şpicheriţa avea dreptate. Rar să se înşele vreo femeie asupra sentimentelor. Negotei îşi iubea fratele mai mic, ca Vasi pe *celălalt*, soarta fraţilor lipsiţi de personalitate. Mai târziu, într-una din nopţile noastre, învârtindu-ne pe la *Urgenţă*, traseul ştiut, venise iar vorba despre Elefterescu. Pe

lângă ce spusese Marga în legătură cu gelozia lui Negotei, aflasem că de vreo două-trei ori, când Romeo venise în vizită la Leo, acesta îşi rugase fratele să-i lase singuri, având ceva de vorbit. Nu s-ar fi aşteptat la una ca asta de la Leo!... Altă dată, Negotei surprinsese o convorbire telefonică, la ei în casă toate telefoanele erau cuplate, şi Elefterescu întreba cu glasul său de cutră dulce: „Ce zici de Ghiţă, de «papache», să-l punem şi pe el într-o figuraţie distinsă de tombatere? mai câştigă şi el un ban, săracul...“ Şi Leo care nu zisese nimic! Să-l facă pe el „tombateră“, să-l ia cu «papache»! se enervase Negotei, tocmai treceam pe *Hatmanul Arbore*.

În holul golit de musafiri, ura lui Negotei mi se păruse atunci exagerată. Încercam să mi-o explic prin rezistenţa glumeaţă a Margăi care lua apărarea lui Elefterescu. Urmaseră câteva clipe de tăcere, discuţia părea încheiată, când Negotei spuse cu o râcă mulţumită, cu o încăpăţânare răzbunată:

– Ei, dar lasă, că şi-a găsit şi el naşul...

– Ce nas, care naş, de cine vorbeşti? se interesă Marga, care şi în conversaţie dădea impresia că zboară, că o lua înaintea sau rămânea în urma evenimentelor.

– Fata,... iubita aia a lui nouă cu care a venit, preciză acru fratele ei mai mare. Şi povesti pe urmă cu o evidentă plăcere că aceasta îl „disciplinase“ pe Elefterescu şi că îl punea să spele vasele, să dea cu aspiratorul, să mute mobila încoace şi-ncolo şi că fusese văzut într-o zi cumpărând iaurt în Balta Albă, îl văzuse un spectator, un admirator, şi că ăsta ar fi intervenit pe lângă vânzătoare, alo, tovărăşico, dă câteva borcane de iaurt încoa, marele nostru actor, Romeo Elefterescu, să-şi piarză vremea la iaurt ca noi? dă mai repede tovărăşico iaurtul (Negotei juca drăceşte scena) se poate?! – toate astea le ştia de la Vlad care Vlad zicea că Elefterescu spusese ulterior că fusese cea mai frumoasă zi din viaţa lui, nici un ropot de aplauze la scenă deschisă nu-l încălzise atât, şi nu luase iaurtul, stătuse cu toţi până la capăt, pe urmă împărţise autografe în dreapta şi-n stânga, şi Vlad mai zicea că Elefterescu spusese că un cetăţean îi întinsese o chitanţă, nu avea la el nici o altă

hârtie, şi se iscălise pe o chitanţă, pe dosul unei chitanţe de plata luminii, omul venea de la IREB, tocmai îşi plătise cota cu întârziere...

– Frumos! Foarte furmos! exclamă entuziasmată spicheriţa, şi iar mă luă de martor, şi m-am grăbit să aprob, trădându-l cu multă uşurinţă pe Negotei, Elefterescu era, într-adevăr, un tip, orişicât, avea farmec, noroc şi tot ce-i mai trebuie unui om de succes.

– Dar ştiţi cum i se zice la teatru? reveni îndărătnic şi posomorât Negotei văzând că orice ar fi spus i se întorcea împotrivă, şi supralicitând.

Nu. Habar n-aveam. De unde să fi ştiut? Neştiinţa asta ne uni iarăşi în priviri pe mine şi pe „marchiză“.

– *El Burlador*! rosti el umflându-şi pieptul.

– Cum?! exclamă Marga încruntându-se.

– *El Burlador*! repetă cu duşmănie Negotei. Vlad, tot Vlad îi spusese.

– Ce-o mai fi şi asta? mă privi din nou spicheriţa...

– Cum, nu ştiti?! Inamicul lui Romeo părea şocat. Ce ignoranţi?... Don Juan.. n-aţi fost la teatru?... *El Burlador de Sevilla*,... armăsarul cum ar veni...

– Ghiţă, te rog, nu fi ordinar! protestă amfitrioana.

Era exact ce-şi pusese Negotei în gând să fie, văzând că atacul lui nimerea mereu alături. O ură ratată, lipsită de vreun succes, te face şi mai josnic. Încă o dată aveam să-mi dau seama de acest lucru. Şi încă prin intermediul unui om atât de distins ca Negotei. El povesti cum trăise Elefterescu ani de zile cu o femeie cam de vârsta lui, o doctoriţă frumoasă, cam rigidă, serioasă, bună gospodină şi foarte morală, tot ce ştia, ştia de la acelaşi şi acelaşi Vlad... Ei, şi într-o bună zi, femeia asta îl părăsise pe Romeo...

– Pe Romeo? se miră spicheriţa.

Negotei îşi privi urât sora şi repetă:

– Pe Romeo, da!

– Ei, taci!... Marga se însufleţise deodată. Şi urmă josnicia... A lui Negotei. Care avea s-o spună. S-o povestească; săvârşită

numai, mai există şansa remuşcării, sau a sociabilei tartuferii: *et c'est ne pas pêcher que pêcher en silence*... Paralel, Elefterescu trăia cu o actriţă din provincie de vreo patruzeci de ani care scria versuri şi care începuse să-şi scrie şi memoriile ei de curtezană. În ziua fatală, Romeo luase cu el unul din caietele actriţei, cel mai la zi, cu gândul să-l citească la repetiţie, în pauză, la teatru. După repetiţie, se duce la cealaltă, la masă, la doctoriţă, vorbiseră la telefon, îi făcuse sărmăluţe în foi de viţă, boala lui, era iarnă, umbla în palton şi vârâse caietul îndoit în buzunarul interior al paltonului, că ăştia aiuriţi cum sunt de atâtea viraje sunt şi gură-cască,... şi aia îi serveşte sărmăluţele, şi după masă Elefterescu se lungeşte şi el un pic să se odihnească după atâtea drumuri, era gata aţipit când doctoriţa ca o sclavă îi scosese binişor pantofii. Umbla femeia în vârful picioarelor, să nu-l trezească. „Ghiţă, îl prevenise Marga alarmată, nu care cumva să spui iar vreo porcărie!“ Şi, în vestibul, vede ceva căzut pe jos. Erau „memoriile“. Când se dezbrăcase, de întuneric, de bucuria sosirii, caietul căzuse din buzunar pe neobservate. Femeia îl ridică de jos convinsă că era un rol nou, nu venea de la repetiţie? „Şi un rol nou era!“ făcuse Negotei istorisind, niciodată nu-l văzusem atât de rău, atât de pornit... Şi citeşte biata femeie însemnările ăleia, şi citeşte, şi citeşte, să leşine nu alta, dar citeşte până la capăt, pe zile şi ore, totul minuţios datat, şi nu era, aşa, cu panseuri romantice, şi am pus Brahms şi toată seara am discutat despre afinităţile elective. Aia scria acolo negru pe alb ce-i făcea ea lui Romeo şi Romeo ei, şi ce zicea fiecare, multe, multe intimităţi, care mai de care, scria şi că... – şi Negotei îşi scutură cu oroare mâinile, nu putea să reproducă, om bătrân, dar nu mai auzise astfel de expresii...

– Vaaaai, şi ce-a făcut săraca, exclamă amfitrioana acoperindu-şi obrajii cu palmele.

– L-a dat imediat afară, spuse sec Negotei. I-a pus geamantanul la uşă. N-a scos o vorbă. N-a ţipat. N-a zis nimic. E o femeie bravă. O fiinţă morală, mândră şi atât de aleasă. Când s-a sculat el, i-a înmânat caietul şi i-a arătat geamantanul, „un

geamantan greu din piele de porc" preciza doctoriţa povestind prietenelor întâmplarea, „filiera Vlad." Închipuiţi-vă, apartament central! Gaze, conductă principală. Două lifturi. Garaj. Bucătărie extra...

– Şi ce-a făcut?

– Cine?

– Romeo.

– Păi... s-a îndrăgostit de fata aia frumoasă şi deşteaptă cu care a venit, dar cred că de astădată i s-a înfundat, e o fată straşnică, voluntară, chimistă, îl pune sigur la borcan... S-a mutat la ea, în Balta Albă, toată lumea vorbeşte...

– Vai, ca-n Boema! bătu din palme Marga bucuroasă.

O tăcere penibilă se lăsase după aceea. Iadul cred că e făcut şi din cuvinte dezmăţate, din astfel de neruşinate dezvăluiri. Oricum, cu asemenea vorbe poţi distruge prestigiul oricui. M-am trezit sperând că poate Negotei regreta... Observaţiile, mai potolite, făcute ulterior asupra caracterului lui Elefterescu, mă îndreptăţiră să bănuiesc că nu mă înşelasem. Firea feminină a actorului era de vină, – spusese, de pildă – nestatornicia lui era „un dat natural". Dar eu, ce părere aveam despre el? Aşa, ca o primă impresie? Am preferat să mă abţin. Mie, drept să spun, Elefterescu îmi plăcea. Îl văzusem odată în Hamlet şi mă fascinase. În seara aceea îmi dădusem seama că el mergea în realitate exact ca pe scenă: un mers, după cum am mai zis, sumbru, de surd frumos. Glasul, curios, nu-l avea de actor. Un glas fonf, cam stins, şi „din vârful limbii", precis că în adolescenţă fusese peltic. Deşi, tot ce spunea cu acest defect de vorbire, te captiva. Cuvintele, suave, întortocheate, păreau înţepate cu acul pe o tăbliţă moale de ceară de albine. De altfel, toţi se dădeau pe lângă el şi îi făceau curte ca unei femei. Era şi inteligenţa, dar şi acel dispreţ galeş al lui, dulce, umbros, o zeflemea fină care-i silea pe interlocutori să se arate cât mai deştepţi. Ochii însă îl trădau. Din ei izvora în unele momente ceva chinuit, o absenţă gravă, contrastând cu aerul său aparent frivol. Asta, observasem, se vedea bine şi când râdea. Chinuiţilor nu le stă bine râsul. Faţa lui rasată, albăstrie aproape de

atâta întunericeală, se urâţea brusc, căpătând expresia animalelor care se străduiesc să râdă, dar cărora evoluţia deocamdată nu le permie. Tot gândindu-mă astfel, începusem să înţeleg gelozia lui Negotei şi însuşi faptul că un tip ca Leo şi-l alesese pe Elefterescu drept confident. Cu multă grijă, ca să nu par indiscret, am pus, totuşi, întrebarea... Era simplu. Amfitrioana mă lămurise pe loc. Leo scrisese mai de mult o piesă de teatru, Elefterescu jucase rolul principal şi avusese un succes răsunător. Elefterescu scria şi el piese, cu idei, multe idei, ciocniri de idei mai mult decât intrigi cu sentimente, lui Leo îi plăcea genul ăsta, şi aşa se împrieteniseră, cu toate că... Aici Marga se oprise, ezitând, iar Negotei completase fără nici o dificultate spunând că tatăl lui Elefterescu, un binecunoscut profesor universitar, murise în închisoare prin 1958, că în 1956 se dăduse de partea unui grup de studenţi după evenimentele din Ungaria, şi că Leo care era şi el universitar pe vremea aceea făcuse parte dintre cei ce-l acuzaseră pe Cezar Elefterescu şi-l băgaseră rău de tot la apă, Leo avea pe suflet acest păcat, dar el făcuse totul din principiu şi deoarece credea, eh! de-ale tinereţii, care e oarbă, oarbă şi fanatică, oftase Negotei. Mărturisirea lui mă uluise. Asta se vedea şi pe faţa surorii sale. Lui Negotei îi plăcea să ardă astfel etapele, lucru pe care îl apreciam foarte mult. Ah, da, care va să zică aşa!... Totul devenea şi mai interesant. Şi Romeo nu-i purta nici o pică, înţelesese, cum zicea Leo, „rigoarea blestematei necesităţi", şi se căutau unul pe altul, explica Negotei, ca doi inşi între care se află o vină, unul încercând s-o lămurească celuilalt, iar ăsta s-o potolească în ceea ce el crede că e o conştiinţă vinovată. După multe infamii, au loc uneori astfel de gingăşii.

– Dar ştiţi ce ţine la el Leo? supralicită şpicheriţa vrând să risipească jena ce plutea în aer după dezvăluirile companionului meu de noapte, – parcă ar fi doi amanţi, îşi telefonează şi vorbesc de nu mai termină, o dată au vorbit un ceas întreg, şi aveam oră la dentist, şi nu puteam să vorbesc cu dentistul, voiam să amân vizita...

Telefonul începu să sune.

Negotei se îndreptă spre aparat şi ridică receptorul.

– Nu se aude nimic, nu ştiu ce naiba are că nu funcţionează, spuse el privindu-ne mirat cu receptorul lipit de ureche. Apelul se repetă:

– Ah, făcu el distrat, ridicând receptorul altui telefon, roşu, care era aşezat pe aceeaşi măsuţă cu celălalt la care răspunsese mai întâi. Leo vorbea pe fir interior. Era ca-ntr-o comedie.

– Tu eşti, Leo, exclamă surprins Negotei, ca şi cum frate-său ar fi telefonat din provincie... Venim, venim, acuşi venim, îl asigură el.

– Ne cheamă sus, ne anunţă el punând receptorul la loc cu multă grijă şi vizibil preocupat de ceva.

„Marchiza“ se retrăgea.

Negotei o săruta pe obraz, lăudând-o:

– A fost foarte reuşit totul, draga mea. Numai tâmpitul ăla de Mihăilescu... Lasă că şi Veştemeanu... Dacă n-ar fi vărsat peste tine votca,... doamne, ce scenă! dar ai văzut cum a reparat,... câtă sensibilitate, ce suflet nobil, vezi, ce-nseamnă talentul!...

– Vai, nu vorbi, exclamă Marga cu ochii umeziţi deodată, uite, îmi vine să plâng ca o proastă.

– Are geniu, băiatul... Lasă că aşa a fost mai bine, mai dramatic, eu cred că te şi iubeşte puţin, geniile iubesc femeile cu experienţă, vezi Balzac...

– Eu şi experienţă! se strâmbă comic Marga spre mine, dar se vedea că era flatată.

Ne-am urat noapte bună. Şpicheriţa avansă un pas, răsucindu-şi provocătoare mijlocul, şi îmi întinse mâna, surâzându-mi cu toată gura. Aşa sunt cochetele. Trebuie ca totul în preajma lor să palpite şi să tresară. M-am ridicat pe vârful picioarelor şi i-am pupat mâna, de astădată cu bine. Mirosea a lămâie, a cuişoare. Parfumul ei de noapte probabil, altul decât cel de la primire, garoafă parcă şi încă ceva bisericesc,... O secundă, o foarte mică şi drăcească secundă, demonul măruntelor voluptăţi îmi păcăli vigilenţa, făcând să-mi apară în minte ruşinoasa caricatură cu micul adorator îngenuncheat la picioarele uriaşei

cu voaletă. Să fi fost la 1584 pajul ei din odaia din turn, stăpânul fiind plecat la luptă, şi să fi stat împreună cu ea în dulcele întuneric medieval şi să mă fi chemat să urc în patul ei nimic decât spre a-i spune ceva, o poveste, o glumă, să-i piară frica şi să mă copilăresc pe lângă ea ca să obţin o nevinovată mângâiere...

Gândeam toate acestea fără ca pe figura mea să se observe ceva. Parcă aş fi stăpânit-o în vis.

Încurajat de acest dar de a-mi permite orice în gând, fără a mă trăda, am privit-o drept în ochi şi i-am spus cu îndrăzneală:

– Sunteţi cea mai cuceritoare doamnă din Bucureşti!

– *Du monde, monseniur, du monde!* protestă ea râzând cu hohote mici, măgulite, făcând aluzie la replica mizerabilului de Oscar Wilde.

Totul fusese, într-adevăr, minunat. Voiam ceva băutură, coniac? mai întreba bătând în retragere, să ducem cu noi sus ceva de băut că Leo nu avea, nu bea alcool; cafea, în schimb, ho-ho-ho! găleţi de cafea dacă vrem, râdea făcând o mare risipă de gesturi, gesturile care arată dezordinea boemă şi excesul, cu graţia exagerată, tipică femeilor coapte care se tem să tacă şi să se vadă cum sunt sau să nu facă vreo mişcare greşită, dezavantajoasă, să-şi trădeze vârsta reală şi care reuşesc uneori să păcălească şi timpul, avizat totuşi.

Mi-am zis: spiritul; ce va să zică spiritul; el conservă, el păstrează până şi lucrul cel mai expus ofilirii, farmecul unei femei.

Era aproape miezul nopţii. Ora prielnică adevărului.

În ce ne priveşte pe noi doi, pe mine şi pe Negotei, noaptea pentru noi de-abia începea...

CAPITOLUL 10

„Si tira avanti!" spuse el făcându-mi semn cu capul, după ce rămăseserăm singuri. Vorba lui, cu care mă obişnuisem, sunase în tăcerea nopţii ca o comandă. Parcă porneam într-o expediţie. Mă trecu un fior... Am străbătut împreună sufrageria goală în toată neorânduiala ei, cum o lăsaseră musafirii, şi în treacăt, ca să prind curaj, m-am gândit la madam Filionescu, ce-ar fi zis ea văzând atâta risipă de mâncare uitată în farfurii, ea care ducea „războiul ei zilnic" cu aprovizionarea. Ar fi zis,... dar câte n-ar fi zis, şi ce-o fi fost la gura ei, singură, atâtea ore, cu Vasi... Am cotit la stânga pe o uşă deschisă dată de perete, am mers de-a lungul unui culoar care mirosea a bucătărie, am urcat o mică scară de lemn, am făcut la dreapta, am traversat o odaie foarte spaţioasă plină de fel de fel de aparate, de cutii şi de reviste împrăştiate pe jos. „Camera lui Vlad!" pufni mustrător Negotei, deschizându-mi drumul, atent să nu mă împiedic de ceva. Lumina ardea, fusese lăsată aprinsă, iar Negotei nici nu se gândi s-o stingă. Grozav ce se mai consuma energie electrică în casa aceasta!

Înaintam cârcotaş, pus pe critică, asemeni unui om sărac introdus într-o casă de oameni bogaţi şi care măsoară diferenţele sociale. Am mai parcurs încă un culoar scurt în care ardea un bec albastru, o lumină de vagon de dormit. Am mai cotit o dată la dreapta şi ne-am oprit în dreptul unei scări de fier, mi-am dat seama de la prima treaptă, după cum suna. O scară dreaptă, pieptişă. Eram gata să spun „nu mi-aş fi închipuit că domnul Leo locuieşte într-un labirint". Asta ca o

replică, întârziată, ce-i drept, la observaţia ironică pe care Negotei o făcuse când mă condusese atunci până în dreptul străzii unde locuiam, *Muntenescu* colţ cu *Floreasca*. „86?, imposibil, probabil locuiţi într-o ficţiune". De unde putea să rezulte că nici n-aş fi existat şi că eram, aşa, o plăsmuire... Nu mă supărasem. Totuşi ţinusem minte. După primele trepte ale scării, se oprise să-şi tragă răsuflarea. „Ştii, spusese gâfâind uşor, Leo n-a mai ieşit de cinci ani în lume, de când... mă rog", şi mai urcase o treaptă şi iar se oprise zicând: „Îţi vând un pont, şi râse înveselit, găseşte un moment şi spune-i lui Leo,... spune-i aşa, fă o legătură şi zi: *Les roumains sont des européens mal placés*, zi-o-n franţuzeşte că românii sunt nişte europeni rău plasaţi, o să-i facă mare plăcere, sunt vorbele lui, spune-i că le-ai auzit în oraş, inventează un loc." Şi-mi explicase că de când Leo nu mai ieşise din odaia lui – de cinci ani, după cum zisese – lansa asemenea vorbe de duh ca Noe porumbelul, să vadă, s-au retras apele? şi satisfacţia lui era să-i fie readuse de câte cineva, dovadă că era prezent în oraş şi că lumea încă mai vorbea de el... Atacam ultimele trepte ale incomodei scări de fier. Nu mai văzusem o scară ca aia decât pe vremuri la cinematograful *Trianon* unde mă lua cu el câteodată de plictiseală un prieten, optician, invalid dintr-un accident de muncă; urcând scara de fier mă gândisem la cabina lui de proiecţie de unde totul se vedea altfel, mă şi miram că cei din sală urmăreau atât de absorbiţi ce se petrecea pe pânza împroşcată de snopul de raze, povestea pulverizată în pulberea de particule luminoase, însoţită de bâzâitul electric monoton, iubiri şi trădări, jertfe şi pasiuni... Credeam că ajunsesem, dar încă nu ajunsesem. Aerul devenise de-a dreptul sufocant. Un aer ca de pod, vara, supraîncălzit, de mansardă puternic bătută de soare. Ne opriserăm înaintea unei uşi înguste deasupra căreia ardea un bec roşu, ce idee... Negotei respira greu, şi îl înţelegeam. Aşteptam răbdător să-şi mai revină, cunoşteam aceste mici momente de criză, din lungile noastre plimbări nocturne pe vifor. Când reuşi să-şi regăsească răsuflarea, el îmi şopti: „Să nu te miri, să nu te trădezi, fă aşa

ca totul să pară normal,... pricepi? şi-ncearcă să fii vesel, cât mai vesel,... sau aşa, degajat,... nu-i place să fie compătimit, de când... te rog să mă ierţi...“ Instrucţiunile acestea mă derutaseră oarecum, date aşa, în grabă şi atât de târziu. Ar fi putut să mi le fi comunicat mai dinainte, rămăseserăm destulă vreme singuri în hol, când îl forfecase pe Elefterescu. Dar aşa se întâmplă cu lucrurile mai greu de mărturisit, le amâi, le tot amâi până nu se întâmplă un dezastru, o nenorocire, se scufundă corabia, ia foc casa, se cutremură pământul şi abia atunci zici ce nu ai fi zis niciodată. „N-a mai ieşit de cinci ani?“ am întrebat repetând în şoaptă ce-mi spusese cu puţin timp mai înainte. „Da, încuviinţă el, *s-a făcut aşa*, şi arătă cu braţele desfăcute proporţiile unuia îngrăşat peste măsură, – ar trebui să spargem zidul şi să lărgim uşa, dar nu vrea, se opune, zice că lumea nu-l mai interesează... că ce ştie el despre ea îi ajunge, şi că nici lumea nu ştie despre ea însăşi ce ştie el şi că de aceea nu i-a mai rămas decât să scrie, scrie întruna“. Ne purtam ca doi conspiratori, gata să intre la un al treilea conspirator, sortit să fie trădat, sau omis din cine ştie ce secret. „Şi ce scrie?“ am şoptit, aţâţat de misterul în care intrasem. „Despre epoca fanariotă,... o ia de la cronicari încoace, dar baza este epoca domniilor fanariote, o istorie romanţată cu mult, mult haz, ai să vezi, poate că o să ne citească ceva...“ „E un punct de vedere marxist?“ am revenit, e drept cu o ironie bine mascată. „Bineînţeles! mă încredinţă Negotei, Leo a rămas ce a fost, nu se dă după curente.“ „E un caracter!“ am spus admirativ. „Nu-i vorba de caracter, în politică, ştii, caracterul nu contează, e întâi şi întâi o mare inteligenţă, un «supracaracter» aşa spune Elefterescu, care, totuşi“... „Romeo?“ am exclamat uşor, cu familiaritate, în sensul că n-aş fi crezut. „Da, *Bizantinul*, aşa-i zice Leo“, şi duse un deget la buze, secret. Spusese asta cu toată mândria lui de frate mai mare, şi fără să vreau m-am gândit la Vasi şi la *celălalt*. „Dar ştii că Elefterescu îl bârfeşte şi el în oraş...“ M-am strâmbat în lumina roşie a becului, „ce urât!“ „Mi-a spus Vlad că a auzit că-i zice *Amedeu*... Romeo, lui Leo“... N-am reacţionat în nici un fel; era doar un nume, e

drept cam demonic, cine însă n-ar vrea să fie puţin demon?... Negotei adăugă văzându-mă indiferent: „*Amedeu, ou comment s'en débarasser*, nu ştii? piesa aia a lui Ionesco?“ Nu, habar n-aveam, n-o văzusem, mă duceam rar de tot la teatru. Şi-mi povestise conţinutul, pe loc. Era o aluzie perfidă şi cu totul inamicală la starea fizică a bietului Leo. Erau chit, vasăzică, *Bizantinul* şi *Amedeu* „de care nu mai ştii cum să scapi“, „monstruoasa coaliţie“ pe care şi indivizii ca şi statele o urzesc din timp în timp pentru interesele lor cinice.

Negotei împinse binişor o uşă îngustă şi înaltă, frumos vopsită în roşu, un roşu lăcuit, şi pătrunserăm pe un coridor luminat de un bec normal dar puternic de 100 de waţi. Am cotit-o la dreapta chiar în clipa în care o maşină de scris, care până atunci stătuse şi meditase, începu deodată să răpăie în forţă; o bătaie dură, neîntreruptă, o şarjă frenetică de litere pornind la asalt şi pe care nimic nu o putea stăvili. M-am oprit, intimidat. Maşinile de scris mă intimidează totdeauna, chiar şi când la ele se bat inepţii. Mansarda, ca o cutie de rezonanţă, amplifica sunetele agresive, elanul lor fericit de orizontul deschis în momentul în care totul părea fără ieşire.

Aveam trac. La fel ca la venire, înainte de a apăsa pe soneria cu bot de leu. Tracul, curajul pe dos, când vrei să opreşti ce nu se mai poate opri.

Negotei o luase înainte şi se oprise în faţa unei uşi mai largi, aceasta vopsită în alb, perfect vopsită şi care strălucea în lumina becului atârnat în tavan chiar deasupra ei. Un mâner masiv, auriu, de bronz, lucea şi el, bine frecat, gros, lat, ca o labă de animal heraldic. Maşina răpăia cu aceeaşi forţă, iar Negotei ezita... La un moment dat îmi făcu un semn pe muteşte arătându-mi sus, pe uşă, un carton dreptunghiular, ceva ca o carte de vizită, dar mult mai mare, înrămată într-un cadru fin de alamă. Negotei o tot arăta cu degetul. M-am apropiat, m-am ridicat pe vârful picioarelor şi cu oarecare greutate, am citit:

Să creezi ca un zeu
Să comanzi ca un rege
Să munceşti ca un sclav

Era o carte de vizită!

– De cine e? am întrebat pe şoptite, cu faţa crispată de efortul de a mă face cât mai puţin auzit.

– De nebunul ăla care era să-l omoare pe Van Gogh.

– Ah, Gauguin...

– E slăbiciunea lui, şi arătă cu capul spre uşă. Maşina continua să bată, simţeam în degete bătaia, bătea cu furie.

Negotei şedea, aplecat, cu degetul îndoit, gata să bată, dar încă nu îndrăznea.

– Să mai aşteptăm niţel, nu-i place să fie întrerupt, şi, încet, puse mâna pe clanţa masivă de bronz, dar şi-o retrase numaidecât, ca fript.

– Frige! şopti.

Am înălţat braţul şi am atins şi eu clanţa cu palma. Într-adevăr, frigea. Ca un reşou în priză.

Negotei asculta cu urechea aproape lipită de uşă, cu degetul din nou îndoit, gata să bată. Smerenia lui crescuse, acum era o adevărată veneraţie.

La o schimbare de rând mai lungă, sau prinzând momentul când stăpânul maşinii de scris făcu o pauză, revizuia probabil ce scrisese, Negotei îşi luă inima în dinţi şi ciocăni, în sfârşit.

Nu se auzise pesemne. De emoţie, bătuse prea slab. El mai aşteptă puţin şi în pauza care se prelungea, ciocăni ceva mai energic.

– Cine e? strigă o voce care nu semăna cu cea auzită în sufragerie.

– Noi, răspunse cu umilinţă cabotinul de Negotei.

– Care noi?...

– Noi, dragă Leo, domnul Vătăşescu şi cu scumpul tău frăţior. De emoţie, se prostea.

– Să intre,... haide, intraţi, posomorâţilor.

Aş fi rupt-o la fugă. Dar unul din drăcuşorii lui Brenner, cel ce vorbea atât de urât, mă luă de guler: „ascultă, bişbirică, stai, ce crezi că aşa merge? una, două, o ştergem?... intră, băieţaş şi beleşte ochii, bagă la cap, că şefu' nu te mănâncă, numa' să fii dăştept..."

Negotei deschisese uşa pe care sta scris cum se cuvine să fii: şi sclav şi rege şi zeu. O lumină orbitoare mă făcu să închid ochii. Erau mulţi, prea mulţi lucibeli. Clipeam des; de atâta lumină, nu vedeam mai nimic, ca pe întuneric. Maşina răpăia dezlănţuită. Era, ah! am îndrăznit să compar, era Ea, MAŞINA DE CUSUT cuvintele, de care vorbea unul şi care coase ce pare cu neputinţă de cusut, ce pare că se leagă, dar nu se leagă şi care totuşi împunge iute cu acul ei nemilos exact în punctele unde crede că este ceva, fără să fie însă, viaţa scurgându-se şi mai repede printre litere, ca nisipul, astfel că tot ce rămâne, opera orgolioasă, e o abstracţie, o aberaţie nemuritoare strălucind în deşert sub razele soarelui, scheletul gigantic al unui dinosaur abandonat de evoluţie...

De atâta căldură, simţeam că mă topesc. Nu era nici aer. Un fum vânăt de tutun atârna sub tavan. Şi fiindcă maşina tăcuse deodată, îl auzii pe Negotei care mă prezenta; îl auzeam ca prin vis. Treptat, văzul mi se limpezea. Era ca un înec, mă înecam în ceea ce vedeam, în propria mea viziune, ochii mi se dilataseră la maximum, gata să ţip... *Mă şi recunoscuse*. Dovadă, zâmbetul, prefăcut jovial, câtuşi de puţin mirat, cum ar fi fost cazul...

– Ce plăcere, ce plăcere! Felicitări! Aşadar, bogat e numai săracul. Cine renunţă. Frumos! Asta i-ar fi plăcut şi lui Vătăşescu, unchiul dumneavoastră, care mi-a fost inamic. Spusese „inamic", vesel, cum spui că ai făcut cu cineva armata împreună.

– Domnul Babis e un democrat, un umanist, nu degeaba suntem prieteni, încercă Negotei să mă protejeze.

– Şi dacă n-ar fi, ce mai contează?!... Să nu credeţi că am vrut să fac o aluzie la..., nu, nu, ce-a fost, a fost, măcar că istoria, sireaca, se cam repetă.

– Dar niciodată cum am vrea noi, am zis din senin. Teama îmi trecuse ca prin farmec. Aveam înainte un om vulnerabil.

– La ce vă gândiţi? mă întrebă el, în mod evident surprins, însă la fel de jovial, privindu-mă fix prin ochelarii groşi şi cu ceva în plus care mi se păru „o cruzime voioasă".

– Dar, Leo dragă, tu nu ne inviţi să luăm loc? cuteză Negotei, şi, într-adevăr, în tot acest timp, sărbătoritul, fie dinadins, fie că uitase, ne ţinuse în picioare.

– Da' vă rog, vă rog... Ghiţă, se adresă el fratelui său mai mare, toarnă, bre, şi nişte cafele.

M-am aşezat într-un fotoliu mic, cochet, pluşat, culoarea şocolatei. Puteam să pariez că-n el şedea Marga şi că-l urcase special la mansardă. De altfel, nici nu semăna cu restul mobilierului.

Negotei turna cafea în nişte ceşti mari, albe, de porţelan, dintr-o cafetieră voluminoasă. Leo îl urmărea nerăbdător, cu capul întors într-o parte, oferindu-mi profilul. Am aruncat pe furiş o privire atentă, profitând de faptul că nu mă vedea. Părea o focă enormă eşuată pe ţărmul unei maşini de scris. Barba mare, sură, neîngrijită, îi întinerea în mod ciudat figura. Ca la adolescenţii jucând roluri de bătrâni. Negotei îl servi pe el primul. Leo aşteptă până când ceaşca îşi găsi un loc pe masa încărcată de hârtii, şi se aplecă numaidecât asupra ei, să soarbă, fără a se folosi de mână. Era prea fierbinte. Ochelarii i se aburiseră imediat. El şi-i scoase şi începu să frece lentilele cu o batistă colorată, ferindu-şi ochii, dar într-o fracţiune de secundă îi văzusem. Avea ochi frumoşi, albaştri, puţin speriaţi ca ai miopilor. Punându-şi la loc ochelarii pe nasul cărnos de viveur contrastând cu ochii timizi, spuse fără să se mai atingă de ceaşca prea fierbinte:

– Două plăceri mi-au mai rămas şi mie pe lume, cafeaua şi tutunul. Sunt vicii şi mai mari, pot pentru ca să zic că am scăpat ieftin. O spusese probabil şi ca să scuze graba de adineauri.

Negotei se aşezase pe un fotoliu de lemn, cu cafeaua alături, după ce îmi pusese ceaşca pe o măsuţă care se afla între noi.

– Ei, vasăzică aşa, sunteţi nepotul direct al lui Babis Vătăşescu, şi dumneavoastră tot Babis vă zice – nu întreba, doar constata – şi apropiindu-şi gura de ceaşcă, aplecându-se cu efort din cauza pântecului mare, reuşi să soarbă din ea, fără să se frigă. Pe urmă se interesă, fără să mă mai ia în seamă, ca de o treabă a lor de familie, gospodărească:

– Ghiţă, dragă, ce facem, dom'le, cu Turnu-Babel?... Îl dărâmăm ori nu? că aici ajunsei, la ce zicea Jenică...

– Cum zici tu, dragă Leo, eu, ştii, nu mă bag, răspunse cu tot seriosul fratele mai mare.

– Ştiţi, mi se adresă el mie, de astădată direct, problema cea mai arzătoare e ce ne facem noi cu Turnu-Babel, îl dăm jos? îl continuăm?... Jenică are aici o părere foarte inteligentă şi originală, trăznit cum este, că lui îi dă mâna, în confuzul occident...

– Care Jenică? întrebă Negotei nedumerit şi oarecum încurcat de neştiinţa lui.

– Alde Ionesco, bre, nu-ţi spusei? Leo îşi privea mustrător fratele, mişcând din cap. Lentilele ochelarilor aruncau reflexe scurte în bătaia puternică a luminii electrice. El îşi lăsă fruntea în jos spre maşina de scris, un *Underwood*, cunoşteam marca, demodată, dar solidă, un bloc dur de metal, bătu câteva litere şi aduse carul la loc cu o mişcare de focă dresată:

– Păi, domnilor, atuncea înseamnă că nu sunteţi dăloc, da' dăloc la corent... Jenică spunea că drama e nu că Turnu-Babel va fi dărâmat, şi aici eu mă declar de acord cu el, măcar că e un decadent, dar şi decadenţii ăştia au şi ei câteodată dreptate, săracii de ei.

– Au, au, cum să n-aibă, se grăbi să aprobe Negotei.

– Nu, dragii mei, continuă Leo fără să ia în seamă întreruperea, drama este să construiască şi că s-au oprit taman la *miljoc*, s-au opritără bieţii de meseriaşi taman la *miljocul* drumului, nici caldă, nici rece... Tatăl ceresc s-a mâniat vasăzică nu că fiii săi au vrut să-l înfrunte, să înfrunte împărăţia cerească... noooo, nici pomeneală,... cu această construcţie laică. Din contră sau invers, adicătelea. El s-a supărat că fiii

săi nu mai vor să ducă la capăt ce-şi puseseră ei să ducă, şi că au virat-o, deviaţionism reformist, şi-n loc să-şi vază de treaba propusă, se ocupă numai de fleacurile exterioare construcţiei, de jaloane, de stâlpi, de interpreţi, de conferinţe de presă ca la ONU, de adăposturi pentru lucrători, ca şi cum lucrătorii ar fi lucrul cel mai important, de confortul lor imediat, de consumatorism, adicătelea de scopurile secundare, care ajunseră să mascheze scopul principal, marele Scopos, Scoposul îl uitară ei, prin urmare, între timp, de la primul agitator al erei noastre, care a fost iudeul Cristos,... un menşevic sadea, v-o spun eu, dar vă rog să rămâie între noi,... Şi să vedeţi unde ajunserăm, şi se opri, răsfoind nişte hârtii. Privindu-mă apoi cu aerul acela al lui plăcut, bonom, zise:

– Asta n-a înţeles *Garda de Fier*, greşeală fatală... Şi cum să zici *de fier*, se strâmbă, mai întâi e o chestie de gust... Na, că găsii ce căutam.

Tot în legătură cu Turnu-Babel, avertiză. Şi ţinând hârtia sus în mâna puhavă, citi:

„Cum se întâmplă adesea în istorie, un popor îşi făureşte un vis şi pentru a-şi făuri acest vis, el se înzestrează cu o organizaţie. Această organizaţie cu timpul devine mai tare decât visul şi în cele din urmă ea se substituie visului însuşi."

Negotei exclamă:

— Păi e normal, foarte normal!...

Leo îl privi cu dispreţ.

— Cum normal? ce găseşti tu aici foarte normal?!

— Dar nu se întâmplă aşa?

— Şi ce dacă se întâmplă aşa?...

— Oricum, e bine zis, bătu Negotei în retragere. De cine e? - voia să cunoască autorul şi dacă nu cumva era cineva cunoscut...

— Nu contează, Leo era grăbit, voia să treacă la altele, dar fratele său insistă...

— Bine, dacă vrei să ştii neapărat, e tot un jidan, un ministru israelian,... un interviu, aşa ceva, sau un articol de fond...

— Eh, un articolo di fondo non salva il mondo, respiră uşurat Negotei.

Mă simţeam provocat: tot un jidan! Era, limpede, încă o provocare. În astfel de cazuri, oricât de greu mi-ar veni, ştiu că celălalt trebuie privit în ochi cu toată seninătatea, ceea ce am şi izbutit să fac.

Leo simţi şi el şi mi se adresă cu ceea ce puţin mai în urmă mi se păruse „o cruzime voioasă", deşi tonul era conciliant:

— Vătăşescu avea de fapt o mare stimă pentru gândirea iudaică, cunoştea bine şi ebraica, mi-a şi spus-o într-o zi, pe stradă, eram ca şi prieteni, am fost colegi de universitate, pe urmă, ştiţi, dreapta, stânga, şi îşi desfăcu braţele ca un agent de circulaţie.

Noroc cu Stănculescu. El mă prevenise fără să vrea încă de la venire: doi inamici. Astfel am suportat mai uşor şocul.

— Ştiţi însă ce ne-a legat pe noi cel mai mult şi mai mult?...

Am aşteptat răspunsul fără să schiţez vreun gest.

Negotei se ridică, nu se ştie de ce.

Leo înălţă şi lăsă în jos o labă, obligându-l să se aşeze.

— Aţi auzit de Sanda Fuiorescu? întrebă el,... ziarista, nu se poate să nu fi auzit, ce generaţie sunteţi?...

Probabil că Negotei uitase să-i spună. I-am spus. Mi-am dat seama că asta, oricât ai fi fost de perspicace, nu se vedea...

— Ei, înseamnă că aţi prins-o...

— Am cunoscut-o personal, am spus, grăbindu-mă, aţâţat de ceea ce de astădată ştiam că o să urmeze.

Leo duse o mână la frunte, ca toţi uitucii din lume şi spuse:

— M-am zaharisit! Păi, sigur, tatăl ei, domnul Feurstein a fost administratorul moşiei tatălui dumneavoastră, e o cunoştinţă de familie, şi ştiam... A murit acum câţiva ani, în Israel... de Sanda vorbesc, şi lăsă capul în jos rămânând tăcut un timp.

Negotei îmi explică imediat în această tăcere, cu limbuţia lui, ca un interpret:

— L-a iubit mult pe Leo...

Acesta ridică fruntea şi îşi privi fratele cu o silă absentă. Dar nu zise nimic.

— Ultima dată ne-am văzut pe la începutul anilor şaizeci, am spus, ca să sparg gheaţa.

— Da, îşi reveni Leo, că ea a plecat prin 1973, parcă, sau şaptezeci şi patru.

Nici eu nu-mi mai aduceam aminte.

— Dar despre ce era vorba?... Leo părea rătăcit. A, îşi aminti el numaidecât ieşind din umbră, şi o dată cu această ieşire reapărându-i şi verva, voiam să spun că Vătăşescu a adăpostit-o pe Sanda, o vreme la el acasă, şedea, ţin minte, pe strada Tunari. Cunoaşteţi?

— Ce? am întrebat, făcându-mă că nu-mi era clar ce trebuia să cunosc.

— Că a ferit-o de furia legionarilor...

— Bineînţeles, am discutat cu Sanda despre acest lucru. Vorbeam afectat, ca un ins atotştiutor. Şi m-am văzut în ochii celuilalt: un pitic înţepat.

— Cunoaşteţi tot! surâse el.

— Aproape tot, am zis cu o modestie prefăcută.

— Asta am vrut să spun,... să vă declar, chiar, dacă termenul nu vă sperie. De aceea am şi ţinut atât să ne cunoaştem azi, pentru gestul unchiului dumneavoastră. Aşa ceva nu se uită şi cred că nici nu poate exista vreo răsplată, deşi, noi am fost şi suntem, nişte ingraţi, mai curând ne bucurăm când dăm una la cap. Ghiţă, mai e cafea?...

Negotei se sculă numaidecât şi îi umplu din nou ceaşca din care el sorbi, tot aşa, aplecându-se mult, ca asupra unei farfurii cu lapte o pisică.

– Ideile... ffphh... ffphu... (vorbea sorbind) se mai schimbă cu vremea, dar caracterul rămâne... Tot Jenică mai zicea că omul nu e cutare sau cutare, inginerul, mecanicul, activistul, adaug eu, el este cel ce face să nu fie complet absorbit de aceste funcţii, să nu se contopească cu ele.

– Acesta este şi vechiul ideal umanist, observă cu importanţă Negotei.

– Cum ziseşi, îl aprobă ironic fratele mic. Apoi, spre mine: ştiţi ne ce deosebea pe noi, pe mine şi pe Vătăşescu (şi iarăşi avui impresia aceea curioasă că vorbea ca despre un camarad de arme, deşi armele erau complet diferite)? Mă refer la perioada de la început, din studenţie, înainte ca legionarii să fi pus mâna pe putere, cât au avut-o... Îmi aduc aminte şi unde constatasem acest lucru, vreau să spun ce ne despărţea. Era cam prin dreptul lui *Gambrinus*, totuşi teritoriul lui Caragiale, nu? Costică şi Mitică şi toată băşcălia bucureşteană strânsă la un ţap de bere. Iar noi, studenţi în filosofie, discutam despre ce credeţi? Despre noţiunea de esenţă şi noţiunea de relaţie, cursul de logică al lui Florian, n-o să vă plictisesc acum cu detalii pedante, şi-apoi chestia e mult mai simplă decât în tratatele de logică...

Aici vorbitorul se crispă deodată, ridică în mod comic un deget ca un elev care se cere afară şi dădu să se ridice.

Negotei sări imediat să-l ajute. Leo îi făcu semn să rămâie la locul lui şi cu multă greutate, în vreo trei-patru mişcări de robot, se sculă, se întoarse pe jumătate, cârmi un pas la dreapta şi căută cu mâna ceva, se prinse cu mâna de ceva şi cu mici ţopăieli, ţopăielile unui unui vrăbioi gigantic, porni pe lângă perete spre o uşă aflată în colţ cam la vreo trei metri distanţă.

Atunci am observat lucrul care era totuşi vizibil, dar care-mi scăpase: frânghia groasă de rufe ce se întindea paralelă cu peretele, fixată din loc în loc cu nişte cârlige bine înfipte în zid, bătute în dibluri rezistente ţinând seama de greutatea pe care trebuiau s-o suporte, – între o sută treizeci şi o sută cincizeci, – după o apreciere fugară.

Leo înaintă astfel ţinându-se strâns cu mâna de frânghie ca un pasager pe puntea unui vas bântuit de furtună şi împingând cu umărul uşa, care nu avea clanţă, o uşă batantă, pieri înăuntru, cu un salt greoi.

Negotei privea în podeaua de lemn curată, lăcuită, unde n-o acoperea mocheta, culoarea cenuşii. Şi fiindcă biroul rămăsese pustiu, am avut răgazul ca şi atenţia cuvenită să-l studiez mai bine.

Era, nu un birou, de fapt, ci o masă foarte lungă şi lată, de stejar masiv, încărcată de hârtii, cărţi, o mulţime de pahare şi borcane pline de creioane, pixuri, stilouri şi tot ce-i mai trebuie unui om al condeiului. Maşina de scris trona în mijloc, masivă. O lampă cu tija elastică şi cu o pălărie largă de metal şedea în stânga ei, neaprinsă, lumină era berechet. În dreapta maşinii de scris am văzut şi microfonul de la care vorbise... Undeva, în stânga mesei, un dulap impunător bucşit de cărţi.

Negotei observase interesul meu pentru biroul acela laborios şi îmi explicase în şoaptă că era o masă de lucru „istorică" cumpărată mai demult de Marga de la o negustoriţă de antichităţi şi că pe această masă grea de stejar fuseseră traduse *Iliada şi Odiseea*, pe vremuri, şi îmi spusese şi numele traducătorului, un cărturar vestit. El se ridică, se apropie de birou şi-mi făcu semn să-l urmez.

În acel moment apa din rezervorul wc-ului se auzi curgând vijelios.

Rămăsesem în picioare, împietrit. Negotei repetă muteşte gestul său prin care mă îndemna să mă apropii, şi m-am apropiat cu teamă, dar şi împins de curiozitate. Negotei îşi trecea palma peste blatul mesei uriaşe în locurile neacoperite de hârtii. Pipăia lemnul, îl mângâia, ca spinarea unui animal cufundat în somn. Îmi tot făcea semn să-l imit. Am pus palma pe blatul grosolan şi am plimbat-o încoace şi-ncolo. Era inegal, cu adâncituri din loc în loc, ca şi cum lemnul acolo ar fi cedat unor presiuni multă vreme exercitate, cu mici accidente, noduri rebele ieşind în relief. Era şi o parte unde blatul se înălţa uşor, ca un peisaj cu văi şi coline şi în care se dăduseră istorice bătălii, şi o scobitură mai adâncă şi înnegrită, unde lemnul părea ars încât în el aveai impresia că se deschisese o gaură, gaura prin care Homer văzuse umbrele celor din Hades.

Dincolo se auzi un zgomot de capac trântit. Alte zgomote nedesluşite urmară. Pe urmă opinteala unui trup omenesc în mers.

Ne-am aşezat repede la locurile noastre, ca nişte şcolari dezordonaţi.

Leo împinse uşa batantă şi apăru în cadrul ei. Transpirat, purtând pe faţa lui, veselă totuşi, semnele marelui efort pe care trebuise să-l facă.

În acea clipă, văzându-l drept, în picioare şi ştiind că era necesar să-l pun să figureze în depoziţia mea de martor nechemat de nimeni, de nici un tribunal, decât de Timp, de Timp, de Timp, din nou mă apucă regretul. Mi-am spus însă: „mai bine regretul, decât remuşcarea". Deşi, oricât de vrednic de crezare ar fi totul, orice trece în grai ori în scris devine legendă.

Am aşteptat tăcuţi să revină la loc şi să se reaşeze. A mai stat puţin, s-a uitat la maşina de scris, a mai bătut ceva, cred că o frază. Şi mie mi se întâmpla. Cele mai neaşteptate soluţii îţi vin în locul unde singur trebuie să se ducă şi regele. Pe urmă, a reînnodat discuţia, de fapt monologul...

– Ce ne deosebea, ziceam, ce constatasem eu atunci când ne opriserăm discutând în colţ, la *Gambrinus*,... că mergeam spre Cişmigiu... Întâi însă trebuie să spun ce ne apropia, şi îşi aprinse o ţigară. Fuma *Carpaţi* sau *Mărăşeşti*. Scotea un fum acru, înecăcios. Înainte ca *Garda*... pufăi de câteva ori... să înceapă cu ororile ei, deşi ce ne separa, era atât de,... hai să zic fundamental, încât asta excludea din capul locului orice încercare de a se face vreo comparaţie. Hai să repet şi eu eroarea pe care o făceau unii pe vremea aceea, că şi noi şi ei aveam un duşman comun, burghezia coruptă, deşi ei erau de fapt, poate fără să ştie, admit, instrumentul burgheziei, de care burghezia se folosea în momentele de criză...

– Aşa este, aprobă smerit Negotei, aşa am învăţat şi eu...

– Când? se miră Leo.

– Prin o mie nouă sute cincizeci şi ceva, nu ştii? la institutul de folclor...

– A, glumi fratele mai mic, foaie verde frunzuliţă, drag mi-e mie de Gheorghiţă, bravo, deci eşti la corent... Pă urmă se mai susţinea că şi noi şi ei eram contra nedreptăţilor sociale. Că şi noi şi ei ne gândeam, şi tuşi cu înţeles, să împărţim pământul, să împroprietărim pe ţărani, să desfiinţăm moşiile alea. Nu zicea, la început, Codreanu: „Omul şi pogonul"? măcar că nu

rimează, da' dăloc, şi e doar o asonanţă poietică. Orişicât, pă moment... Ce ne deosebea? Ei, aici e aici, *pântru că* cei ce se deosibesc, se aseamănă, în fond, d-aia să şi deosibesc şi ei pă ici, pă colo, în părţile esenţiale. Vasăzică nici de vreo deosebire reală nu poate fi vorba, e altceva, cu totu'altceva. Da' hai să zic... Nu mă refer la ce constatasem eu în colţ la *Gambrinus* şi care pare o cestie pur filosofică. Noi, dă exemplu, ca să facem dreptate, nu avem nevoie de legiunile de îngeri ale Celui de Sus. Noi, dận contra, ne bazam şi ne bazăm pe asta, – şi îşi trânti un pumn drept în mijlocul frunţii.

– Pe materialismul dialectic şi istoric, explică prompt Negotei.

– Ghiţă, tu mă omori cu zile! Leo îşi privea fratele cu o veselă ferocitate. Şi spre mine: iată ce-nseamnă automatismul limbajului! Nu el e-n noi, ci noi în el, Sartre dixit, cel cu *infernul suntără ăilalţi*. Nu era totuşi de acord cu ce spunea Sartre despre infern, că acesta ar fi ăilalţi.

– E părerea unui om rău şi urât, a unui slut mizantrop, spuse el. Şi numaidecât adăugă privindu-mă cu înţeles: *nu că eu aş fi un Adonis*...

Telefonul începu să sune. Leo ridică receptorul aparatului care se afla lângă microfon. Cine putea să telefoneze la ora aceea atât de târzie din noapte?...

– Pun pariu că e Elefterescu, spuse cu acreală Negotei.

Era Elefterescu.

– E Romeo, ne anunţă bine dispus Leo fără să astupe cu palma receptorul.

Vorbiră cinci, zece minute... Negotei se sculă de câteva ori, vădit iritat. Marga avusese dreptate: vorbeau „ca doi amanţi". Am avut tot timpul să-mi aduc aminte de tot ce se spusese despre el, şi că Leo îi zicea „Bizantinul" şi că Elefterescu îi zicea lui Leo „Amedeu", *Amedeu sau cum să ne debarasăm de el* şi că Leo fusese principalul acuzator, la universitate, al tatălui lui Romeo... Nu că aş fi fost un sfânt, din contră. Dar eram şocat, foarte şocat. Iritarea lui Negotei mi se transmisese şi mie. Răul îl vedem totdeauna mai uşor, şi mai repede la

ceilalţi. Leo râdea, scotea exclamaţii de surpriză, – „ei, nu spune!" sau „ah, ştiam eu!" şi încet pricepurăm că era vorba de nişte cancanuri din teatru, cine cu cine, ultimele noutăţi, dar mai era la mijloc şi o ştire probabil serioasă, fiindcă fizionomia veselă a lui Leo se schimbase deodată şi spusese, „zăuuu?!" clătinând din capul lui masiv, hirsut, care lucea de năduşeală. În fine, conversaţia se termină, plină de efuziuni şi urări delirante.

– Bine că mai sunt şi nebuni pe lumea asta, spuse Leo cu aceeaşi însufleţire cu care vorbise cu Elefterescu şi îndreptându-şi din nou atenţia spre cei de faţă. Ne lămuri că erau cu toţii la o petrecere în prelungire, era şi Vlad cu ei, şi Romeo ţinuse să-i comunice nişte lucruri „absolut senzaţionale"...

– Bine, dar în toiul nopţii? făcu Negotei bosumflat.

– Păi când, că ziua se lucrează, şi-apoi Romeo ştie că somnul meu începe în zori...

– Nu-i frumos, reveni Negotei, când ai musafiri, de obicei se spune, scuză-mă dragă, sunt ocupat, nu pot acum, pe altă dată...

Se vedea că era gelos. El, care se purta atât de umil cu fratele său mai mic, îşi scosese deodată coarnele, împins de râca lui ascunsă. Un sentiment puternic, sincer, necontrolat, restabileşte totdeauna între oameni relaţia normală. Leo părea că înţelegea această lege a celor în inferioritate, şi nu se supără deloc şi o dădu pe glumă, cerându-şi de formă şi scuze.

Am vrut să mă amuz un pic, şi am întrebat:

– Domnul Elefterescu nu e cumva rudă cu profesorul Cezar Elefterescu? Marea somitate...

Leo se uită la Negotei, care nu se trăda şi nu mă trăda. Apoi se uită şi la mine, bănuitor sub voioşia simulată şi zise:

– Este chiar fiul său. Da' de ce mă-ntrebaţi?...

– Nimic,... aşa,... mi s-a părut că seamănă la figură, am minţit.

– Ah, uite-acu, chiar acu îmi trecu prin minte, şi duse la o mână la frunte ca detectivul Colombo din serialul pe care îl urmărisem. Când eu am spus mai înainte că istoria se repetă,

dumneavoastră aţi zis, da, dar niciodată cum am vrea noi să se repete... Aşa aţi zis, nu?... nu mă înşel, am auzit bine?

Memoria acestui om era un adevărat computer. N-am negat, era aşa cum spusese.

– Şi eu v-am întrebat atunci la ce vă gândeaţi?

Şi asta era corect.

– La ce vă gândeaţi? îmi îngădui să vă întreb acum.

– Că nu se repetă cum am vrea noi...

– Bine, bine, dar ce e dedesubt? Există o intenţie ascunsă.

Era aproape un interogatoriu.

Am stat puţin şi m-am gândit cu prefăcătoria, disimularea mea onestă.

– Că nu se repetă în felul pe care îl dorim noi şi care ne-ar conveni – am completat – ci doar în acela pe care, fiindcă nu ne convine, îl uram. Constatăm deci că istoria se repetă, numai când ceva nu ne place nouă, în mod strict subiectiv.

– Aşadar, când ne convine, nu se repetă, nu ne mai dăm seama că se repetă. E, aşa, ca o eternitate...

Nici că se putea mai bine zis. Am adăugat:

– ...ca o eternitate *a lor*, a celor care necrezând de fapt în nici o eternitate, propun fără să ştie o eternitate, totuşi, care le aparţine, fără a fi propriu-zis a cuiva...

– Nu-i clar, nu-i deloc clar, gândirea dumneavoastră mă derutează, nu semănaţi cu unchiul dumneavoastră, el vorbea deschis, pe faţă...

– Ei, s-au schimbat vremurile, Leo, se amestecă Negotei, e vorba şi de altă generaţie, am observat şi la Vlad, tineretul azi e mai complicat, mai sceptic şi judecă totul mai liber... Le dă mâna, de... Puteai să zici altădată ce zice lumea fără să...? Aşa, cinstit...

– Lasă-mă tu pe mine cu chestiile astea, se strâmbă Leo, agasat.

– Bine, Leo, încercă să protesteze Negotei, dar ăsta-i adevărul...

– Nu mă interesează adevărul, ...*adevărul tău*, ripostă dispreţuitor fratele mai mic, şi întorcându-se spre mine mă întrebă

dacă mă consideram un om liber, era o „întrebare burgheză", dar el totuşi o punea.

– De considerat, am răspuns, mă consider în sinea mea un om liber, chiar *prea liber*, am adăugat cu toată siguranţa, tracul îmi dispăruse de tot, vorbele ajută, ele sunt atât de manevrabile!...

– N-am întrebat dacă *în sinea dumneavoastră*... Dacă sunteţi liber, pur şi simplu. Sunteţi, de fapt? Suna ca o somaţie.

Am preferat s-o scald. Cum se face de obicei. Deşi nu mai aveam de ce să mă tem. Aici îi dădeam dreptate lui Negotei. Vremurile se schimbaseră, dar oamenii uită repede, mai cu seamă cei ce-şi pierduseră puterea în urma acestor schimbări. Îmi adusesem aminte ce zicea unul dintre pensionarii Pavilionului condus de madam Filionescu... Vasi îmi povestise că cei ce deţinuseră vreo putere în anii de demult, erau cei mai acerbi în critica prezentului, nemaiîntâmpinând nici un fel de risc, înjurând propria lor libertate, ca şi cum această libertate le-ar fi răpit însăşi raţiunea lor de a fi. N-am spus nimic, dar eram sigur că şi Leo şi-ar fi sacrificat şi el libertatea, numai să triumfe, să rămână la loc ce credea că este dat o dată pentru totdeauna. Ce? Măreţul Turn-Babel, ratat prin specificul atâtor limbi încurcate?... De aici putea să se deschidă o întreagă discuţie. Pe care Leo o şi deschise cu agitaţia voioasă a unui vechi jucător de cărţi care începe o partidă.

– Oamenii, stabili el mai întâi, se împart în două categorii, după modul cum înţeleg libertatea. Am înţeles, din ezitări, că nu sunteţi de fapt un om liber, şi aceasta, bineînţeles, vă priveşte strict personal. Chestiunea însă nu este personală. Libertatea e ceva comun, social, ne priveşte pe toţi deodată, un om singur pe toată planeta, presupunând că aşa ceva ar fi posibil, nu va mai şti ce-i libertatea, libertatea nu va mai avea nici un sens pentru el. Aşa se pune problema din punct de vedere marxist. Prima categorie este a celor ce dau libertăţii un înţeles subiectiv, din care faceţi parte şi dumneavoastră. A doua categorie e a dialecticienilor care văd în libertate o necesitate înţeleasă.

Am tuşit fără să vreau. Aici e aici, m-am gândit, în aceste două cuvinte atât de inteligent legate... Leo se oprise, crezând că vreau să aduc o obiecţie. Am negat cu mâna, şi am mai tuşit încă o dată ca orice om pe care-l apucă tusea.

– E limpede, continuă el, – ori una, ori alta, şi cine nu e cu noi, aşa e, cum a spus Lenin, nu-i vorbă goală, vă asigur, e împotriva noastră.

Nervos, îşi mai aprinse o ţigară, cu greu, mâinile îi tremurau, consumase vreo trei-patru beţe de chibrit, cu o nervozitate crescândă. De vină putea să fie şi cantitatea exagerată de cafea băută; sau, maliţioasa mea întrebare în legătură cu profesorul Cezar Elefterescu?... Cât timp se căznise să-şi aprindă ţigara, mă gândeam dacă să-i spun ori nu că Marx, om şi el, şi netrăind decât o bucată de timp, nemaivorbind de faptul cum putea să-l înţeleagă unul sau altul, nu deţinea cheia întregii probleme şi că la urma-urmelor nu toată lumea era marxistă, aşa cum e şi cu creştinii, mai sunt budişti, musulmani, care şi aceştia la rândul lor, ce să mai vorbim!... Am aşteptat până ţigara a scos în fine primul ei fum, şi-am spus ceva din ce gândisem, punând în tonul vocii o prudentă notă de regret:

– Îmi pare rău, domnul Leo, am înţeles bine ce-aţi spus, cunoşteam dinainte, dar, vedeţi? nu toată lumea e marxistă, lumea e mai largă şi mai diversă, specificul ne omoară...

– Ah, da!... ah, da! exclamă Leo cu multă vivacitate, specificul... specificul ne omoară! excelent! excelent, excelent! Felicitări, domnule Vătăşescu, recunosc, recunosc clasa unchiului dumneavoastră. Dragă Ghiţă, dar prietenul tău e un dialectician de forţă, bravo, mă bucur că mi l-ai adus, – şi unde ziceai că v-aţi cunoscut?...

– În viscol, pe la *Urgenţă*, răspunse modest Negotei.

– La *Urgenţă*?!... Poftim! făcu încântat salahorul din spatele maşinii de scris... Bun. Se acceptă. Specificul, adică. El e piatra de încercare, obstacolul, dar şi obstacolul, orice obstacol, este făcut să iuţească mişcarea, o clipă amânată... E adevărat, nu toată lumea este marxistă, mai sunt şi musulmani, he-he-he!...

Nu este *încă* marxistă, precizez, dar mai devreme sau mai târziu, va trebui să ţină seama de marxism, aşa, corectat pă ici, pă colo, dar nu în părţile esenţiale, cum va fi el în viitor. Fiindcă numai el cunoaşte cât de cât legile, în haosul pasional, mecanismul care va să zică, şi chiar şi niţică forţă, niţică zguduială pă ici, pă colo, nu strică, trezirea din sclavia somnoroasă se face greu, greu de tot, mai caşti, te mai întinzi, mai lasă-mă să dorm niţel, un secol, un veculeţ... Diferenţa dintre noi, marxiştii, şi ăilalţi e că unii văd numai lucrurile, pe când noi, noi vedem mai întâi relaţiile dintre aceste lucruri, transformările, mişcarea care le face să apară, să dispară, să le modifice... Vedeţi? Tocmai asta discutam atunci cu Vătăşescu, în colţ, la *Gambrinus*, în drum spre Cişmigiu... Eu eram pentru noţiunea de relaţie din scolasticul curs de logică al lui Florian, primisem să discut pe terenul lui, pe terenul lui Vătăşescu, fiindcă el era un idealist, punea preţ pe filosofia idealistă, cred că detesta din naştere revoluţia proletară, ca şi dumneavoastră de altfel...

– Revoluţia proletară, nu! nici eu, nici *Vătăşescu*, am protestat numindu-l cum îl numea el, şi, un moment, îl văzui pe Bombon ridicat pe două picioare, cu botul însângerat de frâu, de frânghia Călăreţului. *Vătăşescu* era, şi dumneavoastră trebuie să ştiţi, de partea săracilor! Păream, se vede, pornit, ca unul care îşi apără familia, onoarea familiei, pentru că Leo mă privea amuzat, deşi cu oarecare bunăvoinţă. Cu acest aer, zise:

– Era, era de partea săracilor, cum să nu, discutam mult pe chestia asta. Da, dar... Depinde *cum eşti* de partea săracilor, credeţi, cumva, în societăţile de binefacere?...

Nu, nu credeam şi înţelegeam că aici era o luptă şi că această luptă se ducea, normal, pe toată planeta, Problema era ce ofeream noi acestei planete? Suspiciunea? Intoleranţa? Teama de adevăr? Sigur, eroarea era pe măsura ideii, prea mari ca să-i găseşti repede drumul, înţelegeam, înţelegeam acest lucru, nici creştinismul nu s-a impus numaidecât. Leo mă asculta încruntat. Învârtea în mană un căpeţel de creion. Exact ca

celălalt, cum povestea Mita, când o ţigancă le dăduse în ghioc în Cişmigiu.

– Eu, spuse Leo, continuând să se joace cu creionul, nu mă sensibilizez că un milion sau zeci de milioane de cretini şi de imbecili suferă de câte o chestie a lor individuală; pe mine mă interesează ce pot să dea ei când sunt şi acţionează la un loc, împreună, punând în mişcare istoria. Asta nu pricepea Vătăşescu. El era pentru esenţă, pentru substanţă, pentru individ, pentru conştiinţa individuală, un fixist, un conservator. Ce vorbeam noi între noi părea o vorbărie de tineri pe care tata şi mama i-a trimis să înveţe filosofia, să aibă o licenţă, când de fapt discuţia noastră angaja concret lumea întreagă. Pe urmă, nu ştiu cum ne-am pomenit în secolul paisprezece. Tocmai intram în Cişmigiu. Era o zi superbă. La intrare se vindeau floricele. Am cumpărat floricele şi am luat-o în sus pe alei mâncând floricele. Episcopul Jacques Fournier de Pamiers ancheta pe la o mie trei sute şi ceva pe *catharii* din sudul Franţei, o sectă care susţinea două lucruri care redeveniseră actuale, războiul sta să înceapă.

Primo: „Pentru că totul este interzis, nimic nu-i oprit."

Secundo: „Când bornele au fost depăşite, nu mai există nici o margine."

Leo era de partea *catharilor*. Dar ce-ar fi făcut *catharii* dacă ar fi pus mâna pe putere? întreba Vătăşescu, adeptul episcopului Fournier. Bineînţeles că ar fi venit şi ei cu interdicţiile şi stâlpii lor, care marcau limitele. Pe urmă ar fi venit alţii, care i-ar fi dat jos de la putere, spunea Leo, „ainsi va le monde", dialectica şi tot materialismul istoric. Era momentul când de obicei se luau la harţă. Pe urmă iarăşi se căutau unul pe altul. De câteva ori plimbându-se, de faţă fusese şi Sara,... Sanda. Ea asculta, fără să se amestece în cearta lor. Îl ţinea de braţ pe Leo, rezemată de el, cu ochii în jos şi ea punea capăt până la urmă discuţiei, schimbând vorba, cu tactul femeilor inteligente, care primesc să pară şi frivole când trebuie.

Ştiam că Vătăşescu fusese pedepsit că o adăpostise pe Sara?... Ştiam, cum nu, dar lui Vasi îi smulsesem cu cleştele ce ştiam. Era ceva cu totul nou şi senzaţional. Eram numai urechi. Nu-l turnase nimeni. Singur mărturisise. Nu minţea niciodată. *Vă daţi seama: un om care să nu mintă niciodată..., trăind.* Şi Leo râse vesel şi îşi aprinse altă ţigară. Cred că era *Mărăşeşti*, nu *Carpaţi*, ţigara cea mai puturoasă. De aia şi fumul vânăt care atârna sub tavan. Vătăşescu greşise grav. Călcase secretul, ...OMERTÀ, legea siciliană a clanului, păstrarea secretului, ferirea absolută de intruşi. Or, Sara „era o jidoafcă". Ţinuse asunsă în casa lui o evreică. O acceptase în intimitatea lui. Şi se autodenunţase abia după ce o făcuse scăpată. Bine, ai mărturist, ziceau aceia, dar te-ai folosit de un vicleşug, de o şiretenie iezuită.

L-au chemat la judecată, sus, la Suceava, la „Cetatea de scaun". S-au strâns cu toţii în careu, ştiu ce ştiu, din arhive...

Negotei avu o intervenţie deplasată. Întorcându-se spre mine, spuse:

– Domnul Vătăşescu a lucrat şi dumnealui la arhive...

– Care arhive? se interesă moale Leo.

I-am spus. El avu un gest de disrepţ:

– Dar ce, alea sunt arhive?... Eu vorbesc de arhivele alelalte... Mi-am vârât o vreme nasul prin ele. Te uiţi în jur şi totul ţi se pare normal. Când colo, plutim într-o zeamă de denunţuri şi de note informative. Nu există eveniment care se n-aibă un turnător. Noroc cu turnătorii, râse el cu cinismul său voios, altfel ce ne-am face?: am rămâne văduvi de amănunte. Istoria le este recunoscătoare şi le atârnă pe piept „Virtutea trădărilor necesare". Am primit şi eu destule denunţuri când eram şef. Pe unul scria aşa, şi, schimbând coala de hârtie răsucită pe tamburul maşinii de scris, bătu la iuţeală ceva.

Negotei se ridică, se apropie de masa de lucru, luă hârtia din mâinile fratelui său mai mic şi mi-o întinse mie mai întâi. Am citit:

Fi-ţi atent secretara a mâncat ieri ouă fierte tăiate cu mustar pe Scânteia pă care era portretul tov. Dej.

I-am întins hârtia lui Negotei, să citească şi el, şi el a citit şi a început să râdă, şi atunci am râs şi eu. Râdeam amândoi, destinşi.

– Râdeţi, voi, râdeţi, ne ameninţă Leo, şi ne lăsă astfel liberi un timp, pradă unei bune dispoziţii plăcute, uşoare.

– Scuză-ne, dragul meu, că te-am întrerupt, redeveni serios Negotei, te rog să continui...

– L-au chemat deci la Suceava, scena a descris-o într-un raport un popă, agent al Siguranţei, avea un scris caligrafic, literele mari la îmbârliga cu multe înflorituri, scris de grămătic, de călugăr care copiază Evanghelia. L-au judecat şi în acest timp Vătăşescu şedea, desculţ, numai în cămaşă, era cald, pe la începutul primăverii şi cu capul gol. Era un băiat foarte frumos, foarte blond, părul îi stătea mereu zburlit pe ţeastă, un ciuf îi atârna pe frunte, dădea impresia că nu se pieptăna niciodată, un cap de..., şi mă privi, şi spuse, ezitând: de rebel, sau, aşa, de sfânt pe care a picat flăcăruia duhului cerescu, cum vezi pân tablourile vechi. Era, după mine, din toată tagma lor, singurul dreptaş pentru care aveam un respect *involuntar* şi apăsă pe cuvânt. Poate şi fiindcă fuseserăm colegi, şi ne cunoşteam. Şi e bine că a rămas aşa în amintirea mea; dacă ar fi scăpat, aş fi fost nevoit să-l arăt cu degetul, fiindcă mai e o virtute, dragii mei, şi ăsteia eu îi zic: „Virtutea trădărilor superioare". Şi ăia întreabă: „Ai iubit-o?", pe Sara, adică, dacă făcuse ce făcuse atunci, când o salvase, din iubire. El, – scria popa, – nu spunea nimic. „Îşi privea picioarele pline de noroiul primăverii". De unde am dedus că autorul notei poseda şi un oarecare simţ literar. Cel ce-i urmase lui Codreanu, executat în noiembrie 1938, ţinea mult la Vătăşescu, avea faţă de el o adevărată slăbiciune, îi zicea „copilul drag al Mişcării". Aş fi preferat: „L'enfant terrible de la Dialectique", dar n-a fost să fie de partea cea bună, care e a noastră. Am motive să cred că Succesorul voise mai întâi să-l ierte pe Vătăşescu, dar trebuia dat un exemplu, şi dacă ar fi început-o cu el, exemplul ar fi fost şi mai tare. Toţi ascultau încremeniţi, în front, cum să zic,... rechizitoriul. Ochii Succesorului, care erau mici şi negri,

„aruncau scântei". Aşa spun martorii. Şi la urmă de tot, a făcut un semn, şi unul, cu cizme-n picioare şi cămaşă verde, cum naiba-l chema, că-i ştiam numele... în fine, a venit cu o tavă pe care era un ştergar ţărănesc pe care se afla o pâine, o pâine aşa, neagră, rotundă, populară, de care mâncau săracii. Succesorul a luat pâinea în mână, i-a întins-o lui Vătăşescu şi i-a spus, şi îi repet cuvintele numai fiindcă i le adresa lui Vătăşescu: „Vei merge pe jos desculţ, până la Turnu-Severin. Vei mânca din această pâine şi vei bea apă, doar apă, pâine şi apă, şi vei dormi sub cerul liber, iar când vei ajunge la Turnu-Severin, te vei duce la biserica,... spusese care, dar nu mai mi-aduc aminte,... şi vei îngenunchea înaintea altarului şi te vei ruga sfântului Dumitru al nostru, ostaşul, să te ierte..." şi ce făcuse? Adăpostise o evreică! (*Ba, pardon,* zisei în sinea mea, nu numai de asta, dar nici eu nu ştiusem, până nu-mi spusese Mita.) Câteva săptămâni, multe săptămâni la rând fusese văzut umblând pe jos din sat în sat, din târg în târg, prin Moldova, apoi coborând în Muntenia şi luând-o spre Olt, un tânăr desculţ, cu părul lung şi cu o barbă bălaie de lipovean, însoţit de o fată, care mergea şi ea pe jos, cot la cot cu el. Gruşenka, ai fi zis, şi noroc că la noi distanţele sunt mici... Nici o Gruşenkă, am protestat în sinea mea, nici o Gruşenkă, Mita nu era Gruşenka! dar n-am zis nimic. Ştiam totul; Mita îmi povestise, şi i-am văzut pe amândoi pe malul Sărăţii, în iarbă, ascultând cele şapte-opt glasuri ale pârâului. Eram însă atent, foarte atent, comparând versiunile. Mă aşteptam să zică ceva şi de pepeni, de pofta lui de pepeni intrând în Oltenia şi de tălpile însângerate pe care Mita i le spăla la fântâni, când nu-i spăla rănile cu ceai de muşeţel, sau de privirea lor aruncată de pe un dâmb asupra căsuţelor olteneşti ca şi cum oamenii, mândri în sărăcia lor, nici nu voiau să se vadă unii cu alţii... Zadarnic. Istoria niciodată nu se scrie cum o ştim noi. Ca şi cum ea ar fi hărăzită unei lumi care nu există şi nu va exista niciodată. Negotei părea însă extrem de impresionat. De astădată nu mai făcu nici o observaţie, nu mai avu nici una din remarcile, care, în prezenţa fratelui mai mic, păreau totdeauna

stupide, căzând alături... Vinul destupat trebuia băut până la capăt. Aşa făcu şi Leo. Pe căile lui, ştia, aflase ce se petrecuse în toamna lui 1939 la Râmnicu-Sărat, după asasinarea lui Armand Călinescu, şi amănunte legate de executarea lui Corneliu Zelea Codreanu în noiembrie 1938, după procesul din luna mai a aceluiaşi an. Povestea totul cu multă precizie şi uşurinţă ca atunci când repeţi lucruri arhiştiute sau arhitrăite...

– Carolică, om deştept şi pân urmare antifascist, începu el pe tonul său băşcălios, nu-l înghiţea deloc pe Codreanu, în mai pusese să fie judecat şi închis, dar cum umbra Germaniei naziste creştea, abia aştepta ocazia să-l lichideze, nu că l-ar fi considerat rival, da' totuşi... Şi ocazia se prezintă: întâlnirea cu Hitler de la Bertchestgaden, tot în noiembrie 1938, luna fatală. Cu flerul său fin de om de afaceri îşi dă seama că Führerul nu mai miza deloc pe el, ci pe celălalt, pe şeful Mişcării aruncat în închisoare, şi atunci, de teama să nu i se ia înainte, încă din tren, din trenul care îl aducea din staţiunea bavareză, trimite o telegramă la preşedinţia Consiliului de Miniştri, pe care a primit-o secretarul lui Armand Călinescu, de la acesta se ştie. O telegramă cu un singur cuvânt: GOAL!

– Adică, cum?! făcu Negotei.

– Gol, domnule, nu pricepi? ca la fotbal, băgaţi mingea în poartă, să se treacă la execuţie, să fie lichidat capul Mişcării, omul pe care se baza Hitler...

– Gol? se minună Negotei.

Ca parolă, era o parolă.

– Din tren, carevasăzică, din mers, la iuţeală, repede-repede, mimă Leo cu braţele sale enorme o acţiune rapidă, nu care cumva ăilalţi să i-o ia înainte. Din închisoarea unde sunt deţinuţi, şeful e transportat cu alţi doisprezece într-un camion la Săftica unde trebuiau ştrangulaţi, aşa era ordinul, să nu se facă zgomot, p-ormă „fugă de sub escortă". Erau legaţi de nişte bănci, în camion, şi când să se treacă la faptă, nişte subofiţeri şi soldaţi cărora li se încredinţase treaba n-au mai vrut, au refuzat să-i sugrume, cu nişte sârme dinainte pregătite, sau lanţuri, naiba ştie. Şi-atunci, ofiţerii care îi comandau i-au

trimis la carceră, neexecutare de ordin, sau la curtea marţială; deşi, de împuşcat, i-ar fi împuşcat, dar nu aşa, să-i gâtuie, legaţi fedeleş cum erau, ţărani miloşi, păţiţi, cu multă băgare de seamă. Domnii ofiţeri, cum să zic, mai avansaţi, mai luminaţi, văzând situaţia, îşi scot pistoalele şi îi împuşcă pe loc în ceafă la rând cum erau legaţi pe bănci, nu poci a spune că chestii de-astea nu s-au mai întâmplat şi-l alte părţi ale lumii, da' orişicât... Amănuntele astea le ştiu de la un subofiţer care refuzase ştrangularea şi pe care l-a anchetat mai târziu un ministru legionar, care după aceea a ordonat să fie executat plutonierul, deşi ăsta era nevinovat. Asta în 1938. An teribil. Aşa credem noi că în om ori în istorie ceva în plus nu mai încape, ca grozăvie. Şi iacă vine şi 1939... Mititelul de 1939!... Pac, la unu septembrie, rezbelul! pac la douăşunu ale lunii, asasinarea chiorului, a lui Armand Călinescu, primul ministru al ţării!... Acum, trebuie să vă spui că între timp se făcuse o învoială cu Mişcarea. Nu vă mai vânăm, cică, dacă veţi renunţa la violenţă. La Râmnicu-Sărat erau păstraţi, nu ca deţinuţi, ca ostateci doar, 149 de membri ai Gărzii, nu vă facem nimic adicătelea, da' fiţi cuminţi, mai ales că printre ei erau şi mulţi băieţi de familie. Ei, şi trag în Armand. Directorul puşcăriei din Râmnic îi strânge pe cei 149 şi le ţine un discurs în careul închisorii, şi trebuie să vă mai spui că pe vremea aia directorii de puşcărie erau tipi foarte fini şi manieraţi. Domnilor, le zice el, regret, dar aţi fost preveniţi în mod cavaleresc. Armand Călinescu a fost asasinat de oamenii dumneavoastră, şi el era prim-ministrul ţării, aşa încât va trebui, conform învoielii încheiate, să plătiţi. Aşa vorbise, mai ales că mulţi din cei 149 făceau parte din crema societăţii aristocratice sau burgheze bucureştene. De-o pildă, Alecu Cantacuzino, când a trebuit să fie luat şi dus la execuţie, s-a apucat cu mâinile de barele patului de fier din celulă şi a început să ţipe: *„Je ne veux pas mourir, je ne veux pas mourir"*. Şi-atunci s-a apropiat de el Alexandru Tell şi i-a spus: *„Mais, voyons, Alecu. TAKE UP YOUR MIND, nous serons vengés"*, să-şi ţie firea, că vor fi răzbunaţi. Vorbeau ca bonjuriştii de la 1848.

– Şi i-a executat pe toţi,... pe toţi, o sută patruş'nouă?!...
– Păi, dar?!
Negotei dusese o mână la frunte. Îl apucase ameţeala. Pe urmă îşi reveni şi spuse cu un soi de grabă:
– Leo, dragă, dar spune, povesteşte şi tu de închisoare...
– Ghiţă, termină!
– Cum era să fii şi tu executat... Îndemn în care se putea citi o veche mândrie a familiei.
– Vătăşescu *a fost*! Bietul de el...
Numai la asta nu m-aş fi aşteptat. M-am gândit la generalul De Gaulle şi la memoriile lui pe care le citisem pe nerăsuflate. Cum îl întrebase el pe Iosif Vissarionovici, în zori, la Kremlin, după un lung ospăţ, cu tacâmurile Romanovilor în faţă: „Şi *bietul* Hitler, pe unde o să-şi scoată el acum cămaşa?" (*Comment s'en tirera-t-il?*)
Războiul era pe sfârşite.
A fost prima şi ultima oară când l-am privit cu *recunoştinţă* pe salahorul din spatele maşinii de scris. În contul Mitei, mai ales. Era în vorbele lui şi un abis şi era şi o generozitate, umbrită...
Nu ştiam ce să-i spun, ca să-i fac plăcere. Şi-atunci, mi-am amintit ce mă rugase Negotei urcând scara de fier. Să pândesc momentul şi să-i zic: *Românii sunt nişte europeni rău plasaţi...* Uitasem. Dar nici nu se ivise clipa potrivită.

CAPITOLUL 11

M-am trezit mahmur pe la douăsprezece. O visasem pe Marga. Eram pruncul ei şi mă înfăşa cântând *La donna e mobile*, pe mine şi pe încă unul, iar al doilea era *celălalt*; tot eu, dar în două exemplare, nu-i bine când visezi copii mici. Bătrânul forfotea prin casă. Puteam să pariez că viscolul se înteţise, dacă mai avea de unde. Ferestrele zăngăneau şi se făcuse şi mai frig. Un timp m-am prefăcut că dorm. Pe sub căciula trasă pe sprâncene, îl urmărisem atent pe bătrân. Îşi târşâia încolo şi-ncoace picioarele încălţate în bocanci, aştepta să mă scol, şi vorbea de unul singur. La un moment dat l-am auzit clar: *Camberis... Funduka... Ţifutis...* iar era la Sulina, ah, mă omora cu aceşti trei greci!... Pe urmă m-am gândit şi eu la ale mele. La Sara, la Leo... ce mică era lumea! Toţi încăpeau lejer în ea şi mereu dădeau unii de alţii, oricât de mari li s-ar fi părut distanţele ce-i despărţeau. Sara, să fie iubita lui Leo, iar *Vătăşescu*, inamicul, s-o adăpostească de furia ucigaşă a alor săi... Povestea se adâncea. Sau se lăţea. Un fluviu greu, obosit de propria-i curgere, hrănit din dreapta şi din stânga de ape repezi, grăbite să-şi găsească în fine limanul comun... Avea dreptate Leo. Misterul nu stătea în decor, ci în subiect. Nu în vremuri, ci în cei ce le trăiseră. În simţurile înnebunite, în ideile exaltate, în iluziile, speranţelor lor...
M-am făcut că mă trezesc. Am sărit vioi din pat, luând din nou cârma, controlând direcţia. Nu prea mai ştiam încotro mergeam, dar mergeam, înainte, înapoi, nu mai conta. Mi-am cicălit secundul îmbătrânit în funcţie, i-am făcut ceai, i-am dat

să mănânce, l-am culcat din nou, și, stimulat de Leo, m-am întors la *celălalt*, cum venise el pe lume. Era o corvoadă care acum își găsise un rost...

Pământul când Babis se pregătea să vină pe lume se crăpase de secetă. Țăranii scoseseră prapurii, racla unei sfinte din care nu se vedea sub geam decât un os cafeniu, pe care Vasi îl sărutase, cum zicea, cu „o evlavie amestecată cu scârbă". Veniseră și paparudele. Cerul nu se îndura. Și-atunci Duduia, ea, care nu credea decât în registrul de socoteli al moșiei și în arendașul ei, domnul Feurstein, cedase, – hai, duceți-vă la Țiplica voastră, neam de analfabeți ce sunteți, duceți-vă să vă dezlege ea ploile. Spusese asta într-o după-amiază, întinsă pe șezlong, pe terasă, în capotul ei alb de mătase cu două crizanteme la poale, cu o cărticică în mână, legată în piele roșie, pe care o citise și el pe ascuns crezând că era ceva interzis, de amor, dar era o tragedie, *Misterele din palatul țarilor*. Începea exact cu ce ne lipsea nouă în vara secetoasă a lui 1917, vântul și apa.

Citisem și recitisem prima frază scrisă cu ortografia comică a secolului trecut: *Ventulu urlă de la apusulu sorelui, el sosesce cu repediciune peste aposa câmpiă a ocheanului aruncându uă provocare trufașă valurilor..."* Țiplica spusese: *nu vine decât unul*; nu admitea persoane în grup, puterea ei ar fi slăbit. Sorții căzuseră pe mine, deși de fapt fusesem ales, persoana în acest caz trebuia să fie „tânără și încrezătoare". Diavolul nu iubea bătrânii și scepticii...

Puteam să trec podul de lemn construit după războiul de la 1877, de ruși, dar am scurtat drumul luând-o prin vadul de jos al Siretului pe unde odinioară, în copilărie de tot, Țiplica goală doar cu un brâu de bozii atârnându-i pe șolduri și cu o nuielușă în mână străbătuse apa mâloasă momind puzderia de guzgani cu un fluierat al ei și trecându-i pe malul celălalt de unde încet-încet îi făcuse să se arunce cu toți în râpa galbenă de pucioasă, ca beți, unde oamenii tăbărâseră pe ei cu ciomegele, – râpa unde erau izolați râioșii când venea inspecția sanitară

cu furgoanele statului care fumegau... Țiplica locuia într-o căsuță curată acoperită cu stuf și văruită în albastrul bărboșilor din deltă, era, după mamă, lipoveancă, – două odăițe și în mijloc vatra, cuptorul de pământ; rar de tot se întâmpla să nu iasă pe burlacul coșmeliei trâmbe negre de fum, despre care toți ziceau că era semnul, dovada, flamura, drapelul proorocirilor și lucrărilor ei. Era o văduvă de vreo nouăzeci de kilograme, falnică, liniștită, fără a fi grasă, având însă statura, calmul și forța trebuincioase unei confruntări cu împăratul întunericului, *care există*, am motivele mele să cred și să susțin acest lucru, spunea Vasi cu toată convingerea, iar Țiplica la urmă voise să mi-l și arate, deschisese ceva mai mult ușa, care rămăsese întredeschisă spre odăița din stânga cum stăteai și priveai vatra încinsă, și care nu avea nici clanță, nici broască, nici măcar vreun cârlig, – hai, dragul meu, zisese, pupându-mă pe ceafă în timp ce mă împingea ușor din spate; pupatul ei mă arsese ca un tăciune aprins, și când spusese „nu vrei să-l vezi?" gâfâia, răsuflarea ei fierbinte mirosea a izmă și a busuioc, și atunci i-am văzut țâțele mari, grele, mamelele ei capabile să alăpteze un trib, și înălțându-mă pe vârful picioarelor ca-ntr-un extaz, o pierdere de sine copilăroasă, mi-a venit să-mi apropii fața de pieptul ei arzător și să-mi culc obrazul pe ele, dar m-am oprit cum ședeam întors pe vârful picioarelor, și-am zis, am șoptit, bine crescut, – „a, nu, nu vreau să-l văd, nu vreau să-l deranjez!" de fapt de frică, *să nu deranjez* pe acel împărat al slăbiciunilor noastre, *care există*, și pe care prima dată l-am văzut în expresul Iași-Lemberg-Berlin, altfel decât în odăița lipovencei, el se dădea acum controlor de bilete, pe șapca lui roșie înaltă purta un dublu K, marca imperiului de mijloc, *Kaiserlich und Königklich*. Îmi perforase biletul cu o grație de bătrân cântăreț de operă sărind pe loc și gesticulând mai mult decât se cuvenea, având în vedere seriozitatea slujbei sale și mutrele din compartiment, funcționari tăcuți, adânciți în lecturi. Retrăgându-se un pas de dans, îmi făcea cu ochiul. Aveam o silă față de toți cei ce fac cu ochiul. Totdeauna ei par gata să te atragă în cine știe ce intimități

dubioase. Ieşisem pe culoar să fumez o ţigară. Fumam ţigări *Ferdinand* cu muştiuc aurit; şi azi, când vreau să fumez o ţigară bună, mă gândesc la ele; mă concentrez puţin şi gustul lor pitit de zeci şi zeci de ani, cine ştie unde, reapare ca o otravă dulce, amăruie, plus chipiul roşu cu doi de K. Trăgeam visător din ţigară privind peisajul. Coline împădurite. Oameni la coasă. Vaci pierdute în paradisul ierbii. El se apropiase, voia să treacă, şi fiind gras mă dădusem în lături, lipindu-mă de geam. Dar el se oprise, şi crezând că nu încape, făcusem mişcarea inversă, lipindu-mă de compartiment, dar el şedea pe loc zâmbind şi la un moment dat se aplecase la urechea mea şi ce m-a izbit era că mirosea a izmă ca Ţiplica, apoi mi-a şoptit: *Sie sind... Sie sind...* şi-a dus complice un deget la buze, şi cerându-şi scuze cu politeţea exagerată a Europei Centrale, ce nu pare atât o politeţe de la om liber la om liber cum e cea engleză, cât una de la subaltern la şef, *enşuldig, enşuldig*, e vina mea, e vina mea, reacţia de teamă a unui ins asuprit încercând să intre sub pielea Administraţiei. Ţiplicăi, la plecare, îi pusesem în palmă, fără să mă uit la ea, încă tulburat de sărutul dat pe ceafă şi de mirosul ei de izmă, un galben picat cu ceară roşie de sigiliu, preţul, cum mă învăţaseră cei ce apucaseră să-l cunoască.

Asta fusese pe înserat. A doua zi către prânz, un sul uriaş de praf se înălţa la răsărit în văzduhul roşietic, rostogolindu-se cu iuţeală. Vântul începuse să bată năprasnic scuturând frunzele verii, ce mai rămăsese nepârjolit de secetă. Era ca un viscol; un viscol de ţărână...

Din viscolul ăsta se născuse el... Naşterea lui, în lipsa ursitoarelor depăşite de evenimente, arestate, anchetate, executate asemeni generalului Verbiţki, fusese patronată de un juriu impus de împrejurări, mârţoagele urmând pursângele prins de soldaţii răzvrătiţi după un bombardament pe când se adăpa singur în Siret. Acesta ţopăia neînvăţat cu hamul, mai mult împiedicând tracţiunea propriu-zisă, cum trăgeau împreună limuzina generalului judecat şi împuşcat, Buickul tip

1910 negru, masiv, funebru, un dric ai fi zis, deşi fusese mai curând un fel de cal troian, o stratagemă a sorţii... Era vara lui o mie nouă sute şi şaptesprezece, anul de la care număra anii neînduplecatul Leo. Vara fierbinte, secetoasă, care îşi pusese în gând să abată de pe direcţia sa secolul, dacă acesta avusese vreuna. Oricum, secolul adevărat părea că abia acum se gândea să înceapă; iar soldaţii, mânând caii, pe cele două mârţoage rechiziţionate... întrucât Bombon, calul de curse, nu se lăsa condus în alt mod decât călărit cu forţa şi cu rândul de cei ce se încumetau, legat de cele două mârţoage în loc de ştreanguri cu două lanţuri grele de tras tunurile de 105; iar soldaţii, mânând caii, le spuneau ţăranilor ieşiţi pe la porţi şi privind miraţi alaiul: „n-o lăsăm noi la români“, maşina adică, Buickul lui Verbiţki. Ca şi cum lor numai asta le-ar fi lipsit. Dar aşa e când ştii că faci ceva ce iese din obişnuinţă şi nimeni nu te întreabă nimic: răspunzi şi la întrebări nepuse; cum nu puneau nici sătenii, de uimire mai mult decât de teamă, sau poate şi de una şi de alta. Aşa că revoluţionarii cu raţiunea lor care era singurul bun pe care ei îl posedaseră vreodată, ...(deşi,... deşi aici era de meditat un pic asupra vorbei pe care Leo însuşi o aruncase în glumă, de sus, din bârlogul, mansarda, labirintul lui: nebun nu este cel ce şi-a pierdut raţiunea, ci invers, cel ce a pierdut totul cu excepţia raţiunii) simţea probabil nevoia de a da o explicaţie ciudatei stări în care se găseau şi în care se afla şi prizonierul lor, automobilul somptuos aruncând reflexe orbitoare din mânerele, barele, scările şi din toată armătura sa scumpă de nichel în soarele catastrofal de tânăr şi de pus pe înnoiri. Şi din care cu siguranţă izvora şi dezordinea veselă, libertatea îmbătată de necunoaşterea nici unei margini, când poţi face orice şi nimeni nu-ţi cere socoteală de nimic...

Şi-atunci apăruse Duduia. Sau „Duduleanca“, cum îi ziceau ţăranii. Martorii, şi Vasi era principalul, pretindeau că în acel moment Bombon era călărit de „viitorul tată“; astfel se exprimase domnul Feurstein, tatăl Sarei, marea ziaristă, iubita lui Leo, – arendaşul moşiei Găvrileni, de unde i se trăgea şi numele de Găvrileanu pe care îl încercase o vreme, dar la care

Duduia îl silise să renunţe râzând de el şi zicându-i în batjocură „atunci mai bine spune-ţi «Feurstein de Găvrileni»“, iar arendaşul se dăduse bătut...

Era un flăcău de stepă. Un blond cârn. Un călăreţ cu un neg mare crescut între sprâncene având aspectul unui corn gata să te împungă şi al cărui păr bălai ciufulit pe căpăţâna sa rebelă şi extatică de ucigaş sau martir ardea ca un foc de paie aţâţat de vârtejul muzicii ce o scotea dintr-o armonică scurtă proptită în piept şi pe care o umfla şi o dezumfla cu un singur braţ, în timp ce cu celălalt ţinea strâns frâul nobilului animal, o frânghie de întins rufele petrecută pe din două, un instrument popular producând mai multe note false, deşi sincere, pe când pursângele întărâtat de vijelia sunetelor sălta nervos între lanţurile groase de tras tunurile de 105, nu şi mârţoagele ce păreau complet adâncite în munca lor, nedând vreun semn că ar fi auzit ceea ce s-ar fi putut zice că era imnul, marşul nupţial, resemnate cum mergeau cu capul în pământ opintindu-se în hamuri şi împingându-l dindărăt şi pe mofturosul de Bombon care mai mult dădea înapoi; totul fiind înscris acolo ca într-o celulă a vieţii în praful încins de vara arsă a cotiturii supreme, stârnit de roţile şi copitele bizarului cortegiu în fruntea căruia călărea veselul călăreţ mânuind cu un singur braţ armonica; colb, sau praf, sau ţărână, sau cum i s-o mai fi zicând, şi care zicea: ***iată cum vă nasc eu şi cum vă prăpădesc...***

Dar „Duduleanca“ apăruse la timp. Şi alaiul se oprise. Destul ca ăia să vadă damigeana îmbrăcată în haina ei jegoasă de pai împletit. Se oprise. Atât cât îi trebuise cortegiului să-şi tragă răsuflarea şi-o duşcă pe drumul lung, cotit şi obscur, luminoasă rămânând doar ţinta în sinea ei, pururi mutată mai departe, în aşa fel încât să n-o atingă zefirul vreunei îndoieli, sau disperarea, sau josnicia omenească. Asta fusese tot ce se putuse face şi ce făcuse Duduia; să întârzie un sfert de ceas marşul acela, cumpărând Buickul lui Verbiţki pe o damigeană de trăscău, şi pe Bombon, separat, pe o sticlă de probă de o jumătate de litru pe care o scosese la urmă, din buzunarul halatului alb de bumbac ce-l purta verile la câmp şi care-i dădea aerul unei nostime surori de caritate.

Afacerile cele mai bune, o învăţase pe Duduia domnul Feurstein, se fac după ce ai încheiat o mare afacere; faci la repezeală în umbra ei una mai mică, în ameţeala târgului abia terminat, creştinul e bun, se lasă, îl duci, – dar trăscăul, oprind înaintarea, mai îmbunând ce era de îmbunat, un timp, aprinsese în sângele răzvrătiţilor pofta care, distrugând şi umilind, perpetuează divina sămânţă a existenţei. Vasi credea că de vină fusese halatul uşor al Duduii. Acest halat, Duduia, vara, îl îmbrăca direct pe piele, fără nimic dedesubt. Vasi văzuse, când se tocmiseră, când viitorul tată se dăduse jos de pe cal, ţinând într-o mână armonica dezumflată. Ochii acestuia umblau pe despicătura halatului care lăsa să se întrevadă sânii bogaţi ai mamei, ai acelei femei voinice, întreprinzătoare, şi, un moment, – zicea tot el, Vasi, – înţelesese gândul flăcăului cu corn în frunte, fără măcar să-i fi fost ruşine, sau să se scandalizeze, ştiind bine ce spunea însăşi Duduia, văduvă de tânără şi al cărei bărbat mult mai bătrân murise înecat în strâmtoarea Mesina cu o geantă de aur în braţe, – când se referea, des, la bărbaţi – „bărbaţii? spunea ea cu un dispreţ pătimaş, toţi nişte porci!“ Şi ei veniseră din nou spre seară de astădată direct la conac, vreo douăzeci, înarmaţi, în frunte cu soldatul care îl călărea acum pe Bombon nechezând, cabrându-se, făcând să sară în sus prundişul, bine greblat, sfărâmăturile de marmură ce acopereau aleea străjuită de brazi pitici, argintaţi, ideea Duduii care cumpăra aşchiile de marmură ce rămâneau de la cioplitorii de cruci din împrejurimi şi pe care domnul Feurstein le grebla de bună voie, să nu rămâie nici o urmă de paşi, când nu ploua, ăsta era exerciţiul său fizic preferat, altfel nu cosea, nu secera, doar făcea socoteli.

Veniseră ca o delegaţie în bună regulă, deşi se clătinau ameţiţi înaintând pe alee conduşi de acelaşi flăcău cu păr blond şi cu armonică, pe care acum, având în vedere comportarea nărăvaşă a calului abia cumpărat pe sticla de probă şi care se zbătea sub el, nesupus încă, o ţinea ca pe o puşcă la spate, cureaua jegoasă de sfoară împletită fiind petrecută peste pieptul lui larg, dezvelit, numai el fiind călare, ceilalţi târându-se pe jos, cu armele, unii pe umeri, alţii sprijinindu-se în ele, ca

şi cum le-ar fi fost şef, deşi era cu mult prea tânăr pentru a fi aşa ceva şi nu purta pe umărul tunicii cu toţi nasturii lipsă nici un grad. Mai întâi nu înţeleseseră ce voiau. Pe urmă, tot domnul Feurstein izbutise să priceapă, ştia ceva ruseşte, dar şi după acele puţine cuvinte ce se nimeresc a fi comune în mai toate limbile şi care sunt limbajul sărac, de foame, de ură, ori iubire, al lumii întregi, că stăpâna care le dăduse pe automobilul lui Verbiţki o damigeană de rachiu îi păcălise; şi că o damigeană era prea puţin şi că să le mai dea pe puţin trei şi zece găini şi-un purcel; dacă aveau; şi dacă n-aveau, o oaie, vreun viţel; şi dacă n-aveau, să le dea douăzeci şi cinci de găini, sau raţe, curci sau bibilici, ce-o fi, pentru cantina lor; aşa le spusese un ofiţer mai bătrân, un rezervist, pe care nu-l degradaseră fiindcă era cumsecade şi ţinuse tot timpul cu ei şi care acum ţinea socotelile fiind om cu carte, oricum ar fi sunt şi aceştia buni la ceva, totul e să ştie de frică, şi că în caz contrar acesta le zisese să aducă înapoi Buickul...

Domnul Feurstein părea jignit, supărat. Îi şi spusese Duduii. Ca şi cum ea ar fi fost de vină. Ce fel de târg fusese acela? Vorba dată nu se ia înapoi. Aşa negoţ nu mai pomenise, fie şi cu nişte revoluţionari, şi că să nu le mai dea nimic. *Tratează dumneata cu ei*, spunea enervată Duduia, care între timp îşi schimbase halatul şi îşi pusese o rochie uşoară de mătase, tot albă, cu picăţele albastre, culoarea lavandei, şi nişte sandale albe în picioare, cu tocuri înalte, care se îndoiau sub greutatea corpului ei, încă zvelt. Vasi ţinuse minte rochia, lipită de trup mai mult decât bumbacul halatului şi care îi reliefa formele în apogeul coacerii, – fructe grele, căzând în livezi de însăşi dulceaţa lor îndelung strânsă şi păstrată până în clipa căderii. Rochie care avea să fie, de fapt, şi rochia ei de cununie, de mireasă constrânsă de împrejurări. Începuseră să se certe şi câţiva din cei douăzeci deschiseseră uşa şopronului şi încercau să împingă afară limuzina generalului Verbiţki. Alţii, făcând piramide din armele lor în mijlocul ogrăzii, umblau pe la cocini şi coteţe. Feurstein, care între timp dispăruse, venea cu o damigeană în mână. Soldatul cu armonică râdea, descălecat,

ţinându-l de frâu pe Bombon care sălta nervos de gălăgie. El îi făcu semn administratorului, care se apropie, apucă damigeana, îi scoase dopul, o ridică, şi bău din ea ţinând-o cu amândouă mâinile, cam un minut. Pe urmă scuturând din cap de tăria rachiului, înălţă o mână (spuse „încă două") şi arătă două şi cu degetele şi toţi pricepuseră că trebuia să se mai aducă încă două damigene, după cum le spusese ofiţerul. Şi-atunci, Vasi, care era cu ceva mai mic ca vârstă decât călăreţul lui Bombon, pusese mâna pe armonica pe care acesta încă o mai ţinea în spinare iar acesta vesel o adusese la iuţeală în faţă ca pe o carabină, şi i-o întinse acelui băiat frumos, curat, cu aspect de fecior de boier, însoţind gestul cu vorbe plăcute la sunet, de îndemnuri prieteneşti, – îţi place armonica mea? hai, ia-o şi cântă din ea dacă ştii să cânţi, hai, să te aud. Gata câştigat, Vasi luase armonica şi începuse să umfle şi să dezumfle instrumentul popular, cu ochii pe claviatura lui scurtă, pipăind cu prudenţă clapele lipsă ori înţepenite. El, în care toţi vedeau un mare viitor pianist, începuse să cânte *Eine Kleine Nacht Musik*, gingăşia aia europeană. Soldatul aplauda de plăcere ascultând imnul nopţii. Pe urmă îl mai pusese s-o cânte încă o dată. Pe urmă ceruse armonica şi cântase şi el exact notă cu notă ce cântase şi Vasi şi era clar după concentrarea sa şi după fruntea încreţită pe care cornul se roşise deodată de sânge, că învăţase pe loc melodia. Apoi îi înapoiase băiatului instrumentul îndemnându-l să mai cânte, şi Vasi execută la iuţeală un *gopak*, dând pe loc din picioare, imitând căzăceasca, era chiar ce cânta pe cal înainte de a se încheia târgul însuşi călăreţul. Acesta bătea din palme în tact, schiţând, pe loc, în glumă, mişcările jocului lor avântat de stepă.

Asta făcu pe toată lumea să râdă. Cel mai tare râdea proprietarul armonicii. El, – şi Vasi băgase de seamă numaidecât, fiindcă de mult n-o mai văzuse râzând din toată inima pe maică-sa, pe bunica adică, – el şi Duduia. Râdeau altfel decât ceilalţi: încântare şagalnic rătăcită pe obrazul mamei, faţă de talentul odraslei; uimire veselă a celuilalt, simpatie şi o complicitate a lor, muzicală. Părul ei blond, lung, împletit de obicei

coc pe ceafă şi pe care verile, de praf şi de pleavă, şi-l spăla seară de seară cu muşeţel cules de Rusca, ţiganca, strălucea în soare, desfăcut, căzut pe umeri. Cel mai mult în copilărie, când îmi spunea poveşti, nu cu zâne şi feţi frumoşi, ci fapte reale sau din istorie, iubeam ochii, ochii ei verzi cu scăpărări de chihlimbar şi piezişi ca de vulpe. Poveşti cum era aceea cu Alexandru cel Mare vărsând în faţa oştii coiful plin cu apă strânsă cu trudă, pe secetă, să bea măcar el, să-şi astâmpere setea, şi pe care el îl răsturnase în văzul tuturor, să fie egal cu toţi şi în sete şi din care înţelesesem că doar zeii cunosc egalitatea, având de unde să dea... Şedeam noaptea întinşi în pat faţă în faţă, ochi în ochi şi ascultam cu o mână uitată pe sânul ei de mamă de nouăsprezece ani, viu, rotund, puternic. „Dormi, spunea ea, pune capul pe pernă, nu te mai uita la mine aşa, şi ia mâna de-acolo, eşti băiat mare" – „nu, protestam, lasă-mă să mă uit", şi nu mai ştiam când închideam ochii arşi de focul verde-auriu al pupilelor mărite de istorisiri. Ochi de fapt de rusoaică. Avea sângele şi liber şi supus şi sfânt şi iubitor de pierzanie şi bun şi rău, pe măsura altor întinderi, nemărginite, sângele stră-stră-bunicului Erion, consilierul gubernial deportat în Siberia când luase din visterie suma aceea mare de ruble pe care nu reuşise s-o mai pună la timp la loc. Era una din poveştile ei adevărate care mă speriau şi pe care ea însă mi-o repeta uneori înainte de culcare, testamentul, legenda familiei: *Şi-atunci colonelul de feld-jägeri a spus vă rog să nu vă uitaţi pe fereastră. Nu ne-am uitat. Ne-am supus. Am auzit bătăi de ciocan. Îl puneau în lanţuri, îl legau de alt osândit pe care-l chema Visarion şi care cânta tare „Tu, Dătătorul luminii". Pe urmă am auzit zurgălăii. Şi pe urmă tăcere...* Era cu adevărat testamentul familiei, pe linia ei femeiască. Soldaţii scoseseră afară din şopron Buickul şi-l împingeau spre mijlocul ogrăzii unde tronau piramidele lor de puşti cu baionetele lungi gata puse. Cei ce umblau pe la coteţe puseseră mâna pe câteva găini care cotcodăceau alarmate. Un purcel guiţa zbătându-se la pieptul unui vistavoi vârstnic, cu barbă de pescar şi mustăţi mari, care înainta cu el în braţe

liniştit spre muzicanţi. Lumea încă mai râdea. Era un jaf comic, menit mai mult parcă să sporească râsul celorlalţi, deşi lumea râdea destul de înveselită de numărul muzical al celor doi. Nu se compara totuşi cu felul cum le smulsese Duduia Buickul. Şi-atunci, băiatul frumos, feciorul moşieriţei, cu armonica la piept, atacă deodată *Marsilieza,* zbierând din răsputeri: „Allons enfants de la patrie, le jour de gloire est arrivé..." Cei care împingeau prin ogradă limuzina generalului Verbiţki încetară să mai împingă şi se opriră îndreptându-şi spinările. Cei cu găinile, vistavoiul, bărbosul cu purcelul la piept, rămăseseră şi ei nemişcaţi cu prăzile în braţe. Domnul Feurstein care se apropia cu a doua damigeană în mână şi cu Rusca după el tânără şi desculţă cărând şi ea o damigeană, cum ceruse soldatul cu armonică, se opriră şi ei locului, Rusca într-un anume fel de a se purta ca o roabă, deşi era liberă, fiindcă se oprise înaintea ei arendaşul. Sunt cântări fie şi când nu le înţelegi, care trezesc nobleţea pierdută a oamenilor... Călăreţul, care, sigur, o înţelesese pe aceasta, strigă de mai multe ori *ura*, pe urmă luă şi el instrumentul şi cântă cu toată armonica, gata s-o rupă: *Sculaţi, voi oropsiţi ai soartei.* Abia după-aceea îi aflaseră numele, îl chema culmea, *Vasea*, ca pe el, ca pe Vasi, Vasi, Vasea, ce potriveală, amândoi se băteau prieteneşte unul pe altul cu palma în piept. Soarele apunea. Mai avea ceva de luminat, dar el pieri mai devreme în dunga zării înghiţit de un nor vânăt, înainte de a-şi fi făcut pe deplin în ziua fatidică, datoria. Duduia privea încruntată norul, ţinând strâns între dinţi un ac de păr, aranjându-şi cu mişcări domoale cocul desfăcut, pe când domnul Feurstein discuta cu soldaţii, interminabila lor tocmeală. Vasea sărise pe Bombon, ţinut de doi soldaţi, ca să-l încalece mai uşor, şi când toată lumea credea că se ajunsese la o învoială, administratorul se apropie în fugă de Duduia şi amândoi vorbiră în şoaptă un timp. După cum reieşise, *ăia* nu voiau deloc să lase maşina şi se pregăteau s-o i-a îndărăt, cu damigene cu tot, şi găinile şi purcelul pe care vistavoiul încă îl mai strângea în braţe. Degeaba se zbătuseră, mai ieşeau şi în pierdere, şi dacă s-ar fi împotrivit cine ştie ce

s-ar fi întâmplat. Unii, fie din cauza rachiului, fie că se simţiseră traşi pe sfoară, dădeau semne de enervare. Stricaseră piramidele şi tot îşi controlau armele lor lungi cu baionete ascuţite. Domnul Feurstein avea în mână un as, pe care încă nu-l bătuse. El era înrudit cu Nahamkes Steklov, comisarul din împrejurimi al revoluţionarilor, şi ştia că Nahamkes era bun prieten cu Troţki şi că în curs era un schimb între cei cincizeci de senatori, deputaţi şi alte personalităţi, români, toţi burjui, pe care revoluţia îi prinsese la Odessa, şi care fuseseră internaţi într-un fort din Sevastopol. Domnul Feurstein mai ştia prin relaţiile lui de om de afaceri, nu mare, dar foarte întreprinzător, că guvernul român de la Bucureşti, din ordinul lui Marghiloman, hotărâse să invite peste şaizeci de comisari, la Galaţi, cu scopul de a le asigura protecţia, ca să nu cadă în mâinile germanilor, românii să-i scape adică, în realitate însă spre a fi reţinuţi şi în schimbul lor să fie eliberate notabilităţile internate în fortul de la Sevastopol. Planul reuşise. Şaizeci şi opt de comisari, în frunte cu Nahamkes, văr de-al doilea cu domnul Feurstein, se prezentaseră încrezători la Galaţi, unde fuseseră reţinuţi „cu amabilitate“ în speranţa schimbului ce urma să aibă loc la Sulina.

Când e vorba să fim şmecheri – comenta, povestind, Vasi – nu ne întrece nici dracul, şi mai adăugase că erau nişte victorii pe nişte mici, foarte mici perioade de timp, şi că să nu pun asta, să rămâie aşa între mine şi el, dar m-am gândit că merită totuşi. Orice s-ar fi întâmplat, sau ar fi fost pe cale să se întâmple, Feurstein ar fi dat fuga la Galaţi, la Nahamkes al lui unde auzise că erau bine trataţi, numai să fie salvate „acele lichele“ (de politicieni) cum le zicea omul de încredere al Duduii. Aceasta, care era la curent cu schimbul şi cu toate amănuntele pe care i le dăduse arendaşul, găsise că pentru nişte găinării mărunte, mizerabilul târg care nu le ieşise şi în centrul căruia se afla o rablă de maşină stricată, la urma urmei, nu făcea să recurgi la persoane atât de suspuse, şi că era o prostie, afară doar dacă nu s-ar fi petrecut lucruri grave de tot, însă nu era cazul, erau nişte oameni simpli, dar cu care totuşi te puteai

înţelege, şi când domnul Feurstein se aştepta mai puţin – deşi lui i s-ar fi potrivit să-i treacă prin cap ce-i trecuse Duduiei – ea propusese să dea în cinstea lor o serbare, o cină, că tot se însera şi li se făcuse la toţi foame, ar fi tăiat găinile, purcelul,... în câte erau? ce zi era, adică? uitase, şi domnul Feurstein spusese prompt 6 august, iar Duduia exclamase „păi astăzi e schimbarea la faţă!“, e sărbătoare mare la noi ortodocşii, că suntem şi unii şi alţii ortodocşi, *orice ar fi*, spusese; ar fi tăiat găinile, purcelul, mai avea ceva vin în pivniţă, un vin negru, cam oţeţit, dar mergea, tot era mai bun decât rachiul care se urcă rău de tot la cap, şi mai erau şi fetele care în tot acest timp stătuseră ascunse în pod de unde priveau prin cucuvele tot ce se întâmpla în ogradă, Evantia, Caliope şi Penelopa, fetele unei verişoare de la Brăila măritată cu un grec bogat şi care veniseră la ea la moşie în refugiu... Ar fi întins o masă lungă să încapă toţi, şi s-ar fi potolit, ca oaspeţi, şi de ospeţie, ca-ntre creştini, şi la urmă de tot poate că le-ar fi lăsat şi Buickul care costa în realitate cam cât ar fi cheltuit pe cel puţin zece mese ca aceea pe care se gândea să le-o ofere. Feurstein rămăsese tăcut, un timp. Nu zisese, dar după cum tăcea codindu-se, pe fruntea sa încreţită ai fi putut citi vorbă cu vorbă: „să bagi aşa un drac în casă“. Nu spusese însă nimic. Cei care împingeau maşina tocmai o scoteau pe poarta larg deschisă. Soldatul cu corn în frunte strunea calul de curse, plimbându-l încoace şi-ncolo prin ograda întinsă, smucind tare de frâu, silind animalul nărăvaş să-l asculte, să se supună, pielea lui lucea de apă. Vasi îl privea cu armonica în mână, fără să mai cânte. Se gândea să-i ceară să i-l dea şi lui pe Bombon, să-l încalece. Era ca la un turnir. Tinerii se molipsesc repede unii de la alţii, viaţa pentru ei nefiind nimic altceva decât o întrecere. Silind calul să meargă în trap strâns, soldatul trecuse o dată pe lângă Duduia, exact în clipa în care ea isprăvise de vorbit cu arendaşul. Îi dăduse ocol, apoi o mai înconjurase o dată, salutând-o în glumă ca un cavaler în trapul falnic al lui Bombon, întinzând un braţ şi lăsându-l încet cu graţie în jos; şi-atunci Vasi pretindea că Duduia îi făcuse soldatului în joacă o reverenţă

de salon apucându-şi rochia cu vârful degetelor şi plecându-şi uşor capul ei blond cu cocul mare de astădată bine strâns, lucind pe ceafa ei asemenea unui bulgăre de aur. Între timp norul din dunga zării înaintase. Venea spre ei grăbit asemeni unui musafir întârziat; sau poate ca un semn, doar ca un semn al nopţii ce avea să urmeze. Feurstein se dusese cu propunerea. În ogradă apăruse şi plutonierul Parasca, jandarmul local, care se înţelegea cu ceilalţi, din tact şi cu grija sa de a se păstra liniştea şi ordinea şi care o rupea puţin pe ruseşte. El se nimeri să fie tălmaciul oficial, când invitaţia fusese adusă la cunoştinţa tuturor. Soldatul încă îl mai călărea de jur-împrejur pe Bombon, obligându-l din când în când să se ridice pe două picioare cu zăbala tăindu-i despicătura botului care începuse să sângereze, ţinându-l astfel câteva secunde cu copitele în sus, încât dacă ai fi închis repede ochii, zicea Vasi, ai fi crezut că priveşti un şef militar turnat în bronz, înfruntând eternitatea. El, de fapt, în ameţeala exerciţiului său, aflase ultimul de invitaţia stăpânei conacului, şi, la auzul veştii, scosese un chiot de triumf. Vistavoiul cu purcelul în braţe le făcea semne celor ce scoteau pe poartă limuzina generalului Verbiţki s-o bage la loc înăuntru, iar aceia se supuseră, trecând în faţa maşinii şi împingând-o la loc în curte de-a-ndăratelea. Un fulger aprinse văzduhul luminând extatic feţele tuturor, unindu-i în aceeaşi lumină rece – Duduia, cântăreţul la armonică, Feurstein şi ceilalţi – ca-n atelierul unui imens fotograf a cărui profesie e ce nu se vede decât într-o fracţiune de secundă pe chipul unui ins, de care nimeni habar n-are, nici insul propriu- zis, şi care este pecetea noastră cea mai ascunsă. Şi nu se ştie dacă nu din scăpărarea acestui fulger ţâşnise, de fapt, înainte chiar de a fi fost zămislit, el şi ideea „Schimbării la faţă". Apoi tunetul se rostogoli lent şi mult timp peste toţi.

Ospăţul începuse târziu de tot, până ce bucătăreasa, rândăşiţa şi Rusca pregătiră bucatele pe întunericul ce se lăsase, la luminile chioare ale gazorniţelor. Domnul Feurstein supraveghease totul, apoi se dusese la culcare, nu dormea la conac. Masa o întinseseră în salonul conacului cu duşumele lăcuite,

roşu, sânge de bou, şi cu lămpi mari cu abajururi de porţelan care luminau încăperea înaltă până la jumătate, jumătatea de sus rămânând întunecată, pe tavan doar tremurau rotocoalele porţelanului ca nişte jocuri de apă. Mirosea a gaz, a sudoare veche şi-a mahorcă. Toţi musafirii fumau tutunul lor aspru şi greu răsucit în petece de hârtie din ziarele lor de front, vechi, care nu mai apăreau, ştirile lor aparţinând, – deşi nu trecuseră decât câteva luni – unei ere tot atât de îndepărtate de ei ca era glaciară. Duduia dispăruse un timp, apoi venise îmbrăcată în altă rochie, neagră sau în orice caz închisă la culoare, cu o dantelă înaltă pe gât, culoarea viorelei, şi cu mâneci lungi ale căror manşete înfoiate erau înfăşurate în aceeaşi dantelă fină ce o purta la gât. Vasi, care bea trăscău cu proprietarul armonicii şi care şedea în stânga lui, soldatul stând în capul mesei, observase că Duduia îşi rujase buzele înguste, subţiri, dându-le, prin îngroşare, aspectul unei inimi, ceea ce îi schimbase trăsăturile feţei, întinerind-o, dar modificându-i în acelaşi timp şi expresia, din femeia „cu cap" ce era, devenind ce era poate şi nu se văzuse până atunci, doar femeie, pur şi simplu, o femeie supunându-se poruncilor speciei. Ea se aplecase spre Vasi şoptindu-i să nu mai bea atât că-i făcea rău, iar Vasi simţise la aplecarea ei parfumul greu de tuberoze, trăznea, aşa încât, când luase loc în dreapta soldatului, acesta întrebase vesel, „parfium?!"... Nu că de aici ar fi ieşit ce ieşise; dar tânărul soldat cu părul lui bălai încremenit pe ţeastă în dezordine şi care-i dădea acel aer patetic „de ucigaş sau martir", atunci făcuse primul gest inconvenabil sau oricum nepotrivit cu purtările sale cavalereşti anterioare – chiar dacă ele nu fuseseră altceva decât o parodie. El se aplecase doar, fără să se ridice, şi pupase lung mâna Duduii şi probabil muşcând-o pe ascuns, deoarece Duduia scosese un ţipăt uşor, repede stăpânit, iar Vasi care şedea faţă în faţă cu ea îi văzuse ochii, speriaţi mai întâi, apoi tulburându-se ca de ruşine sau plăcere.

Nu se ştie de unde apăruseră nişte balalaici. Fiindcă până atunci nimeni nu le observase. Ce se ştia că avuseseră cu ei erau doar armele şi armonica. Toţi beau vinul acela negru oţeţit

de care Duduia voise să scape. Rachiu bea doar soldatul, care ţinea damigeana jos la picior, lângă armonică, Vasi, care nu avusese încotro, şi vistavoiul care tăcea tot timpul, în dreapta Duduii. Era fum, hărmălaie, nu se mai auzea nimic, şi atunci soldatul ceruse o balalaică şi sculându-se în picioare drept fără să se clatine deşi băuse mult din cana de fier care se nimerise în dreptul lui – nu scoseseră nici paharele de cristal, nici argintăria, rândăşiţa Rada zicea „ăştia le fură“ – începuse să cânte, ce cânta şi Vasi la bătrâneţe şi-i rămăsese în minte din noaptea aceea, încât se putea spune că acela fusese şi imnul nopţii şi marşul de nuntă, *Kupiti bubliciki, gariaci bubliciki, gạnati rubliciki, tma nîdvidaeţa, ia fsiajdu maia sudiba*... bezna înaintează, aştept şi aştept etc... Vasi ceruse balalaica şi cântase şi el repetând cu stângăcie cuvintele, reluându-le la îndreptările soldatului apoi cântându-le cu urechea lui muzicală aproape la perfecţie. Nu prefect de Covurlui ar fi trebuit el să devină, ci pianist. Toată lumea aplaudă cu putere. Duduia, care nu băuse până atunci nimic, alese o cană de lut şi o întinse spre tânărul de alături care îi turnă bucuros direct din damigeana lui cu trăscău. Ciocniră şi băură amândoi, dând peste cap cana de fier şi cana de lut. Duduia se cutremură, apoi începu să vorbească ruseşte. Vistavoiul care nu rostise nici o vorbă şi nu se deosebise de ceilalţi prin altceva decât prin modul, aproape patern, cum strângea la piept purcelul pe care între timp îl şi mâncaseră, se ridică cu efort şi ceru balalaica; unul, din celălalt capăt al mesei, unde şedea plutonierul de jandarmi Parasca, veni să i-o dea pe a lui, dar vistavoiul ceru balalaica soldatului din celălalt capăt al mesei şi acesta se repezi şi i-o oferi cu graba unui tânăr faţă de unul mai bătrân. Vistavoiul îşi drese glasul cu balalaica la piept şi cântă: *Pe uliţa hadila, balşaia crăcădila, ana sigda Visolîia bîla* povestea crocodilei care mergea pe uliţă cu o bucăţică de plapumă-n dinţi... Veselia atinsese apogeul. Toţi reluară în cor, în sunetele balalaicilor reunite, în cap cu soldatul acompaniindu-le la armonica sa, *pe uliţa hadila, balşaia crăcădila*... Atunci, atrase de muzică şi de gălăgia petrecerii, apăruseră şi cele trei domnişoare care stătuseră ascunse, Evantia, Caliope, Penelopa, ah, gâştele, nepoatele, fetele grecului din Brăila. Duduia se ridicase strigând la ele prin vibraţia deasă şi plângăreaţă a balalaicilor, *ce căutaţi aici*? marş înapoi la culcare! Tremura de furie şi aşezându-se pe scaun, începuse să plângă. Vasi atât mai apucase să vadă, înainte de a cădea jos, beat mort şi de a fi dus în odaia lui unde avea să doarmă neîntrerupt până a doua zi spre seară, pe soldat mângâind stăruitor cocul auriu al maică-si, care plângea cu capul pe masă. Plutonierul Parasca, a doua sau a treia zi era de părere că apariţia domnişoarelor, gătite, înviorate, schimbase brusc cursul evenimentelor şi că totul ar fi mers poate bine, dacă ele n-ar fi făcut greşeala de a se arăta înaintea unei adunări de bărbaţi cărora nu le lipsea decât o mică scânteie, nu de geniu, ca să ia foc.

Tot plutonierul Parasca relata în procesul său verbal că el se retrăsese puţin după aceea simţind „o primejdie şi un pericol“. Ieşise afară neobservat. Toţi păreau foarte întărâtaţi şi nici nu era de mirare dacă băuseră un butoi cu vin, o sută de kile. Afară în ogradă întârziase câtva timp, trăgând cu urechea. Cerul era acoperit. Ploaia vestită încă de cu seară întârzia să cadă. În acel proces-verbal, scris de mâna lui, după trei, patru zile, când ei plecaseră din ţinut, proces-verbal pe care Vasi, prin intermediul domnului Feurstein, îl citise ceva mai târziu, Parasca nota în felul său sincer, de om al faptelor:

„Câtva timp am mai auzit balalaicile şi cântecele musafirilor. Ţin minte că în momentul când acestea au încetat, a început să plouă încet, ca toamna, chiar mă gândeam că nu strânsesem tot fânul. Pe urmă, când să plec, s-au auzit ţipete de ajutor, larmă mare. Bucătăreasa, rândăşiţa, Rusca ţiganca declară că musafirii „au răpit“, după cum zic ele, fetele, şi s-au răspândit pân odăi. Că şi ele, femei de treabă şi cam bătrâne, n-au avut încotro şi că nu-şi mai aduc aminte, totul a fost de-a valma. Rusca declară că pe ea au dus-o în pod unde în dimineaţă aceleiaşi zile întinsese rufele abia spălate. Rândăşiţa Maria declară că ea a văzut că în salon nu mai rămăsese nimeni decât «băiatul ăla care cânta frumos la armonică» şi cu Duduia,

care nu ştiu ce avea că dumneaei plângea în hohote. Aşa i-a lăsat, singuri în salon, când tăbărâseră şi pe ea doi, pe Maria adică, şi o duseseră, unde credeţi? taman în pivniţă!... Cum s-au petrecut, toate, – mai scria Parasca – nu sunt sigur, aşa că nu pot să dau amănuntele. Dar după cât se pare, n-a scăpat nici cocoşul. Am mai stat şi am mai ascultat crezând să nu fie un caz de omor. Dar n-a fost. Din această dramă n-a murit nimeni, din contra. Întrucât ploua des şi nu se mai auzea nimic, linişte fiind peste tot, tot conacul fiind cufundat în întuneric, vai de capul lor, am dat să plec şi să raportez. Atunci am văzut în cerdac o luminiţă, care ba se aprindea, ba se stingea. Când m-am apropiat, am luat la cunoştinţă că era vistavoiul, care fuma singur pe gânduri ca omul. Numai el nu dormea, sau numai el nu lua parte la ocupaţia pe care o aveau în acel moment ceilalţi..."

Aşa scrisese despre acesta din urmă, despre vistavoi, plutonierul Parasca. Un personaj trecător, vistavoiul, primul om însă din viaţă pe care Vasi pretindea că-l făcuse fericit. Bărbosul se pripăşise la ei după aceea, era un narodnicist tăcut, întunecat, nu prea se înţelegea cu ceilalţi, cu nimeni de fapt. Era un om blajin, învăţător, dar se pricepea foarte bine şi la muncile câmpului şi îi ajuta la moşie. Mereu trist, apăsat. Până într-o zi când se duce la el, la Vasi, şi îi spune serios, liniştit, ca şi cum ar fi cerut apă: „Batiuşa, fiţi bun, eu vreau o femeie". Vasi se dusese îndată la grandmaman, care în zilele de dinainte şi de după „chef" fusese plecată la Tecuci, şi îi spusese că Bodnarenko, Mihail, pe numele de botez, vrea o femeie. I-o spusese direct. Cu grandmaman nu se putea vorbi altfel. „Să se ducă la stricatele alea de la Tecuci, ce treabă are cu tine?" a spus ea înţepată. Vasi spusese că îi făcuse propunerea asta, dar că Mihail refuzase, nu voia să se murdărească, şi că pe el nu-l interesa numai trupul, ci şi sufletul. „Je connais ces histoires russes", bombănise bătrâna şi îşi lăsase nepotul să se descurce. Şi-atunci el se dusese în sat la Anca, nepoata Ţiplicăi, o ţigancă tânără, blondă, cu nişte fuste creţe-creţe pe ea şi largi, când mergea „făcea ape-ape", parcă zbura şi care

purta în picioare nişte papuci roşii făcuţi din pluşul tăiat din compartimentele CFR clasa întâi. Îi dăduse şi bani şi îi spusese că învăţătorul o place şi să se ducă la el, să-l bucure. „Care? se făcuse ţiganca a nu şti, care învăţător?" „Bărbosul"... „Bărbosul, pă mineeee?" se mirase ea, n-ar fi crezut că un om atât de cucernic s-ar fi putut gândi... „Pe tine, aşa a zis el, minţise Vasi, şi a mai zis că te vrea şi că te ia, dacă vrei, şi de nevastă..." Şi Anca s-a dus, mai spunea Vasi, şi din acel moment Bodnarenko îi ieşise complet din minte, nu îşi mai amintea nimic de el, decât că în zilele următoare îl vedea râzând tot timpul, prosteşte. Nu mai ştia ce se întâmplase cu Mihail după aceea, de oamenii fericiţi uiţi repede cum uiţi morţii.

Vreme de doi, trei, dacă nu patru ani, se crezuse că băieţelul blond căruia sătenii mai târziu, după ce i se vopsise părul, un timp, începuseră să-i zică „Ivan cănitul", era al uneia din fetele grecului din Brăila, al Evanţiei, poate, cea mai mare, sau al Penelopei, care avusese ideea să coboare jos, la petrecere, dacă nu al lui Caliopi, cea mai mică şi mai plină de draci. Zvonul ăsta se răspândise. Nimeni nu se gândea la Duduia, pentru că în noaptea aceea nimeni nu văzuse ceva care să fi trezit bănuiala. Nimeni, cu excepţia acestui Mihail, Vistavoiul, narodnicul pe care Vasi îl făcuse fericit. La o beţie, odată, el povestise că îl văzuse pe „Vasea" îngenuncheat înaintea cucoanei, plângând, cum plâng unii la chef şi pe ea mângâindu-i părul care nu putea fi în nici un fel netezit. Dar asta mult mai târziu, după ce narodnicul se însurase, iar băieţelul trecuse de doi ani. Aşa încât, la început de tot, nu se ştiuse, iar şi Duduia lipsise după naştere un an şi ceva. De la domnul Feurstein se aflase că doamna plecase în Elveţia, fără să se adauge vreo altă lămurire. Vasi însă ştia. Plecase şi el la Bucureşti unde stătuse până în vara următoare, când Duduia se întorsese şi rămăsese până în primăvara cealaltă în capitală cu cel al cărui nume aveam să-l port după al doilea război şi care în scorburosul arbore genealogic al Vătăşeştilor părea o creangă uscată.

CAPITOLUL 12

Ceaiul fierbinte ne înviorase. Bătrânul ceruse să-i torn în cana de ceai şi o ceşcuţă din laptele adus de madam Filionescu, aşa-i plăcea lui, combinaţia engleză care mie îmi produce greaţă. I-am satisfăcut dorinţa, nu fără să-l cert pentru mofturile lui boiereşti. În ziua aceea părea nerăbdător. Ştiam de ce. Îi venise rândul, rândul să plece. Tot amânăm. Şi ca să te amăgeşti, trebuie să ai cu ce, şi el avea, nu însă şi eu.

Viforul nu slăbea deloc. Urgiile, când se pornesc, chiar dacă mai scad, dau impresia că nu se mai termină, înteţindu-se. Dar în casă era, totuşi, plăcut, destul de plăcut. Geamurile oblonite de ger abia lăsau să se strecoare lumina plumburie de afară. Pe la colţuri aveau şi un strat fin de zăpadă viscolită şi ţurţuri, o vedere, o ilustrată din cele pe care şi le trimiteau de sărbători oamenii de altădată.

„Gata, plecăm!" am anunţat pe neaşteptate şi îndurându-mă, în sfârşit. Fără să observe, strigând „gata", apăsasem pe buton. Banda fâşâia în gol şi el încă mai şovăia, pe marginea patului, cu palmele spijinite pe genunchii desfăcuţi, având, în cojocul său de piele, aspectul unui luptător burtos primind lupta, dar mai gândindu-se de unde să-şi apuce mai întâi adversarul. Pe urmă, îndreptându-şi ochii aproape stinşi cam în direcţia în care presupunea că sunt şi de unde auzea că-mi venea glasul, anunţase ritos, şi-atunci am înţeles că avusese totul pregătit în cap, dinainte:

Cum am cunoscut-o eu la Paris pe maică-ta, pe Yveta, şi cum am câştigat la curse o groază de franci şi despre chelnerul

Alphonse şi despre Gioconda şi abatele zurbagiu precum şi despre multe altele din zbuciumatul trecut...

Avea tonul povestitorilor de odinioară, naivi în trufia lor demiurgică, şi care te obligau să-i crezi că ştiau totul, fiind de faţă... Tehnica sărăci mult imaginaţia, făcând suspectă această pretenţie.

Oricum, eram suveran. Amintirile lui îmi aparţineau. Puteam să fac cu ele orice. Să le dau, de exemplu, o modernă, ironică turnură. Să adaug sau să tai. Să agravez ori să îndulcesc. Să-l jertfesc, într-un cuvânt, pe bătrân, dar invers, aşa cum Iacob l-ar fi sacrificat pe Avram...

....

....

Era de dimineaţă, şi dimineaţa toţi suntem cum suntem, încă neprefăcuţi. Proşti ori deştepţi, laşi, îndrăzneţi, umili ori lăudăroşi, răi, buni, ticăloşi, martiri etc. Cred că de aceea şi sunt executaţi condamnaţii în zori, nu cumva pe lumea ailaltă să plece un altul decât cel adevărat, adevăratul răspunzător despre care se crede că aşa îşi merită din plin osânda... Pe urmă, dezmeticindu-ne, intrăm puţin câte puţin în vechea noastră piele de luptă ca-ntr-o armură zgâriată de atâtea săgeţi, şi jocul viclean al zilei reîncepe. Sosise de mult clipa, susţinea Babis...

(Aici ţin minte că l-am întrerupt. Care Babis? Şi el a spus: EL, şi am înţeles că era *celălalt*; dar cum „să susţină" ceva, când, în momentul când începea povestea, n-avea decât patru ani? Nu contează, a spus. Şi a mai spus încă o dată nu contează, *scrie aşa*! şi a întins spre mine degetul în direcţia în care bănuia că sunt, *Babis e acum mult mai bătrân decât mine, mult, cu mult mai mult,* aşa că EL poate să susţină, şi l-am lăsat, nu încurca nimic, atât că EL trăia acum invers, de la sfârşit spre început, mai matur la origine decât povestitorul...)

Sosise de mult clipa, *susţinea Babis*, să mă opresc odată, să mă uit bine în jur şi să mă aştern pe un drum al meu şi care să fie numai al meu, dacă nu găseam calea lui Dumnezeu. Eram sclavul lui. Dar un sclav conştient, care primeşte să fie sclav

şi se bucură că este, ceea ce poate să devină cu vremea un drept, şi încă unul demn de a fi respectat. Ascultam aceste poveţe înţelepte cu gândul aiurea; sau nu tocmai aiurea; de pildă, îmi ziceam că totuşi alegând definitiv ceva, trebuia să renunţ la tot restul, or nu se ştie niciodată dinainte locul sau răspântia unde te aşteaptă norocul cel mare. Tot Babis mai zicea că viaţa mea era ca o moştenire picată pe capul meu din senin, şi eu nici măcar nu-i ştiam preţul, nu mai vorbesc de foloasele pe care ar fi trebuit să le trag de pe urma ei în mod inteligent. Lucrul de care eram sigur în dimineaţa aceea de început de septembrie, era că eram tânăr, candid şi că nu ploua deloc. Seceta pârjolise moşia. Cu o săptămână în urmă luase foc şi pădurea Creaţa, o amărâtă de pădure pitică. Arendaşul venise în goană cu vestea, ţipând cu accentul său plângăreţ, fuooc, fuooc! Mă apucase râsul. Caraghiosul, să strigi foc şi să te cheme Feurstein, – *Feurstein de Găvrileni!* De trei luni nu ploua, ca-n vara lui 1917, iar vara lui 1922 se terminase. Călduri ca acelea nu se mai pomeniseră. Exasperat de seceta de iad a Moldovei, pe la prânz, când vipia era mai mare şi mâncam alene o saramură de peşte udată cu un vin sec de Huşi, mi se făcu dor deodată de o ploaie măruntă, pariziană. Când aveam de luat vreo hotărâre neserioasă, o luam pe loc. Seara mă urcam grăbit în rapidul Orleanu, Galaţi-Bucureşti, plin de senatori şi mitropoliţi. De aici, luând Orient-Expresul, ajungeam la Paris în Gara de Est pe o ploaie deasă, rece, binefăcătoare. Sărind sprinten pe peron, m-am gândit la prietenii mei de distracţii din Bârlad, Galaţi şi Tecuci, cu o falsă mâhnire, plătind bucuria sosirii cu un regret prefăcut. În orice caz nu ăsta era drumul de care îmi tot vorbea Babis, căruia acum îi găseam fel de fel de calităţi, deşi nu puteam să-l sufăr, nu-i suferi niciodată pe cei ce au dreptate. Dar, pornind pe calea răului, trebuie să plăteşti ceva, ca să te mai răscumperi, chit că la capăt ştii că te aşteaptă pedeapsa.

Puteam să iau un taxi. Unul din fordurile de pe timpuri cu acoperişul de pânză gudronată, trasă pe parbriz ca o şapcă pe frunte. Am ales însă birja, singura birjă care aştepta în spatele

Gării de Est, atât de dragă românilor. Avea un cal roib, resemnat, bătrân, se vedea, cu doi clopoţei aurii legaţi pe frunte. Apa şiroia pe poclitul negru, ridicat. Îi dădusem birjarului adresa, – hotelul *Normandie*. Trăgeam numai la *Normandie*. Patroană era madame Vipère, o grăsană simpatică cu care mă înţelegeam foarte bine şi care era cumsecade. Birjarul sunt sigur că şi azi este convins că în ziua aceea de 2 sau 3 septembrie a anului 1922 avusese un client smintit. Dar nu cred că mai trăieşte. Când m-am suit eu în birja lui, avea pe puţin patruzeci de ani. Ar fi însemnat că azi ar fi bătut suta, deşi nu se ştie niciodată cât poate să ţină un om. Înainte de a porni, îl rugasem să lase în jos coşul trăsurii. Şi nu pricepea. Dar, domnule, plouă, nu vedeţi? Nu-i nimic, ziceam, ador ploaia, numai la dumneavoastră plouă, în restul lumii e secetă, prăpăd, nici nu vă daţi seama ce fericiţi sunteţi. Nebuni de soiul ăsta la Paris veneau cu duiumul. Omul îmi făcu pe voie, „comme vous voulez, m'sieur" şi lăsă în jos poclitul, care peste tot, se ştie, se face din piele de capră, demonicul animal care rezistă cel mai bine la intemperii. Aşa erau, de pildă, şi birjele de la Bârlad. Am mers tolănit în trăsură, picior peste picior, lăsând să mă biciuie ploaia. Faţa îmi şiroia de apă. Niciodată nu plânsesem în hohote, nici când Babis fusese împuşcat, nici când Mita îmi căzuse la piept plângând în ograda lăptarului din comuna Pantelimon... Am vrut să ridic iar obiecţia mea, că Babis abia se născuse şi că Mita nici nu venise pe lume, dar m-am răzgândit, era povestea lui. Din când în când birjarul se întorcea îndărăt şi mă întreba *dacă ajunge*. Râdea şi el de ce-i trăznise prin cap năstruşnicului său muşteriu, mai ales că unii de pe trotuare se opreau şi ne priveau de sub umbrele largi, negre de epocă. Nu, nu, strigam, mă simt minunat, dumneavoastră nu ştiţi ce înseamnă să nu cadă pe tine un strop de ploaie trei luni la rând, – veniţi din Sahara? ţipa prin ploaie spre mine omul de pe capră, – nu chiar, din România, – unde venea *asta*? – păi era greu de explicat, departe, departe, undeva spre răsărit, – acolo e Rusia! striga iluminat birjarul, nu m-aş fi mirat să fi fost urmaşul vreunui grenadier al lui Napoleon...

M-am instalat la hotel după bacşişuri orientale împărţite în dreapta şi-n stânga. Birjarului îi dădusem aproape de două ori cât îmi ceruse. Mă salutase la despărţire ca pe un bey. La Bârlad, toţi eram de acord. Când intri într-o lume nouă, trebuie să plusezi. Pe urmă, revii la normal. Impresia, însă, prima impresie, rămâne, şi ea contează. Vorba lui Talleyrand, „feriţi-vă de prima impresie, este cea bună". Arătam ca abia scos din gârlă. Şi madame Vipère, care plecase la o soră de-a ei din Canada! Ea mi-ar fi dat odaia în care locuiam de obicei, la etajul întâi, cu vederea spre un părculeţ liniştit. Bărbatul ei, un maniac, care mânca puţin şi vorbea mult, îmi dăduse o cameră la etajul trei pe latura străzii pe care circulau omnibuzele. Se făcuse că nu mă recunoaşte. „Ce se mai aude cu Masinissa?" l-am luat direct, îi cunoşteam partea slabă, idealul lui era să trăiască până la adânci bătrâneţi, „cât regele Numidiei". Faceţi ca Masinissa, spunea, la optzeci şi şase de ani a avut un copil, iar la nouăzeci şi doi a câştigat o bătălie. Mânca doar pâine!...

Am urcat, m-am schimbat şi numaidecât am pornit în recunoaştere.

A doua zi se făcu soare, şi timp de trei săptămâni la rând nu mai căzu nici o picătură de ploaie. Seceta mă urmărea ca un blestem peste tot. Ziua băteam străzile pe nişte călduri tot atât de greu de îndurat ca cele de la Bârlad sau Tecuci. După amiezele, jucam şah, pasiunea mea, la cafeneaua *Régence*. Într-o după masă, partener de joc se nimeri să-mi fie un domn de vreo treizeci şi cinci de ani îmbrăcat anacronic ca în piesele lui Victor Hugo, însă curat; demodat, dar foarte îngrijit, şi mirosea a paciuli. Ce m-a frapat la el mai mult era că avea un pronunţat accent slav. Nici nu făcuserăm prezentările. De altfel, în asemenea ocazii nici nu ştii cu cine joci şi nici nu contează. Obsedaţi de viciul lor, şahiştii au apucături de conspiratori. Ceva mai târziu aveam să-i aflu şi numele, îl chema Ezra Lescinski. Avusesem la Bârlad o cântăreaţă de cabaret cu acest nume şi care stricase două cuiburi conjugale. Dacă am fi fost prieteni, i-aş fi povestit cum o opărise cu apă fiartă pe

frumoasa poloneză o rivală. Niciodată însă nu deveniserăm prieteni intimi, exceptând intimitatea rece şi absentă a jocului de şah. Împingând un pion central cu scopul de a-mi întări poziţia în vedere unui atac îndrăzneţ, l-am întrebat *găvărit pa ruschi*? El m-a privit o clipă bănuitor cu mâna ridicată deasupra tablei şi a zis încet *apăcimuginiet*? şi de ce nu? Asta mi-a plăcut: *şi de ce nu*? – cu o blândă, meditativă sfidare. Ne găseam pe rue Royale, nu departe de Luvru care mi se părea o imensă cazarmă imperială, lugubră. Să nu vă supăraţi, i-am zis adversarului meu, că v-am întrebat dacă ştiţi ruseşte, dar la Paris nu sunt mulţi care vorbesc ruseşte. Ba sunt, suuunt, s-a împotrivit el moale lungind verbul cu aceeaşi blândeţe slavă. Şi avea în fond dreptate. Nu ei, nu ruşii îl bătuseră pe Corsican la Berezina? Dar revoluţionarii, ale căror modeste camere închiriate, care azi pică mai toate în arondismentul al nouăsprezecelea, încă mai purtau pe pereţi funinginea tutunului fumat nopţi întregi şi ecoul negaţiei lor violente? Adversarul scosese un nebun ca să-mi atace pionul central. Era o mutare clasică. De aceea nici nu eram prea concentrat. Astfel încât am auzit cuvânt cu cuvânt vocea unui chibiţ din spatele meu care zicea: prevăd că avangarda albului (eu jucam cu negrele) se va muta curând în câmpul negrului. Am răspuns răspicat, fără a-l privi, cu toată impertinenţa celor douăzeci şi cinci de ani pe care-i aveam: Orice mutare, domnule, produce bucuria proştilor, destul ca să explici revoluţia franceză?... „Qui a dit cette bêtise?" a tunat de astădată vocea chibiţului, despre care aveam să aflu că era un fost preot militar răspopit, pălmuise un căpitan în Maroc, dar cei de la cafenea îi spuneau „abatele". Lui îi datorez faptul că am văzut-o întâia oară pe Gioconda la Luvru, unde am cunoscut-o pe Yveta, pe maică-ta, sărăcuţa de ea... Nici n-am clipit. Ştiam că se cunoscuseră la Paris „într-un muzeu", abia acum aflam de Luvru şi de Gioconda. Ea mă purtase în pântece, şi sângele francez nu-mi priise. Abia îmi aduceam aminte de ea. Murise în Gara de Nord, la bombardamentul de la 4 aprilie...

Se întorsese spre el şi îi spusese, Baudelaire, domnule, *votre Baudelaire*! Ah, a făcut nervos abatele, nu mă mir, era un scelerat, a avut de-a face şi cu justiţia, şi justiţia, orice ar fi, nu se înşeală asupra indivizilor. A fost întâia mea ciocnire cu acel aprig om al bisericii. Am tăcut. Nu se cade când eşti printre străini să te iei la harţă cu ei când îşi înjură cu atâta patimă propriile lor genii, nu-i bine să te bagi în certurile lor de familie.

Partida s-a terminat remiză. Fostul preot militar, îmbufnat şi aruncându-mi priviri duşmănoase, mi-a luat locul la masă. Am comandat o carafă de vin verde de Sancère, cu gust de cremene. Am stat câtva timp de vorbă, retraşi, cu rusul. Dar nu, nu era rus, abia atunci aflai, era polonez, un polonez din Lodz, maică-sa fusese rusoaică. Se ocupa cu afacerile. Era agent remizier, *courtier en bourse* cum scria pe uşa lui din Impasse du Montonerre, o uliţă plină de africani, când aveam să-l vizitez pentru prima şi ultima dată. Vindea şi cumpăra titluri ruseşti vechi, dinaintea revoluţiei. Nu se ştie niciodată, spunea. Cum, dar era o absurditate! Cine mai cumpăra hârtiile alea fără valoare? Fără valoare? a exclamat pe tonul său potolit polonezul privindu-mă fix. Avea ochi albaştri, reci, neliniştitori, de nordic, şi nordul e morbid. După ce a stat şi s-a uitat la mine astfel, cu fixitatea epilepticilor, a dus mâna la buzunarul interior al hainei sale strânsă pe corp şi cu mulţi nasturi, croiala sfârşitului de secol, a scos un potofel cam jupuit, de marochin roşu, l-a desfăcut cu grijă şi din el, cu o grijă şi mai mare, extrase dintre multele hârtiii îndoite una împăturită în patru pe care o desfăcu cu aceeaşi încetineală, şi cu un zgomot mai răsunător decât l-ar fi scos orice altă hârtie, ceva din scrâşnetul timpului însuşi, dacă timpul ar scrâşni într-o zi. A întins-o pe blatul de marmură roz al măsuţei pe care mai întâi îl ştersese bine cu palma, nu cumva să fie umed. Poftim! a făcut în ruseşte, asta se poate spune că n-are nici o valoare?... Mă uitam la uriaşa bancnotă desfăcută, ca la o vietate, la o specie de mult stinsă, încât forma ei părea mai curând a unei himere heraldice. Aşa ceva nu mai văzusem. De fapt, văzusem, dar în clipa aceea uitasem. De vină era şi cadrul.

Să vezi pe o măsuţă de la cafeneaua *Régence*, unde francul era rege, francul socotit meschin până la centimă, o hârtie grea, lungă de vreo treizeci de centimetri pe cincisprezece pe care scria cu cifre monumentele, înflorate, înaintea cărora orice contabil de azi ar zâmbi, *500 de ruble*, cu chipul lui Petru cel Mare în armură, cu părul pieptănat peste cap ca al unei femei şi cu mustaţa scurtă, subţire, rasă sub tivul buzei de sus, şi cu rusoaica somptuoasă alături, Mama Rusie ţinând sceptrul într-o mână şi în cealaltă un scut cu lauri, lauri împletiţi într-o coroană clasică împodobindu-i şi capul tânăr de zeiţă... I-am cerut voie agentului remizier să ating bancnota. Abatele tocmai striga arţăgos: „nu, nu, domnule, vă rog, *pièce touchée, pièce jouée*". Am luat cu emoţie în mână biletul de bancă, l-am citit atent. Era acolo în textul mărunt scris multă credinţă, multă candoare şi o garanţie mai degrabă pentru aleşi. Era emis în 1912, cu zece ani abia în urmă, şi parcă trecuseră secole, ţin minte şi seria, un B, un R, apoi 190069. Permiteţi? am mai întrebat precaut, ca şi cum fiece deplasare a acelei hârtii ar fi fost şi o primejdie şi un sacrilegiu, încât trebuia să te gândeşti bine la urmări. Vă rog, vă rog, s-a grăbit polonezul, şi m-am ridicat, m-am apropiat de vitrina largă a cafenelei şi cu bancnota la ochi m-am uitat în bătaia luminii de afară. Petru cel Mare apăru în filigran în ceaţa lăptoasă a pastei, încrustat pe veci în ea energic şi visător ca într-o eternă a lui noapte albă... O umbră învălui ţarul, hârtia se întunecă şi un huruit puternic se auzi însoţit de sunete de trompete.

Pe rue Royale trecea un vehicul greu, un fel de cupeu lung, lat, înalt, tras de patru cai focoşi. Doi valeţi cocoţaţi pe acoperiş şi stând pe scaune în livrelele lor verzi cu pălării roşii pe cap şi peruci suflau din nişte instrumente de alamă, încolăcite, – cornuri, cornuri de vânătoare.

„C'est la journée des drags, monsieur", am auzit un glas în spatele meu. Când m-am întors, l-am văzut pe Alphonse. Era un chelner bătrân care privea nemişcat cu şervetul pe braţ. Văzându-mi uimirea, mă lămuri. Era o trăsură-omnibuz, o născocire englezească, avea zece-douăsprezece locuri, îi zicea

Drag, şi în cupeurile astea cu două rânduri de uşi, sau se duceau sau se întorceau de la cursele de cai marii pariori. Numai la Paris sau la Ascot lângă Londra puteau fi văzute. Juca şi el la curse, dar pe sume modeste, nu se compara cu pariorii din trăsuri. Ţineţi minte, tinere domn, mai spusese, cine vede o trăsură ca asta, şi nu joacă, în ziua aia are noroc; într-o zi ele or să dispară, şi-atunci lumea are să fie mai tristă, monsieur...

M-am întors la loc. Polonezul citea o gazetă. I-am întins bancnota. O vreme am tăcut. Parcă mă trezisem dintr-un vis. Realitatea, totdeauna o luam în primire ca pe o slujbă nesuferită, până mă obişnuiam cu ea. Remizierul vorbea. Îl auzeam ca de la mari depărtări... Că aceste bancnote aveau şi un nume, lumea le zicea „acţiunile speranţei"; în loc să cumperi un loz la loteria de stat, cumperi un loz la loteria revoluţiilor şi a schimbărilor radicale. Închipuie-ţi că revoluţia dă chix şi revine capitalismul? Ei?! Ezra se înfierbântase. Închipuie-ţi ce lovitură să ai asemenea titluri, cum erau acţiunile Şibalev de la Baku, sau acţiunile Putilov, cu armamentul. Sigur, nu trebuia să te aştepţi să iei pe ele cât valorau, cât era valoarea lor nominală, dar un cinci-şase la sută, tot luai, ceea ce era destul faţă de nişte hârtii cine ştie unde aruncate şi pe care toţi le socoteau ca şi pierdute. Era interesant ce spunea. Şi noi aveam acasă o groază de bancnote vechi şi de acţiuni. Bunica mi le arătase odată, dar ele păreau mai curând nişte opere de artă, – nişte picturi miniaturale. Groparul de la cimitirul din Tecuci, de exemplu, avea în căsuţa lui prins pe perete un astfel de bilet de bancă de pe vremea Mariei Tereza, înrămat şi cu geam. I-am vorbit polonezului de hârtiile noastre din ţară, şi el s-a oferit să le cerceteze, dar să i le aduc urgent, mi-ar fi făcut un preţ bun. Despărţindu-ne, m-am dus repede la poştă şi am trimis acasă o telegramă, – expediaţi toate hârtiile lui grand-papa; nu, nu scrisesem aşa; scrisesem: expediaţi toate hârtiile *ruseşti* ale lui grand-papa. În zece zile m-am pomenit jos la portar cu o lădiţă bine închegată. Domnul Vipère era intrigat. Clienţii

hotelului său nu primeau prin poştă asemenea obiecte. I-am spus, ca să-i satisfac curiozitatea, că cei de acasă îmi trimiseseră slănină de urs conservată, că muream după slănina de urs şi că asta la noi însemna viaţă lungă, obsesia lui. Am luat lădiţa în braţe, am urcat în goană până la etajul al treilea, am pus-o direct pe pat şi am deschis-o cu nerăbdare. Era o comoară. O adevărată comoară. Erau acolo şi acţiuni petroliere şi acţiuni putilov şi acţiunile Morilor de la Rostov şi bancnote, multe bancnote, de câte zece, douăzeci, o sută de ruble. Era şi una de cinci sute de ruble! Ca a polonezului. Dar exact ca a lui, emisă tot în 1912, atât că părea mai uzată. Am strâns uşor hârtia în pumn; acelaşi scrâşnet; dacă timpul ar scrâşni, într-o zi. Lădiţa aceea de lemn îmi stârnea o mulţime de amintiri. Era făcută din scândură nouă, puteam să pariez că fusese cumpărată de la depozitul de cherestea al domnului Ionaşcu, cumpăram câteodată de la el iarna lemne. Am mirosit lădiţa. Mirosea a brad, a zăpezi şi a dor de casă. O clipă mă năpădi nostalgia; o clipă, nu mai mult. Stând pe patul de fier alb ca un pat de infirmerie la *Normandie* între bancnotele şi acţiunile răvăşite mă gândeam la bunicul şi la străbunicul meu, la foamea lor de aur, care îi şi pierduse. Primul zăcea şi acum pe fundul strâmtorii Messina cu geanta lui de aur în braţe în cabina vasului Chaoully. Juca bridge cu doi moşieri din Vaslui, Pleznilă şi Buzescu, şi cu un italian, când vasul s-a ciocnit de o mină rătăcită. Toţi săriseră în bărcile de salvare, numai bunicul dăduse fuga în cabină să-şi ia geanta cu napoleonii şi ducaţii străbunicului meu osândit şi trimis în Siberia în secolul trecut, galbeni uitaţi, părăsiţi în dezastrul plecării şi pe care eu îi descoperisem în copilărie într-un pod căutând nişte arme vechi, înainte de a izbucni primul război mondial. Ştiu precis că e acolo. În cabina vasului Chaoully. Cu geanta strânsă la piept şi cu visul lui de a cumpăra o mare plantaţie de măslini din Sicilia. Am trecut peste el o dată străbătând strâmtoarea. Apa are vreo trei sute de metri. M-am aplecat peste bord şi l-am strigat de trei ori pe numele de răsfăţ, Nichitici, Nichitici, Nichitici, ce faci acolo, când vii?... Uneori mă gândeam la el

ca la un deţinut care n-ar mai fi avut mult şi ar fi ieşit... Alteori, după ce începusem lecturile mele de istorie cu domnul Papadopol, îl comparam cu patricianul găsit la Pompei sub cenuşă şi de al cărui braţ rămas intact, restul scheletului pulverizându-se, era prins cu un lanţ braţul unui sclav purtând încă bine strânsă între oscioarele degetelor, cheia, o cheie de bronz, târât prin revărsarea urgiei de foc să care cine ştie ce lucruri de preţ, dar şi legat de mâna stăpânului, nu cumva să fugă cu ele...

Dacă n-aş fi găsit în ziua aceea aurul! Într-un fel, se putea spune că *eu* îi adusesem bunicului Nichitici pieirea, aşa cum acelaşi aur îl pierduse pe străbunicul Erion... Căutam nişte pistoale vechi în suprapodul casei care avea un pod înalt ca o mansardă. Arhitectul construise deasupra încă un pod foarte jos în care abia te puteai strecura pe brânci. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că în acel loc în care abia puteai să încapi târându-te, cineva putuse să ascundă ceva. Hazardul însă are altă rânduială. Din tot ce reţinusem răsfoindu-l pe Balzac, vorba asta a lui m-a urmărit toată viaţa: ***sunt oamenii pe care hazardul îi uită***. Până într-o zi; deşi, ca să fiu drept, de mine s-a ocupat totdeauna. Pusesem scara, ajunsesem sus de tot, dădusem la o parte chepengul înţepenit, plin de pânze de păianjeni... şi aici trebuie să adaug ce spunea Babis, observaţia lui, că traiul trântorului care eram stătuse totdeauna sub semnul soarelui. În întunericul ce domnea în acel spaţiu atât de închis şi de strâmt, o rază de soare pătrunzând prin spărtura unei ţigle pica drept pe capacul unei cutii de metal. Şedeam lungit pe burtă gâfâind de efort şi de lipsa de aer. Raza scotea din beznă un singur cuvânt, nici el întreg, dar am ghicit repede: era MACEDONIA. Cunoşteam foarte bine cutia de tutun de lux din care fumătorii vremii luau din tutunul fin tăiat, blond, şi îşi răsuceau ţigările în foiţa Job. Eram gata să renunţ. Raza de soare ce cădea drept pe capacul cutiei se mutase un pic cât stătusem lungit, luminând un DE... Ştiam: urma LUX. Am pândit zece, douăzeci de secunde. Raza se muta ca acul unei pendule. Dacă ar mai fi trecut un minut cutia ar fi rămas în

umbră. Era ca într-un templu aztec unde o dată pe an şi la o anumită oră din zi soarele luminează un petic de loc sacru. M-am întins cât am putut şi cu mare greutate am reuşit să ating capacul cutiei pe când raza se pregătea s-o părăsească. Numaidecât am simţit în vârful degetelor curentul demonic al aurului. La noi în familie ăsta era un simţ moştenit. Am luat un pumn de galbeni la nimereală şi l-am vârât în buzunarul redingotei; în loc de halat, uneori purtam o redingotă veche, jerpelită. M-am dus repede în casă şi am strigat bâlbâindu-mă, speriat, cu groaza bucuriei, ***maman, j'ai trouvé de l'or!***... Ea m-a privit severă şi i-a spus bunicii, tare, să aud şi eu: *Ça commence*! Aluzie la sifilisul fără leac pe atunci şi care îţi lua minţile de pe o zi pe alta. Am scos galbenii din buzunar şi i-am arătat. Maman s-a uitat la ei, i-a cântărit, apoi a zis „acest băiat nu e chiar atât de nebun".

Când m-am urcat din nou în podul de sus, după nici douăzeci de minute, înăuntru era beznă. Raza îşi făcuse datoria, luminând mai departe indiferentă cine ştie ce altă parte a lumii. Am numărat cu maman şi bunica ducaţii şi napoleonii. Erau şapte sute patruzeci şi trei de monede. Maman şi bunica începuseră să valseze strâns îmbrăţişate. Seara, când a venit bunicul, scena s-a repetat şi chiar şi galbenii fură număraţi a doua oară. Erau în cap câţi ieşiseră mai înainte. Ne bucuram cu toţii, dar nimeni nu se întreba ai cui fuseseră, cine îi ascunsese şi când. Atunci bunica, după ce veselia se mai potolise, a spus aducând nişte cafele „eu cred că aurul ăsta e aurul bietului Erion". Ea era fata străbunicului, a consilierului gubernial, şi fusese de faţă când veniseră să-l ridice pe la 1880. „Feciorul schimbase al treilea rând pe lumânări..." Era timpul, era povestea ei, a Eudoxiei, fiica lui Erion, şi în care timpul avea cadenţa resemnată a picăturilor de ceară. Jucau stos. Pe urmă se strânsese mult, mult aur, Erion câştiga. Era un joc mare ca între consilieri guberniali, şi ea îşi amintea şi cum era îmbrăcată, într-o rochie albă de organdi cu trei rânduri de volănaşe roz, făcută la Viena, iar mama avea un cap de bărbat şi o fire bărbătoasă, mama, sau fiica bunicii, zisese „treci peste asta!", numai femeile sunt în stare să uite un război şi să nu-şi mai ducă

aminte decât de toaletele balului victorios, iar bunica a zis „trec“ şi a trecut; tata a poruncit să fie adusă o sticlă de *şipuci*, aşa-i spuneam noi pe vremuri şampaniei, şi s-a băut de bucurie şi de tristeţe, fiindcă ciocneau şi învinşii, din aceleaşi cupe de cristal care sunau frumos şi lung la cea mai mică atingere, şi sunetul acesta pe care îl mai aud şi acum (şi dusese comic mâna ei descărnată la ureche ascultând puţin nimicul, nimicul) n-a apucat să se stingă când a intrat Efraim, cazacul care îl însoţea pe tata ori de câte ori pleca în inspecţii. Excelenţă, a spus Efraim, casa este împresurată de *fildjägeri*, un colonel de jandarmi doreşte să vă vorbească. Tata s-a făcut galben ca ceara. S-a ridicat în picioare, făcând să scapere în lumina lumânărilor steaua *Nishan-Ifticar*, o decoraţie turcească pe care o purta totdeauna la joc. Mama strânsese la iuţeală câţiva pumni de galbeni; dar nu erau monedele pe care le-a găsit – şi mă arătase pe mine, întinzând doar degetul – erau altele, erau cele care lipseau din visterie şi care fuseseră ascunse undeva şi pe care nu mai avusese când să le pună loc, şi ghinionul era că dacă ai prăpădit nişte bani, ei sunt prăpădiţi, măcar că te-ai bucurat de ei, dar ce lipsea, exista, şi ar fi putut fi pus la loc, mai ales că în noaptea aceea câştigase mult, îi curăţase pe toţi; vezi, fiul meu, – aşa spusese, „fiul meu“ – ca şi cum aş fi fost cu adevărat al cuiva, al lui, deşi nici el nu părea prea convins că aş fi putut să-i aparţin; nici să câştigi prea mult nu-ţi poartă noroc, era *un noroc vărsat*, un prisos, prea plinul întorcându-se deodată în gol şi în decădere; dacă în noaptea aceea n-ar fi apărut colonelul cu feldjägerii lui... Şi era un colonel tânăr, frumos, foarte-foarte luminos, mamei îi plăcuse, ei îi plăceau de mică oamenii armelor, de la Alexandru cel Mare până la călăreţul purtat de vârtejul de ţărână, ostaşul, viitorul tată soldat, şi cum să-ţi fi plăcut – aşa a fost însă întotdeauna – un ins care aduce atâta nenorocire alor tăi?, dar îl plăcuse, cu cozorocul chipiului tras pe sprâncene într-o hotărâre de nestrămutat, ah! ce-i place unei fete e tocmai hotărârea asta ce pare a nu fi niciodată a iubirii, fiindcă cel mai mult iubim ne-iubirea... Şi el s-a dus până în faţa tatii, şi fără să se încline, fără să salute, fără să-i spună nici măcar excelenţă, ceea ce era, încă era, deşi după lege, încetase; zicându-i

doar *grajdanin*, cetăţene. Acest singur cuvânt m-a făcut să înţeleg totul. Dezastrul. *Cetăţene*, din ordinul împăratului, am venit să vă arestez. Spusese asta aproape cu regret... Toţi ascultau încremeniţi. *Şi-atunci s-a auzit pendula de Saxa bătând ora zece.* Tata n-a pus nici o întrebare. A întrebat doar dacă trebuie să-l urmeze imediat. Trebuie să vă schimbaţi hainele, a spus colonelul, ar fi mai bine să nu fiţi în uniformă militară, ca să evităm formalităţile degradării, mă înţelegeţi. Da, a spus tata. Şi s-a adresat lui Efraim, – şi nu se ştie dacă nu Efraim ascunsese banii delapidaţi, făcând-o sub jurământ, iar Efraim şi-ar fi dat oricând viaţa pentru Erion, el îl făcuse om, din rob, om... Efraim, – i-a zis tata – adu-mi haina de vânătoare. Şi Efraim i-a adus costumul cu care Erion pleca primăvara la vânătoare de gâşte sălbatice. Foarte ciudat, acest colonel.

I-a lăsat pe toţi ceilalţi să plece, şi pe partenerii de joc, care au avut tot timpul să-şi strângă banii de pe masă, banii câştigaţi de fapt de tata ... Ca să vezi ce-nseamnă să câştigi deodată prea mult... Copiii mai mici, care dormeau, au fost aduşi. Tata i-a sărutat, i-a mângâiat, dar n-a plâns. Colonelul s-a întors şi a spus ce spunea şi mama, adică Duduia, mult mai târziu, serile, la culcare, şi care părea un basm, dar care nu era altceva decât acelaşi şi acelaşi vechi testament al familiei, prin care urmaşii, în loc de averi, moşteneau decăderea: *şi colonelul a spus să vă rog să nu vă uitaţi pe fereastră. A spus asta cu multă, multă blândeţe, ţinând seama că totuşi el era un colonel de jandarmi şi venise cu o poruncă imperială... Nu ne-am uitat. Ne-am supus. Am auzit bătăi de ciocan, ca la potcovar. Era înlănţuit de alt osândit pe care-l chema Visarion şi care cânta cu putere TU, DĂTĂTORUL LUMINII... Pe urmă s-au auzit zurgălăii. Apoi, tăcere.*

Bunicul a spus: da, banii aceia trebuie să fie, altfel nu văd cum. Şi pe urmă a întrebat dacă era vară sau iarnă, iar bunica a spus că vară. Vara îi duceau în *tarantas*, o căruţă fără arcuri. Până în Siberia, mureai numai de zdruncinătură, dacă nu te ţinea Dumnezeu. Mai fericiţi erau cei ce plecau iarna dinspre nord, pe zăpadă, de la Petersburg. Alunecau uşor pe sănii.

CAPITOLUL 13

A doua zi puneam toate hârtiile într-un sac de pânză şi mă prezentam la cafeneaua *Régence*. Polonęzul chibiţa o partidă. I-am făcut semn şi ne-am retras într-un colţ. I-am întins sacul, a cercetat hârtiile, pe urmă a zis „da, e ceva, să vedem ce putem face." Ne-am dat întâlnire pe a doua zi. Nu veni. Nici în ziua cealaltă, abia în a treia. Cum mă văzu, exclamă în ruseşte, ah, iată-te, te aşteptam! Mă tutuise foarte degajat, semn că ieşise ceva. Tocmai termina o partidă. Ne-am retras într-un colţ. Servea Alphonse, căruia i-am comandat două şvarţuri. Când am rămas singuri, a scos din buzunarul interior acelaşi portmoneu roşu de marochin, jupuit, şi, cu încetineala lui de om tacticos, scoase una câte una un număr de bilete de bancă subţiri şi obosite pe care însă se vedea clar arcul de triumf şi o femeie, altfel decât rusoaica, mai războinică... Nu le-am numărat. Polonezul m-a pus să le număr. Afaceri pe încredere nu se fac niciodată; atâta lucru trebuie să învăţ, dacă am de gând să mă mai ocup cu asemenea tranziţii. Le-am numărat repede, – erau opt mii de franci! Cu opt mii de franci, în 1922, la Paris, puteai să trăieşti un an. Se scuza că nu reuşise să obţină mai mult, comisionul lui fusese de o mie de franci doar, şi asta fiindcă îi eram simpatic şi prea tânăr şi neexperimentat. Îmi mărturisise cu jenă acest lucru. Am încercat să-i ofer încă o mie, dar a refuzat râzând, un râs brusc şi ciudat pe fixitatea ochilor săi atât de albaştri... Opt mii de franci! Nu-mi reveneam. O căldură subită mă cuprinsese. Mai mare, cu mult mai mare decât aceea pe care o simţisem când bunicul, numărând

de faţă cu toţi ai familiei monedele pe care soarele nu le indicase cu degetul său de foc, exclamase în culmea bucuriei: *743 de bucăţi!...*

Am comandat o sticlă de şampanie. *Lanson!* Am preizat, ridicând semeţ capul. Două mărci de şampanie mi-au plăcut cel mai mult în viaţă, *Lanson* şi *Krugg* pe care aveam s-o beau şi în lagăr mult mai târziu, cu Scelenski, sub portretul generalului Zosima, şeful artileriei de cetate. Alphonse se înviorase. Mirosise ceva. Cei care joacă la curse au, când e vorba de câştiguri, un simţ special. Mă cherchelisem un pic. Veseli cum eram, ne-am apropiat de mesele unde se juca şah. M-am aşezat lângă abate care juca tăcut, prost dispus, cu un domn mai în vârstă, fost colonel de jandarmi în Algeria şi care purta pe reverul hainei, pătat cu vin roşu, legiunea de onoare. Jandarmul se găsea în dificultate. Se gândea mult, nu găsea soluţia salvatoare. Abatele aştepta cu bărbia sprijinită în pumnul stâng pe care, la încheietură, avea un tatuaj, două litere, un R şi un T, chiar lângă tivul manşetei roase, cârpite cu aţă neagră. Scăparea colonelului depindea de mutarea unui cal, mă şi miram că nu vedea mişcarea. Şi cum şedea şi medita asupra unui lucru atât de simplu, am şoptit: *calul*! Fie că mă auzise pe mine, fie că şi lui îi venise ideea în aceeaşi clipă, colonelul mută instantaneu calul. A fost un moment teribil. Abatele a bătut cu pumnul în masă făcând să sară în sus toate piesele şi a urlat „*éspèce de youtre!* cum îţi permiţi?" Pardon, domnule, am răspuns calm cu cei opt mii de franci la piept, eu nu sunt evreu, eu sunt ortodox. Ortodox? a zbierat abatele, *C'est pire que ça!* Că era şi mai rău, şi nu era exclus să fi avut dreptate. M-a făcut metec, „un sale métèque", şi-un obraznic şi-un om de nimic – vorba lui Babis – şi că asta se vedea de la distanţă! Du-te, domnule, şi vezi-ţi de treabă, ţipa, hai, şterge-o, – şi-atunci în culmea furiei nu ştiu cum îi venise să zică, dar zisese, cu ură, ca şi cum m-ar fi trimis în iad sau în cine ştie ce alt loc de cazne, – *allez voire Joconde au Louvre*!... Sau poate că asta fiind prin apropiere, ar fi scăpat de mine mai repede. Sau, cine ştie, poate că acolo îmi dăduse întâlnire soarta, –

soarta cu beretă pe cap şi cu nişte pantofi ieftini de vânzătoare. Oricum, nimeni nu-mi vorbise aşa niciodată. Cel mult Babis, dar nu pe acest ton (*Ah, am scrâşnit, orice măsură fusese întrecută!*) Curios era că nu mă simţeam deloc jignit. Eram mai degrabă surprins de precizia portretului în care, drept să spun, mă recunoşteam, şi de violenţa cuvintelor; astfel te exprimi faţă de un ins cu care ai ceva de împărţit şi pe care îl cunoşti de mult. Ezra mă privea palid, fix, ochii lui albaştri se măriseră şi luceau. În loc să mă enervez, să arunc şi eu o insultă, m-am ridicat, am salutat politicos cu orgoliul pe care poţi să-l scoţi şi dintr-o crudă jignire şi m-am îndreptat spre uşa cu geamuri de cristal pe care scria, abia acum observasem, FORTUNATUS, să fie cu noroc, atâta lucru ştiam şi eu de la domnul Papadopol.

Ieşind în strada Royale, bătută de soarele radios care în zilele lui cele mai bune nu poate fi decât francez, am luat-o bine dispus către Luvru. Aveam o silă veche de acest muzeu. Îl ocoleam aproape cu mândrie. Dar glasul teribil al abatelui îmi răsuna încă în urechi, – *metecule, du-te de vezi Gioconda la Luvru!...* şi m-am dus. La intrare l-am întrebat zorit pe portar unde o puteam găsi „pe doamna aceea cu surâs enigmatic", şi dacă „era lume multă". Aveam aerul unui invitat zăpăcit în mare întârziere şi care era gata în fine să pătrundă în salonul unei amfitrioane celebre. Portarul mi-a arătat încruntat o scară lungă, dreaptă, suind pieptiş şi la capătul căreia se zărea ceva fantomatic înotând într-o lumină albăstruie. Urcam scara grea ca de tribunal din două în două trepte cu ochii la vedenia din capăt, un trup fără cap, fără braţe, cu o aripă doar, o ciungă, care alerga şi ale cărei falduri de marmură încremeniseră în bătaia unui vânt năpraznic. M-am oprit cu câteva trepte mai jos. Era o femeie; goana, avântul, voinţa devastatoare a unei femei; o fugă şi disperată şi fericită, dezordinea deznădejdii care e şi a bucuriei. Mai mult am ghicit. Ciunga asta mi-am zis în gând, *nu poate fi decât Victoria*... Aveam o vagă idee; cred că mi-o arătase într-un album domnul Papadopol. Locul, îl

uitasem. M-am apropiat, am citit inscripţia. Pe pântecul dezvelit de vânt am văzut săpat în marmură nodul de care născându-ne, ne rupem. Avea urme de praf.

Am luat la rând toate coridoarele, cam pustii. Încă nu apăruseră pe scena turismului americanii şi japonezii. Mergeam din sală în sală cu aerul unuia care caută pe cineva anume, o persoană, o fiinţă vie. Din când în când mă adresam ghizilor care îmi arătau direcţia cu indiferenţă. Când mă aşteptam mai puţin să dau de ea, am văzut silueta unei femei singure în sala vastă privind cu stăruinţă spre un perete puternic luminat, ca un altar. Avea nişte pantofi negri de lac cu baretă şi toc jos, ciorapii albi, ieftini, de elevă sau de studentă, rochia albastră cu un guler mic, alb, de dantelă. Bereta, albă, lăsa să-i scape în părţi un păr negru, des, ce-i ascundea profilul. Mi-am îndreptat şi eu ochii spre peretele luminat. O damă corpolentă cu mâinile grăsuţe, uşor împreunate mă privea galeş. Păi, asta-i Berta! mi- am spus şi imediat am văzut harta Pacificului la Caransebeş, oraş care fabrică butoaie şi cherestea, harta afişată pe peretele unei cofetării a cărei duşumea era dată cu păcură sau motorină. Asia şi Americile îndepărtate ca de o forţă centrifugă, şi proiectată pe hartă, lipită cu spatele de ea, Berta, săsoaica, înaltă, voinică dar fină, o agăţasem repede. Mânca melancolică un doboştort. După câteva secunde zâmbetul damei din tablou care semăna cu Berta de la Caransebeş mi se păru parşiv. Punem în ceilalţi totdeauna propria noastră fire sau imaginaţie. Cel puţin în primul moment. Şi-atunci l-am auzit pe Babis zicând, ah, uşuraticule, n-ai să vezi niciodată partea serioasă a vieţii!... Am respirat adânc. Am închis ochii, concentrându-mă. Numărasem cred până la zece. Era şi ambiţia codaşului, credinţa lui ascunsă că finalul cursei îi aparţine. Am deschis încet ochii şi m-am cufundat în adâncul verde-sumbru al peisajului umbrit de secretul vieţii, nori, râuri, stânci cum nu există în lumea fizică decât în închipuire, care este eternitatea neatinsă de timp a plăsmuirilor îndumnezeite. Era o natură nefirească. Natura unui singur om, aleasă doar pentru iubirea lui, să susţină cu deplină forţă şi în veşnicie

surâsul unei femei, cauza lui tainică fluturând de un mister întrebător...

Am tras cu ochiul la fata cu beretă albă ale cărei buze se mişcau încet. Părea că se roagă. Am scos o exclamaţie, sau am gemut, sau am tuşit. Ea m-a privit şi mi-a surâs, un surâs scurt şi uşor... Şi când surâzi, asta depinde, iarăşi, de celălalt, de firea lui... Am făcut prezentările.

– Yvette! Yvette Bordenave. Veta aveau să-i spună mai târziu slujnicele, ţigăncile, la Găvrileni. Ne-am înţeles pe loc, ca toţi tinerii din lume. Era vânzătoare la o parfumerie de pe rue de Rivoli. Maică-sa o trimisese să vadă Gioconda. Am mărturisit că şi pe mine mă trimisese s-o văd, un preot. M-am dat drept student în drept, ca să inspir mai multă încredere, cine nu studia în 1922 la Paris, dreptul? Adevărul era că n-aveam decât şase clase. Liceul îl dădusem în particular. Duduia nu voise să mă amestec cu mârlanii, – *toţi îşi suflă nasul pe stradă*! Când am ieşit cu Yvette împreună în soarele străzii Royale, s-au auzit trompete. Lumea se dădea în lături uitându-se curioasă ca la trecerea unui cortegiu de suverani. Fusese un semn bun.

Yvette amintea des la început de scena asta, când o adusesem la Găvrileni. Spunea că trăsurile şi caii ei îi aduceau totdeauna noroc. Şi vei vedea... Curând apăruse în goană huruind greoi şi trăsura pariorilor britanici cu valeţii deasupra suflând din cornurile lor de vânătoare. Era alta. Mi-am dat seama numaidecât. Caii erau albi, iar livrelele celor de sus, albastre, cu pălării galbene. Aerul vibra de o brutalitate majestuoasă. La geamurile pătrate care sclipeau văzui pariorii fluturând mâinile. Ne ţineam strâns de mână, de entuziasm, şi Yvette sărea şi striga *ura*! Hazardul putea fi şi această trăsură masivă, muzicală, plină de eşecuri sau de lovituri mari. Mă gândeam la cei „pe care hazardul îi uită"; până într-o zi... Am pipăit cei opt mii de franci pe care îi purtam la piept. Era cazul să încerc. Să-i pun pe toţi la bătaie pe o singură şansă. Mi-am amintit ce spusese Alphonse, că purtau noroc, dar cu condiţia să nu joci. Poate că în ziua următoare... Viciul umblă mereu

cu tertipuri. Oricum, trebuia să-l întreb pe Alphonse. Acesta mă sfătuise a doua zi să mă duc la cafeneaua *Soufflot* din Montparnasse şi să-l caut pe Sahib, pe un indian bătrân, e stâlpul cafenelei, să-i zici „Sahib", un „gourou", vrăjitor şi prezicător care se ocupa şi cu pariurile. Să-i spun că vin din partea lui Alphonse, atât, şi avea să mă îndrumeze. Nu pariaţi mult deodată, mă sfătuise chelnerul de la *Régence*. Norocului nu-i plac oamenii lipsiţi de măsură, deşi se crede că-i invers: îndrăzneala adevărată e să mizezi la timp şi, dacă se poate, „cu umilinţă în gând", în orice caz, fără să faci pe grozavul. Alphonse, tot jucând, devenise un filozof. Îi plăcuse şi lui Yvette, care pretindea că semăna cu bunicul ei, i-o prezentasem ca unei rude. Sahib m-a primit morocănos, avea un abces la o măsea, falca i se umflase, şi mesteca mereu ceva, un fel de boabe negre, uscate, care miroseau ca bucătăria noastră de la Găvrileni de Crăciun când se coceau cozonacii. Unde voiam să pariez? La trap sau la galop? Trapul mă enerva. Galopul îmi plăcea cel mai mult, deşi chestia nu era să-ţi placă, dar Sahib aprobase ţinându-se cu mâna de falcă şi clătinându-şi din când în când capul de durere, turbanul alb şi destul de jegos. Premiul Jokey-club, sau pariul mutual, *le pari mutuel*? Am spus „Jokey-club". Era mai elegant, lume mai bună, ştiam de la Bucureşti. Indianul a stat, s-a gândit, pe urmă mi-a propus să joc pariul mutual, aici era mai multă înghesuială, şanse mai multe. Aceeaşi părere o avusese şi Alphonse, care spusese „e mai democratic", şi că perlele cele mai scumpe „stau de obicei ascunse-n noroi". La Longchamps sau la Auteil? Am spus: Auteuil. Yvette asculta cuminte în picioare, nu voia să se aşeze. La un moment dat se îndreptase spre uşă şi privise afară forfota străzii. Pe urmă avea să-mi spună că indianul o neliniştea şi că nu-i plăceau ochii lui, pe care îi avea într-adevăr mici, foarte negri şi arzători. Acesta a cerut un timp de meditaţie. Un minut, două minute... Era după-amiază. Cerusem un „portos". Indianul nu bea. Refuzase orice trataţie. Nici Yveta nu dorise nimic. Nu mai avea astâmpăr. Dădea semne de plecare. Sahib, trezindu-se ca dintr-un somn, şoptise privindu-

mă fix: *Carabosse!*... Cum ai zice: Baba cloanţa. Era adevărat. Privirea lui te ardea. Era bine să joc o martingală, şi-mi mai dăduse doi cai, Alcion şi Saphir. Apoi ridicase braţele spre tavanul cafenelei şi spusese repede ceva în limba lui născută din uragane, mâl de Gange, ruguri aprinse şi pacea Nirvanei. Suma pe care aveam de gând să pariez, tot el o precizase: două sute de franci. Ceea ce mi se păruse foarte mult, în ciuda celor opt mii de franci pe care-i purtam la piept şi a căror căldura scăzuse între timp, semn că intrase în mine şi mă obişnuisem cu ea.

Am dat să plec. Alphonse îmi spusese să nu-i ofer nimic, aveau aranjamentele lor. Indianul însă a întins mâna, pe care i-am strâns-o cu multă prietenie, dar el, după strângerea noastră de mână, întorsese palma în sus, râzând, îl mai lăsase durerea, şi-am înţeles că totuşi era vorba de o taxă de consultatie. Yvette şedea lângă mine. De nelinişte, se atârnase de braţul meu, privind numai în jos. Parcă ne-am fi cunoscut de luni de zile. Am scos o sută de franci. Mărunţişul îl lăsasem chenerului. Nu aveam o hârtie mai mică; mă gândeam că douăzeci de franci i-ar fi ajuns, deşi când dă un bacşis, un om de lume nu cere restul. Hârtia de o sută şedea aşternută în palma indianului, negricioasă, uscată, dar el continua s-o ţină deschisă aşteptând cu zâmbetul lui înotând pe faţa păroasă. Am simţit că nu trebuia să mă tocmesc. Că era secunda fatală. Şi că în orice secundă de acest fel, nu-i bine să şovăi. Am mai scos o sută şi am pus-o peste cealaltă. Sahib şi-a retras bratul mulţumit şi a spus: „Veţi câştiga, ţineţi minte, numai generoşii câştigă.“ Şi cred că dacă nu-i ofeream a doua sută, – două, exact cât trebuia să pariez – nici n-aş fi dat lovitura. Yveta era gata să leşine; cred că mai mult de enormitatea bacşişului. Indianul văzuse. Întrebase curtenitor: „domnişoara nu se simte bine?“ şi făcuse asupra ei un semn, altfel decât fac popii la noi, câte o cruce, dar având acelaşi rost protector. Yveta îşi revenise. Sahib îi ceruse mâna stângă, ea crezuse că voia să-i ia pulsul, dar el îi întorsese mâna cu palma în sus şi se uitase acolo câtva timp, apoi constatase în franceza lui gângurită: „veţi face

curând un drum foarte lung şi nu veţi repauza în pământ francez, aveţi grijă, feriţi-vă de tot ce cade de sus!“...

Cuvinte tulburătoare. Yveta arăta rău, se făcuse palidă. A trebuit s-o aşez pe un scaun. Chelnerul care mă servise adusese repede un pahar cu apă, şi mă întrebase în şoaptă, cu intimitatea scârboasă a obsedaţilor sexuali, „nu cumva doamna e însărcinată?“... Am tuşit. Eu, cel din 1984. Era ca şi cum aş fi fost de faţă. Am însoţit-o pe Yvette până acasă. Locuia pe undeva pe lângă Gara de Nord, pe strada Perdonnet. M-a invitat în casa lor modestă, m-a prezentat părinţilor ei, oameni simpli, taică-său era „funcţionar la poştă“, spusese mai întâi, pe urmă, după a treia, a patra vizită, înţelesesem că era factor poştal. Maică-sa era profesoară, spusese la început, într-o şcoală de arte şi meserii, dar şi ea nu era de fapt decât slujbaşă în admnistraţia şcolii, un fel de intendentă. Amândoi se dăduseră mai mari, impresionaţi de felul cum mă prezentase Yvette, cu exaltare, „e un prinţ moldav, care studiază la noi dreptul şi a pariat pe două sute de franci la curse, şi va câştiga, sunt sigură!“ Când m-am întors în ţară, nu mai m-am întors singur. Fata asta am simţit că fusese făcută să-mi poarte mie noroc, ei lipsindu-i, deşi iubirea în sine, – fiindcă după lovitura ce o dădusem la curse, începusem să ne iubim, – e şi ea un noroc. Ne-am căsătorit la Găvrileni. Singura greutate fusese că ea voise să rămâie catolică, şi la nuntă ceruse să participe şi un preot de-al ei. Duduia n-o plăcea. Spunea că e o roturieră şi că se măritase cu mine şi îşi părăsise ţara pentru situaţia noastră. Duduia însă era geloasă, ca mamele pe care băieţii lor le-au iubit mult în copilărie. A doua zi îmi dădusem întâlnire cu Yvette ca să vedem grajdurile de la Auteuil. Am întrebat de Carabosse. Cineva ne-a arătat un jocheu nu prea tânăr şi morocănos şi care îşi sufla mereu nasul, părea foarte răcit. Ne-am interesat de Carabosse şi el a întrebat ce vrem cu ea, cu „cette tocarde“, cu gloaba asta. Am spus că vrem să pariem pe ea. Jocheul a râs, răcit cum era, şi a zis: „Asta-i bună!“ Pe urmă a zis: „Zahăr aveţi?“ Avem! a strigat Yveta deschizând poşetuţa, o poşetuţă

ieftină, de mărgele negre împletite, şi scoţând din ea câteva bucăţele, le pregătise de-acasă. „Ei, atunci daţi-i, dar nu mult, şi lăsaţi-o-n pace, e supărată“. Era o iapă urâtă, bătrână, bălţată, jumate albă, jumate neagră şi slabă de tot, i se vedeau coastele. Părea într-adevăr supărată, nervoasă. Pielea năpârlită se încreţea mereu pe ea, şi muşte nu erau. M-am uitat la ea, şi ea s-a uitat lung la mine, şi ne-am înţeles. Aveam aşa în mine o înţelegere cu acea iapă caraghioasă. N-aş fi crezut; deşi credeam, dar când credinţa este adâncă, nu prea îţi dai seama de ea. La Auteuil, era într-o duminică, soarele lumina ca niciodată şi soarele, am mai spus, când e în zilele lui cele mai bune, e cetăţean francez. Yvette purta o rochie albă şi o beretă tot albă şi îşi pusese la gât în loc de mărgele un colţ de tigru îmbrăcat în argint pe care i-l dăruise un văr de-al ei care făcea armata în Senegal. Avea în ochi strălucirea curată a fetelor devotate hărăzite unui singur bărbat. Curios, în ziua aceea n-am mai văzut trăsurile engleze. Nu mai auzisem nici muzica lor, ca de vânătoare. Poate plecaseră; poate erau la Longchamps. Oricum, mă gândisem la ele şi la ce spusese Alphonse că important era să nu joci în ziua când le vedeai, şi nu le văzusem. Iar Carabosse ştia; imposibil să nu fi ştiut. Soarta uneori e câte o mârţoagă ca asta, luminată... Şi, când bătu clopotul plecării, un fior străbătu mulţimea colorată ca-n pânzele lor celebre şi-un freamăt ridică tribunele în picioare. Yveta mă strângea de braţ. M-am uitat la ea. Era palidă ca la cafeneaua *Soufflot* când indianul îi ghicise în palmă. Un timp, nu m-am mai uitat la întrecere, încercam s-o facă să-şi revină; cel mai mult mă sperie femeile când leşină, mă refer la sperieturile de rutină. Şedeam întors, îmbărbătând-o, astfel că nu vedeam nimic din cursa care se desfăşura. Yvette însă, aşa rău cum se simţea, privea; femeile, oricât de rău s-ar simţi, nu pierd din vedere esenţialul, şi deodată am auzit-o strigând *Carabosse, Carabosse!* şi tot sângele năvălindu-i în obraji. Cand m-am întors spre câmpul de alergare, am văzut mai întâi pajiştea nefiresc de verde cum nu o vezi decât pe hipodromurile pictate şi ca şi cum urechile mi-ar fi fost înfundate şi s-ar fi destupat

brusc, tunetul a şaizeci de cai în galop frenetic. Carabosse era a treia şi gonea ca şi cum Yvette, în loc de zahăr, i-ar fi dat jar. Am cerut binoclul unui domn bătrân care nu şi-l mai dezlipea de la ochi şi care nu voia să mi-l dea, şi când eram gata să i-l smulg cu forţa, tipul mi l-a oferit zâmbind politicos. Mă uitam cu înfrigurare, dar n-o vedeam pe Carabosse; o auzeam pe Yveta ţipându-i numele, ţopăind ca-n momentele ei de bucurie. Îl vedeam pe Alcion, plasat al cincilea, Saphir venea cam spre coadă, Carabosse parcă dispăruse. Sau ieşise din cursă? Plimbam binoclul încoace şi-ncolo. Jokeii săltau nebuneşte. Unii cravaşau cu sete la turnantă. Unul doar călărea lipit, făcut una cu animalul, şi din nas sau din gură îi curgea ceva, întâi am crezut că sânge, se-ntâmplă, dar erau muci, muci, era jocheul răcit care exclamase „asta-i bună!“ când îi spusesem la grajduri că aveam de gând să pariem pe gloaba lui. Am lăsat binoclul puţin mai jos, şi-am văzut, ce era de mirare că nu văzusem până atunci, tărcătura, pielea bălţată în alb şi negru a lui Carabosse. Cota era de 1 la 23, şi Carabosse înainte de potou era a doua, şi n-am mai văzut sosirea, domnul de alături îmi luase binoclul zicându-mi enervat ceva, nu înţelesesem. Yvette ţipa „am câştigat, am câştigat!“ şi deodată căzuse, moale. Leşinase, leşina repede. Nu-mi dădusem seama, tinereţea maschează cusururile, farmecul ei de altfel stătea tocmai în acest dezechilibru nervos, în sensibilitatea ei neobişnuită.

Am notat repede acest lucru şi am pus în paranteză, ca o observaţie personală: *de unde sare iepurele...*

Domnul cu binoclul ne oferise o sticluţă cu săruri. Îi dăduse să miroasă, şi Yveta se trezi. Întâi scoase de la gât, calmă, colierul şi sărută ca pe o cruce, colţul de tigru. Apoi întreabă de Alcion şi Saphir... Habar n-aveam. O strângeam la piept, mângâind-o, să-i treacă. „Lasă asta! a spus franţuzoaica, Carabosse e prima, am câştigat, dar ceilalţi doi! ratasem finalul. Domnul cu binoclul mă asigura că în ordine pe locul doi şi trei sosiseră Alcion şi Saphir... Pare o poveste, o întâmplare adusă din condei. Aşa sunt şi par totdeauna marile lovituri ale norocului. Câştigam 380.000 de franci, o avere. Numai bieţii

oameni săraci ştiu ce să facă cu banii, necunoscând în continuare fericirea. Cred că fericirea e ceva gratuit, sau lipsit de simţ practic. Întâi le dădusem părinţilor Yvetei banii necesari cu care îşi cumpărară în Normandia o fermă mult visată, o fermă mică, în paragină, pe care curând o puseră pe picioare, o fermă de vaci. Yvetei îi cumpărasem din Place Vendôme un inel cu diamant, inelul de logodnă şi toaletele cele mai extravagante, pe care foarte puţin le purtase şi care se prăfuiseră în dulapurile de la Găvrileni. Lui Alphonse îi dăruisem o tabacheră de argint cu numele său gravat. La *Régence* făcusem cinste aruncând banii ca un prinţ moldav. Abatele, felicitându-mă, nu pierduse ocazia să zică în stilul unei predici militare: "nu ştiam că trimiţându-vă în acea zi să vedeţi Gioconda, vă trimiteam de fapt pe frontul fericirii" şi o bătuse uşor şi părinteşte pe obraz pe Yvette.

Aşa era. Toţi cunoşteau povestea. Îi pusese la curent Alphonse. În ce priveşte zvonurile care au circulat la Bucureşti după ce mă întorsesem în ţară cu Yveta, e adevărat că avusesem de gând, cum scriseseră şi ziarele, să cumpăr cafeneaua *Soufflot* care era în pierdere, şi să-i zic *La dulcea Moldovă.* Sunt însă lucruri pe care numai te gândeşti să le faci. Te mulţumeşti doar cu închipuirea. Extravaganţele astea le-am lăsat totdeauna pe seama mitocanilor, care le pun imediat în practică, să epateze. Tot ziarele vremii scriseseră că aş fi plasat toţi banii într-un „lanţ“ de maşini de spălat rufe, o noutate americănească în epocă şi o speranţă pentru toţi leneşii şi jegoşii. Era ceva adevărat, dar ideea fusese a tatălui Yvetei, a socrului, om practic, şi nu primisem... Vasi se arăta şi acum ofensat în boieria lui. Oricum, rămâi pe viaţă îndatorat felului de noroc, precum şi modului cum s-a decis el să-ţi surâdă într-o zi, ca-n ziua trăsurilor engleze.

CAPITOLUL 14

Nu era adevărat că Duduia născuse în străinătate şi că Babis ar fi stat în Elveţia până la vârsta de cinci ani. Fiica domnului Feurstein, Sara, o văzuse născând la Găvrileni, fusese de faţă când fratele mai mic al lui Vasi apăruse pe lume.

Aşadar, mă minţise. Şi câte altele nu-mi ascunsese, nu-mi mai ascundea încă. Începusem să pun la îndoială multe din frumoasele lui poveşti, de care ţineam seamă şi care erau, ca ocupaţie, sau deveniseră, însăşi justificarea vieţii ce o duceam... Singurul lucru de care nu mă îndoiam şi care nu putea fi născocit, era praful,... praful din buricul de marmură al Victoriei pe care eram sigur că o văzuse la Luvru... Observasem mai demult şi la alţii – nemaivorbind de mine – nevoia de a se preface, de a voi să arate că sunt altfel decât în realitate. Pusesem mâna pe o carte ciudată care mă instruise destul de mult în această privinţă.

Când mai lucram încă la atelirul de reparat ceasuri şi ochelari din Piaţa Sfântu-Gheorghe, îmi picase în mână o traducere, o istorie a literaturii italiene. Domnul Dinuţ, student la Cibernetică şi care avea zece dioptrii – numai eu aveam răbdarea de a-i şlefui corect lentilele – mi-o împrumutase. Îmi mai împrumutase nişte romane poliţiste, şi-n ziua aceea ţinea în mână un volum de format mic, crezusem că era „o serie neagră“, dar mă înşelasem, şi fiindcă domnul Dinuţ era un băiat delicat şi insista să o iau, să mă cultiv, primisem „măcar s-o răsfoiesc“.

Nimic nu e mai plictisitor decât o istorie despre nişte lucruri doar scrise şi care nu s-au întâmplat niciodată. Citeam pe sărite, distrat, cu gândul mai mult la ale mele. Puteam să sar capitolul şi să nu dau peste formula aceea în care m-am recunoscut deodată, cu o strângere de inimă, ca-ntr-o fotografie ştearsă, de tinereţe. Era şi necazul că înţelegând atât de bine conţinutul cuvintelor – necazul sau invidia – nu găsisem eu însumi expresia acelui adevăr şi că altul mi-o luase înainte încă din secolul şaptesprezece, când, în drept, cel mai în drept, aş fi fost eu, în cunoştinţă de cauză, să fi zis... De atunci, mi se întâmpla uneori să pronunţ acel lucru cu glas tare, cum făcea Vasi cu cei trei greci ai lui de la Sulina. Când pregăteam cafeaua în bucătărie. Când mă spălam pe mâini la chiuvetă înălţându-mă pe vârful picioarelor ca să mă văd în oglinda împăienjenită de atâta vechime. Sau noaptea când băteam străzile pustii, până nu apăruse Negotei. Un fel de *Sesam, deschide-te*, spre un ascunziş sigur, unde puterea de a trăi şi răbda sporeşte ferită de orice primejdie: DISIMULAREA ONESTĂ, dissimulazione onesta...

Ah, tu, Torquato Acceto, Toporişcă, amărâtule, biet văicăreţ în secolul tău şaptesprezece... Tu, care întocmişi *Magna Carta* pârliţilor, a sărmanilor oameni de rând, *Marea Cartă* a speciilor mărunte şi în gura cărora adevărul e moarte, pieire... *Trebuie să ne facem mici, să ne ascundem de lumea din afară ce ne-a devenit străină, duşmănoasă şi faţă de care insul pare să fi pierdut orice legătură. Disimularea, aşadar, are rolul de a-l păzi pe insul dezarmat de valul urcător, împotriva răutăţii şi prostiei. „Arta răbdării", rodul disimulării oneste, ajută pe cel bun să îndure contradicţiile şi racilele, bogăţia, puterea pe nedrept împărţite... Se naşte de aici înţelesul resemnat... al unei totale neputinţe, al zădărniciei şi neputinţei oricărei lupte contra realităţii duşmănoase...* Şi ălălalt, Sarpi, ascunsul, prefăcutul de Sarpi, care se scuza: *Port pe figură o mască, fiindcă altfel nu se poate trăi în Italia...*

Vremurile să fi fost de vină, sau indivizii? Decorul, cum zicea Leo, ori subiectul?... Oricum, când revoluţia vine,

măştile cad. Rămân însă păcatul, păcatul originar care nu este cunoaşterea, care e demonicul dar, „minunatul" dar al speciei de a gândi ceva şi de a spune altceva, fără ca nepotrivirea să ţi se vadă pe faţă, cum observasem, uimit, încă din copilărie. Pe câţi nu i-a salvat însă o minciună? Câţi, minţind, nu şi-au spus, împăcaţi, că se aflau în legitimă apărare, cum îmi spuneam adesea eu însumi, care pe deasupra mai aveam şi motive s-o fac?...

Minciunile lui Vasi însă erau nişte minciuni de faţadă menite să repare cât de cât, să întreţină onoarea familiei. Că Duduia nu născuse în străinătate şi că nu-l botezase pe Babis un armean din Lausanne, ci unul din Brăila, cu care ea făcea afaceri, aflasem întâmplător pe la începutul anilor şaizeci. Mă informase fiica lui Feurstein, prietena, iubita lui Leo – trecuse de atunci aproape un sfert de secol – o reporteră, o mare ziaristă ce provocase multe căderi de directori prin ministere. O gazetăriţă temută, din rasa celor ce fac să tremure şi şefii de stat, cum avea să se întâmple puţin mai târziu şi cu Nixon. Fără ea, nu aş fi cunoscut adevărul. Îşi românizase numele, semna, în loc de Feurstein, Fuiorescu, Sanda Fuiorescu. Şi venise această evreică puternică, vioaie, în ciuda corpolenţei ei fierbinţi şi autoritare de şefă de trib, martora, singura martoră a unor lucruri trecute de toţi sub tăcere, şi totul ieşise la iveală. Mă gândeam uneori la ea şi o vedeam în apartamentul de pe Tunari, vorbind cu *celălalt*. Pe urmă, când plecase defintiv în Israel, prin 1973-74, mi-o închipuiam în deşert, cultivând în chibuţul ei portocale. Ne trimitea din când în când vederi cu deşertul lor înflorit şi cu urări înflăcărate. De Anul Nou primeam câte o scrisoare lungă plină de amănunte despre noua ei viaţă. Intimitate ce nu se putea înţelege altfel decât prin recunoştinţa purtată binefăcătorului ei. Aşa poate i-ar fi scris lui, dacă el ar fi trăit. Hm, Sara. Ea o cunoscuse şi pe Yvette, maică-mea. Aşa-mi explic de ce voisem să-i dăruiesc colţul de tigru, amuleta africană pe care Yveta o purta totdeauna la gât de când ea şi cu Vasi dăduseră lovitura aceea la cursele de cai.

La patru aprilie, în Gara de Nord, n-o avusese asupra ei. Vasi pretindea că, dacă ar fi avut-o, ar fi scăpat. Biata Yvette! Duduia, ca soacră, observase şi Sara, pe lângă ce ştiam de la Vasi, n-o înghiţea deloc. Nici Yvette n-o plăcea pe Duduia. În schimb îl iubea la nebunie pe băieţelul ei, acel copil atât de blond, de rău şi de tăcut, care o rupea la fugă din senin şi care alerga ceasuri în şir fără ţintă, o dată Sara şi cu ceilalţi copii mai mari îl găsiseră istovit de atâta goană zăcând pe malul Siretului. O dată, spunea tot Sara, vârâse în cuptorul încins al bucătăriei o raţă vie. De la Vasi ştiam că îi plăcea să se plimbe serile prin cimitir, citind ce scria pe crucile de lemn ţărăneşti, şi că el aşa învăţase alfabetul. Într-o zi îl văzuse rupând aripile unui cărăbuş şi-l trăsese de urechi, el, Vasi, pe frăţiorul său adorat. „De ce-i rupi aripile?!" îl certa. „Nu vreau să zboare... nu vreau să zboare!" spusese încruntat. În dragostea nebună a lui Yvette pentru Babis se ascundea poate şi dorinţa ei de a-i face lui Vasi un copil. Îl strângea cu înfocare la piept pe copilul rebel, ciufulindu-i părul cu patima femeilor tinere care vor să fie şi încă nu sunt mame. Râdea când el o ciupea, sau o lovea, umplând-o de vânătăi. „E de la Babis, să ştii!", glumea Yveta arătându-i lui Vasi vânătăile. Cred că Duduia era şi geloasă din cauza acestei pasiuni. Îi zicea câteodată fiului ei mai mare: „asta", franţuzoaica adică, nu-i bună de nimic, „asta" nu face copii, e stearpă, şi dacă face, „va fi ori o *ghilotină, ori un cod penal*." Ah, vorbele pe care le aruncăm cu atâta uşurinţă... Fiica factorului poştal din strada Perdonnet... deşi între timp familia ei se înstărise crescând vaci la ferma lor din Normandia... născuse după trei ani de la venirea ei la Găvrileni o fetiţă, dar o născuse moartă. Ceva nu era în regulă. Ochiul verde, limpede şi rău al Duduii nu se înşelase. Doctorii o sfătuiseră pe Yveta să evite de aici înainte orice sarcină. Unul pretindea chiar că ar fi avut o formă ascunsă de epilepsie. Şi într-adevăr, până şi Sara, care nu avea pe atunci decât unsprezece-doisprezece ani, observase că franţuzoaica leşina uşor şi avea serile mai ales momente lungi de absenţă „care-i dădeau un farmec ciudat".

Când Sara ne vizitase la Bucureşti, în culmea faimei ei de ziaristă, prin 1961-1962, văzuse colţul de tigru pe care îl purtam la gât. Mă întrebase „ce-i aia?" întinzând braţul şi pipăind darul verişorului din Senegal. Îi spusesem cui aparţinuse, şi astfel venise vorba despre Yveta şi aflasem multe amănunte pe care Vasi, fie că le ocolise, fie că uitase. Totuşi, cum de puteam să port la gât „o asemenea oroare" se mirase ea, dar când îi explicasem – bătrânul întârzia, era pe vremea când încă mai era vânzător de sirop pe Berzei – norocul la curse şi celelalte, cedase, înţelegătoare. Marxiştii se împacă greu cu astfel de lucruri, deşi multe le datorează şi ei, lor, când zic „nu întâmplător", admiţând deci întâmplarea, ca şi pe Dumnezeu pe care negându-l, nu-i aşa?, îl afirmă, vorba acelui domn frumos şi distant numit Engels. Vorbiserăm pe chestia asta o mulţime. Apoi revenise şi mă întrebase dacă cunoşteam poezia aia a lui William Blake, *Tigrul?... Tiger, Tiger*, începuse să recite – habar n-aveam – şi o recitase cu înflăcărare şi cu puţină cruzime pe faţa ei pistruiată, unsuroasă, de femeie senzuală cu păr roşu şi buze groase. Era o tipă foarte, dacă nu chiar prea inteligentă. Curios, nici ea nu dăduse vreun semn, nu se trădase, văzându-mă – şi mă vedea prima oară – pe faţa ei nu citisem nici o reacţie de surpriză, la fel ca şi în cazul domnului Negotei. Numai rasele vechi, foarte vechi, ştiu ce este tactul. Numai ele, de altfel, cunosc şi valoarea recunoştinţei, ca şi pe a prieteniei, ele, al căror vicleşug şi a căror prefăcătorie sunt şi cele mai rafinate. Nici nu adusese vorba de Babis. Salvatorul ei. Dar în toată purtarea din acea seară de început de decembrie... ah, ningea, ningea şi atunci,... se simţea o rezonabilă şi tainică duioşie... Pe urmă, la căderea întunericului, apăruse şi Vasi de la treburile lui. Se bucurase enorm văzând-o pe Sara. Era ca o revedere după potop, când speciile salvate, arată, evident, altfel, dar sunt bine şi în viaţă, deşi cu totul alta, în comparaţie cu ce fusese înainte de înjghebarea Corăbiei. Se îmbrăţişaseră cu o expansiune ce mă făcu deodată să mă simt străin între ei. În mijlocul efuziunilor, Sara scosese un ţipăt, uitase!, era să uite, şi repede căutase în geanta ei mare de piele

cu multe petice colorate ca un costum de arlechin, din care scosese o sticlă de coniac fin, franţuzesc, *Napoleon*. Bătrânul o destupase pe loc, cu un pocnet plăcut, delicat, de lucru ferm, bine închis. Cunoşteam, aveam oarecare experienţă de pe vremea când copil fiind îmi plăcea să destup pe ascuns toate sticlele bine închise, pe cele capsulate mai ales lăsându-le deschise, ce mai rămăsese nebăut prin dulapurile vechi. Vasi ţipa dând de ele deschise, „cine dracu le-o fi deschizând?!", până mă prinsese într-o zi, şi cât mă menaja el, îmi arsese o palmă – spune, spune de ce le deschizi? ţipa, – *îmi place cum sună*, mărturisisem, şi ăsta era adevărul. Băuserăm în cinstea revederii lor.

Nici aici, nimic despre Babis. Ca şi când nici n-ar fi fost. E drept că bătrânul se întorsese discret şi vărsase pe jos o picătură ca pentru morţi. Coniac, nu ştiu dacă mergea. Nimeni însă nu spusese nimic. Întrebase de Feurstein, pe care-l ţinuse adăpostit la Găvrileni în timpul războiului. Sara îi spusese că după ce plecase în Israel, prin 1950, murise de inimă nu după mult timp. Ne scrisese, ne anunţase, probabil scrisoarea se rătăcise pe drum. Bietul Feurstein! Cât ţinuse la el Duduia. Într-un fel se înţelegea cu el mai bine decât cu restul familiei. Toată ziua vorbeau de afaceri, şi se ascundeau de ceilalţi ca şi cum afacerile ar fi fost un sentiment ce-i lega, o intimitate a lor. Vasi îşi amintise şi-i spuse Sarei că primul atac de inimă tatăl ei îl avusese prin toamna lui 1917, la Sulina. Ţinuse minte acest lucru fiindcă fusese o scenă foarte impresionantă, din cauza împrejurărilor, mai ales. Se duseseră împreună la Sulina şi pentru că Duduia avea acolo o proprietate pe care se gândea s-o vândă, şi pentru că domnul Feurstein, ca prieten al comisarului Nahamkes, când cu faimosul „schimb", trebuia să fie prezent pe chei la sosirea vasului de la Odessa. Realitatea era că şi Duduia avea, poate, un interes deosebit, lăsând la o parte vânzarea proprietăţii (care, mă gândesc, putea să fie doar un simplu pretext). Dacă socotim bine, în vremea aceea, – octombrie spunea Vasi – Duduia era gata însărcinată, şi aşa trebuia să fie, din moment ce Babis se născuse la 30 aprilie.

De la „schimbarea la faţă", şase august, erau exact nouă luni. La două-trei luni *asta* încă nu se vede. Poate că nici Vasi nu ştia încă... Femeile ezită să anunţe evenimentul, până nu sunt absolut sigure, până şi propriului lor bărbat legitim, dar în acel caz cu totul ieşit din obişnuinţă... Cred însă, şi privind-o pe Sara cum vorbea plină de însufleţire cu Vasi,... de fapt nu-i bine spus *cred*; bănuisc, e cuvântul mai nimerit sau am bănuiala, aveam bănuiala că Duduia, care vedea în Feurstein un confesor, un confident, genul de oameni în care îţi pui nădejdea, bazată pe înţelepciunea celuilalt, în multe rânduri verificată, îi destăinuise situaţia ei. Călăreţul cu armonica nu avea aerul unui comisar, ţinând cont şi de vârsta sa tânără. Dar dacă era? Dacă făcea parte dintre cei şaizeci? Dacă l-ar fi văzut, zărit, pe chei, printre ceilalţi?... Vântul nu lasă nici o urmă în văzduh, ca şi trecerea bărbatului prin femeie, ori sabia tăind apa. Turcii zic asta, turcii suspicioşi. Nimic nu se mai cunoaşte în femeia stăpânită o dată. Secret neliniştitor, stârnind atâta neîncredere, care este şi forţa ei. Deşi, în acest caz, se putea spune invers, că Duduia era bărbatul, că ea se purta asemeni unui bărbat pornit pe urmele unei femei nestatornice...

Duduia căutându-l din ochi pe el, pe „necredincios", în port, pe chei, în faţa mării?... De ce nu? Cu rodul revoltei în pântec, pregătit de altă revoltă.

Vasi îi povestea Sarei că atacul de inimă al lui Feurstein avusese loc pe chei, în aşteptarea aceluiaşi şi aceluiaşi schimb dintre „lichelele alea", – după cum se exprima tatăl ei, bun prieten al comisarului Nahamkes, „prieten cu Troţki", preciza el mândru, – notabilităţile deţinute la Sevastopol, şi cei şaizeci de comisari ostatici cărora guvernul lui Marghiloman, sub cuvânt că voia să-i scape de nemţi, le întinsese capcana de la Galaţi, să-i aibă la mână, să-i elibereze pe politicienii prizonieri la Odessa.

CAPITOLUL 15

Sara nu ştia. Avea doar cinci ani. Ceva tot îşi amintise, de un bărbat slab, chel, cu ochelari care se prind de nas, şi care era îmbrăcat într-o haină neagră de piele care mirosea foarte urât. Asta ţinuse minte când el o luase în braţe şi o purtase câţiva paşi vorbindu-i ruseşte. „Da, exclamase Vasi stimulat de coniac, el era, aşa arăta, el era Nahamkes Steklov, de la sticlă, Sticlaru cum ar veni..." Un om foarte deştept. Un om cumsecade, aşa părea, deşi se zicea că împuşcase cu mâna lui trei ofiţeri. Fuma mult, tot timpul încruntat, fuma mereu cu capul în jos, parcă mereu avea de rezolvat o problemă, şi când arunca pe jos mucul ţigării, îl apăsa, îl strivea cu tocul cizmei până când nu mai rămânea din el nimic. Aşa îl văzuse Vasi făcând pe chei; de mult din cauza lui Feurstein, care nu se dezlipea de el, şi fiindcă se uita la Feurstein nu putea să nu vadă ce făcea Nahamkes, în aşteptarea vasului care în cele din urmă apăruse la orizont. Curioasă prietenia dintre un şef bolşevic şi un arendaş de moşie. Există probabil lucruri omeneşti mult mai durabile decât diferenţele ce par sortite unei lupte fără sfârşit. Ele sunt de obicei mascate, cerând de regulă timp, doar timp, spre a se dovedi.

Şi vasul se ivise în zare mai întâi ca un punct. Apoi, când se apropie destul pentru ca oricine ar fi avut ochi buni să-l vadă, se desluşi şi ce scria pe coasta sa ruginită: *Berezanî*, cu litere chirilice. Cheiul construit din lemn de pin alb de Norvegia, de care-şi tot amintea Vasi, era plin de lume. Negustorii lăsaseră în jos obloanele, şi nu erau în toată Sulina decât trei: mult

pomenitele prăvălii ale celor trei greci, treimea caraghioasă ce bântuia somnul bătrânului. Un gornist dădu semnalul. Cânta ca la atac, deşi fusese pus să anunţe sosirea printr-un semnal oarecare. Trompetul nu găsise altul mai bun şi asta stârni printre cei de faţă un fel de panică; aşa, plăcută, spunea Vasi, o nimerise. Schimbul se făcuse cu multă greutate. Cum să se procedeze, să nu fie trasă pe sfoară nici una din părţi? Să coboare de pe vas mai întâi românii, şi apoi, om cu om, să fie îmbarcaţi în locul lor comisarii? Dată fiind cursa pe care Marghiloman le-o întinsese la început, când îi invitase pe cei şaizeci la Galaţi, de prea multă încredere nu putea fi vorba. Tocmeala a durat câteva ceasuri. Gornistul în acest timp cânta de capul său marşuri care semănau mai mult cu nişte sârbe, întreţinând o atmosferă războinică, nepotrivită cu negocierile ce se făceau şi la care participa, modest, şi domnul Feurstein. Din când în când gornistul, un ţigan buzat, răsturna goarna cu muştiucul în jos, golind-o de scuipat şi frecându-şi cu palma buzele umflate, apoi reîncepea. Asta văzuse Vasi, căruia nu-i scăpau niciodată amănuntele pitoreşti. Şi-atunci, văzând atâta suspiciune între părţi, intervenise şeful misiunii britanice de la Sulina, colonelul canadian Boyle, care o vreme discutase galant pe chei cu Duduia, care ştia bine englezeşte. El se oferi să garanteze schimbul corect. În chestiile mai mărunte, – nu în cele mari, – când e vorba de corectitudine, pe englezi poţi să te bazezi fără teamă. Era un bărbat înalt, blond, slab, cu ochi albaştri şi care purta cu multă eleganţă la subţioară biciuşca colonială. Părţile primiră propunerea şi Boyle sări într-o barcă, barca parlamentarilor, care îl purtă cu trei perechi de vâslaşi spre vasul ancorat la o bună distanţă. Lumea privea mută. Era „ca Lohengrin", spunea Vasi că zisese Duduia. Pentru toţi ceilalţi, care urmăreau tăcuţi barca îndepărtându-se, era ca şi cum canadianul ar fi pornit-o de bună voie şi nesilit de nimeni, şi înainte de orişice termen impus, spre o veşnicie a lui de nepriceput. Asta se petrecea după-amiaza. Se făcuse seară, petromaxurile se aprinseseră în port, lumini slabe începuseră să pâlpâie şi pe *Berezanî*, şi nu se vedea nici o mişcare. Aşa

trecu toată noaptea în chin şi aşteptare. Comisarii se culcaseră pe jos pe chei, refuzând invitaţia de a fi adăpostiţi prin casele lipovenilor. Măcar pe chei aveau în faţa ochilor luminile vasului, libertatea lor.

Duduia şi cu Vasi dormiseră în casa cu turnuleţe de tinichea şi ferestre gotice, nepotrivite locului, închiriată unei companii greceşti de navigaţie şi care în acel moment era goală. Feurstein preferase să-şi petreacă noaptea pe chei lângă verişorul său de-al doilea, încruntatul Nahamkes. Oboseala de peste zi ca şi emoţiile nopţii nedormite îl dăduseră gata. Astfel că a doua zi spre prânz, când începuseră să apară pâlcuri-pâlcuri bărcile pline „cu lichelele alea", semn că totul se rezolvase în fine, leşinase în braţele lui Nahamkes. Aşa văzuse Vasi scena, când, însoţindu-şi mama, ajunsese pe chei alarmat de acelaşi gornist care cânta acum lung şi jalnic, în plină zi, *Stingerea*, probabil ca o aluzie că totul se aplanase: un revoluţionar ţinând în braţe un arendaş de moşie şi care zbiera: „Doctor, doctor!"... Schimbul se făcuse în mare grabă. Feurstein abia îşi revenise când verişorul său, în aceeaşi haină de piele în care-l ţinea minte şi Sara, răspunzând la apelul strigat de senatorul Stănescu, reprezentantul guvernului, trebuise să sară cu ceilalţi în bărcile care îi aduseseră pe români. Totul se terminase cu bine. *Berezanî* semnaliza ceva. Lumea este ingrată cu eroii, îi uită repede. Toţi uitaseră de Boyle, datorită căruia neîncrederea fusese învinsă. Duduia, care şedea lângă Feurstein, palid, abia ţinându-se pe picioare, exclamase la un moment dat: „Dar Boyle?!... Unde e colonelul Boyle?!!"... Numai femeile ştiu ce mai lipseşte când toţi se bucură şi bucuria-i mai mare. Într- adevăr. Nici măcar Stănescu nu-şi dăduse seama. El numărase românii, îmbrăţişându-se cu fiecare în parte, se cunoşteau din parlament şi senat. Boyle era canadian, englez adică, nu intra la socoteală. Făcuse ce făcuse, dar în mijlocul fericirii generale, nu mai conta. „Vedeţi, vă rog, ce se întâmplă cu colonelul Boyle?" insista Duduia pe lângă senatorul Stănescu. Când toată lumea îl socotea pierdut, ţinut ostatic, pentru cine ştie ce alt schimb,

o barcă mai mică se desprinse de flancul ruginit al cargobotului *Berezanî*, şi când bărcuţa se apropie, toţi observară că deasupra ei flutura un steguleţ, drapelul regatului Unit. În picioare, şedea un bărbat înalt care îşi agita braţele. Boyle coborî pe chei surâzând. Parcă s-ar fi întors dintr-o excursie. Era nebărbierit şi murdar de funingine. Au fost urale. Au fost aplauze. *Berezanî* scotea în acel moment un muget lung de plecare. O trâmbă neagră de fum gros se înălţa din coşurile sale bătrâne, povârnite.

Senatorul Stănescu se repezise la Boyle, îi luase mâna, pe care acesta voi să i-o strângă, dar orientalul de Stănescu i-o pupă în văzul tuturor, aplecându-se mult şi probabil mişcarea fiind prea bruscă, şezutul lui mare şi gras făcu să i se crape pantalonii, se auzise ceva ca un pârâit şi cei din preajmă, care văzuseră, începuseră să râdă. Boyle, speriat de gestul românului, exclamase: *My Godness*! Dumnezeule! uluit de pupătura mâinii, apoi se înveselise şi el ca şi ceilalţi.

Toate acestea se petreceau pe cheiul tocit, spălat de ape, înjghebat din lemn de pin alb de Norvegia cărat la Sulina în calele lor de corăbiile engleze de-a lungul anilor, să nu fie prea uşoare la dus, pentru că la întors erau încărcate cu grâu până dincolo de linia de plutire, lemnul alb încă mai lucind de luminiscenţa sa nordică şi pe care ochiul stins al lui Vasi, îndreptat înăuntru, încă îl mai vedea lins de undele mării... Ulterior avusese loc şi încurcătura cealaltă, gata să dea într-un conflict greu de urmărit. Când comandantul austriac al monitorului *Herzegovina* se prezentase la Von Brandis să-l aresteze pe colonelul Boyle, care, inamic fiind, acţionase în favoarea ruşilor, aliaţi cu englezii. Duduia, ca amfitrioană a lui Boyle şi care între timp îl dusese pe acesta la casa cu turnuleţe unde colonelul făcuse baie două ceasuri încheiate, slujise de interpretă. Aşa că ea ştia ce răspunsese Von Brandis, prusacul, la cererea austriacului de a-l aresta pe canadian. I-o spusese lui Feurstein, iar arendaşul, lui Vasi. Brandis cică ar fi zis că nu putea să-l aresteze pe Boyle, întâi şi întâi că se aflau pe teritoriu românesc; şi-apoi, că îi făcuse o deosebită plăcere să-l

cunoască şi că, dacă ei nu s-ar fi aflat în stare de beligeranţă, i-ar fi strâns mâna.

După prima vizită a Sarei, rămăsese să ne mai vedem. Într-o zi i-am telefonat şi am invitat-o a doua zi pe la unsprezece, dinadins, ştiind că Vasi lipsea, plecat la chioşcul lui cu sirop de pe *Berzei*. Ea primise în cele din urmă, deşi dimineţile era foarte ocupată. Îmi făcuse însă hatârul ăsta. De plecat, plecase, cred eu, şi fiindcă o anumită perioadă, de care ea, ca şi Leo, fuseseră atât de legaţi, se încheiase. Ne scria o dată pe an, în preajma Anului Nou, când o apuca nostalgia, până prin 1981 sau 1982, când murise. O nepoată ne trimisese o scrisoare, la dictarea ei. Nu mai avea puteri, ea, care scrisese atât, nici să-şi semneze numele pe hârtie. În loc de iscălitură, trăsese o linie frântă de copil încă neînvăţat cu literele.

Venise cu flori, cu ciocolată elveţiană, pentru Vasi, dar şi cu o „bombă“, pe care, fără să ştie, măcar, o făcuse să explodeze abia la sfârşitul vizitei. Trecând peste tactul ei, adusesem vorba despre *celălalt* şi aflasem o mulţime de lucruri, printre care două mă uluiseră, mai ales al doilea, legat de naşterea lui.

Sara şedea răsturnată în fotoliu fumând ţigară după ţigară. Fuma Pall Mall, ţigările epocii, fără filtru, la Kent se trecuse în deceniul următor. Avea picioare groase, solide, pe care şi le ţinea desfăcute, bărbăteşte. Mergea spre cincizeci de ani, asta la femei se cunoaşte repede după mâini, iar mâinile ei mari, roşcate, pline de pete cafenii, aveau pielea zbârcită. Am remarcat acest lucru fiindcă vorbind gesticula, făcând rotocoale de fum. Mult sentiment în tot ce zicea şi în acelaşi timp multă forţă lucidă. „Un temperament apocaliptic“, citisem undeva: lipsit de puteri în crizele minore şi care îşi găseşte tăria numai în dezastre şi catastrofe... Când mă îmbrăţişase la sosire, cu o silă abia reţinută a corpului, fiindcă faţa nu i-o vedeam, mirosea a transpiraţie şi a parfum, ceva fin, franţuzesc, picant, o cochetărie a activistelor intelectuale de origine burgheză din anii şaizeci. Mă întrebase de „colţul de tigru“, observase că

nu-l mai purtam la gât, ochi de femeie. Ţinuse minte şi voise să-l vadă din nou. I l-am adus şi l-am lăsat să cadă în palma ei întinsă... Trăgea des din ţigară şi îl cântărea în palmă ca pe o bijuterie. Un colţ, fie de tigru, este uşor ca fulgul. Şi-atunci am pus întrebarea. „Cum era Babis?“ Ea îşi atârnase colierul la gât, în joacă, fără să-mi ceară voie, se ridicase de pe fotoliu, cautând cu ochii o oglindă, dar n-aveam oglinzi, doar una, în baie. „Vi-l ofer, e al dumneavoastră, am zis, vă stă bine şi-o să vă poarte noroc“. M-a privit zâmbind, a scos de la gât colţul fiarei şi mi l-a înapoiat, mulţumindu-mi; dar nu, aşa ceva nici nu se dă, nici nu se primeşte, nu se făcea. Îl plăcuse pe Babis; îl plăcuse foarte mult, acolo, în apartamentul de pe Tunari. Era un om extraordinar. Ţineam colierul în mână. Am supralicitat, spunând că Babis îl purtase la gât când fusese executat, minţeam, şi că autorităţile îl restituiseră familiei odată cu alte obiecte, şi că acel colţ era pătat de sânge, un glonte îl nimerise tocmai în gât şi că pata de sânge rămăsese o vreme până ce se ştersese de la sine cu timpul. Asculta crispată, cu faţa plină de oroare. Stinsese ţigarea la jumătate, nenimerind bine scrumiera, turtind mucul direct pe măsuţa lăcuită unde rămăsese de atunci un semn. Mă privea cu faţa strâmbată şi de durere şi de dezgust. Pe urmă, se scuturase înfiorată zicând pe gânduri: „Mă mir, el, care purta la gât o cruciuliţă de aur, am văzut-o, am şi discutat despre asta, de ce credea, de ce era credincios.“ Am înghiţit în sec. Nu ţinuse. Totuşi, nu dorea amuleta? Cu atât mai puţin, cu atât mai puţin. Şi atunci îmi veni ideea să-i dau fluturaşul de aramă rupt de pe hamul unuia din caii mânaţi de Mita după execuţia din pădurea Pantelimon şi pe care ea i-l dăruise lui Vasi. Îl ţineam într-o cutiuţă goală de pioneze, în cutia de lemn cu aţă şi ace de cusut, în scrinul din odaia unde dormeam. M-am scuzat, m-am dus, l-am luat de la locul lui şi i l-am oferit, fără să-i spun povestea, aşa, ca pe un fleac, ca pe o mică broşă, o atenţie, să-şi amintească de noi. La început crezuse că era de aur, de aur roşcat, fineţea rasei ei recunoscuse însă arama, şi fiindcă era ceva ieftin, un lucru folcloric, îl primise. „Am să-l port la gât, spusese, vârându-l în poşetă, îi

fac un lanţ şi-l ţin la gât, în amintirea voastră". Ar fi preferat o fotografie, desigur, dar n-aveam, n-aveam nici una, lui Babis nu-i plăcea să se pozeze, tot ce rămăsese era o mică poză de liceu pe un carnet de elev. Nici eu nu ştiam, de fapt, cum arăta... Într-adevăr, cum arăta?... Întrebarea o pusesem cu multă dibăcie. Ea stătuse puţin şi se gândise cu ochii întârziind în gol, uitând să-şi aprindă Pall-Mall-ul. Apoi, tot absentă, făcu să scapere bricheta care scoase o flamă subţire, albăstrie. Trăgând o dată cu sete din ţigară şi suflând un fuior lung de fum, spusese cu totul altceva decât mă aşteptasem,... descrierea, în fine, portretul lui,... spusese: „Ce n-am să uit niciodată (în cap avea probabil încă de pe atunci gândul plecării, dar nu făcuse nici cea mai mică aluzie) e că în *ţara voastră* – asta mă izbise şi mă făcuse să tresar, atent, – o ţară care a suferit, doi oameni total diferiţi în concepţiile lor politice s-au înţeles totuşi în..." căuta şi nu găsea cuvântul, pe urmă spusese, cred că aşa spusese: „în punctul în care orice ar fi, rămânem oameni." Vorbea ca o străină. Asta mă şocase, şi avusesem tresărirea aceea pe care ea n-o observase, deşi când vorbeai cu ea nu-i scăpa nimic şi îţi citea gândurile şi de pe reacţiile feţei, îmi şi spusese odată, de obicei oamenii mint, n-au încotro, şi atunci mă iau mai mult după feţele lor, era o ziaristă experimentată. Ah, dar chiar aşa vorbise, ca o gazetăriţă: „în punctul în care orice ar fi, rămânem oameni" suna ca o frază declarativă de ziar, mai băgasem de seamă şi altădată, acest limbaj al hârtiei de gazetă şi tiparului face să încremenească şi cele mai drepte sau adevărate cuvinte. E şi forţa lor, forţa hârtiei şi tiparului. Ele pot construi piramide eterne de litere, dar şi temute imperii de semne false.

Vocea Sarei vibra de emoţie. Mă gândeam la Mita. Ea nu mă întrebase niciodată de Sara, şi ce mi se păruse mie curios, era că acestedouă femei nu vorbiseră între ele niciodată şi nici nu stătuseră faţă în faţă. Iar Sara, atunci, ştia că ne vedeam pentru ultima oară, lăsând în urma ei, nu piramida visată, lăsând imperiul. Nu mai pricepea nimic. Să combaţi cu atâta tărie rămăşiţele trecutului, blestemata concurenţă sau viclenie

biologică de a-l întrece pe celălalt prin abilitate, deşteptăciune, de a călca peste el mergând înainte spre folosul personal; să râzi de obiceiurile ridicole, de tradiţii, de botezuri, nunţi, morţi purtaţi prin biserici cu colaci şi colive; să strecori între unii şi alţii bănuiala, neîncrederea, o luptă care nici măcar nu este a naturii, ci doar a unui mod pervers de a păstra şi exercita puterea; să propui, în locul prieteniilor uşoare şi schimburilor uşoare, şi ele de vorbe şi de păreri, o permanentă teamă şi vigilenţă faţă de ce zici, faci ori gândeşti... Să susţii cu o deplină hotărâre toate acestea şi chiar şi să le aplici, zece ani, douăzeci de ani la rând, poate chiar şi o viaţă, o viaţă întreagă, iar *asta*, VIAŢA, viaţa cum e, viaţa combătută, suspectată, plină de atâtea caraghiozlâcuri, absurdităţi şi credinţe naive, să-ţi intre din nou pe fereastră, pe uşă, *Aceeaşi*, şi despre care n-ai fi crezut că mai există, atât de mult, în prefăcătoria ei omenească, părea de distrusă... Dar asta n-ar fi fost nimic. Culmea era că idealul oricărui fanatic, decis să înnobileze omul, să-i dea o faţă nouă, nu se putea realiza decât tot în cadrul acestei vieţi banale, combătută, o viaţă omenească însă, oricum, ce se cuvenea înţeleasă şi tolerată, capabilă de jertfe, dacă scopul se dovedea uman, pe înţelesul firesc al oricui... *Omul natural*, vasăzică. Şi ce, parcă asta era o vină? Dacă era, era o vină fericită. *Felix culpa*. Mai aveam pe vârful limbii un cuvânt în care nu credeam prea mult, dar cum în locul lui nu apăruse deocamdată altceva...

Şedea cu capul în jos, învinsă. Arăta bătrână, o femeie bătrână, obosită, ţigarea îi fumega între degetele puternice neîngrijite, de intelectuală. Lăsase un scrum lung, uşor curbat, şi mă uitam la el, cade? nu cade? Părea un miniatural pumnal de cenuşă. Şi- atunci, ea îşi ridicase brusc capul, iar scrumul ţigării se rupse şi se scutură pe covor. Mă privea înlăcrimată, dar sfidătoare, ca toţi fanaticii, fanatici şi când admit că s-au înşelat. Nu, nu putea să facă parte din clanul umbros al lui Torquatto, din tagma disimulărilor noastre oneste. Nici ea, nici Leo, nici *celălalt*. Iar ea parcă ghicise... Fiindcă imediat aproape că ţipase – cineva, care n-ar fi ştiut, ar fi zis, cu ură,

dar eu ştiam de ce: „Ah, Babis a făcut ceea ce eu n-am să pot face niciodată! Îţi dai seama? Îţi dai seama ce-nseamnă să-i rămâi cuiva dator pe viaţă...?“

Am răsuflat adânc, nu ştiu de ce uşurat. Aveam în fine o aliată în râca mea veche, deşi râca acestei femei era una nobilă. Am continuat interogatoriul meu viclean... Nu observase nimic rău la el? Nu-i fusese totuşi antipatic, măcar la început? Aplicam în felul meu tactica bunului prieten Torquatto, încercând să minimalizez proporţiile unui caracter care te copleşeşte. Tot ce micşorăm, cu bună-ştiinţă, ne aduce în sufletul nostru mereu alarmat de comparaţii şi de confruntări dezavantajoase, pace, o pace mediocră. Aşa, un defect, ceva neplăcut, pentru că sunt tipi reuşiţi care de pildă, îşi sug măselele (ca Brenner), sau care scuipă pe jos, sau care vor să stea mereu în faţă... O dădusem pe glumă. Animalele mici totdeauna fac tumbe, simulând o hârjoană, – de altfel neacceptată, – înaintea marilor exemplare.

Sara mă asculta nedumerită. Nici vorbă, nici vorbă, Babis era de o bună creştere desăvârşită. Avea o înfăţişare corectă în totul şi în felul cum vorbea şi cum se purta în general. Dacă i se putea găsi un defect, acela era că era prea... educat, aproape glacial, dacă ăsta, cu atâta mitocănie în jur, poate fi un cusur. Şi, îl iubise?... Ce mi s-a părut mie curios, când îl cunoscusem pe Leo şi când aflasem că Sara îl iubise, era faptul că ea nu-i pomenise numele niciodată, cât stătuserăm de vorbă prin anii '60, ca şi cum el nici n-ar fi existat. Sau la ei şi iubirea era o conspiraţie?... Dacă îl iubise pe Babis? ...Sara începuse să râdă, destinsă. Amintirea, stârnită, vânată, pusese pe figura ei roşcovană, de leoaică bătrână, un aer duios îngândurat. Sus, în bârlogul lui Leo, mă gândisem la reacţia aceasta. Desigur, o şi spusese parcă la început. Îl plăcuse. Acolo, în apartamentul din strada Tunari, izolat. Era multă linişte, ca şi când nu s-ar fi petrecut pe lume nimic. Casa era îndestulată, erau de toate, deşi el mânca puţin, mai mult iaurt, suc de roşii, ouă fierte. Cafea nu bea niciodată, bea în schimb mult ceai, şi acela rece, îi spusese odată, din senin, bând, ea cafea, el ceai, „şi Dostoievski bea mult ceai rece, face bine şi e stilumator“ apoi adăugase serios, iar Sara îl imitase schimbându-şi trăsăturile feţei, dându-le o expresie de regret, probabil exact cum făcuse el atunci, fiindcă celor pe care i-am plăcut cândva, le reţineam şi le reproduceam câteodată până şi mimica, aşa cum se transmite ea, în mod bizar, şi prin ereditate. La Vasi nu observasem expresia aceasta, dar poate că aşa făcea Duduia când îi părea rău de ceva, sau cine ştie poate călăreţul cu armonica,... Trăsăturile feţei i se lungiseră deodată, iar gura, mult rotunjită, rostise: „O, să nu o luaţi în sensul unei necuviincioase lipse de modestie...“ Faptul că fără să vrea se comparase cu Dostoievski. Apoi tăcuse, privind în gol. Era blond-blond, părul bătea aproape în alb, plin de vârtejuri în creştet, pe ceafă, un ciuf îi atârna mereu pe frunte, un cap de rebel, foarte bărbătesc, şi-o voce joasă, plăcută, calmă. Era însă foarte palid, o paloare de ascet şi ochi căprui, catifelaţi, cu gene lungi, ca la femeie, asta contrasta cu tot restul, privirea, nu dură, oarecum melancolică şi strângerea de mână, nu fermă, din contră, moale, catifelată. O servea, îi aducea de mâncare, tăcut, dar foarte atent în tot ce făcea, deşi părea mereu cu gândul în altă parte. Pe urmă, serile, se retrăgeau în birou şi discutau. Evita să discute politică. Totuşi adusese vorba despre martiri „care se situează în general deasupra oricăror opinii trecătoare“. Şi că ei, martirii, cum spunea Tertulian, „zboară spre moarte ca albinele la miere.“ Nu era o femeie urâtă. Avea douăzeci şi şapte de ani, se bucura de mult succes la bărbaţi, erau singuri în tot apartamentul, şi, deşi înţelegea, se întrebase dacă nu era cumva neputincios, sau nu-i plăceau femeile. Dar Mita?... Era pe la începutul lui 1939. Înseamnă că era cu Mita de cel puţin doi ani. Deci ce vorbeau ei, în Tunari, se petrecea doar cu vreo opt luni înainte de a muri... Nu-şi amintea să fi intrat vreo fată în apartamentul lui în toată perioada cât stătuse ascunsă la el, până îşi găsise alt adăpost. Acum, fie că el nu-i spusese nimic Mitei, spre mai multă siguranţă, fetele tinere se trădează uşor; fie că îi spusese, şi ea nu venise dinadins; oricum, ele două nu se cunoscuseră. Sara se arătase foarte interesată de Mita. Cum

era. Dacă mai trăia. Ce profesie avea acum. Dacă se măritase între timp, dacă avea copii. Curiozitate femeiască. I-am spus că eram în corespondenţă, ne scriam uneori, ieşise la pensie, fusese profesoară un timp, apoi supraveghetoare într-o şcoală de surdo-muţi. „Surdo-muţi?!... Ah, aşa?... exclamase, şi îşi mai aprinsese o ţigară. După moartea lui Babis voise să se călugărească, dar era o fată prea energică şi autoritară... Vasi întârzia, şi mă temeam să nu apară, să nu strice atmosfera. Era deci cu cinci ani mai mare decât el, aproape cu cinci ani. Cele mai durabile amintiri – spunea ea – le ai de obicei la această vârstă în care răul încă nu s-a despărţit de bine, şi când totul ţi se întipăreşte în minte cu o mare precizie, făcuse o dată o anchetă pe tema asta, şi aproape toţi răspunseseră că, în faţa unei primejdii de moarte, îşi aminteau lucruri trăite în anii premergători şcolii, fel de fel de scene care acum li se păreau absurde, te şi mirai de unde apăreau. Îl văzuse născându-se. Cum apăruse pe lume. Îl ţinuse în braţe... Bine, mă arătasem mirat, dar el se născuse în Elveţia... Sara făcuse ochii mari. Cum Elveţia?... Dar de unde! Nu ştiam? Babis se născuse la Găvrileni. Îl văzuse născându-se... Şi lui, îi povestise? Bineînţeles că da.

Ah, Vasi, Vasi, ce roman ieftin! ca domnişoarele de pension seduse şi expediate la Geneva...

Era în 1918, pe la sfârşitul lui aprilie. Ea, Sara, care avea cinci ani şi venise în ziua aceea cu domnul Feurstein la conac, tot încerca să deschidă uşa odăii unde Duduia ţipa în chinurile facerii – mai văzuse două femei născând, pe câmp, îi plăcea să vadă femei născând, nu crezuse în berze niciodată – în vreme ce Rusca, ţiganca, o ameninţa cu un cocean de porumb să plece de acolo, tocmai curăţa afară nişte porumb pentru păsări. Iar ea, Sara, care de mică, după cum spunea chiar ea, era „o rea şi-o nesuferită“, care arunca la porci toate păpuşile pe care le primea, ţipa la Rusca bătând din picior: „fugi, cioară, lasă-mă, vreau să văd!“ Şi dăduse buzna înăuntru peste împotrivirea ţigăncii, şi o văzuse pe Duduia încordată în cazna

ruperii, cu dinţii strânşi, cu ochii scoşi din cap, – şi ea se agăţase de fusta moaşei ţipând „opriţi-l!... lăsaţi-l acolo!“...

Vorbea agitându-şi mâinile bărbăteşti, neîngrijite. Ţigara fumega între degetele galbene de nicotină. După o jumătate de secol în care avusese destul timp să-şi dea seama cât de efemere sunt străduinţele de a proclama un crez pentru veşnicie, la vârsta ei de acum putea să-i dea dreptate celui ce spusese: fanatic e cel ce îşi măreşte străduinţele, dându-şi seama, ori bănuind numai că e pierdută cauza pentru care luptă. Naşterea însă nu se terminase. Era o gazetăriţă înnăscută. Avea în sânge plăcerea de a arunca bomba exact în clipa când existenţa părea că intră în rutină, şi puteai s-o crezi că nu avea nevoie să născocească, decât să fie mereu pe fază, cum sunt risipiţi reporterii marilor cotidiene pe suprafaţa planetei, plătiţi să aştepte, atât, ce s-ar putea vedea sau auzi, iar dacă aşteptai degeaba, riscul era risc, dar şi dacă măcar unul, în Sumatra sau Congo, prindea evenimentul, pândit, acoperea toate cheltuielile. Îmi vorbise mult despre profesia ei. Aşa că ea, văzându-l atunci venind cu patru pumni strânşi, gata pregătit de luptă, salutând astfel lumea, nu cu doi numai, ci cu doi ori doi, patru pumni, şi cu două ori două, patru picioare, începuse să ţipe „e un balaur, e un balaur!“ (prima ei ştire senzaţională) agăţată de fusta moaşei de ţară care îi dăduse îndărăt una cu piciorul, zbierând: „taci, fă, că e gemeni!“ şi pricepând că erau de fapt doi, nu pricepea cum de apăruseră deodată, amândoi împreună, înlănţuiţi, gata legaţi, urlând într-un singur glas, ca şi cum fiecare dintre ei ar fi vrut să fie doi, să fie în acelaşi timp şi *unul* şi *celălalt*, mai mult şi decât îşi putea natura permite, luându-se la trântă pentru asta, în pragul lumii în care intrau, căutând fiecare în alianţa cu celălalt, dacă nu în doborârea lui, propria sa afirmare. Din această încăierare ieşise un mort. Asta era „bomba“ Sarei. Cum, nu ştiam? se mira ea. Era altă surpriză după minciuna cu Elveţia. Duduia născuse doi gemeni. Unul *şi nu se ştie care*, pierise. Spusese asta într-un mod cu totul şi cu totul bizar. O ascultam încremenit. Era cum ai afla târziu de tot, la maturitate, că nu părinţii care te-au crescut

sunt cei adevăraţi. Decedase în câteva minute, lăuza mult timp nici nu ştiuse; pe urmă i se spusese, asta îi şi salvase viaţa şi ei şi celuilalt. Vasi ştiuse, bineînţeles, şi nu-mi spusese niciodată. Asta punea capac la toate. Şi totuşi, nu-mi venea să cred, deşi nu-mi arătam îndoiala. Până ce n-am văzut-o pe Sara izbucnind în plâns. Plângea şi spunea, abia articulând cuvintele: „unul gata mort şi celălalt atins de moarte încă de la naştere!“ Ah, femeile, tot femei, îmi ziceam privindu-i faţa care îi şiroia de lacrimi, ochii înroşiţi, cu pleoape roşii, iepureşti. Ziarista neînfricată, martora atâtor întâmplări cumplite! Femeile, dacă plâng, plâng totdeauna mai uşor pentru lucruri neînsemnate. Uitându-mă la obrajii ei căzuţi de emoţie, la nasul înnegrit de rimelul scurs, m-am convins că tot ce povestise era adevărat. Astfel de întâmplări nu pot fi inventate. Pe urmă îşi revenise. Îşi deschisese poşeta, îşi aranjase într-o oglinjoară figura, îşi reîmprospătase rujul, rimelul... Privindu-se în oglindă şi frecându-şi atentă buzele una de alta, spre a întinde mai bine rujul, întrebase, – ştiam cumva cum fusese executat?... prin împuşcare, asta ştia, dar cum, şi dacă spusese ceva înainte... Exista vreun martor? Ştia cineva, ceva, de la vreunul din cei ce fuseseră de faţă?... Îşi recăpătase tonul rece, profesional, al tuturor celor ce vânează pe scoarţa terestră, informaţia, ştirea, efemerul...

Aici Sara se lovi iarăşi de Mita. Care ştia şi care îi dăduse lui Vasi amănuntele. Ce se aflase, puţin câte puţin, cu o teamă din ce în ce mai mică, mult mai târziu, când vremea luase chipul unei femei împovărate de aduceri aminte şi de morţi, istoria însăşi ajunsă la maturitate, lepădându-şi îngândurată, din mers, cu buzele strânse, încă un văl şi încă un văl, după ce şi fetele, logodnicele despletite din căruţa lăptarului trasă de caii speriaţi gonind cu vestea, îmbătrâniseră şi ele, ca şi plutonul de execuţie din pădurea Pantelimon.

Marele absent al povestirilor Sarei fusese Leo. Ciudat. Ca şi cum la ei şi iubirea ar fi stat sub semnul conspiraţiei şi ilegalităţii. Tocmai el, Leon Negotei, mintea cea mai strălucită

a intelectualilor de stânga. *Amedeu*, cum îi spunea în ironie Elefterescu, în perioada împăcărilor tardive, când răspunderea individului împrumuta masca oarbei necesităţi. Nimic despre Leo, deşi el, Leo, era tot timpul prezent în pielea Sarei, nu şi în fanatica ei părere de rău. Nu fusese nevoie decât de o măruntă verigă, o legătură între unul şi altul, în tot ce-mi istorisese ea, o destăinuire femeiască, mărturisirea unei slăbiciuni,... faptul că totuşi îl plăcuse pe *celălalt*, cât stătuse în apartamentul lui de pe Tunari, deşi era iubita lui Leon Negotei... O mică, foarte mică verigă, fie şi sentimentală, şi care în amintirea ei i-ar fi pus pe amândoi faţă în faţă încă de atunci. Femeile pasionate însă nu compară, ele exclud. Aşa că legătura care mie îmi lipsise atâta timp, veriga aceea, întâmplarea o pusese la locul cuvenit abia în anul 1984, – întâmplarea? sau marele regizor? printr-unul din trucurile lui prin care ne conduce pe toţi. Aşa,... un domn bătrân şi vorbăreţ, un noctambul, un trecător, un singuratic în viscol, învârtindu-se pe la *Urgenţă*...

Sara murise muncind într-un chibuţ. Cred că între timp devenise bigotă, ca toţi cei ce simt nevoia să creadă neapărat în ceva şi pe care viaţa, rând pe rând înşelându-i, nu le mai rămâne decât să parieze pe ultima iluzie, care oricum scapă oricărei verificări. O nepoată de-a ei ne trimisese scrisoarea aceea pe la începutul anilor optzeci. Un anunţ, mai curând, şi acela dictat, nu mai avea puteri.

„Vă scrie Sara care mai poartă la gât frumosul fluturaş de aramă dăruit, care n-a uitat de voi şi care se roagă celui de sus să vă binecuvânteze. Adio.“

Fiecare termină după propria sa fire. Leo, de exemplu, ar refuza să se prezinte la judecata de pe urmă. Ar zice nu mă prezint, domnule, nu mă interesează, Violenţa este începutul şi sfârşitul şi în acelaşi timp Judecata, ca şi Moaşa istoriei, şi chiar dacă ar fi adevărat că voi aţi zidit lumea, nu-mi pasă, e cazul să se treacă urgent la altă creaţie, cu asta aţi dat-o-n bară. Ceva de acest soi. Dacă nu şi mai rău; să-i arunce, de pildă, cu ultimul fum de Mărăşească: *Uzurpatorule!...*

Sunt însă fiinţe care luptă fără să ştim pentru noi şi prin mijlocirea cărora Ipoteza supremă ne iubeşte. Cum era Mita. Cum era şi această gazetăriţă neliniştită retrasă în deşertul ei şi care în serile limpezi ale ţării mirosind a flori de portocal, prielnice unei rafinate tocmeli sfinte, punea o vorbă bună pe lângă Iehova, încercând să-i explice din propria ei experienţă câtă credinţă se ascunde de fapt în orice refuz pătimaş de a crede.

CAPITOLUL 16

Pe Mita o cunoscusem mai bine a doua oară, după ce venise de la Ierusalim, când făcuse neaşteptata ei excursie prin Patriarhie. Vasi pretindea că fusese un legământ de-al ei mai vechi pe vremea când se gândea să se retragă într-o mănăstire. O stareţă bătrână care o îndrăgise o ajutase să-şi împlinească visul de a vedea dealul Golgotei. Avusese prin 1940-41 şi un vis care o obseda: Babis, singur, pe un scaun în vârful dealului vorbindu-i foarte vesel şi zicându-i „vino, te aştept la Ierusalim!“

Îmbolnăvindu-se în drum spre Bucureşti, Mita trăsese la prietena aceea a ei din Balta Albă, unde o vizitasem, înainte de a se întoarce la Şirna-Veche, în Ardeal. Asta se întâmpla prin anii şaizeci. Perioada când Sara îmi făcuse destăinurile ei.

Pe bărbaţi, cel mai bine îi cunoşti după femeile care i-au iubit. Aşa îl înţelesesem oarecum pe Leo, retrospectiv; tot astfel, ajunsesem să aflu câte ceva din ce mi se părea enigmatic, în firea dispărutului, a cărui amintire mă copleşea.

Prima dată însă ne cunoscuserăm la noi acasă, prin 1954. Pe vremea aceea Mita încă mai locuia în Pantelimon, şi îi făcuse o vizită lui Vasi. Amândoi stătuseră de vorbă retraşi, câteva ceasuri. Aveam zece ani. La vârsta asta creşterea îi mai lasă în alb oricărui copil o şansă. În orice caz, ce se vede se poate pune pe seama pubertăţii care e o provizorie dezordine. Totuşi, nu pot uita uimirea din ochii ei când mă văzuse întâia oară. Vasi, nemaiavând încotro, trebuise să mă prezinte. Nu-mi rostise numele. Avusese grija aceasta. Spusese doar: „Ţi-l

prezint pe băiatul meu“. Dar Mita ştia. Dându-mi mâna, o mână rece, aspră, de femeie ce-şi spală singură rufele, se ferise să mă privească în ochi. La fel ca Sara. Aceasta însă, vicleană, îşi ascunsese faţa, simulând o îmbrăţişare afectuoasă, ca să treacă momentul cu bine, când mă acoperise cu trupul ei voinic, năduşit, parfumat, cutremurându-se de o silă abia reţinută. Mirosul corpului ei dulce-greţos îmi rămăsese în minte. Erau unele mâncăruri, mâncarea de praz cu măsline, de exemplu, care îmi aminteau pe loc acea falsă îmbrăţişare. Mita, sinceră, incapabilă să mintă sau să se prefacă, îmi întinsese doar mâna, neocolindu-mi privirea în care citisem un fel de uimire îndurerată... Era, bănuiesc, şi repulsie; îndurerarea presupusă poate că o masca fără voie.

Pe atunci eram încă departe de a face faţă acestor clipe. Încă nu-mi înjghebasem o armă de apărare. Încă nu-mi dădusem seama că puteam să gândesc ceva fără să mi se vadă pe figură – darul acela vrăjit. Şi trebuiseră să mai treacă mulţi, mulţi ani până ce domnul Dinuţ, studentul la cibernetică, să-mi împrumute „Storia“ cu meschina dar salvatoarea strategie a disimulării oneste...

Reacţia Mitei mi se păruse normală. Chiar să fi fost un urmaş strălucit, puternic şi frumos ca un zeu, o femeie care a iubit un bărbat, cum îl iubise ea pe celălalt, se uită la toţi ceilalţi cu o firească răceală.

A treia oară o întâlniserăm la Şirna-Veche, unde ea se stabilise definitiv şi unde îl cunoscusem şi pe Brenner. Ne plimbam tustrei într-o zi caldă, frumoasă. Vasi rămăsese la domnul Gologan să facă o belotă cu el, nu se aşteptase să dea la Şirna de un jucător de belotă, jocul lui preferat până în ziua în care îl lăsaseră de tot vederile. Ne opriserăm lângă pârâul care în acel loc aproape că atingea zidul cetăţii medievale. O cărare îngustă despărţea pârâul de zid, cu multe pietroaie pe care de obicei turiştii se pozau, era locul numit „poteca tătarului“, iar Brenner, cu faţa lui negricioasă de tătar, ne vorbise despre legenda unei fete răpite de un năvălitor ucis de propria sa pradă cu un ac de păr înfipt în ceafa celui ce o purta călare.

Mita părea foarte impresionată de povestea lui Brenner, care puţin după aceea îşi ceruse iertare că trebuia să ne lase singuri, avea de tras clopotul de seară, erau Rusaliile, şi ne părăsise, luând-o repede în jos spre catedrală pe o scurtătură.

Niciodată nu se întâmplase să rămânem numai noi doi singuri, Mita şi cu mine. Şi ca şi cum amândoi ne-am fi dat seama de acest lucru, un timp tăcuserăm încurcaţi. Ne aşezaserăm fiecare pe câte unul din pietroaiele mari, de granit, lustruit de ape. Era pe înserat. Soarele unde sunt brâuri de munţi, cum erau la Şirna, scapătă repede. Priveam apa cristalină curgând cu şopotul ei liniştitor peste pragurile de stânci pe care firele de muşchi verde se clătinau sub undele limpezi. Mita părea cufundată în gândurile ei, totdeauna ascunse. Nu-mi era greu să le ghicesc. Orice ar fi făcut, viaţa ei se lovea de unul şi acelaşi prag. Ştiam de la Vasi cum dăduse de plutonierul Pripăşitu. Ce căutase aproape un an, – din toamna lui 1939 până în vara lui 1940, – locul şi omul, găsise. Plutonierul major Ionel Pripăşitu... De fapt, nu dăduse chiar de el... Priveam amândoi pârâul luptându-se cu sfărâmăturile de stânci prăvălite. Soarele mai avea puţin până să atingă crestele munţilor. Ştiam, s-ar fi lăsat brusc seara. Ce-mi plăcea mie la Şirna era că întunericul, bunul meu aliat, venea repede ajutat de culmile aspre, împădurite. Şedeam la o mică distanţă unul de altul. Razele soarelui cădeau pieziş pe faţa ei neîmbătrânită, în ciuda părului cărunt, strâns pieptănat peste urechi, prins la ceafă într-un coc sur, un bulgăre de sare. Meşa albă din adolescenţă se pierduse în ninsoarea pe care timpul o cernuse încet; sunt şi suferinţe care nu-ţi rod chipul, care, din contră, îl ţin tânăr, îl sustrag devenirii păstrându-l aproape neatins, cum îl avea şi Mita, încremenit în momentul dincolo de care nici o eroziune nu mai contează. Şedea cu genunchii aduşi sub bărbie, legănându-se visătoare. Trecuseră douăzeci şi ceva de ani. Rochiile pe care şi le croia şi cosea singură, închise la culoare, încheiate până la gât şi cu mâneci, îi sporeau feminitatea reprimată. Citisem sau auzisem că asta plăcea bărbaţilor, că durerea sinceră, adevărată, doliul însuşi chiar,

întărâtă. O singură dată o văzusem purtând o beretă bleumarin ca de elevă şi pantofi de lac cu baretă. Ţinusem minte, fiindcă Vasi exclamase după ce rămăseserăm singuri, „ai văzut bereta? îi şade grozav, semăna cu maică-ta, cu Yveta, la fel se îmbrăca şi ea“ şi-mi adusesem aminte că aşa arăta când o cunoscuse prima dată la Luvru...

Soarele căzu brusc după creste şi se făcu răcoare. Mita se scutură de fiorul serii şi se ridică sprintenă în picioare. Atunci se auzi primul dangăt. Clopotul bătut de Brenner. Orologiul, reparat, bătu şi el solemn de şapte ori. Îl ascultam cu mândrie. Mita se închina. Apoi îşi împreună palmele sub bărbie şi câteva secunde se rugă. Am rugat-o să mai stăm puţin. Nu vorbea decât întrebată. Ea m-a făcut să pricep întâia oară că a deschide primul vorba seamănă cu un fel de agresiune. Învăţam de la ea multe lucruri de bun simţ. Voia să trecem pe la Gologan, să-l luăm şi pe Vasi? Stătuse, se gândise, – nu, de ce să-i stricăm distracţia, dacă se simţea bine acolo, de ce să-l fi deranjat? Deciziile ei erau scurte şi definitive. Trăgeam de timp, să se mai întunece. Observasem că pe uliţă lumea întorcea capul după noi, deşi se obişnuise cu noi. Mă jenam de compania nepotrivită pe care i-o ţineam acelei femei a cărei înfăţişare emana atâta singurătate. Nu mai spun că aveam impresia că mergând împreună, păstra o oarecare distanţă, ca şi cum ar fi vrut să arate că era silită să umble cu mine... Belota din casa domnului Gologan se prelungea probabil. Am însoţit-o pe Mita până acasă. Şedea la o văduvă bătrână care ţesea covoare. Mai fusese o dată acolo cu Vasi, şi era prima dată când intram în casa ei singuri. O odaie spaţioasă, ardelenească, plină de lăzi de zestre, de perne, carpete, cergi de lână, icoane. Între cele două ferestre scunde, pătrate, cu muşcate roşii, expus bine la lumină, se afla şi un război de ţesut, gata instalat. Nu mai văzusem. Vasi, care zicea că avuseseră şi ei unul la Găvrileni, pe care-l montau toamna şi-l desfăceau primăvara – toată iarna îi auzea bătaia ritmică, înverşunată – îmi explicase mecanismul primitivului război având aspectul unei ghilotine de lemn şi al unui car cu boi totodată, în orice caz, o înjghebare bizară

ce te făcea să te gândeşti şi la un medieval aparat de tortură. Mita se aşezase pe scândurica din faţă şi executase câteva mişcări, schimbând pedalele, apăsând pe tălpicile legate cu sfori şi strecurând suveica prin urzeala căscată. Scotea într-adevăr un zgomot plăcut, înfundat, mai ales când spata era adusă îndărăt cu forţă, bătând firul în ţesătură. Ea aprinse lumina, becul din tavan care în loc de abajur avea un soi de pălărie largă împletită, tot de lână, roşie. În odaia aceea, ce nu era lemn era lână. Chiar mirosea puţin a oaie, a stână, a bătrâneţe. Totuşi, mirosul de naftalină predomina şi trebuise să treacă un timp până să mă obişnuiesc cu aerul greu al încăperii, dulceag şi înecăcios. Lumina roşie pe care o răspândea pălăria de lână mi se părea ceva periferic, de prost gust, nu înţelegeam cum de putea să-i placă Mitei, Vasi se mirase şi el, îmi şi spusese, pe drum, după ce plecaserăm, şi o spusese cu o ezitare, dar cinic: „Doamne, iartă-mă, ce idee pe ea, parcă ar fi o luminaţie de bordel!“ Pe urmă am înţeles ciudăţenia, când mi-a dat să beau rom şi mi-a zis că în ultima vreme, serile, îi place să bea, chiar şi singură, câte o ceşcuţă de rom, după oboselile zilei... M-am aşezat, după ce i-am cerut voie, pe scândura tocită din faţa războiului de ţesut. Ea aprindea candela. Se stinsese, se văita de untdelemen că era prost, amestecat cu apă. Candela sfârâi cu o flăcăruie chinuită, pe urmă începu să ardă normal, contrastând prin blândeţe şi smerenie cu reverberaţia sângerie a încăperii. Fără să vreau am atins tălpicile războiului care scoseseră un scârţâit de scripeţi. M-am speriat puţin ca atunci când, neştiind să cânţi la pian sau să baţi la maşina de scris, apeşi la întâmplare pe o clapă. Nu avea cu ce să mă servească şi-mi propusese niţel rom, ei îi plăcea romul. Rom? Asta mă mirase, la delicateţea ei, deşi ştiam că multe fiinţe gingaşe, cum era ea, preferă băuturile ordinare. Nu cumva se alcooliza, în singurătate? Bea singură, acasă, noaptea?... Am băut în tăcere câte o ceşcuţă de rom, care pe mine mă dezgusta. Candela pâlpâia cu pocnete mici, dese, nu-i convenea apa conţinută în untdelemen. Pe urmă îşi găsi un

mod de a arde şi în aceste condiţii şi începu să dea o luminiţă liniştită, egală.

Încetul cu încetul se însufleţise. Ochii prinseseră a-i străluci. Trebuia să profit. Nu ştiam cum să aduc vorba, cum s-o fac să-mi povestească, şi, iată, îmi găsisem în alcool un neprevăzut aliat... Ştiam de la Vasi cum dăduse până la urmă de plutonierul care comandase plutonul de execuţie din pădurea Pantelimon. Nu prea aveam însă încredere în el. Ori înfrumuseţa lucrurile, ori trecea multe din ele sub tăcere. Nici măcar n-a trebuit să insist. Am mai cerut dinadins puţin rom şi am ciocnit, fără să ne urăm nimic...

Ea îl anunţase într-o zi pe Vasi că dăduse de plutonierul de jandarmi, Pripăşitu, care comandase execuţia, locuia în satul Salcâmi, prin Teleorman. Adresa i-o dăduse plutonierul Cioancă, din comuna lor, prieten cu taică-său, lăptarul, şi care, ieşind la pensie în primăvara anului următor, îi mărturisise la un păhărel de ţuică ce ştia şi ce-l făcuse până atunci funcţia să tacă. Vasi voise s-o însoţească. Era prin toamna lui 1940, înainte de a intra în lagăr, dar Mita ţinuse să se ducă singură, era treaba ei. Pusese într-un coşuleţ o bucată de brânză, un borcan cu unt, mere şi colivă. Abia făcuse parastasul de un an, pomană pentru cel pe care se pregătea să-l întâlnească în satul Salcâmi. Acesta însă lipsea, se mutase cu serviciul tocmai la Dorohoi. Plecase împreună cu nevastă-sa şi cu cei trei copii ai lui, două fete şi un băiat. Tot ce aflase, aflase de la fratele mai mare al lui Pripăşitu, agent fiscal, însurat cu o croitoreasă cam bolnavă şi care zăcea în pat. N-aveau copii. De fapt, croitoreasa îi destăinuise cele mai multe lucruri, după ce înţelesese motivul vizitei acelei fete necunoscute îmbrăcate în negru şi care părea că purta după cineva un doliu sever. La început însă, cât se codise Mita să le spună adevărul, crezuseră că era noua învăţătoare. La Salcâmi, învăţătoarele nu prea şedeau, se schimbau des. Îi lăsase un timp să creadă ce presupuseseră că era: „nu cumva sunteţi învăţătoarea a nouă?“ Bărbatul plecase să încaseze dările, convins că fata revine să-şi ia postul în

primire. Nevastă-sa se sculase din pat, să-i pregătească ceva de-ale gurii acelei fete palide, ostenite. Mita protestase. Pe urmă se apucaseră amândouă să gătească. Era unsprezece dimineaţa. Pripăşitu spusese că avea să se întoarcă la masă pe la unu. Mita scosese şi ea din coşuleţul ei brânza, untul, merele şi coliva. Pe croitoreasă o chema Tudoriţa. Era o femeie roasă de boală, de vreo patruzeci şi ceva de ani. O plăcuse pe Mita, ar fi putut să-i fie mamă. Găteau şi vorbeau între ele, Tudoriţa, de când o văzuse pe Mita, se mai înviorase. Se mirase văzând coliva din blidul ţărănesc, cu ploicica de bomboane colorate, deasupra stratului gros de zahăr. Colivă?... O fată tânără, necunoscută să-ţi vie într-o zi în casă cu colivă... Mita îi mărturisise în cele din urmă cine era şi de ce venise. Între femei, la ţară, despre moarte se vorbeşte mai repede şi mai uşor. Tudoriţei i se făcuse rău. Ţinea în mână o tigaie, încremenise cu tigaia în mână, apoi o apucase plânsul. Mita o sprijinise, o ajutase să se întindă în pat, alergase după oţet în bucătărie şi o frecase cu oţet pe la tâmple.

Când îşi revenise, începuse să bocească, şi Mita o ascultase liniştită până la capăt: „Ah, Nelule, Nelule, şoptea printre suspine, ce păcat ţi-ai făcut! să împuşti tu un băiat în floarea tinereţii, să-i tragi un glonţ cu mâna ta... că nu murise,... of, offf, el era... da, Vătăşescu, cică îl ştia şi i-a ţinut minte numele, era un băiat de familie şi că ăi de-au tras, nu-l nimerise bine... unu, aşa frumos, bălai şi cuminte şi frumos ca o fată... el era,... ah, fata mamii, ce jar o fi-n inimoara ta,... cum ţi-a mai fript ţie inimioara!... Nelu zicea... că visa urât... după aia l-a visat zile în şir, că nu-i om rău... Nelu,... cumnate-meu, nu-i om rău, dar aşa zicea el că avea ordin, şi ştii cum e la ei,... te bagă la curtea marţială, şi are copii de crescut... Stătea serile aicea cu Costică, bărbatu-miu... sta şi bea cu el şi ea le dădea să mănânce, şi Nelu plângea şi zicea că şi-a făcut păcat greu... cu băiatul ăla... era aproape un copil... şi când Nelu s-a apropiat de el, zice că mai răsufla, sta aşa cu ochii deschişi şi se uita la el, la Nelu, cu nişte ochi... ochii ăia nu poate să-i uite Nelu, d-aia a cerut să-l mute,... acolo... La Dorohoi... parcă poţi să

uiţi? şi-n America să pleci, tot nu uiţi, că am un frate care a plecat mai de mult în America şi-mi scrie, că ce mai e pe-aici, tot cu gândul aicea... şi se uită la Nelu cu ochii aşa deschişi şi Nelu a scos pistolul să-i scurteze chinul,... că se chinuia, săracul, se vedea că se chinuie... tot murmura ceva, da' nu se înţelegea, şi când Nelu s-a aplecat cu pistolu-n mână, să auză ce zice, nu omori un om când se căzneşte să-ţi mai zică ceva, şi l-a auzit parcă, l-a auzit, cică de groază băiatul mai găsise putere şi Nelu l-a auzit că zice... *nu-n cap... vă rog...* parcă-aşa ar fi zis, şi Nelu se jură că l-a ascultat, şi-a tras în piept, în inimă... Parcă zâmbea, mort cum era, aşa zicea Nelu că el văzuse mulţi morţi, dar băiatul ăsta parcă-i zâmbea, îi zâmbea lui, că orişicât, se ţinuse de cuvânt. Of, Nelule, Nelule!...

Mita o asculta mută în picioare la căpătâiul ei. Nu ştia unde l-a îngropat?... În pădure cumva?... De unde să fi ştiut ea? Poate ştia Costică, bărbatu-său, dacă i-o fi spus Nelu, cine ştie?

Croitoreasa se mai liniştise şi se sculase încet din pat cu suspine din ce în ce mai mici şi mai împăcate. Bocetul o mai uşurase.

Mita căzuse pe un scaun, cu mâinile în poală: *nu în cap vă rog*. Şedea cu ochii în podea, agăţată de aceste cuvinte, ultimele lui cuvinte, şi care acum păreau desprinse de orice înţelegere, arzând în mintea ei ca o constelaţie rece şi îndepărtată.

Tudoriţa venise încet lângă ea şi o mângâiase pe părul lung care îi acoperea faţa, cu şuviţa aceea căruntă în mijloc ce o avea din copilărie şi care dispăruse. „Ai albit, fata mamii, ai albit, sărăcuţa de tine“ o căina croitoreasa, şi, îmbrăţişând-o, o pupase adânc pe creştet.

CAPITOLUL 17

Candela pâlpâi de câteva ori speriată şi se stinse brusc. Un sfârâit neplăcut şi o miasmă de ulei ars umplu încăperea lânoasă, acoperind mirosul farmaceutic al naftalinei.

Mita se ridică, îşi mută sprintenă scaunul spre răsărit, în colţul opus războiului la care încă mai şedeam: un ipotetic, un presupus ţesător ucenic. Ea se urcă pe scaun şi întârzie astfel cocoţată, un timp, chinuindu-se să rupă vârful fitilului carbonizat al candelei care avea dedesubt un mic suport de lemn triunghiular, fixat în peretele alb, văruit. Ţinea acolo şi-un chibrit, la nevoie, de care se folosi îndată, iar candela începu din nou să ardă cu oarecari şovăieli, pe urmă, din ce în ce mai decisă...

Niciodată nu-i văzusem trupul decât stând sau în mers. Mişcările ei erau liniştite, dar ţepene. Se simţea în ele o reţinere fizică îndelungată care era faţa unei severe higiene morale. Cât stătuse pe scaun sub candelă, ridicată pe vârful picioarelor în ciorapii ei gri, tot de lână, – nici nu observasem când îşi lepădase pantofii negri, de călugăriţă, – trupul ei întins, slab, subţire, atent la ce făcea, îşi regăsise parcă o mlădiere uitată, iuţeala animalică a unei fete de la ţară. Mi-am adus aminte pe loc ce zicea Vasi că-i spusese într-o zi *celălalt*, de mult de tot, că Mita când era copilă fusese prinsă între două căpiţe de fân sugând lapte de la o pisică. Mărturisire făcută într-un coşar, în satul Prisaca de pe lângă Panciu, în timpul marşului lor spre Turnu-Severin... Era din fragedă vârstă aceeaşi îngerească

perversitate, aceeaşi focoasă provocare a naturii, ca şi a Sarei, care îşi arunca păpuşile la porci...

Două iubite făcute pe măsura, pe dezastrul a doi iubiţi.

Doi bărbaţi gândiţi, închipuiţi, trăiţi, plămădiţi de iubirea a două femei...

Şi cum, după ce se cunoscuseră la un bal studenţesc, dansaseră *Când apari seniorita în parc pe înserat*, ieşind după miezul nopţii încălziţi şi plimbându-se de-a lungul cheiului Dâmboviţei, dincolo de podul Cotroceni, spre Grozăveşti,... cum i se recomandase ea, lui, în acel mod memorabil, decisiv pentru tot restul vieţii lor, tânărului blond, frumos, cu purtări atât de alese, imposibil de comparat cu vreun altul, ..."un prinţ rus căzut din nebăgare de seamă dintr-o pagină de Turgheniev": „Ştiu să înşir tutun, să torc lână, să ţes şi să duc gâştele la păscut, fără să le pierd“. O fată cu carte, care făcea filologia?... Şi-atunci, pe chei, în întunericul încinsei nopţi de vară bucureştene, el începu să râdă, el care nu râdea, râdea dezlănţuit în hohote, şi ea se speriase, întrucât între ceea ce spusese ea şi reacţia lui exista o disproporţie de neînţeles. E drept că vorbele acelea ea le rostise, nu în glumă, nu cu acea cochetă, ingenuă întoarcere a conversaţiei spre fleacuri şi mărunţişuri, tipică fetelor de vârsta ei; o spusese, din contră, cu toată seriozitatea, ca şi cum, între două opinii teoretice, ar fi enunţat un principiu de viaţă. Sau, cu pedanteria primelor idile studenţeşti, pe tonul pe care orice altă fată de la litere, curtată de un băiat, l-ar fi avut zicând: Eu ştiu să analizez o poezie, cunosc bine şi metrica, prozodia, dar înclinări lirice nu am, eu cred că mai curând aş putea să scriu un roman, deşi nu am încă experienţă. De ce râzi? se ţinea după el pe chei, fiindcă râzând, el o luase înainte împins din urmă de râsul său ca o vijelie, de aerul răzvrătit, de vârtejul de praf prevestitor al propriului său tată, sosind cu armonica la piept, în vara fierbinte şi secetoasă în care alb în ţărâna răscolită rămăsese doar halatul de moşieriţă al Duduii, înfruntând istoria cu o damigeană de rachiu... De ce râzi? nu-nţeleg de ce râzi? ce găseşti de râs? vorbesc serios! dacă asta ştiu să fac? şi fac, ori făceam

cel mai bine, e ceva atât de ridicol?... Nu! strigase el rezemându-se, în fine, potolit de barele de oţel ale parapetului; nu, şi o îmbrăţişase; atunci se sărutaseră întâia oară pe cheiul întunecat lângă apa tăcută, leneşă, murdară, a Dâmboviţei.

Astfel începuse nefericita lor iubire. Am mai cerut dinadins puţin rom, deşi numai ideea de a-l bea mă îngreţoşa. Am dat să mă ridic, cu ceaşca de lut urâtă în mână, din faţa războiului de ţesut, dar Mita îmi făcu semn să nu mă deranjez şi se apropie cu sticluţa pe care scria *Jamaica* şi îmi turnă rom în ceaşca pe care până atunci o ţinusem alături pe scândura de lemn lustruită pe care şedeam. Şi-a mai umplut şi ea o ceşcuţă grosolană tot de lut, alt model, mai întunecat la culoare, şi am băut amândoi cu sorbituri mici, prudente. Aveam chef să ţes. Tot ce era tehnic învăţam pe loc. *Suflet de bricoleur*. M-a instruit cu răbdare, aplecată asupra mea cu pieptul. Mirosea a busuioc, a lavandă ieftină şi a săpun de rufe. O căldură feminină mă învălui. Aburul ei casnic mă tulbură. Fără să vreau m-am gândit din nou la Sara. La mirosul ei când mă îmbrăţişase. Mita avea cu totul alt miros; mirosea ca femeile care zilnic se spală cu apă rece. Mai târziu, aflasem din gura lui Vasi că n-avea baie, ci doar o cişmea în mijlocul curţii mici pavată în întregime cu bolovani de râu fără pic de verdeaţă, la care vara se spăla îmbrăcată într-un soi de anteriu lung de cânepă, să n-o vadă vecinii, stând aplecată şi frecându-se cu săpun pe sub pânza aspră de in pusă direct pe piele — iar cinicul şi atotştiutorul meu tată nu pierduse nici aici ocazia să adauge că aşa se spălau în evul mediu evlavioasele şi tot aşa, fără să-şi dezvelească trupul, îşi făceau ele şi datoria conjugală acceptându-şi bărbaţii greoi, pofticioşi, lăsând liberă doar o tăietură în cârpa protectoare,... un gemuleţ,... un oberlicht... şi fiindcă mă arătasem şocat de această comparaţie, îmi servise pe loc unul din panseurile lui de libertin: dragul meu, nu mi-o lua în nume de rău, ştii ce spune marchizul de Sade,... „nu felul meu de a gândi mi-a adus atâta nenorocire cât cel al altora“. Asta-i — mi-am zis — şi condamnarea absolută la chinul cel veşnic a genialilor fornicatori, că reuşesc atât de bine şi de con-

vingător să se justifice. Nu era cine ştie ce greu să ţeşi. Deprinsesem îndată mişcările. Mita lucra un covor negru cu romburi roşii, tivit cu dungi gălbui, ca şofranul. Erau creşteri şi scăderi de o fină minuţie şi care nu semănau cu nimic din ce se găseşte în natură. Ea se aşeză alături de mine având grijă să nu răstoarne ceşcuţa mea de rom pusă pe scândură şi termină cu iuţeală latura unui romb, lăsându-mi câmp liber pentru bătaia neagră, simplă, compactă, ce urma până la rombul următor. Am ţesut un timp acţionând pedalele, făcând să joace spata de trestie ca un pieptene des, ţigănesc, aruncând cu îndemânare suveica prin dreapta şi prinzând-o cu uşurinţă în stânga. Mita părea mulţumită. Se ridicase de lângă mine trăgându-şi poalele lungi ale rochiei scorţoase, încurcându-se în ele, pierzându-şi echilibrul. Se dusese încet, gânditoare, în colţul opus unde candela ardea acum liniştită, împăcată cu sine, sorbi din ceşcuţa ei de rom, se întoarse şi rămase un timp nemişcată în picioare, privindu-mă fix cum lucram. Multă cenuşă în ochi şi în sprâncenele subţiri, fosforescente. Când m-am uitat la ea repede într-o bătaie şi alta, aşa mi s-a părut, că vede şi cu sprâncenele; asta mi-a trecut prin cap şi era întâia oară când m-am gândit că cineva poate să se uite la tine şi cu sprâncenele. Pe faţă purta paloarea aurie a laptelui proaspăt muls. Pielea netedă, întinsă pe maxilarele fine, fruntea largă, nasul drept, alcătuiau imaginea din care omenirea îşi face un simbol, Justiţia, Revoluţia sau Patria. Un zâmbet de o meditativă îngăduinţă se îndrepta spre unealta la care mă căzneam. Îmi dădeam osteneala să lucrez cât mai bine, potrivit instrucţiunilor ei. Odaia răsuna de bufnetul, de jocul primitivei înjghebări. O muncă medievală, lemn pe lemn. „Ştii pe ce apeşi cu picioarele?“ mă întrebă deodată cum mă privea atentă, cu ceşcuţa în mână. M-am oprit din lucru şi am răspuns: *„tălpici?“* „Nu, a zis, le spune şi tălpici, dar pe aici le zice *iepe*, apeşi pe iepe, hi-hi-hi“, începuse să râdă în ea dracul de fată care sugea lapte de la pisică, de băutură probabil. „Dar asta?“ şi atinse cu mâna arcul de lemn înălţat ca un jug deasupra războiului. „Cai, spuse ea, da, cai, n-ai de unde şti, iepe şi cai,

ca să vezi ce poate să le treacă lor prin minte!“ De năvădeală auzisem. Nu ştiam de *fuscei*, de la fascii, poate, nişte lemnişoare aşternute peste iţe şi care modelau împleteala iţelor. Vătala era bătătorul. Urzeala, urzeală. „Hai, lucrează, nu sta!“ mă îndemnă, şi am început iarăşi să ţes, conştiincios. Grija mea totdeauna a fost să fac orice muncă, bine, cât mai bine. Ca o mustrare adusă corpului imperfect. Băteam firele negre ale covorului aducând spre mine vătala cu toată forţa, icnind, făcând să joace *iepele* la care ajungeam anevoie cu talpile. Mă apucase o ameţeală. De la jocul năvălelii luminoase a bumbacului, deschizându-se, închizându-se sacadat cu o implacabilă mişcare de foarfece şi la care mă uitam ţintă urmărind lunecarea suveicii. Nimic din ce facem, copiind natura, nu seamănă cu natura. Eterna corecţie sau răzvrătire a spiritului. Nici rombul roşu de lână lăsat în urmă pe câmpul negru la care lucram şi care se găseşte sus strâns în mânerul de diamant al constelaţiei Casiopeia. Aşa mă gândeam ţesând sub privirile Mitei. Nimic decât ideea noastră, pierduţi, străini, trecători, de a face altă facere, mai de înţeles, fiindcă...

...nelămuririlor de tot felul începând cu lumea tainică a celor dispăruţi care este absurd să spună atâtea să creadă să surâdă să râdă sau să ţipe agitând aerul şi să piară atât de brusc viaţa atât de liberă de fierbinte de suplă şi de neprevăzătoare să capete în câteva secunde fără vreo legătură cu restul şi imposibil de înţeles la urma urmei aspectul unei mumii rigide mute încărcată deodată de un mister insuportabil; acestui absurd precum şi hazardului uriaşei ţesături impuse de cauze şi de efecte şi care nouă ne scapă după cum auzului îi scapă vibraţiile prea repezi ori prea încete... şi nu se ştie dacă Brenner teologul cu figura lui de tătar nu face să răsune pe furiş serile ca şi în această seară acel instrument feudal Clopotul său mort clopotul spart de atâta imprudentă laudă de elogiul poruncit fără să-l auzim; acestui absurd aşadar noi îi înfăţişăm înfricoşati reuniţi într-un trib certăreţ războinic orgolios bântuit de atâtea presupuneri şi ipoteze trib

de pigmei de o aroganță pe care n-o egalează nici giganticele pustiuri ale planetei îndărătnici în eroare pentru că este a lor și în sentimentul lor grandios totuși de stăpâni: absurdului numit astfel probabil din orgoliu sau din neputință sau poate dintr-o judecată nedusă niciodată până la capăt noi îi înfățișăm propriul nostru absurd constrângerile noastre raționale jocul minții tăios sacadat asemeni urzelii albe de bumbac la care mă uit țintă țesând și care mă amețește privind cum bate el strâns totul cu atâta severitate și cu ușurință în același timp zămislind făurind naiba știe cum să mai zic o formă un chip unic în tot universul prin arta și meșteșugul lui un Bastard al iscusinței și inteligenței habar n-având cine l-a procreat, cine e tatăl... vreun ofițeraș aventurier chipeș seducător mutându-se cu farmecul său fecund și primejdios din galaxie în galaxie din garnizoană în garnizoană... doar mama cunoscându-și-o părăsită cu mințile sucite eterna înșelată Maică ori Madonă tristă cu pruncul vesel în brațe chel grăsuț pleznind de atât lapte gata să ia totul de la capăt gata să arunce din nou în lume cuvântul și să ia lumea în stăpânire ca pe urmă iarăși s-o părăsească și să ne invite de sus exact în lumea ce ne sperie prin nelămuririle ei; Născătoarea veșnică propriu-zis Curiozitatea purtând în pântecul ei imaculat ambiția semeția singurei seminții osândite să se cunoască pe sine și să-i pună ofițerașului cine știe pe unde dus în veșnicele sale manevre întrebările ei...

O bătaie înceată în ușă se auzi între o bufnitură și alta a războiului de țesut. M-am trezit. Mita se îndreptă spre ușă și o deschise. Era gazda. O femeie bătrână, puțin adusă de spate. Fața ei foarte albă, pudrată parcă, acoperită ca de un strat de făină, sub basmaua neagră, legată sub bărbie, mă izbi. O vedeam pentru prima dată. Avea pe buzele ofilite un zâmbet de o bunătate resemnată. Ne invita la cină...

CAPITOLUL 18

O cină țărănească. Mămăliguța cu brânză de burduf, cum nu mai mâncasem niciodată la București, lui Vasi nu-i plăcea, spunea că ăia care o fac pun în ea cartofi de obicei stricați. Dar nu, asta era o brânză delicioasă parfumată, mirosea puternic a brad și avea și un gust de brad, parcă ai fi mestecat o dată cu ea și cetină. Cred că era din burduful pe care îl adusese un muntean foarte scund și slab și bătrân, dar sănătos, roșu la față, cu o mustăcioară scurtă albă ca zăpada și cu dinți de aur, în ziua când fusesem prima dată la Mita cu Vasi, iar gazda, văduva, pe nume Crucita, nu era acasă, era dusă la biserică, la un mort. Mita avea să ne explice pe urmă că bătrânul cu gazda ei nu erau neamuri, se cunoșteau din tinerețe, amândoi rămăseseră văduvi, și acum se ajutau unul pe altul la bătrânețe, el venea măcar o dată pe lună de sus, de la munte, și îi aducea merindele lui ciobănești. Nu înnopta niciodată la ea, pleca în aceeași zi îndărăt, dar în casă intra – cum intrase și acum – ca și cum el ar fi fost printr-o blândă învoială a sorții în cele din urmă, bărbatul... Acesta venise pe un căluț mic și iute de munte, mai mult păr decât mușchi și cu un ciucure roșu de lână pe fruntea lățoasă. Dacă un cal și un om ar putea fi frați, călărețul și cel ce-l purta repede și mărunt, erau. Două traiste încăpătoare, viu colorate, atârnau de-o parte și de alta a șeii scurte de lemn fără scări. Dintr-una omul scoase ceva jupuit, respingător la vedere. Vasi se interesase pe loc, cu pofta orășeanului, și aflase că era „un berbecuț". Îl mușcase un dulău de un picior, făcuse o rană grea și-l tăiase. „Cum dați kilul?"

întrebase Vasi, dar insul taciturn, care cobora precis din daci, deshămându-şi încet căluţul, nici nu răspunsese. Am avut tot timpul să observ că pe corpul jupuit având aspectul unei „naturi moarte“ de pe vremea când pe pictori îi mai fascina încă anatomia în stare crudă, sângele se închegase frumos de răcoarea muntelui. Pe urmă, m-am cutremurat de silă. Era un hoit. Nişte furnici circulau zăpăcite pe pielea albicioasă întărită, veniseră şi ele pe cal, de la munte. Burduful de brânză având forma unui proiectil enorm de marină fusese scos din desaga cealaltă şi, curios, de acolo mai ieşi la iveală şi un fel de carte cu coperte negre, ţepene, ca ale unei condici. Mita a luat-o din mâinile munteanului şi fără să cer mi-a întins-o, s-o văd, era *Viaţa şi patimile sfinţilor şi martirilor*, o carte bisericească, împrumutată şi pe care acum omul o aducea îndărăt din munţii lui o dată cu berbecul jupuit, cu brânza şi cu furnicile alea... Mâncând din brânza cu gustul ei înţepător de cetină, mi-am adus aminte toată conversaţia, de fapt, mai mult întrebările lui Vasi, dacă ei sus au vreo cooperativă, întrebări de bucureştean, omul, despovărându-şi căluţul atent la cătărămi, desfăcându-le cu mişcări scurte, smucite, răspundea mormăind, sau nerăspunzând deloc, scoţând doar sunetele nelămurite, ancestral convenite, pe care omul lucrând le are de obicei cu animalele ajutătoare... şi cât câştigă? Şi câte oi are? Dar cote, dă?... Şi-atunci Mita intervenise calmă zicând pe un ton al ei ce mi se păruse deodată plin de mândrie, de o mândrie ce nu era a ei, mai băgasem de seamă şi în alte împrejurări, Mita, dacă era mândră de ceva, nu era niciodată mândră de sine, ci totdeauna de alţii, în contul altora; şi ea spusese, cu această mândrie liniştită, obiectivă: „domnul Mihăilă este stăpân de munte!“ Vasi se comportase destul de stupid. „Stăpân de munte? făcuse uimit spre Mita, dar asta sună grozav, nu ştiam!“ Pe urmă Mita ne prezentase şi pe noi, ţinând la piept cu amândouă mâinile cartea aceea cu aspect de condică. Cel sosit din munţi ne privi cu luare aminte, întâi pe mine, din ochi săi mici negri, străpungători, făcând să-i alunece apoi privirea într-un mod ce mi se păru, fără cuvinte, o judecată, o

formulare, care mă îngheţă... Pe urmă se uită lung şi la Vasi, tot fără să zică nimic, şi nu înţelegeam de ce nu vorbeşte, abia când Mita spusese ce spusese, rupând tăcerea, pricepusem... Dumnealui, zisese ea zâmbind cu sfială, este fratele băiatului care a fost la dumneata atunci, la munte, când a dormit o noapte la stână şi când aţi vorbit de stele,... spuneai că n-aţi dormit până în zori şi că aţi vorbit împreună şi despre istoria veche, parcă,... şedea la domnul Gologan, contabilul, era prieten şi cu domnul Brenner... „da, clopotarul ştiu“ aprobase scurt munteanul şi nu mai spusese nimic, ca şi cum Brenner ar fi fost personajul principal. Era însă un mod al lui de a o cârmi, de a abate vorba de la un lucru neplăcut. „Şi dumnealui – şi mă arătase cu mâna dreaptă, ţinând cartea cu stânga la piept, – e nepotul profesorului, nepotul lui, şi spusese *lui* cu o grijă în care desluşisem, sau mi se păruse doar mie, şi un soi de jenă involuntară... Ştii că am discutat despre el, se agăţă ea neliniştită de stăpânul căluţului care moţăia liber acum, dar nu prea având ce face cu libertatea aceasta dăruită. N-o mai văzusem atât de insistentă, şi am înţeles că voia să învie ceva, profitând de un martor, important... „Ştiu... ştiu eu“ mai mormăi stăpânul de munte fără să se uite la noi, uitându-se numai la Mita cu o îngândurare rece. „Şi Crucita, cât stă la mortu' ei? că treb' să plec, – parcă se trezi – mai am în târg treabă, sare s-o găsi?“ Şi omul plecă după sare lăsându-şi căluţul să moţăie mai departe; putea să pască, era liber, iarbă în jur, cât vrei; dar el preferă să rămâie nemişcat şi să dormiteze în picioare cum făcea de vreo două mii şi ceva de ani, răbdător... Şi fiindcă rămăseserăm deodată singuri, mai singuri parcă decât înainte şi ca să schimbe vorba, după cum făcuse puţin mai în urmă însuşi stăpânul Mihăilă, ea zise repede, înecată de plâns: *ei sunt temelia, aţi văzut?... ei ştiu totul şi nu zic nimic...*

Jumările de ouă cu slănină le refuzasem, politicos. Nu-mi priau, seara. Am spus că seara nu mâncam niciodată ouă, deşi minţeam, şi nu suferisem niciodată de stomac, în general aveam o bună digestie. Vasi însă avea o vorbă, seara, zicea el, ouă se dau numai la duşmani. Ţineam la recomandarea aceasta

a lui numai pentru hazul ei, deşi tot ce se poate să se fi bazat pe o oarecare experienţă. În schimb, mâncasem mămăligă şi brânză, o ceapă întreagă, o ceapă roşie de apă spartă pe un fund de lemn crăpat de-a curmezişul. Pe urmă am mâncat cu poftă şi scovergile calde, pudrate cu mult zahăr. Nu se comparau cu pogacele nevestei lui Brenner, prea uleioase. Zahărul de pe scovergi l-am dat mofturos, dar discret, la o parte cu furculiţa, care am remarcat că era de argint, frumos înflorat, un tacâm rusesc, aristocratic, o lucrătură veche, înnegrită, mă pricepeam. Mă uitam la ea atent sucind-o pe toate părţile. Văzând că-mi place, gazda mă lămuri că o avea de la o rusoaică, de la o femeie-ostaş, de-ale lor; când trecuseră pe-acolo, femeia, care era frumoasă, voinică, trăsese la ea, care rămăsese văduvă încă de pe-atunci, bărbatu-său murise la Cotul Donului; şi dormise la ea, şi o rugase să doarmă cu ea în acelaşi pat, că se ţine după ea un artilerist, şi ea nu voia, că avea logodnic, tot pe front, dar mai sus, spre Berlin, şi când plecaseră, scosese din carâmbul cizmei furculiţa aceea şi i-o dăruise, s-o aibă ca amintire, drept recunoştinţă că o păzise. Rostul acestei văduve părea a nu fi altul decât de a ocroti pe câte cineva, cum o proteja acum pe Mita. Dintr-un dulap mare, săsesc, albastru cu doi trandafiri galbeni pe uşi, gazda scoase în cele din urmă şi o sticlă cu vin ruginiu, vin de paşti, adus de la o mănăstire, cam dulceag după gustul meu. Ea aduse şi nişte pahare cu picior, de cristal, şi care la cea mai mică atingere sunau frumos, ca o muzică. Erau desperecheate. Unul, al treilea, era tot cu picior, dar mai scund decât celelalte două şi mai pântecos şi cu un joc de zgrunţuri care ascundea parcă vinul, dându-i altă culoare, mai întunecată. Pe acesta mi-l întinseră mie, iar Crucita chiar zise fără urma vreunei ironii, „din ăsta se cade să bea bărbatul, şi lui Mihăilă, când vine de la munte, tot din el îi dau să bea..." Erau de la un serviciu pe care i-l dăruise Mita, cele două, că fuseseră şase, dar patru se spărseseră la o nuntă din vecini, le împrumutase şi în zori se luaseră la bătaie din cauza zestrei, nu ieşise cum trebuie. Paharul stingher din care beam îl găsise mai de mult la biserică, sub strană, cu o monedă în el, un

creiţar, şi Crucita îl luase pe ascuns, era lucru ciudat, într-un lăcaş sfânt, parcă cineva umblase cu farmece. M-am uitat mai atent la pahar, care, strâns în mână, îţi înţepa cu solzii lui de sticlă degetele, şi înainte de a-l duce la gură nu ştiu de ce, mi-a venit să zic, să urez, şi am zis „Pentru rusoaică!" şi am înălţat cu cealaltă mână şi cu înţeles furculiţa de argint, aluzie la cealaltă femeie păzită.

Mita s-a înveselit brusc şi a început să bată din palme, strigând cu o însufleţire de care străin nu era nici romul băut mai devreme împreună: „Ce bine, ce frumos! Atunci, pentru rusoaică, fie!" şi băurăm. Pe urmă, aşezând paharul pe masă, mă întrebase „Ai citit *Rusoaica* lui Gib Mihăescu?" Nu, nu citisem. Auzisem, dar nu citisem, „cum, n-ai citit *acest roman*?" Părea de-a dreptul şocată. „Dar romanul acesta îi plăcea cel mai mult *şi lui*! Zicea... ah, Doamne, cum zicea el,...' zicea,... aşa a zis o dată el... că *Rusoaica* e cel mai captivant roman românesc, că e cel mai avansat roman occidental spre răsărit şi că pe urmă, adică mai departe, începe altceva, începe Rusia."

Crucita se închină repede de câteva ori. Am privit-o surprins. Mai mult ca sigur că o făcuse de sufletul bărbatului ei mort la Cotul Donului.

Bine, stăruia Mita, dar trebuia neapărat să citesc *Rusoaica*. El îi dăruise romanul *Rusoaica*, şi *La Grandiflora*, amândouă însă se pierduseră la Bucureşti, ori le împrumutase cuiva care nu i le mai înapoiase. În schimb avea la ea *La Grandiflora*, o găsise la un anticariat la Cluj şi o cumpărase mai de mult, – *Rusoaica*, dar cum, nici p-asta n-o citisem?... Eu, cu romanele, ştii,... am încercat să mă scuz... Nu se poate, nu se poate, protestă ea, *aceste romane trebuie citite*. O cuprinsese o agitaţie subită care îi schimba complet trăsăturile feţei, îmbătrânind-o, ca şi cum seninătatea doar maschează trecerea anilor. Crucita zâmbea ostenită. Vinul o moleşise. La un moment dat chiar căscă lung, ţărăneşte, scoţând un răget urât de uşurare. Căzuse întunericul. Întunericul în Transilvania e altfel. El cade nu ştiu cum, ca-ntr-o cancelarie veche care

miroase a cerneală şi-a fân cosit. M-am ridicat mulţumind pentru cină. Mita se ridică şi ea preocupată. I-am pupat văduvei mâna grasă, – „să mă iertaţi, spusese ea primind omagiul meu orăşenesc, dar eu mă culc cu găinile“ – o mână zbârcită cu vine groase sub pielea lucioasă. Mă gândeam să plec la Gologan. Terminaseră ori nu belota? Deşi o belotă nu se termină niciodată, ştiam, jucam câteodată cu Vasi, şi ce are ciudat acest joc patriarhal e că mereu te cerţi cu adversarul, un joc cu reguli făcute mai mult din excepţii şi din fel de fel de chiţibuşuri de care mai uiţi. Dar Mita mă invită din nou în odaia ei, nici nu era prea târziu.

Când m-am întors ocolind masa, am văzut în spatele meu agăţată în perete o gravură ieftină lângă candelabrul bisericesc. Becul care avea o pălărie obişnuită de metal, nu căciula aceea roşie de lână imposibilă ca în odaia cealaltă – sperasem la început că ideea fusese a gazdei, dar, iată, era într-adevăr a Mitei – bătea destul de tare în peretele bine lustruit al gravurii. M-am apropiat şi am privit-o cu interes. erau de fapt două gravuri. Două reproduceri, una lângă alta, închise în aceeaşi ramă neagră de lemn. Una înfăţişa izgonirea din rai, dar Adam aici avea în mod curios o splendidă pereche de mustăţi mocăneşti, iar Eva ţinea în palmă un melc. În cea de a doua, nişte draci, dracii ortodocşi pitoreşti, de care vorbea Brenner, chinuiau nişte femei despuiate, despletite, osoase, cu furci şi ţepuşe înroşite. Ceva foarte şocant şi totodată atrăgător. Fără voia artistului, efectul era mai curând comic, nu înspăimântător, şi în acelaşi timp sexual, întunecos de erotic şi de nemărturisit ca ispită, ca-n pozele porno. În anii liceului, văzusem una care mă urmărise luni de zile: trei femei albe, blonde, în pielea goală, tăbărând pe un negru culcat, răstignit, chinuindu-l parcă. O noapte întreagă dormisem cu imaginea aceasta sub plapumă studiind-o la lumina unei lanterne până slăbise de tot bateria.

Mita se pregătea să iasă. Şedea cu ochii în gol, gânditoare, sprijinită într-un picior şi cu mâna pe clanţă. Aşa o văzusem când îmi întorsesem ochii, întrebând mai mult de jenă „ce-i asta?“ „Muncile iadului, maică“ răspunsese Crucita şi căscase a doua oară, pe urmă îşi făcuse iar o cruce.

Ne-am urat noapte bună şi am ieşit.

Între cele două odăi se afla o tindă largă în care era beznă, nu ardea nici o luminiţă, astfel încât în momentul când Mita deschise uşa odăii ei, lumea aceea roşie de developări foto, – (despre care cinicul de Vasi se exprimase atât de urât) – de grotă laborioasă, grota unui fotograf împătimit mă făcu să ezit...

Ori uitase, ori lăsase dinadins lumina aprinsă...

CAPITOLUL 19

Candela iar se stinsese. Mita se chinui s-o aprindă urcându-se pe acelaşi scaun. În fine, ardea. Nu m-am mai aşezat la războiul de ţesut. M-am aşezat pe una din cele trei lăzi mari de zestre acoperită cu o blană, cred că de oaie. Lumina aceea roşie îmi dădea o proastă dispoziţie, după lumina aurie, generoasă, din odaia Crucitei. Am rugat-o frumos pe Mita să scoată abajurul de lână pleoştit peste becul electric. Dacă mă jena, avea s-o înlăture imediat, şi îşi ceru iertare că îmi produsese o neplăcere, pe ea, lumina aceea, din contră, o liniştea. Şi trăgând la iuţeală sub bec acelaşi scaun, puse câtva timp până desfăcu din nişte cârlige oribila căciulă de lână sângerie. O lumină sinceră, voioasă inundă imediat încăperea. Da, recunoscu ea, aşa parcă ne vedem mai bine. Deşi, asta pe mine cred că mă dezavantaja. Trase din nou scaunul la locul lui, se aşeză pe el şi mă privi câteva secunde cu mâinile în poale. Pe urmă râse şi spuse întinzând spre mine un braţ:

– Ştii pe ce stai?...

M-am foit pe ladă, privind-o intrigat.

– Pe o ladă, am zis; e o ladă, nu?...

– Pe bibliotecă, râse ea din nou, în lada aia, – şi o arătă cu degetul, cu o mişcare spontană, – acolo ţin eu cărţile. N-am cărţi multe, şi când n-ai multe, e trist şi sărăcăcios să le expui într-un biet raft.

Fără să vreau, mă ridicai, privind lada cu părere de rău.

– Dar stai, stai pe ea, nu-i nimic, mă îndemnă ea cu o nouă însufleţire, şi se sculă sprintenă de pe scaun şi se apropie de locul în care rămăsesem în picioare.

– Să ţi le arăt, mai spuse, şi dând la o parte pielea de oaie, deschise capacul greu şi bombat al lăzii. Un miros ca de moară, de făină, mălai se înălţă din ladă. Fusese lada Crucitei. O vreme ţinuse în ea mălaiul, îmi explicase întinzându-mi una câte una cărţile care aveau pe coperte o pulbere fină, aurie; cât curăţase ea lada, tot mai rămăseseră urme de făină de păpuşoi. Erau mai ales romane, traduceri, avea mult Balzac, apoi şi englezi şi mulţi ruşi, Tolstoi, Dostoievski, Gogol, pe urmă Rebreanu, Sadoveanu şi dedesubt de tot dădu – şi aici scoase un mic ţipăt de satisfacţie – de *La Grandiflora*... De când n-o mai citise, adică recitise, şi tocmai vorbise de ea!... Vasazică, n-o citisem. Nu, n-o citisem, şi iar mă scuzai prosteşte, ca semidocţii care sunt convinşi că un om cult trebuie să ştie *tot*, să nu rămâie în urmă cu un rând.

– Vai, ce bine-mi pare că am dat de ea! contempla bucuroasă coperta cărţii ştergând-o cu mâneca rochiei ca pe o oglindă aburită, ca pe un geam prăfuit. Apoi o răsfoi lacomă, îndemnându-mă să mă uit şi eu peste pagini. Din când în când vedeam multe rânduri subliniate cu roşu. În unele locuri era subliniată toată pagina ceea ce mi se păru un exces, o exagerare. Totuşi, mă uitam, prefăcându-mă curios, ca să-i fac plăcere.

– Ah, şi asta,... iarna! iarna pe Olt!... El spunea că nici un scriitor român n-a descris atât de bine iarna românească, aşa spunea el. Sublinierile sunt ale mele, dar sunt de fapt pasajele care-i plăceau lui cel mai mult; le subliniase şi el pe exemplarul pierdut, şi când am cumpărat ediţia asta de la anticar, m-am apucat să le subliniez eu, cu mâna mea, le ţineam minte, aşa ca să fie, înţelegi? şi mă privi peste umăr cu un fel de extaz, ţinând în mână cartea. Tânără, deodată. Tânără şi frumoasă. Şi bucuria te face frumos; seninătatea te păstrează; dar ea, bucuria, îţi readuce instantaneu pe faţă tinereţea retrasă. Uite aici, citeşte, şi-mi vârî cartea sub ochi.

Am citit în gând rândurile energic subliniate cu roşu:

Manaru iese în fugă trântind uşile; şi afară îl întâmpină bucuriile celorlalţi şi ale vieţii. Zăpadă a prins; şi fulgii râd cu toţii de bucuria omenească. Parcă-i un miraj multiplicat la infinit de dinţi râzători; pretutindeni domneşte râsul. – Prinde! Prinde! Asta-i bună! Cam târzie, dar e bună! îşi dă cu părerea moş Mitrică Dranovete...

Frumos, dar idilic, m-am gândit. Şi iernile se schimbaseră. De nerăbdare, văzându-mă şovăind, Mita începu să citească cu glas tare pasajul subliniat de pe pagina următoare:

Dedesubt Oltul între două chenare înguste, argintii, de nea, în şuvoaie grele şi adânci: găurile învârtitoare, ochi de bulboană privesc lumea de deasupra cu hăinoşenia întunecată a adâncului. Ochii aceia mulţi şi toţi se fixează asupra lui Manaru, de parcă divinitatea râului s-ar fi ridicat duşmănoasă şi pânditoare la suprafaţă. Sprâncene crunte de unde gălbui îl înconjură în curgerea necurmată şi-n vuiet fără oprire; braţe de apă se desfac... Pretutindeni un zbucium necurmat de scăpare din sine şi pretutindeni o întoarcere ruşinoasă, înfrângere şi neputinţă. Manaru retrăieşte lupta din ajun şi abia aici, în mijlocul sănătăţii aspre a naturii, începe să se îndoiască. „Hm... Oare să fie într-adevăr vreuna... Una singură...“

Aici ea se opri, ştiind că nu cunoşteam subiectul şi lămuri adăugând de la sine, arătându-se cu degetul: „adică o singură femeie“. Pe urmă, explicându-mi rezistenţa sălbatică a eroinei, a Morăriţei, în faţa atacului lui Manaru, înţelesei despre ce era vorba: de o femeie unică, poate, singura fidelă şi adevărată... O Lucreţie, da, care se omoară, după ce e dezonorată.

– Şi citeşte aici... vorbi ea repede răsfoind febril cartea... citeşte cum află de sinuciderea ei acest crai provincial de Manaru... Vai, ce... să mă scuzi... curvar!

– Să trăieşti, boier Manarule, – Bună ziua, nea Mitrică. (moşul cu zăpada) *– Ori auzişi ce se-ntâmplă? – n-auzii nimic, nea Mitrică, – Păi, nevasta lui domnu Moraru. – E, ce-i cu ea? – Se împuşcă adineaori... Or glumeşti, n-auzişi? – S-a-mpuşcat? – Păi, cum, săraca.. trei gloanţe. – Ce vorbeşti, domnule... – Tocmai aştepta pe bărbatu-său de la Bucureşti, şi când fluieră trenul în gară, haid şi ea: pac, pac, pac, trei gloanţe... păi cum... Păi să trăieşti, cu bine...*

Eram cât pe-aci să râd, dar m-am abţinut. Mita avea ochii umeziţi. Se cuvenea să ascult şi reacţia celorlalţi cheflii de la *Grandiflora*, a lui Ramură în special, amantul nevestei lui Manaru, care între timp şi-a ras mustaţa şi e supărat că ceilalţi nu bagă în seamă...

– Dar, ce s-a întâmplat, frate? – Uite, ăsta nu ştie. (Ramură) *– Cum, tu nu ştii, n-ai auzit? – Nevasta lui Moraru... – Morăriţa... de... – Ei, ce-i cu ea? A fugit?... – Şi-a tras trei gloanţe. – A murit? – O, ho!... – Ce vorbiţi? Păi de ce, domnule? Ramură respiră uşurat; acum putea şi el să-şi explice cum nu se observase tăierea mustăţii.*

Ce lume! Şi cum vorbea ea! Dacă n-aş fi ştiut, aş fi jurat că e Caragiale. Deşi, aşa, în fugă, totul mi se părea melodramatic. A trebuit să aflu şi cum Manaru îl somase pe Ramură, amantul nevesti-si, al Frosicăi, să-i spună dacă şi ea se împotrivise, cu Morăriţa, şi cum şi cât până la ce punct, chit că nu se omorâse ca ailaltă, dar măcar dacă rezistase destul şi cum Manaru într-un acces de gelozie şi necăpătând răspunsul dorit îl gâtuise pe Ramură şi se predase poliţiei...

Manaru să-i fi plăcut *lui*?... Acel „curvar“, cum o spusese ea verde, acel desfrânat „crai de provincie“?... Astfel reieşea din explicaţiile ei. Cunosc atracţia celor virtuoşi pentru dezmăţaţi şi invers. Fiindcă în virtuoşi zace înfrânată tentaţia păcatului, iar în ceilalţi, setea de izbăvire. Ca şi cu femeile. Pe care femeie cinstită n-o fascinează casele rău famate! Şi care târfă nu visează un cămin, fidel şi tihnit, în cele din urmă? Dar, *lui*, totuşi, să-i fi plăcut acest om atât de stricat?... De ce? mă întrebam, neconvins de fapt în întregime în sinea mea de atracţia contrariilor.

Nu cunoşteam sfârşitul. Abia după ce Mita îmi povesti cum se abătuse Manaru pe la cimitir, înainte de a se preda, fugărit de agenţi şi cum ţinuse el, înainte de a-şi pierde libertatea şi de

a-şi ispăşi crima, să mai vadă o dată infernul zugrăvit în pridvorul bisericii, pricepusem...

Am cerut să-mi arate pasagiul, şi ea mi-l puse sub ochi. Finalul chiar era de altfel subliniat tot cu un creion roşu şi cu aceeaşi energie.

Am parcurs la iuţeală textul, pe sărite:

A vrut, o clipă numai, o ultimă clipă de libertate, în amintirea trecutului fericit şi zburdalnic... ...să revadă icoana aceea a iadului, ce-l uimise atât în copilărie, zugrăvită cu puţină ştiinţă şi cu multă fantezie pe păretele bisericii, dedesubtul edenului, cu coline până la glezne şi cu copaci pieptănaţi regulat, până la genunchi, de unde Adam şi Eva erau fugăriţi de paloşul Arhanghelului... Agenţii îl înconjură tocmai la imaginea din mijloc... a unei femei pe care doi draci o ţin chincită pe pirostrii, astfel ca flăcările pedepsei să-i mângâie, cu limbile lor arzătoare, izvorul de plăceri şi de vieţi, prihănitul izvor al vieţei...

Bine, dar era la fel ca în naiva gravură din odaia Crucitei de alături! Mita aprobă muteşte, însă cu gândul plecat în altă direcţie. Eram sigur că *la el* se gândea şi la iubirea lor nefericită. Şi *tot el* mai spunea că acest erou, acest păcătos ducând răul până la capăt, avea în el o fire de sfânt, rătăcit. Un Don Juan, căit, singurul Don Juan veritabil din tot ce se scrisese până atunci şi că spre deosebire de cel occidental, provocator şi neînduplecat, sufletul prefăcându-i-se într-o coloană de sare, acesta, *românesc*, ortodox, un mic Stavroghin, se converteşte, şi intră, va intra, până la urmă, cu dispensă, în rai. Raiul-anexă, raiul-auxiliar, al pocăiţilor meditând pe aleile rezervate lor într-o deplină cunoştinţă de cauză. Nu prea avem în literatura noastră asemenea personaje... *Don Juani şi Sfinţi*, aşa zicea *el*. Prea multă isteţime şi deşteptăciune seacă şi zeflemea şi humor...

Dar ce era mai curios din tot ce aflasem în seara aceea, era faptul că *şi el*, înainte de a ajunge, în marşul său de pocăinţă, la biserica din Turnu-Severin, se oprise într-un sat oltenesc din preajmă, şi intrase într-un cimitir ţărănesc unde se afla o

bisericuţă pe care o ştia. Un lăcaş modest zugrăvit de un meşter rural. Îngenunchease tot în pridvor unde era înfăţişată o *Judecată de Apoi*, şi se rugase, se rugaseră împreună sub ochii miraţi ai unui paraclier bătrân, care vopsea cu catran o masă de tablă, un rudimentar altar de tinichea găurit în care se înfig lumânările pentru morţi. Îl imita, fără să vrea şi fără să aibă de ce, pe Manaru?... Aşa mă-ntrebam pe când Mita îmi istorisea marşul desculţ spre Canossa dunăreană. Era, – după douăzeci şi ceva de ani, cel puţin în locul în care chinul arde cel mai tare, – vindecată. Dovadă felul cum povestea, ca şi cum ce trăise ar fi fost o plăsmuire din închipuirea unui autor. Altfel de autor, altul, desigur, decât cel din lada de zestre. Un individ vieţuind mai încoa, spre vremea noastră, alta decât viaţa mică dintre cele două războaie, prielnică patimilor mărunte. Săracii de ei, îmi spuneam gândindu-mă la cronicarii acelor timpuri, nici măcar n-aveau nişte subiecte dure, tăioase, să-ţi oprească răsuflarea, pe măsura talentelor lor, mari totuşi. Hm, îmi ziceam eu cu râcă (râca ascunsă care e totdeauna o înălţime umilă, pizmaşă), să-i văz eu pe eroii lor veseli şi petrecăreţi, pe acei destrăbălaţi crai de provincie, umblând după aprovizionare, fără să le sară în ajutor madam Filionescu. Să fi scotocit în cugetele lor, aveai ce alege. Mă rog, istoria era istorie. Ea venea şi trecea peste noi huruind cu roţile ei grele căptuşite de multicolorul înveliş al serpentinelor înfăşurate pe ele din mers.

...iar paracliserul văzându-l desculţ cum şedea îngenuncheat cu labele zgâriate, însângerate, pline de noroi, a întrebat oprindu-se din vopsit cu pensula neagră de catran în mână picurând, *de departe veniţi*? dar el n-a răspuns, fiindcă se mai ruga, şi atunci eu am răspuns în locul lui, să nu rămânem datori, încet însă, să nu-l tulbur şi am întors capul cu grijă în direcţia întrebării şi cred că o spusesem aproape cu mândrie: *de sus, din ţara de sus, de la miazănoapte... Lung drum*, a zis acela şi a mai dat cu pensula un timp, şi eu lângă ei, în aer, în aerul pridvorului cu Judecata de Apoi nenăscut încă, dar prezent în

pura mea virtualitate osândită să ia act şi să spună şi să aprecieze un drum, orice drum şi pe cine merge pe acest drum şi cum merge şi de ce şi încotro – ce drumuri diferite de la tată la fiu şi de la frate la frate, bunici şi nepoţi, şi am derulat totul de probă, să compar, şi m-am oprit şi am parcurs, reparcurs regăsind cu un zâmbet în colţul gurii celălalt drum, neseriosul drum al fratelui uşuratic fugind de secetă... *...seara mă urcam grăbit în rapidul Orleanu Galaţi-Bucureşti plin de senatori şi mitropoliţi şi luând Orient-Expresul ajungeam la Paris în Gara de Est atât de dragă românilor pe o ploaie rece binefăcătoare sărind sprinten pe peron m-am gândit la prietenii mei de distracţii de la Bârlad şi Tecuci* (Manaru, Ramură, Zambiloiu!) *cu o falsă mâhnire plătind bucuria sosirii cu un regret prefăcut nu era drumul de care îmi tot vorbea Babis căruia acum îi găseam fel de fel de calităţi deşi nu puteam să-l sufăr, nu-i suferi niciodată pe cei ce au dreptate...*

Sau, şi mai în urmă, Erion, celălalt drum pornind în toiul nopţii direct de la partida de stos *„...epopeea, saga familiei... şi colonelul a spus vă rog să nu vă uitaţi pe fereastră nu ne-am uitat ne-am supus am auzit bătăi de ciocan era înlănţuit de alt osândit care cânta cu putere TU Dătătorul Luminii pe urmă s-au auzit zurgălăii apoi tăcere vara îi duceau în tarantas căruţă fără arcuri până în Siberia mureai numai de zdruncinătură fericiţi cei ce plecau iarna lunecau uşor pe sănii...* ...drumul invers de acolo încoace, de mijloc, al tatălui necunoscut, care după o pauză de două decenii şi ceva, cât îi trebuie unui ins să vadă, să judece, să spere şi să moară, se isprăvea odată cu drumul fiului său în pridvorul bisericuţei din satul oltenesc... *...vârtejul de praf înălţându-se deodată la răsărit în văzduhul roşietic rostogolindu-se cu iuţeală vântul năpraznic scuturând frunzele verii ce mai rămăsese nepârjolit de secetă un viscol arzător şi el cu căpăţâna sa extatică de ucigaş sau martir scoţând vijelia de sunete din armonica proptită în piept cu celălat braţ ţinând strâns frâul pursângelui totul fiind gata înscris în acel vârtej fecund praful încins de vara cotiturii supreme stârnit de roţile şi copitele bizarului*

cortegiu în fruntea căruia călărea veselul călăreţ muzică şi ţărână colb sau pulbere sau cum i s-o mai fi zicând şi care zicea iată cum vă nasc şi vă prăpădesc...

...şi mă descălţasem şi eu de tenişii uşori pe care îi purtam în picioare, mă ardeau de atâta mers, la Suceava în dimineaţa plecării am vrut să merg şi eu desculţă ca el, dar el a zis *tu, nu*, nu trebuie, n-ai de ce şi nici nu s-ar fi cuvenit să mă urmezi, *eşti femeie*! şi o spusese cu asprime şi l-am înţeles dându-mi de înţeles că şi aşa era destul că îl însoţeam şi atunci mi-am cumpărat perechea aia de tenişi care pe la Bacău se şi găuriseră, dar n-am spus nimic, călcam cu talpa prin praf peste pietroaie şi dormeam încălţată cu ei să nu vadă, atât că mai slăbeam puţin şireturile, dormeam separat, el în hambare, coşare, mie avea grijă să-mi găsească mereu câte o odăiţă ne certam, dar nu se lăsa, el care tolera, nu mai tolera nimic; o singură dată mă lăsase să stau cu el, dincolo de Panciu, îi zicea Prisaca, oamenii care ne vedeau se mirau, arăta jalnic, obosit, bărbos, şi picioarele, ah! picioarele lui negre de glod, însângerate! Îl rugam să poarte măcar ciorapi, îi luasem nişte ciorapi groşi de lână, prevăzusem, dar nu primise, nu voia să trişeze. Şi oamenii întrebau: „a ieşit cumva de la ocnă?“ a ispăşit vreo pedeapsă?... El nu zicea nimic, tăcea şi se uita la ei, şi fiindcă el tăcea, îi lămuream eu, femeieşte, fără să le spun adevărul, minţind, dar cum să le fi zis?... Le spuneam aşa,... a făcut un legământ, un jurământ, să meargă pe jos până la Turnu-Severin. Până la Turnu-Severin?! Păi de ce? Aşa, făceam, şi câteodată le mai făceam cu ochiul, s-o scurtez, şi ei făceau *aha*! şi se dumireau crezându-l nebun... Şi o nebunie era, dar nu era nebunia lui. Singura noapte pe care o petrecuserăm împreună fusese acolo, la Prisaca, fiindcă în coşarul cu fân era şi o pisică, fătase, avea patru pisoi, şi ne-am jucat până seara cu pisoii, pe urmă s-a făcut întuneric, ne-a apucat acolo întunericul, şi el a aprins felinarul, şi fiindcă tot n-aveam ce face şi lumina era proastă, nu puteai să citeşti, ne-am mai jucat un timp cu pisoii la lumina felinarului, erau atât de drăguţi şi de zglobii!... Şi-atunci îi

spusesem prima dată cum am supt eu lapte de la o pisică (ştiam, îmi spusese Vasi, încă înainte de a pleca la Şirna-Veche) tot aşa într-un pod cu fân, în copilărie, şi el s-a înveselit, parcă-l văd, s-a ridicat din fân şi m-a privit râzând şi a zis *ai supt tu de la o pisică*? am supt! am zis eu mândră şi m-am ridicat şi eu din fân şi l-am îmbrăţişat şi l-am sărutat şi l-am vrut, dar el s-a împotrivit, şi l-am înţeles, cred că nici nu mai avea vlagă, mânca doar pâine şi bea apă, îl mai sileam eu să bea şi lapte, luasem cu mine şi zahăr, ştiam că trebuie, luasem într-o pungă, la plecare, şi îi puneam zahăr în lapte, iar el fie că nu observa de oboseală, fie că băga de seamă, dar nu mai avea forţă să se împotrivească, bea laptele îndulcit care îl mai reîntrema. Purtam în spinare rucsacuri, pe drum unii credeau că suntem excursionişti, oricât ar fi vrut el să pară, n-avea aerul unui ţăran, al unui om de rând, tot ce îmbrăca,... şi cum era îmbrăcat? în nişte pantaloni groşi de dimie, ţărăneşti, aşa, ca pământul, cum se-mbracă toţi, la câmp, la nunţi, la moarte sau la răscoale,... o cămaşă kaki de bumbac, cu buzunare şi epoleţi, singurul lucru fin, cumpărată de la *Djaburov*, nu suporta pe piele decât pânzeturi moi, catifelate, avea pe el o piele,... să mă ierţi,... mătăsoasă, ca a femeilor răsfăţate şi care toată ziua nu fac nimic decât băi şi se îngrijesc; pe când eu *aveam* pe mine o piele de bărbat, te rog din nou să mă ierţi, dar aşa zicea el, „o piele ca o pavăză“. Doamne, poate că şi din cauza asta am rezistat...

Am căutat din ochi romul şi ceştile. A mea era pe războiul de ţesut, acolo unde o lăsasem, pe scândura lustruită pe care şezusem înainte de a ne pofti la cină Crucita. Cu un dezgust interior, am mai cerut puţin rom, dacă mai era. Cum să nu, mai era. În sticla de o litră, pe care scria *Jamaica*, mai rămăsese pe fund ceva. „Rom după vin?!“ s-a mirat ea totuşi cu luciditate. Am încercat să glumesc. Am zis „orice merge după orice!“ Şi ea a râs. Şi a zis: „cu adevărat“. Şi m-am gândit că deodată vorbise fără să-şi dea seama ca o călugăriţă. Dulce şi frumos, româneşte, observasem, vorbesc mai ales călugăriţele când ies în cetate... Cum ar spoi sau ar ţine ordine în chiliuţa lor. În gura

ei, această vorbire de text sacru se făcea rar auzită, din când în când numai, şi pe neaşteptate, şi atunci aveam impresia că tonul laic, obişnuit, pe care îl folosea în toată povestea ei, era ceva prefăcut, în orice caz ceva care n-o prindea, părând mai mult o convenţie... Umplând pe jumătate cele două ceşcuţe, sticla de rom se goli. Cu o mişcare sprintenă, ea o piti repede, nu ştiu de ce, sub războiul de ţesut. Am băut câte puţin. Mă scuturam încetişor de greaţă, privind-o cum bea din ceaşca urâtă, pământie. Stătuse un pic cu ea în mână, gândindu-se la ceva, apoi cu un gest brusc, după ce o învârti scurt în aer, ca zaţul unei ceşti de cafea, o dădu toată pe gât. M-am pomenit zâmbind. şi mi-am zis cutremurându-mă încă de silă, cu senzaţia că-mi luase foc gura, că iadul m-aşteaptă şi că oricât aş mai fi trăit, devenisem vrând-nevrând propriul meu demon, victima, propriei mele făţărnicii.

...iar peste cămaşa aceea kaki şi cu epoleţi, un pulover gri de lână; i-l croşetasem eu cu mâna mea, cel mai mult îi plăcea să mă vadă croşetând; când îmi vorbea, croşetam, şi din când în când, ascultând spuneam şi eu câte ceva, ca să ştie că-l urmăresc – de obicei îl contraziceam, ăsta-i semnul că eşti treaz şi că participi cu adevărat; îl contraziceam însă cu grijă şi cu bun simţ, cât aveam, fiindcă în general el ura prostia şi nu putea să-i sufere pe încrezuţi şi pe fuduli; zicea că asta îl linişteа, să mă vadă împletind; vai, bărbat ca el nu se va mai naşte unul în veci! Câteva secunde, dădu să plângă; din ochi însă nu-i curse nici o lacrimă. Aveam şi impermeabile, şi glugi de ploaie, umbrele, în orice caz, nu, ar fi fost ridicol, caraghios, deşi eu mă gândisem, dar el se opusese. Aveam însă noroc, era secetă, şi când se porneşte seceta în partea aceasta a ţării... Şi ce praf, Dumnezeule, nu mai văzusem, praf ca acolo, lasă că sunt şi nişte sentimentali, – el chiar zicea, observase asta, „tu, zicea el, ai băgat de seamă că farmec şi bunătate şi omenie nu întâlneşti decât în locurile mai puţin civilizate?!“... Aşa o fi? mă întrebam, neconvinsă, în sinea mea. Am scos, în loc de răspuns, un sunet vag, cred că un mârâit. Pe cap nu purta nimic,

de obicei îi plăcea să meargă în capul gol, avea un păr des-des auriu, veşnic căzut pe frunte, oricât s-ar fi pieptănat, şuviţele muiate parcă în aur, ţepene, reveneau la loc într-un vârtej, mai ales cârlionţul care-i cădea pe frunte, pe acela i-l răsuceam uneori pe deget, privindu-l în ochi, când mă îmbrăţişa; mă lăsam cuprinsă de mijloc, şi mă lăsam pe spate ca să-i văd bine ochii întunecaţi, ca ceaiul tare, învechit, şi-i răsuceam ciuful pe deget, şi nu ştiu de ce, ori de câte ori făceam asta, râdeam, mă apuca râsul, un râs prostesc de fată şi-o bucurie care mă gâdila, parcă-mi umblau furnici pe spinare. Şi când mă jucam cu ciuful lui... şi mă uitam în ochii lui, ca o nebună, el de obicei zicea,... şi sunt sigură că vorbea astfel fiindcă în clipa aceea, sever cum era, şi atât de ruşinos în toate, nu găsea altceva să zică... şi zicea, de fapt, repeta rar cum mă recomandasem eu prima dată pe cheiul Dâmboviţei atunci, noaptea, dincolo de podul Cotroceni, după ce ieşisem de la bal, ce ştiam eu să fac: *Ştiu să ţes... să torc... să înşir tutun şi să duc gâştele la păscut...* Totdeauna inversa ordinea adevărată a verbelor, sau uita să adauge „fără să le pierd“ cum şi spusesem de fapt, dar el uita, parcă dinadins, ca şi cum ar fi crezut că aş fi fost în stare să pierd ceva, şi atunci îl trăgeam de ciuf readucându-l la ordine, la ordinea adevărată, spunându-i răspicat: „fără să le pierd, prostule!“ singurul moment când îmi permiteam să-l fac prost, fie şi în joacă, fiindcă acolo, pe izlaz, lângă pârâul unde se topea cânepa şi unde în copilărie văzusem plutind la vale într-o zi în apa limpede pe fetiţa înecată, eu eram stăpână şi totul trebuia să fie, ori să fie zis, cum fusese. Eu aveam pe mine rochia mea bleumarin cu care mă dusesem în primul an la cursuri şi pe care o purtasem şi la balul acela, atât că atunci îi pusesem la gât o danteluţă pe care mi-o dăruise mama când împlinisem şaisprezece ani; şi când venisem la Suceava, la judecata lor, fugisem de la cursuri, îi lăsasem mamei un bilet, „Mamă, eu plec după cel drag, îmi urmez ursita“. Aşa scrisesem.

Şi ea înţelesese. Şi ea fugise cu tata, îi semănam. Rochia asta îi plăcea lui, fie că era atât de cuminte, fie că ştia că mi-o

făcusem singură, era ca o uniformă de şcoală. Îmi mai croisem una la fel pe care o ţineam în rucsac, de rezervă, dar nu ieşise la fel, vezi, ce-ţi place mult, nu se repetă. Mai aveam pe lângă schimburile mele de fată şi o rochie groscioară de lână castanie. Şi p-asta tot eu o împletisem, o aveam de la cincisprezece ani, lâna se-ntinde pe tine, îmi venea încă bine, atât că se mai rărise. Pe cap, când ploua, purtam bereta mea de şcolăriţă. Nu ştiu de ce îmi plăcea mie să port tot lucruri vechi. Tot ce era nou, parcă mă speria. Un lucru nou mereu mi se părea că nu-l merit. Deşi eram cochetă şi îmi dădeam şi cu ruj pe buze. Rujul, lui îi plăcea, şi mi se părea ciudat că-i plăcea, ştiind că ce-i plăcuse lui mai întâi la mine fusese cum să spun... tocmai naturaleţea... Dar, zicea el, rujul e ruj. E ceva fals, ştiu, dar este foarte femeiesc, şi că şi egiptencele ştiau asta, şi că o mică-mică doză de fals bărbaţilor le place totdeauna, zicea el, cum sunt şi florile dinadins colorate, e, ca să te atragă, în contrast cu natura a cărei rădăcină, neagră şi urâtă, ne displace. „Un zâmbet e viaţa, frumos, prefăcut, priveşte-l şi uită, chiar dacă suferi, de tot ce-i urât“. Am ţinut minte versurile acestea. Spunea că le tradusese el dintr-un poet clasic german. Nu voise să-mi spună care. Bănuiesc că erau ale lui. Făcea câteodată versuri în joacă. Folosea cuvintele cu o mare uşurinţă şi le rostea totdeauna cu aerul că nu-i aparţineau, că cineva i le sufla. I-o şi spusesem într-o zi că parcă vorbeşte cu gândul aiurea şi că mereu îţi dă impresia că are pe lângă el pe cineva care-i dictează tot ce spune. El tăcuse şi mă privise lung în ochi şi fără să mă piardă din ochi, pusese mâna stângă pe umărul drept şi întrebase: „Nu vezi nimic aici?“ Nu, ce să văd? spusesem, ce-i de văzut? Iar el spusese: „Nu vezi tu Îngerul? Şedea cu ochii-ntorşi spre umărul drept, cum faci când cineva îţi atrage atenţia... *vezi c-ai o pată acolo, acolo...* Mă şi speriasem. Era el câteodată ciudat, dar în clipa aia crezusem că îşi pierduse minţile: ochii lui însă întorşi spre umăr şi lunecând uşor şi spre mine, erau limpezi, deşi prea adânci... prea adânci... mă înecam în ei şi-n ei văzusem pârâul îngălbenit... copilăria, cânepa aruncată-n pârâu la topit şi trupşorul

mic al fetei, al înecatei, plutind la vale în apa clară, rotindu-se încet-încet cu faţa în sus spre cânepa înmuiată ale cărei otrăvuri galbene ca pucioasa făceau să pută în jurul ei pârâul curat, harnic, silitor... "Cum? nici tu, nici tu, chiar, nu-l vezi?" repetase, apăsându-şi şi mai tare umărul cu mâna stângă în felul în care un prieten îţi aşază o mână pe umăr cu dragoste şi cu încredere, iar tu îţi pui mâna ta peste mâna lui apăsându-i-o cu aceeaşi subînţeleasă încredere... Deodată mi-am amintit. Uitasem. Cum de uitasem?... Sau poate că gestul fusese atât de al său, încât mă înşelasem, convinsă că asta i se întâmpla în realitate lui... Îmi vorbise odată de un portret al lui Tizian, capul unui apostol la masa de scris şi care se uită şi surâzând şi atent şi ascultător şi complice, „cu o şireată complicitate" – spusese el – dacă n-ar fi fost Luca sau Matei, spre umărul său drept, pe care un băiat, „un înger de serviciu, şi cenzor şi inspirator" cu bărbia leneş culcată pe umărul protejatului său, îşi aţinteşte curios ochii în pagina bătrânului, pe jumătate umplută, curios parcă să vadă ce ieşise şi ceea ce de fapt el însuşi îi dictase... (Recunosc, asta-mi scăpase). Tenişii pe care-i purtam în picioare şi care fuseseră albi la Suceava în dimineaţa plecării se înnegriseră de praf şi noroi. Ţineam în rucsac o pereche de pantofi aproape noi, cu toc jos, dar nu-i purtasem niciodată, i-am dăruit, fără să-i spun lui, fetei unui gospodar de lângă Focşani care ne găzduise; aveam acelaşi număr la picior, şi îi dăruisem fiindcă fata toată ziua citea, se pregătea să dea la Focşani un examen la o şcoală de moaşe. O chema Luţa; mă împrietenisem cu ea, ca între fete, dormisem cu ea în aceeaşi odaie, în acelaşi pat şi înainte de a aţipi mă întrebase dacă *el* mi-era frate de nu dormeam cu el, că ea crezuse mai întâi că eram logodiţi şi că poate, de ruşine, sau din bună cuviinţă, „e o prostie, spusese, viaţa e făcută ca s-o trăieşti". Ca viitoare moaşă vorbea pe faţă despre toate şi mă mai întrebase dacă rămăsesem vreodată grea. Nu. Şi mi se păruse o lipsă a mea că nu. Nu vorbisem niciodată cu el despre acest lucru. Sau poate că eu eram stearpă? Luţa făcuse patru avorturi. Se culca cu cine-i plăcea, dar nu cu băieţi din sat, dacă

ar fi ştiut ta-su ar fi omorât-o-n bătăi. S-o iert că-mi dădea amănuntele astea, dar aşa fusese. N-am zis nimic. M-am ridicat şi pe urmă m-am repezit şi m-am aşezat la loc. Aveam cumva nevoie să ies afară?... De fapt simţeam nevoia de aer. Romul îmi făcuse rău. Îmi venea să vărs. M-am ridicat din nou şi de astădată am răspuns afirmativ, şi ea deschise repede uşa, şi-n tinda întunecoasă, întârzie puţin, apoi îmi spuse că aprinsese lumina şi-mi arătă privata, „e după şură, îmi atrăsese atenţia, vezi că arde acolo un bec." Am ieşit în ogradă.

Era o noapte senină, stele puţine, luna la jumătate. Am ocolit şura ale cărei porţi înalte erau larg deschise. M-am uitat înăuntru. Era plină de unelte gospodăreşti ale căror forme abia le distingeam în întuneric. Luna bătea însă înăuntru şi am apucat să văd un plug parcă şi câteva putini, un butoi mare, frânghii, căpestre şi hamuri agăţate, două tălpici de sanie sprijinite de perete cu ciocurile în sus, iar în fund, în beznă, o formă înaltă mai neagră decât întunericul chiar, dens totuşi, decupându-se pe el ca o probă, un eşantion al unor nopţi imemoriale, având aspectul unei dihănii înălţate pe două labe şi cu labele din faţă, sus. Evul cel mediu însuşi mă privea, mă fixa din tenebrele lui transilvane. Când ochii mi s-au deprins cu întuneriecala, mi s-a părut că dihania era o vânturătoare sau o treierătoare, şi asta mă linişti. Mă uitam la toate uneltele acelea de muncă dormind inutile somnul lor feudal ca-ntr-un muzeu sătesc, alt rost nemaiposedând decât emoţia pe care trebuie să ţi-o producă nişte opere de artă. Mai văzusem ceva asemănător în fel de fel de expoziţii ale vechilor meşteşugari, mori de apă cu pietre de măcinat tocite, cioplite şi netezite, lustruite câteva sute de ani de mâna răbdătoare a bărbosului din Gorj; darace, meliţe, vârtelniţe, foale de fierărie, piuă de postav, tehnici primitive înduioşător de ingenioase în simplitatea lor, pe veci oprite, de pe vremea când oamenii nu ştiau ce-i libertatea, mulţumindu-se doar să fie fericiţi, fără să ştie. Îmi spusesem atunci, neîndrăznind încă să trec linia de demarcaţie a lunii bătând cu putere în şura căscată, că uneltele acelea

oprindu-se într-o zi din lucrul lor încet, greoi, comic de greoi, însă cinstit, se oprise şi lumea, îngheţând şi fericirea; sau ea căpătase alt înţeles, cu mult mai încurcat, încât când o dobândeai erai prea istovit ca s-o mai guşti. Şi fiindcă ele încetaseră să mai producă ceva, îmi inspirau un mare respect, ca nişte moşnegi venerabili a căror existenţă părea atât de sigură şi de liniştită, că înşişi ei nu mai ştiau la adânci bătrâneţi dacă o trăiseră aievea sau n-o confundau cu vreunul din basmele lor. Mi-am luat inima în dinţi şi am făcut câţiva paşi în nălucirea luminii de laborator, care e şi-a stelelor. Suflet de bricoleur! De cârpaci obsedat de mica lui perfecţiune alcătuită din petice şi din reparaţii de mântuială. Totdeauna m-am simţit bine numai în tovărăşia meşterilor mărunţi, cismari, croitori, tinichigii, zugravi, chiar şi în a zugravilor, cei mai mari beţivani. N-aş fi coborât până aici, totuşi; clasa o ai în sânge, iar în sângele meu era destulă boierie, biruitoare asupra factorului poştal parizian; aşa că mai convenabil găsisem să dreg ochelari. Oricum ar fi fost, ce făceai tu cu mâna ta mi se părea mai aproape de secretul vieţii: să înjghebezi ceva ce nu seamănă deloc cu ce face altul, cel de lângă tine, chiar dacă te sileşti şi ţii morţiş să-l imiţi. Nu se nasc doi inşi la fel nici în univers, oricât şi-ar bate acesta capul, doar dacă ar greşi, dacă, monstruos, ar greşi. Vasi (vechea mea râcă) ar fi trebuit să fi ştiut. S-ar fi putut deduce de aici că fericirea preferă să locuiască în lucrurile pe care omul şi le întocmeşte singur, decât în sufletul său, gol, chinuit, fără ele... „Băieţaş, tu ai cugetul cam pustior, de-aia-ţi şi vine mereu să ţi-l încarci cu fleacuri!" am auzit ceva ca un scrâşnet, troznet de lemn vechi, precis alt drac certăreţ din ceata lui Brenner. M-am uitat dincolo de linia pe care luna bătând pe poarta înaltă deschisă o trăgea pe la mijlocul şurei scăldând-o în lumina ei nălucitoare de lampă cu acetilenă, spre fundul ei unde domnea întunericul pe care se decupa namila cu labele înălţate. Cred că ea vorbise. Treierătoarea. Aveam ameţeli. Greaţa nu se dădea bătută nici de aerul proaspăt al nopţii. Am ocolit şura. La lumina lunii, între şură şi un stog de

paie, am zărit privata de lemn, ţeapănă, ghereta unei sentinele. Era văruită. Varul strălucea pe ea sub raze.

Pe marginile uşii de scândură, bătea lumina electrică formând un dreptunghi de foc. Am răsucit foraibărul văruit şi el şi am deschis uşa. Înăuntru ardea un bec de 60. Becul pe care Mita mi-l aprinsese încă de la ieşire, din tindă. M-am uitat după fir: era prins de peretele şurii, o derivaţie, şi pătrunderea în interior prin acoperiş. Eram sigur că Mita îl instalase. Fiinţa aceasta era imaginea curăţeniei. Atât că, de singurătate, bea rom. Tronul privăţii era albicios, frecat cu leşie. Nu mai văzusem latrină atât de încăpătoare şi de bine îngrijită. Era spoită cu var şi pe dinăuntru. Sclipea ca o carceră fantastică. Capacul tronului avea un mâner împletit cu o sârmă roşie. L-am dat la o parte şi am privit în hăul privăţii. Un miros de clor şi de pucioasă mă trăzni. Am început să vărs cu icnituri îngrozitoare. Credeam că mor, că-mi vărs şi sufletul. Am scos din mine veninul, tot răul. Încet-încet, îmi recăpătai luciditatea. N-aveam la mine nici o batistă. Nu mă puteam înapoia în halul acela şi am căutat în jur ceva. O pungă de plastic neagră atârna într-un cui. Am scotocit în ea, cu repulsie. Înăuntru erau câlţi. Ce naiba căutau acolo? Şi-atunci am întins mâna şi am smuls o filă dintr-o carte răstignită în peretele de scândură, străpunsă de un piron colosal. Ce barbarie!... M-am şters pe buze cu pagina ruptă, m-am aşezat să-mi mai revin, pe urmă am început să răsfoiesc curios volumul înjumătăţit. Era, ah, *Anti-Dühring!* De unde şi până unde?... Tirajul prisosise, probabil, trecuse la ambalaj. Cu siguranţă însă că nu Mita, care iubea tipăriturile, îl pusese acolo, ci habotnica ei gazdă, Crucita.

Ieşisem afară cu senzaţia unuia care părăseşte o carceră. Am tras adânc aer în piept, aerul iute şi parfumat al Transilvaniei. Revulsia puternică a stomacului mă istovise. Am stat aşa ameţit o vreme uitându-mă la stelele rare de lumina egală şi moartă a lunii. Pe urmă m-am gândit vreun minut la moarte. Aşa, ca la o interminabilă călătorie moţăind către astrele de sus din care totuşi ne tragem şi la care nu-i nici o nenorocire să ştii că vei reajunge într-o zi, sperând măcar într-o combinaţie mai

reuşită. Îmi readusesem aminte de veşnicul meu rond de noapte de la Bucureşti, stăpân pe străzile pustii, şi am aruncat spre cerul acela rural o privire de proprietar. Era cerul meu. Nimeni, niciodată, nu m-ar fi deposedat de el, decât moartea, deşi, şi în acest caz, nu se ştie... Nimeni nu avea să-l vadă şi să-l judece cum îl vedeam şi îl judecam eu. Dar asta, în loc să mă umple de mândrie, mă sperie deodată... Ei bine, şi ce faci tu cu această proprietate, unică, irepetabilă?... Cu ce te alegi?

M-am îndreptat încet spre casa luminată. Nu eram decât un reparator. *Un bricoleur*. Un tip care se căzneşte să stabilească la iuţeală şi cu folos nişte legături. Am intrat gândindu-mă la paracliser, la pensula lui muiată-n catran, şi la îngenunchiaţi.

...el calculase traseul, tot prin sate şi târguri mici, evitând oraşele. Socotind pe hartă, ieşiseră vreo şapte sute de kilometri. Făcând zece kilometri pe zi, prin septembrie am fi ajuns la Turnu-Severin, dacă-am fi fost teferi, sănătoşi. În primele zile, fiindcă era soare, frumos, făceam mai mult. Într-o zi străbătuserăm douăzeci de kilometri, însă efortul te costă, şi tot acolo ar fi ieşit, aşa că am început să mergem într-un ritm egal, fără să ne grăbim. Când soarele dădea să apună, ne opream, pândind satele şi cătunele la orizont. Ne spălam la fântâni, şi la spirtiera mea nemţească încălzeam apa într-un ibric de ceai şi îi spălam picioarele, i le masam ca unui mărşăluitor şi el îmi spunea atunci crispându-se de durere, avea tălpile tăiate, umflate, „antrenoare“, „antrenoarea mea“ şi izbutea să mai şi râdă, rar, el râdea rar, dar toată grija mea i se părea ceva caraghios, „un marş de pocăinţă făcut în compania unui antrenor: şi pomenea de contele Tolstoi care hotărându-se într-o zi să ia calea ascezei şi schimniciei plecase însoţit de doi valeţi cu geamantane de haine şi rufe de schimb şi merinde. Mă zbătusem atâta să-l însoţesc, când el se împotrivise, pe urmă cedase când, ah, recurgând la veşnica şiretenie a femii de care nici mucenicele nu sunt lipsite, dar de care ele, sigur, nu ştiu,... îi spusesem că m-aş fi îmbolnăvit, aş fi căzut greu bolnavă, închipuindu-mi-l zi de zi, ceas de ceas, singur

pe drumuri străine cu atâta cale lungă şi primejdioasă în faţă... Se învoise. Ca să spun drept, îmi păruse puţin rău că se învoise,... că mă ascultase,... nu atât părere de rău, cât, aşa, o tresărire lăuntrică. Femeii, bocind şi jelind şi agăţându-se disperată de gâtul celui ce pleacă la luptă, bărbatul i se pare un erou, pe care îl iubeşte cu atât mai mult, cu cât vrerea ei, care e a vieţii, de linişte şi de compromis, este nesocotită... M-a privit drept în ochi şi cred că citise în ei tresărirea aceea ascunsă, femeiască, imposibil de stăpânit. A zis „fie cum vrei tu“, dar fiindcă primise, totuşi, motivele, explicaţiile mele, l-am simţit nesigur, neajutorat, descumpănit... un om ca toţi oamenii, nu şef, un ins obişnuit să primească ajutorul pe care doar fanaticii, posedaţii îl refuză, aruncându-se singuri şi lipsiţi de raţiune în necunoscut... Vai, păcătuiesc. Îl micşorez, fără să vreau, dar aşa am simţit eu, ca femeie, şi în treburile astea femeile nu se înşeală de obicei. Şi-apoi, o femeie nu poate să iubească fără a găsi în cel iubit o slăbiciune, în care se ascunde şi farmecul, nu?... o nesiguranţă, ceva care să-i trezească instinctul matern al ocrotirii, în care îi place să se înfăşoare... Cunosc împrejurările în care s-a născut. Vasi mi-a povestit, la un an sau doi, după aceea... Nu ştiu de ce mi-a spus; dar mi-a spus. Poate că a văzut în asta o datorie, cine ştie. Datoria unei familii care îşi numără îndărăt strămoşii cu multă precizie; o obligaţie ce se transmite şi ea odată cu bunurile şi cu lucrurile de preţ... S-a născut, ştiu, în dezordine. A fost zămislit în urgie şi dezmăţ, deşi dezmăţul nu a fost al părinţilor, Doamne fereşte!, dar aşa cum sunt stele bune şi stele rele, care ne veghează naşterea, sunt şi întâmplări prielnice şi altele care aduc necazuri, deşi e ceva mai mult decât se înţelege printr-un necaz obişnuit... A fost atracţia tulburătoare a două lumi diferite şi potrivnice, atracţia celui care nimiceşte, să vadă, să înţeleagă ce nimiceşte şi a celui nimicit, de a măsura, cred eu, forţa nimicitorului. Ah, şi simţeam asta, amestecul... pe nimicitor şi pe nimicit,... o umbră şi o lumină, când la un loc, şi când schimbându-şi locurile, pe apă se vede asta cel mai bine când ramurile copacilor se clatină de vânt...

Nu semăna cu nimeni din jur. A fost un om rar, prea înzestrat, şi ştiu ce spun, şi care n-a avut, n-a mai avut timp... Ştii cum mi-l amintesc eu cel mai des? Mângâind, cu oroare, dar stăpânindu-se, un copil lepros. Eram de faţă, şi am văzut, acolo sus, unde Dunărea se îndoaie de tăria acelor munţi bătrâni, contemporani cu facerea lumii. Ei bine, acel copil îi făcuse portretul în bisericuţa lor, zugrăvindu-l cu o cretă albastră ca pe regele David, un mic Leonardo, lepros. Voia să-l aducă la Bucureşti, să-l dea la şcoală, dar nu se putea, avea exaltări din astea, când îşi pierdea simţul realităţii. Asta l-a şi distrus, când credea în ceva, credea cu o furie care mă speria; pe urmă uita, îl apuca un fel de indiferenţă tăcută... Aşa a fost şi cu pocăinţa. Cu drumul pocăinţei; la capătul lui n-a mai găsit decât libertatea şi îndoiala, contrariul, exact contrariul. Şi trebuie să ştii cum plecase pe acest drum... Certat cu ceilalţi, desigur, dar încă mai nădăjduind. Doamne, şi cum îi mai sângerau picioarele, de pe la Râmnic în jos, şi cum se uita lumea la el, era prima oară când vedea lumea cum se cuvine să fie ea văzută, pas cu pas, ochi în ochi, prin satele acelea atât de roase de sărăcie... Nici o credinţă, nici o idee nu mai rămâne la locul ei, destul să mergi câteva luni în şir, să vezi, să auzi... Am zis că la capăt îl aştepta îndoiala. Aşa este. Numai că şi în îndoială e nevoie de multă grijă şi prefăcătorie, ca să realizezi ceva. Şi marşul, crezi că marşul de aia i s-a poruncit să-l facă pentru că a adăpostit o evreică?... Şi Mita râse ca de micimea unei cauze. La început fusese geloasă, pe urmă înţelesese. Nu, nici vorbă, nu numai pentru asta şi, în orice caz, nu în primul rând pentru asta. Cauzele mărunte sunt bune pentru cei mulţi şi mărunţi care se înflăcărează la ele mai tare decât la cauzele mari. Adevărul este că el avusese nişte neînţelegeri grave cu unii din şefii Mişcării după o întâmplare petrecută la un curs al lui Nae Ionescu. L-am cunoscut, adică l-am văzut, vorbesc de acest Nae Ionescu. Un om care fascina tineretul. Lui, nu-i plăcea. E un cabotin, spunea, se joacă, pozează, face filozofia străzii, un filozof să ajungă idolul cuconetului e ceva complet neserios, şi, într-adevăr, mureau după el femeile, drept să spun,

şi pe mine mă nelinişte a, noi, fetele, îi ziceam Mefisto. Am fost de faţă când şi-a întrerupt prelegerea şi a deschis fereastra să ascultăm o fanfară care trecea. Ne invitase s-o ascultăm şi noi, să lăsăm „prostiile alea“ şi trebuie să-ţi mărturisesc că asta mie îmi plăcuse, ca gest, avea gesturi din astea, să laşi la o parte filozofia şi să asculţi viaţa, care în acel moment se nimerise să fie o fanfară. Cineva din bănci a strigat atunci, ca să-i facă plăcere profesorului, a strigat chiar aşa... *Jos critica raţiunii pure, trăiască fanfara!* El şedea lângă mine şi s-a întors întrebându-mă în şoaptă „cine e dobitocul“. Nu-l cunoşteam, nu-l mai văzusem. „Nici Goebbels n-ar fi spus asta“ a adăugat tot în şoaptă, iritat. „Ştii ce spunea Goebbels?“ Nu, nu ştiam. „Când aud de cultură, îmi vine să pun mâna pe pistol“. „Aşa spunea?“ şi mi-a venit să râd, şi-am dus repede palma la gură ca o fată proastă. „Aşa a spus? am întrebat. Un german, în Germania?“ „Da, în Germania, a răspuns îndesat, patria tiparului, a muzicii şi filozofiei!“ Pe urmă, ieşind de la cursuri, ne-am dus în Cişmigiu şi ne-am plimbat, şi pe aleea pe care Antonescu avea să construiască mai târziu rotonda *La Scriitori*, ne-am întâlnit cu un tânăr gras, cu ochelari, parcă îl mai văzusem, student? vreun coleg? s-au salutat şi grasul, cerându-şi scuze, mie adică, l-a luat deoparte şi au vorbit retraşi nu mai mult de un minut, două. Când s-a întors, părea tulburat, distrat, dădea răspunsuri anapoda. Am stăruit, intrigată, cine era şi ce vorbiseră, şi mi-a spus tot aşa, îngândurat, e Leon Negotei, student şi el, dar comunist, aşa spusese *dar comunist,* ca şi cum ar fi fost vorba de un defect, poate şi fiindcă erau puţini, printre studenţi. „Şi ce-aţi vorbit, pari indispus“, eram curioasă, „a, nişte treburi pe la clubul studenţesc“, „pe dracu, club! d-aia eşti tu atât de tulburat?“, am simţit că mă minte, – şi o minţise, discutaseră mai mult ca sigur despre Sara, încă nu începuse prigoana contra evreilor, dar ea, ca ziaristă la *Adevărul* (abia debutase), scrisese nişte articole tari care supăraseră dreapta. Tăceam privind bărcile de pe lac. El ţinea în mână un ciot de creion şi se juca cu el răsucindu-l între degete, îi plăceau capeţelele de creion, lua însemnări

numai cu ele, avea buzunarele pline de cioturi de toate culorile, şi jucându-se aşa a spus: „Un tip foarte deştept, păcat!“ – vorbise şi cu admiraţie şi cu o părere de rău sinceră. „De cine vorbeşti?“ – uitasem „De *acest Negotei*“ îmi adusese aminte. „Şi care-i păcatul? de ce păcat?“ Dăduse din umeri şi nu mai spusese nimic. Şi Leo, care avea să zică, la rândul său, să nu fi fost copilul drag al Mişcării, ci L'enfant terrible de la Dialectique! Amuţise. Nu mai scotea o vorbă. Lacul răsuna de plescăiala vâslelor. „Hei, ce-ai tăcut aşa, i-am dat una cu cotul, la ce te gândeşti?“ Rămăsese tot acolo. Mă gândeam, răspunsese, că dacă noi vom pune într-o zi mâna pe putere, sau dacă ei vor ajunge la putere, ceea ce este puţin probabil, câţi comunişti sunt în România?... Dar, hai să admitem, – ce crezi că se va întâmpla?... Ştiam că nu mie îmi era adresată întrebarea şi am aşteptat, atentă. Un lucru ar fi fost sigur, şi-ntr-un caz şi-n celălalt, că el şi cu Negotei, deşi nu erau prieteni, şi nici nu puteau fi... şi tăcuse.

O ţigancă trecea cu seminţe de dovleac prăjite şi se oprise în dreptul nostru. Îmi plăceau seminţele de dovleac, şi am încuviinţat, da, cumpăr, şi am deschis servieta, banii îi ţineam în servietă, nu-mi plăceau poşetele. Am cumpărat două cornete, şi ţiganca, bătrână, ştirbă, s-a uitat lung la noi şi a zis „da' nu vreţi să vă dea baba-n ghioc?“ „Fugi de-aici!“ a spus el în scârbă, el, care era atât de politicos cu oamenii simpli. Nu-i plăceau însă ţiganii, îi ura, zicea că dacă nu-i izolăm, în cincizeci de ani vom vorbi toţi ţigăneşte, sau cu accent ţigănesc. Avea idei din astea care mă mirau la el şi ne certam, „dar, ce, nu sunt şi ei oameni?!“ deşi,... deşi el spunea pe faţă şi cu sinceritate nişte lucruri pe care toţi ceilalţi le gândeau, fără să le dea prin minte să le pună în practică, cum e firea românului, lasă-i şi pe ei să trăiască! I-am pus ţigăncii un ban în palma jegoasă, i-am întins palma, toate femeile se prăpădesc după ghicit, ea a suflat în ghioc, l-a dus la ureche, a bolborosit ceva, s-a mai uitat la ceva despre care nu-ţi vine să crezi şi ca şi cum s-ar fi convins în sfârşit, a spus repede şi speriată, „aoleo, maică, da' singurică mai eşti!“ „Cum, singură? – cred că mă

albisem la faţă – cum singură?! am întrebat-o bătând din picior, – nu vezi că nu sunt singură?“... „Nu eşti, fetiţa babii, acu', nu eşti acu! a zis rânjind, da' aşa văz eu acilea şi aşa zice şi ghiocu, ptiu, ptiu! domnişoru pleacă la drum lung... să ştii!"... şi dispăruse bodogănind şi scuipând. Parcă îmi trecuse un cuţit prin inimă. Mă posomorâsem de tot. „Vezi dacă te ţii de prostii? încerca el să mă facă să-mi revin, ce ţi-a venit să-i întinzi palma? babele astea au ochiul rău.“ „Nimic, nimic, mi-a trecut! mă prefăceam, hai spune,... unde rămăseseşi?... că dacă vin la putere unii sau alţii, ce se-ntâmplă... de asta vorbeai...“ „Da, voiam să spun că n-o să fie ca atunci, când se schimbă liberalii cu ţărăniştii, spusese el, şi, răsucind ciotul de creion, îl scăpase pe jos şi se aplecase repede şi-l ridicase, – va fi, şi într-un caz şi-n altul, o radere totală“. Nu-l ascultam prea atentă, doar cu o jumătate de ureche, gândul mi-era la zgripţuroaica aia. „De ce radere, şi de ce totală? Atunci mai bine să nu vină la putere nici unii nici alţii, ce rost?“ „Tu ai prea mult bun simţ, spunea, exact ce-i lipseşte acestei epoci, nu înţelegi şi e normal să nu înţelegei, prea multă forţă şi prea puţină raţiune, prea multă brutalitate şi cinism. Şi totuşi, ceva rămâne, sau continuă... Uite, mă gândesc la acest... Negotei, şi numele i-l rostise din nou cu un fel de grijă şovăitoare. Orice s-ar întâmpla, adversari cum suntem, ceva ne leagă, fără să vrem. Cultura, cenuşa asta a spiritului, ce încremeneşte măreţ în istorie, rând pe rând, o dată cu generaţiile care se sting şi îşi lasă oasele în lutul planetei. Piramidele, templele aztece, catedralele, Cina cea de taină, oştirile de bronz pe care le îngroapă în solul lor galben chinezii... Gândeşte-te puţin ce sens mai are *stânga-dreapta* faţă de toate aceste grandori ce aparţin, aparţin bietei şi atât de zbuciumatei speţe omeneşti... Când sensul ei este altul, înălţimea, mersul în sus, sau în jos, în adâncul conştiinţei noastre, ah dobitocul, bruta care striga "Jos raţiunea pură!" Tragedia ar fi să învingă fanfara, să vină într-o zi fanfara la putere. Dumnezeu să ne ajute şi să nu le dea brutelor cârma ţării! Sper, sper, pentru că altfel... Dar cred, cre că vom ieşi la lumină. Şi-atunci, s-ar putea, şi n-o spun din fudulie, s-ar putea

să am un cuvânt de spus, să mi se încredinţeze un rol, cine ştie, poate chiar în cultură... „Să te facă ministru?!" – am exclamat în glumă, cu încântarea femeiască amatoare de ranguri sociale – „şi eu să devin madam ministru?!" „Nu ştiu dacă acest cuvânt va mai exista, multe nu vor mai fi cum au fost, dar ceva asemănător, răspunsese serios. Vom munci cot la cot, vom face împreună lucruri folositoare, vom deschide muzee, biblioteci, vom înfiinţa pentru toată lumea ziare şi reviste captivante, am să-ţi cer sfatul totdeauna, mă bazez pe bunul tău simţ... Ah, şi să zicem că într-o zi apare în anticameră cu o cerere oarecare acest... Negotei, comunistul Negotei. E profesor pe undeva, şi vrea un transfer, pentru el sau cine ştie ce altă intervenţie, pentru vreo rudă, pentru că trăim totuşi în România, lanţul slăbiciunilor etc..., a, să nu uit, îi vom ridica neapărat o statuie colosală, în faţa Universităţii, lui Caragiale, îl punem lângă Mihai Viteazul, ce contează, doi români, doi valahi geniali, vitejia cu ironia, merge! merg împreună..." Era în culmea avântului. Uitase de Negotei. I-am atras atenţia: „ai grijă, domnul Negotei aşteaptă în anticameră"... „Cum să nu, să intre, să intre, fiţi binevenit, domnule Negotei, cu ce pot să vă fiu folositor, am cam albit amândoi, aşa-i viaţa, aşa sunt ideile, fecioarele preacurate ale vieţii, dar ce vânt vă aduce?... Sau, să zicem, invers, că puterea m-ar corupe şi că l-aş primi cu răceală şi înţepat şi cu cine ştie ce dor de revanşă. Negotei însă nu este un oarecare, nu e servil, el ştie că are în mine un adversar pe măsură, şi ce-i trece lui Negotei prin minte deodată să-mi spună, privindu-mă drept în ochi... Spune,... rosteşte cu un fel de jenă, dar cu ochii lui obosiţi aţintiţi în ochii mei: *Le bon sens est la chose du monde la mieux portagée.* Cum ar spune: ştiţi, am un băiat, şi băiatul meu s-a îndrăgostit de fiica dumneavoastră, de-aia am venit, să vă comunic, eu însumi perplex, acest experiment." „Ce bine, ce bine că vom avea o fată!" am declamat bucuroasă bătând din palme. Şi ca prin farmec ne înţelegem şi ne dăm mâna pe o frază, prima din *Discursul asupra metodei* al acelui mare bolnav de ficat. „Suntem atât de diferiţi unul de altul, – şi râse – că am putea

fi şi gemeni. Tu ştii că eu am avut un frate geamăn?" Încă nu ştiam. Pe care el pretindea că-l ucisese făcându-şi loc ca să iasă la lumină?... Spunea nişte grozăvii, şi ştiam că nu minte, el nu minţea niciodată. De pildă, îmi vorbise de „geamănul soarelui", de Nemesis, a cărui rotire din zeci în zeci de milioane de ani nimiceşte întreg sistemul, şi că fiecare distrugere, plănuită de însăşi mama natură, – Doamne fereşte, mă închinam ascultându-l, şi el râdea, degeaba te închini, zicea, aici comandă forţele care l-au creat şi pe Dumnezeu... Bun. Dar dacă el s-ar fi dus la Leo, şi Leo ar fi stăpânit puterea? Ei, aici, e aici...

...aşa că la şedinţa secretă din mai 1939, când se discuta lichidarea primului ministru şi a „porcului de Sadoveanu", el susţinuse că o hotărâre nu trebuie luată în pripă niciodată, el, care, din cauza piramidelor, a templelor aztece şi a *Cinei* lui Leonardo, şovăia atât, uitând ce spunea el însuşi şi recunoştea că viaţa este acţiune. E drept, rămânea de văzut *ce fel de acţiune?...*

O decizie greşită şi executată pe loc ar fi adus, după el, mai mari pagube şi prejudicii morale decât una bună, ratată. Şi dacă, spunea, îl lichidăm pe acest chior îngâmfat, hrănit cu icre negre şi cu şampanie, şi pe urmă vin represaliile şi ne lichidează şi ei pe noi pe toţi – şi rotise braţul arătându-i pe toţi laolaltă în cap cu Succesorul, care asculta atent. Dacă Mişcarea va fi decapitată, înainte de a răspunde într-un fel simpatiei ce ni s-a arătat la alegeri?... Distrugând un om, nu distrugi şi sistemul. Dacă suntem tari, de ce să recurgem la violenţă? La violenţă au recurs totdeauna cei puţini, în inferioritate, disperaţii din neputinţă, şi asta se mai înţelege şi o înţeleg. Dar din moment ce am învins în alegeri, mă rog, să atragem asupra noastră antipatia cetăţenilor? De ce să-i înspăimântăm? de ce, vă întreb... „E un fricos", se auzise încet o voce. El avusese o clipă de ezitare, privind îndărăt de unde răsunase glasul. Se stăpânise însă. Şi Sadoveanu... O fi „porc", cum ziceţi, dar acest „porc" nouă ne lipsea, e un „porc" uriaş, un „porc" uriaş,

un „porc“ genial. Şi-apoi, cum naiba să tragi într-un scriitor! Spuneţi-mi! Să scrie ai noştri cărţi mai bune decât el, decât *Hanu' Ancuţei*, bunăoară. Şi c-o să veniţi acum să-mi spuneţi că un scriitor se cuvine să fie un sfânt, să ducă o viaţă exemplară... Mulţumesc, nu mă interesează. În popor se spune să faci ce zice popa, nu ce face popa. Cel puţin jumătate din ei sunt nişte beţivi şi nişte curvari. Să-i spânzurăm?!... La fel cu scriitorii. Nu mă interesează cum sunt. Pe mine mă interesează ce opere dau. Câţi hoţi şi pehlivani, câţi stricaţi şi câţi libertini nu sunt în istoria universală a literaturii? Să le ardem cărţile? Ar fi o neghiobie, o răzbunare stupidă, primitivă! Nu poţi înlătura o cultură, decât făurind alta, superioară, fără a o distruge pe prima, ci doar întrecând-o prin inteligenţă, fantezie, forţă de şoc, de convingere." „Frumos! exclamă adjunctul care şedea în dreapta Succesorului, iată un discurs vrednic de cel mai liberalist parlamentar burghez!“ Succesorul îl privea împietrit. Ochii lui îl ardeau, nu puteai să le faci faţă mult timp. Lăsase ochii în jos. Intervenţia adjunctului îl înfundase. Nu găsea replica. Adică ar fi ştiut el ce să răspundă, însă trebuia să fie, totuşi, cu grijă. „Mai ai ceva de spus?“ întreba adjunctul, slab, palid, vegetarian. Când îşi înălţase iar ochii, întâlnise din nou la locul ei fixitatea rece a Succesorului... Ba da, mai vreau să spun, spusese regăsind curajul celor ce ştiu că pierd, că urechea pe care Petru i-a tăiat-o slugii în Grădina Ghetsemani, vrând să-l apere de Învăţător, e, de fapt, *piatra*, pe care El a zis că îşi va întemeia împărăţia pământeană papalitatea, ca organizaţie. Nu piatra, ci urechea slugii retezată într-un moment de violenţă oarbă, cu sabia. Iar El a zis atunci: „Cine scoate sabia, de sabie va pieri, ştiţi...“ „Ştim, ei şi?“ se auzi din nou glasul din spate şi care de astădată i se păruse cunoscut, din cauza urii. Dar să fi fost chiar el, Manoilă?! cel ce niciodată nu-i ieşea din cuvânt?!... „Vrei să spui că creştinismul se întemeiază pe un act nesăbuit de violenţă?, întrebă adjunctul care făcuse studii strălucite de teologie. Ai spus *piatra bisericii întemeiată este urechea tăiată cu sabia*, am înţeles eu bine?“ Perfect, răspunsese el,

aşa reiese, cel puţin din datele *Noului Testament*. „O clipă“, intervenise brusc Succesorul, şi toţi îl priviră ţintă, numai fiindcă vorbise, zicând atât, *o clipă*, şi apoi tăcând din nou. Chiar şi el, pe care glasul acela, plăcut, de joasă, calmă, bărbătească vibraţie, îl vrăjea totdeauna, intimidându-l în acelaşi timp, îşi fixă cu intensitate privirile asupra lui. Nu uitase deloc ziua când acela îi pusese o mână pe umăr, întrebându-l din senin: „ştii cine eşti tu?“ şi nu ştiuse să spună cine era, iar acela spusese fără să-l piardă din ochii săi mici şi negri şi care tot timpul sclipeau: „Tu eşti Ioan, Ioan al nostru Gură-de-Aur!“ Fusese gata să se arunce la picioarele lui. Era ca o investitură. Acela însă îl oprinse zicând „nu te umili, ţie nu-ţi şade bine umilinţa, ştiu că nu-ţi place umilinţa“, şi-i pusese palma peste părul rebel de pe creştet. „O clipă!“ repetase, trecându-şi degetele nervoase peste fruntea încreţită de gândul venit şi a cărei paloare nesănătoasă contrasta cu părul strălucitor, arămiu, răsucit în bucle dezordonate. „Camaradul Vătăşescu a atins un punct dureros. Apostolul Petru, piatra de temelie a bisericii noastre, are şi el un călcâi vulnerabil, ca şi Ahile. El, după ce a dat dovadă de atât curaj, retezând slugii agresive urechea, prilej ce l-a făcut pe Mântuitor să spună ce a spus Vătăşescu, referitor la violenţă, s-a lepădat de trei ori de Cristos la cântatul cocoşului, iar Domnul nostru Isus Cristos îl prevenise, îi atrăsese atenţia... A fost laş, deci, a trădat cu o uşurinţă... cum să zic... jalnică... nepotrivită menirii sale, apărându-se de celelalte slugi care îl văzuseră lângă Învăţător, – nu eu am fost acela, se dezvinovăţea, mă confundaţi, viclenii mărunte, ruşinoase, de om de rând. Vedeţi?... Uite pe ce ne întemeiem noi, pare a zice camaradul Vătăşescu. Pe un ins care în momentul suprem al Jertfei a fost un laş şi un trădător...

Violenţa, dacă am înţeles bine, poartă în ea ascuns viermele trădării şi al minciunii, cine e violent e în stare oricând să trădeze... Noi, oamenii, noi creştinii, n-am găsit pe un altul mai bun să-l punem la temelia bisericii noastre, decât pe un trădător. Dacă ar fi fost să-l fi primit în Mişcare pe apostolul Petru, noi nu l-am fi primit. Sau dacă s-ar fi nimerit să se fi

strecurat printre noi, l-am fi exclus imediat. Noul Testament, profeţii, apostolii, Cristos însuşi vor fi vrut oare să ne spună prin fapta lui Petru că omul e slab şi laş din născare, din firea sa? Şi că acest cusur e de înţeles şi poate fi trecut cu vederea, de vreme ce tocmai pe un şovăitor, şi pe un mincinos, nu? îl aşază în fruntea împărăţiei pământeşti?... Eu însă vă spun: nu. Asta ar fi un mod iudaic... de a gândi, o interpretare iudaică... cultul slăbiciunii omeneşti. E tulburător ce scrie Luca, ne copleşeşte şi ce scrie Matei... lepădarea lui Petru. Un laş şi un trădător moţăie pitit în noi, e drept; dar acesta e şi rostul Mişcării, să scăpăm omul de ispita veche a îndoielii, poate şi înnăscută, ne zic, de a minţi, de a trăda... N-am fost noi, atunci, în grădina Ghetsemani! Nu noi ne-am aflat alături de Mântuitor! Nu Garda îl păzea! Fiindcă, dacă l-am fi păzit noi... L-am fi apărat, camarade Vătăşescu?!" urlă deodată acela, şi asta sună ca o somaţie. Era, fusese întâia oară când inteligenţa celui pe care îl admira atât o luase razna deodată, din fanatism, desigur, nu-şi putea explica altfel, sau dintr-un prisos de vorbire sau poate din mândria ce voia s-o redea Mişcării aflate în cumpănă. Sala tăcea. Tăcuse îngheţată şi când vorbitorul adăugase, încheind: „Am înţeles noi oare bine lecţia dumneavoastră, camarade Vătăşescu?“ Niciodată nu-i spusese „dumneavoastră“, decât tu, un TU nu simplu, ci aspru, ca o acuzaţie aproape, cum se obişnuieşte în sectele cele mai severe. Se pusese la vot lichidarea; de fapt, nu vot, la ei nu se vota în astfel de momente: era mai mult o înţelegere comună, de la sine înţeleasă, rar se întâmpla să existe oponenţi. El se opusese. Singurul, şi asta era ca şi cum fără să i-o ceară nimeni, s-ar fi decis de la sine să care de aici înainte un pietroi în spinare. Când toţi te părăsesc, şi rămâi singur fie şi într-un obişnuit schimb de păreri, începi să te îndoieşti de propriul tău punct de vedere, dacă nu este cumva greşit, din moment ce majoritatea îţi este împotrivă, şi nu eşti un încrezut. Aşa se face că încercând să accepte, totuşi, într-un caz extrem violenţa, să facă o concesie abilă, ceruse din nou cuvântul spunând că dacă ar trebui executat regele, ei, da, atunci ar primi să-l împuşte cu

mâna lui, – de ce pe ăilalţi nu şi pe rege, da? – fiindcă regele era un simbol, nu un om, ci un semn, semnul corupţiei care ducea ţara de râpă şi care în această distrugere nu putea fi combătut în presă, în scris sau în adunări publice ca un ministru oarecare, şi-apoi asta nu era nici mai mult nici mai puţin decât cum ai dărâma un idol fals, o statuie,... – lasă, lasă, că-l belim noi şi pe el, n-avea tu grijă, răsunase iarăşi glasul din spate, şi mai mult după verbul acela vulgar, după grosolănia cuvântului şi a tonului, îşi dăduse seama că cel ce-l tot întrerupea era, într-adevăr, Manoilă. Întărâtat de hărţuiala lui, strigase: „Dacă pe rege vreţi să-l lichidăm, mă învoiesc, îl voi împuşca cu mâna mea fără şovăire. Nu sunt laş. *Ba eşti*! s-a auzit iarăşi, nici n-a trebuit să se mai întoarcă, ştia acum: era Manoilă. Un ins mai vârstnic decât el, corpolent, roşu la faţă, gălăgios, doctor veterinar în Dolhasca, înainte de a urca treptele ierarhiei, un om mărginit, dar săritor, care îi dăduse multe semne de prietenie şi care îl aproba totdeauna: "Aşa cred şi eu, cum susţine camaradul Vătăşescu, aşa e, cum zice el." Să-l facă laş! De faţă cu toţi. Bine, laş fusese şi Petru, abia se vorbise despre asta mai înainte, nu trebuia să se revolte atât, dar astea erau doar nişte speculaţii, nişte cuvinte, nişte interpretări bune de folosit într-o discuţie la momentul potrivit, pe când, în viaţa de zi cu zi, să vie unul şi să-ţi arunce în obraz de faţă cu toţi, şi cu el, mai ales, cu el, o asemenea insultă!... Iar acela tăcea. Prin urmare era de acord cu Manoilă... Enervat, dar stăpânindu-se, ţinuse un adevărat discurs, mi-l reprodusese cuvânt cu cuvânt: „Camarazi, smerit vă spun şi cu inima curată... Dreptatea, ştim, este de partea noastră. Omul moral, cinstit, omul cu carte, luminat, modest şi muncitor este chipul pe care noi îl vrem şi îl dorim ţării. El este capabil de orice jertfă, iar jertfa e a celor puţini, nu a celor mulţi, deşi ea se sfârşeşte pentru aceştia din urmă... Dar nu cumva, nu care cumva să lăsăm mediocrii şi brutele să ne năpădească... Nu cumva să facem greşeala grea de urmări, de a le înlesni ambiţiile oarbe, catastrofele, de a-i lăsa să ia în mâinile lor lacome şi nepricepute cârma Mişcării... Să nu îngăduim, camarazi, aceasta, fiindcă altfel istoria va

scrie despre noi scurt, în filele ei nenumărate în care neamul omenesc are atâtea de scris, – scurt, vă zic, şi în grabă, cu silă, neavând timp să şi-l piardă cu noi: o bandă de terorişti şi de ucigaşi.“

O explozie de mare calibru n-ar fi produs un efect mai puternic. Toţi păreau că asurziseră. Astfel de cuvinte la nivelul la care se aflau în acel moment nu se mai rostiseră. Toţi aveau aerul fie că nu le auziseră, fie că nu pricepeau înţelesul lor, ca şi cum acel tânăr, tremurând încordat, cu faţa strâmbată de dispreţ, sau de însăşi forţa profeţiei sale, le vorbise într-o limbă străină.

Adjunctul... Cocioabă era numele său... se aplecă la urechea Succesorului şi îi spuse ceva. Acesta ascultă fără să încuviinţeze, sau să nege, primind impasibil mesajul. Apoi, adjunctul, galben la faţă, cu ochii arzători, se ridică, tuşi iritat şi zise fără nici o introducere, adresându-se direct vorbitorului... „că ţi-ai împărţit casa cu o jidoafcă, mai treacă meargă, asta nu e decât o consecinţă, o simplă consecinţă, dar să numeşti Mişcarea cum ai îndrăznit s-o numeşti, aici, de faţă cu toţi, e o crimă de moarte. De moarte! ţipă, înălţând ameninţător pumnul spre tavan... Nu mă mir însă că ai vorbit cum ai vorbit!... În sângele dumitale spurcat curge sânge de bolşevic!...“ Înţelegi. Se ştia. Adjunctul, se aflase puţin mai târziu, fusese pentru o pedeapsă şi mai aspră, „legea tăcerii pe viaţă“. Dar Succesorul o mai îndulcise; ca şi cum el însuşi n-ar fi vrut să se contrazică, totuşi, gândind în sinea sa, poate: cum să-l faci pe unul să tacă pe viaţă, a cărui gură este de aur?... Dacă, în clipa când adjunctul spusese „sânge spurcat“, ar fi avut asupra lui un pistol, – spunea – l-ar fi împuşcat şi s-ar fi sinucis sub ochii lor. Nu-mi plăcuse asta; i-o şi spusesem. Nu te omorî când ştii că ai dreptate, când eşti convins de dreptatea ta, afară doar dacă eşti nesigur de ea, ori slab. Numai pentru că se gândise la acest gest, fusese slab ori nesigur. Cum să nu fii însă, cu atâta ură în faţă?... L-au judecat pe loc, în secret. Fixaseră şi ziua judecăţii oficiale, şi locul, Suceava. N-au vrut să răspândească vestea celor întâmplate, unitatea trebuia

apărată; şi-atunci au recurs la vina, la acuzaţia cealaltă, deşi, după cum spusese însuşi adjunctul, ea nu era decât „o urmare“, doar „urmarea“ unei erezii. Aşă încât marşul ispăşitor, marşul adevărat a fost marşul unui răzvrătit, dar şi al unuia răzvrătit împotriva răzvrătirii însăşi, iscată din nişte pricini nevrednice să te răzvrăteşti pentru ele, dacă le-ai înţeles zădărnicia...

...ne opream şi ne spălam la fântâni; ajunsese numai piele şi os; îl dezbrăcam ferindu-ne de ochii lumii; fântâni singuratice sau puţuri gospodăreşti cu ghizd de ciment sau de scândură, cu roată sau numai cu lanţ, sau cu funie cu cârlig de care atârna găleata, de lemn sau de tablă; una avea ciutura înecată cu frânghie cu tot şi era plină de broaşte, kilometri întregi răbdaserăm de sete. Erau şi fântâni cu cumpănă, mai rare în Moldova, un trunchi de salcâm cu rădăcina cioplită de care atârnau fiare vechi, una avea un bot ruginit de automobil pe care el reuşise să desluşească mirat *Buick*... Lui îi plăceau fântânile cu cumpănă pentru că aveau mişcarea unor făpturi ce se aplecau dinadins pentru noi dăruindu-ne apă, nicăieri aceeaşi, unele erau sălcii, altele cu gust de pământ, altele, tulburi, neprietenoase. Stătea şi le contempla, istovit. Cumpăna grosolană cu înclinarea ei ca o încuviinţare, părând că ne aprobă. O făcea în joacă să se aplece după ce ne astâmpăram setea; într-o seară, dincolo de Bacău, spusese: „Priveşte, câtă simplitate inventivă! Cel căruia i-a dat prin gând prima dată s-o facă, a fost un Da Vinci lipsit de noroc, troglodit încă... “Dar fântânile cu cumpănă din Bărăgan!... Acolo era patria lor adevărată, a lor şi a dropiilor... S-ar fi îndurat Domnul să le apucăm?... Pe la mijlocul Moldovei, apucaserăm corcoduşele. Pe urmă, trecând încet în jos de Focşani, spre Buzău, unde iarba se încrunta deodată întunecându-se de mlaştini şi de moştişti, de prisosul adânc, sătul, concentrat, nu gălbuie, mereu arsă cum văzusem pe lângă Siret, ne întâmpinaseră pe crengile lor uşoare – cu obrazurile lor rumene-aurii de copile şi de fete mari, caisele, pe urmă, pe la Urziceni, vişinile, şi el păcătuise cu vişinile, îi

plăceau vişinile, spunea că şi lui Napoleon îi plăceau vişinile, *les griottes*, „un rod şi dulce şi acru şi dus pe gânduri şi bătăios" pe care Corsicanul îl mânca totdeauna înaintea oricărui atac. I le storceam într-una din cănile de tinichea; şi fructele îi erau interzise, dar le culegeam şi le zdrobeam, le terciuiam, înşelând interdicţia şi îndemnându-l să bea zeama, hai, bea, conţin vitamine, să prinzi puteri, dacă vrei să ajungem *acolo*, şi întindeam braţul spre Apus, cel mai bine cunoşteam acest punct cardinal, fiindcă el era ţinta, capătul mersului nostru ciudat. Acum ştiu de ce mi se părea ciudat. Nu avea nici un scop. Nici scopul ispăşirii, impusă; alt păcat azi nu mai văd, decât pe acela de a se fi născut, şi care, apăsându-ne pe toţi, nu aparţine nimănui... „Când s-or face pepenii, cred că intrăm în Oltenia", spunea preocupat, întinzând harta pe malul câte unui pârâiaş şi măsurând distanţa pe care o mai aveam de străbătut. „Măcar să-i vedem, zicea, pepeni am să mănânc, fie ce-o fi, că pepenele e doar apă, nişte apă niţel înroşită, cu nişte sâmburi acolo, de frumuseţe, şi învelită aşa, de formă; ah, pepenele, ştii tu ce-i pepenele? delira, pepenele este capodopera câmpiei!... Ioan-Gură-de-Aur! Hm! acela o nimerise!... Pârâiaşul suna lângă noi împiedicându-se mărunt în pragurile sale dese şi binevoitoare. Erau zile când visa că rupea cu dinţii hălci de carne. Dincolo de Focşani, începusem să trişez. Ba un pic de smântână, ba un ou moale, bătut în cana de tinichea şi în care îi strecuram şi puţin unt. Avea nevoie de grăsimi. Femeia-i făcută să înşele, în numele vieţii despre care ea ştie prea bine că e cu totul altfel decât cum pare în cărţi, în altar şi în jurăminte. Se împotrivea, moale însă, din ce în ce mai moale. Mănâncă, îi strigam, dacă vrei să ajungem odată *acolo*! şi iar arătam cu braţul spre soare-apune ca înspre un loc blestemat. Dacă vrei să ajungem acolo teferi, trebuie să m-asculţi şi să faci tot ce-ţi zic eu. Doamne, ce-l mai cicăleam, fiindcă iubirea te şi înrăieşte, să ştii, te face zbir, lup, lupoaică neînduplecată când îşi apără soţul ori puiul. Vorbeşte-mi de mâncăruri, mă ruga câteodată, găteşte-mi ceva aşa, în minte, şi îi făceam la iuţeală fel de fel de meniuri, – pui cu smântână, saramură de

peşte, o tocăniţă cu mămăliguţă, varză cu carne, câte o ciorbă de linte cu şuncă tăiată mărunt, şi cu piper şi oţet, sau de fasole; sau cerea papanaşi, fă-mi te rog nişte papanaşi, dar să nu le presari zahăr deasupra, mânca foarte puţin zahăr, asta-l şi ţinea, energia lui venea din altă parte. Tu ştii care sunt cele mai mâncăcioase străzi din lume? Aveam discuţii din astea.

Pusese întrebarea pe malul unui râuleţ care se vărsa într-un iaz în care broaştele orăcăiau a ploaie şi căruia sătenii îi ziceau *Sărata. Străzi mâncăcioase?* Din lume?... Cum, străzi mâncăcioase? nu înţelegeam. Şi-atunci povestise ce ştia de la Vasi, din călătoriile lui de la Paris, străzile în care carnea, peştele, mezelurile, fructele şi toate mormanele acelea babilonice de alimente se revărsau pe trotuare, tejghea lângă tejghea, dugheană lângă dugheană şi unde de atât belşug se pierdea şi ideea concurenţei. Le numise, pe rând, tolănit pe spate în iarba rară, săracă, de prund, cu mâinile sub ceafă, privind cerul înnorat, cu picioarele desculţe cocoţate sus pe o buturugă putrezită: *strada Cler, strada Saint-Antoine* şi un maţ de uliţă, *Mouffetard*. Dar parcă strada *Saint-Antoine* era totuşi cea mai mâncăcioasă, pretindea Vasi, măcelării lângă măcelării, pescării lângă pescării, băcănii lângă băcănii şi câini de rasă, mulţi câini în lesă, călcai pe excremente de câini. Ei, dar mie asta Vasi nu mi-o spusese! Şi nici în'84 nu-mi spusese, fie că uitase, fie că nu voise să mi-o spună în timp ce-mi dicta voiajul lui la Paris... cafeneaua *Régence*,... ziua norocoasă când văzuse trăsurile engleze şi toate celelalte... Gioconda... Yveta... Ca nişte prototipuri ale tuturor alimentelor posibile, pe care el le pomenea bombănind în nopţile lui de insomnie sau când se trezea brusc; ca o culme a negoţului înfloritor şi a vieţii îndestulate, cunoaşterea mea se mărginea la numele celor trei prăvălii de la Sulina, treimea grecească: *Camberis, Funduka, Ţifutis*... După cum nu-mi spusese nici ce povestise mărşăluitorul în continuare, acolo, lângă râuleţul *Sărata*, tolănit pe smocurile nisipoase de iarbă, cu mâinile sub cap, cu picioarele pe buturugă; ce mai spusese el că-i mai spusese fratele său mai mare. Cum acesta, pe aceeaşi stradă *Saint-Antoine*, puţind a

peşte şi a banane răscoapte, acolo unde ea e gata să se dea în *Piaţa Bastiliei*, se oprise în faţa statuii lui Beaumarchais. Costum de epocă, perucă, ciorapi traşi până la genunchi, piciorul provocator întins înainte, jiletca neglijent descheiată, al cărei bronz „părea el însuşi pătat de sosuri, de urme de vin", şi o ironie drăcească pe figura sa de grăsan, care este a libertăţii şi traiului bun. Stătea şi îl contempla gândindu-se la ce susţinea această haimana de geniu, acest democrat jovial, că fără libertatea de a blama, nu e posibil nici elogiul măgulitor. Strada aceea supraîncărcată, plină de-ale gurii şi care bătându-se pe pântec părea că zice gâfâind de indigestie: „Mănânc, deci exist" era o fiică bună a libertăţii ironice turnată în bronz. *Ah, şi Polonezul meu, care pretindea, invers, aşa şi pe dincolo... ce-l făcuse pe Negotei-senior să mă admire atât...* Cineva trecea prin dreptul statuii, chiar prin spatele lui lovind des asfaltul cu bastonul. Îl simţise şi fiindcă la un moment dat trecătorul se imobilizase. De golul, probabil, pe care îl producea în acel loc în forfota străzii reculegerea privitorului. Nu-mi place, spunea Vasi, să am pe cineva în urmă şi să nu ştiu cine este, ereditatea ne învaţă că atacurile cele mai perfide vin din spate. Se întorsese. Văzuse un bătrânel corect îmbrăcat, cu acea corectitudine hilară tipică inşilor de mult trecuţi de optzeci de ani, şi care între lavaliera neagră şi pălăria cu boruri largi, cum obişnuiau pe vremuri în Bucureşti poeţii de cafenea, purta nişte ochelari fumurii de soare disproporţionat de mari, ca ochii unei insecte al cărei simţ de bază este văzul... Cu una din şotiile lui, prefăcându-se neştiutor, Vasi îl întrebase folosind politeţea zaharisită ce se potrivea cel mai bine cu întreaga înfăţişare a necunoscutului: domnule, vă rog, dacă nu vă inoportunez şi nu vă răpesc din timpul dumneavoastră preţios, sunteţi atât de amabil şi de binevoitor (Mita spunea că *el* îl imita la perfecţie, vorbind cu faţa în sus, cu mâinile sub cap, cu picioarele cocoţate pe buturugă) să-mi spuneţi cine e „în definitiv" acest domn? Şi cu un gest elegant, ce semăna mai mult cu o reverenţă, arătase statuia. Bătrânul şi-a înălţat sfidător capul spre străinul acela zevzec şi atât de ignorant şi

a zis: „Cu plăcere, *tinere*, cum să nu, *lui, c'est nous!, il faut le savoir!" Apoi o cârmise în loc cu o mişcare maşinală şi se pusese din nou în mişcare bătând repede cu* bastonul în astfalt. Abia după mers, privindu-l din urmă cum pipăia trotuarul, îşi dăduse seama că avusese de-a face cu un orb, că îl lămurise un orb.

...gata să ne prindă seara pe malul *Sărăţii*, cum îi spuneau cei din *Ciorani* pe unde trecusem cu o zi mai înainte. Era un pârâiaş de câmpie, limpede, cu papură şi trestii la un cot al lui unde se lăţea, apoi se îndoia şi o lua drept în jos spre apus, ca noi, şi se vărsa în iazul îndepărtat unde broaştele tăcuseră. Ploaia ne ocolise. Norii se risipiseră, soarele cădea spre amurg, ne lumina cu putere, şedeam pe iarbă cu ochii închişi, ştii cum bate soarele când nu mai are mult şi apune, ca o iubire de bătrân, mai mult lumină decât căldură, şi-n clipa aia am auzit un claxon. Era un camion, cum de nimerise el pe drumeagul acela îngust de pe marginea cealaltă a pârâului, nu ştiu, era încărcat cu nişte lăzi mari de scândură. Şoferul oprise şi ne claxona. La început crezuserăm că era gluma pe care o fac şoferii mai din topor când văd în drumul lor o pereche lungită pe iarbă, te claxonează, adică te-a văzut, e şi el pe-acolo, hei tinereţe! Dar, nu. Omul ne invita în camionul lui, ne lua, ne-ar fi dus în satul care se vedea în zare, ştiam de pe hartă, îi zicea Speteni, de la spată, spete, te pomeneşti, zisesem bucuroasă, că ăia de-acolo ţes, mai ţes puţin, să nu uit... I-am mulţumit şi am spus nu. Vorbea cu portiera deschisă. Era singur. Se plictisise pesemne. S-a dat jos, a trântit portiera, a sărit cu un pas pârâiaşul, lat de un metru, era un om grăsuţ, voinic, dar ager şi a venit la noi. Un chibrit avem? Chibrite aveam în rucsac berechet. Am scos unul şi i l-am oferit, – vi-l dăm pe tot, păstraţi-l, noi mai avem. Pufăia din ţigară şi se uita la noi. „Şi ziceţi că nu vreţi să vă iau! Păi de ce?! Vă iau, pă gratis, eu am parale, câştig binişor şi scoase din buzunarul pantalonului un ghemotoc de bancnote mototolite, murdare. I-am mulţumit din nou, noi mergem pe jos, numai pe jos, – da' dă

ce pă jos?! ăţi fi săraci? bată-vă să vă bată, lasă că va ia neica, am şi io acasă o fată mare, da urâtăăăă, sărăcuţa, nu'ş cui i-o semăna, rămâne la sigur fată bătrână, eh, o ţinem şi noi pă lângă casă, ne-o mai ajuta la bătrâneţe, măcar atâta... "Aoleu, da' ce păţirăţi?" Abia atunci îi văzuse picioarele zdrelite, numai răni, închise, cu sângele închegat pe ele. Nu se mişcase. Îl urmărea pe şofer doar cu ochii. Şedea tot aşa, întins, cu mâinile împreunate sub cap, cu labele pe buturugă expuse la soarele care scăpăta, ca şi cum labele, tălpile erau lucrul ce trebuia cel mai bine ferit, lucrul cel mai important, şi erau, deveniseră... *şi mi-am adus aminte de plutonierul Pripăşitu cum îi spunea el, cum se rugase de el „nu în cap, vă rog!"*... Vă bate bocancul?... Vă dau eu acuş nişte valvolină, vă trece pă loc! fir-ar să fie şi se lăsase pe vine în faţa tălpilor, să le cerceteze mai bine, clătinând scârbit din cap... păi cu picioarele astea, fachir să fii şi nu mai umbli, că am văzut o dată unu' la bâlci, şedea al naibii cu tălpile pă jăratic... – şi el, cum se uita în sus la cerul înroşit de amurg, începuse să râdă potolit şi am râs şi eu încet după râsul lui: *fachir să fii...* Vă fac eu bine acuş, se însufleţise camionagiul şi se ridicase gata să alerge după valvolina lui vrăjită, şi l-am oprit, avem noi leacul, tot ce trebuie, lăsaţi, vă mulţumim, sunteţi un om bun la inimă, să vă ajute Dumnezeu şi să vă ajute şi să vă măritaţi fata, şi-o găsi ea un bărbat, frumuseţea se duce, sufletul contează, pălăvrăgeam de una singură mai mult fiindcă el tăcea, nu scotea o vorbă, şi asta pe mine mă neliniştea când cădea în muţenia lui, şi vorbeam dublu şi pentru mine şi pentru el, – şi omul zicea „sufletu'?! păi ce să facă un bărbat cu sufletu'?, ce-i prost? ea intră p-o uşă şi tu ieşi pă uşa ailaltă. Floricica? n-o ia nimenea, vă garantez io, ce, parcă io aş lua-o de n-ar fi fi-mea?!... Da' cum, s-a rănit? ori ce, că nu-i rosătură de bocanc". Vorbea despre el ca şi cum n-ar fi fost de faţă şi într-un fel nici nu era, era mai mult în cer, în cerul învăpăiat, şi omul parcă înţelesese şi nu i se adresa niciodată direct, sporovăind şi el ca şi mine – rosătură de bocanc nu era, că tot aşa păţise şi el când făcuse armata,... la unşpe infanterie Giurgiu, spusese cu mândrie, ieşise sergent, ce marşuri mai făceau, marşul dă noapte era ăl mai greu că te lua pă nepregătite şi la iuţeală n-aveai cum să-ţi înfăşori bine obielele, că făcea aşa dungi pă tălpi, nu mai zic de călcâi, mamă Doamne, dacă un bocanc e al dracului şi te bate, cel mai rău te bate la călcâi, zău, domnişoară, îţi sar ochii din cap şi-ţi vine aşa să te pui jos şi să zici fie ce-o fi, ducă-se, da' eu nu mă mai mişc d-acilea... Da mergeam, n-ai încotro, ordinu-i ordin şi mai e câte un majur al dracului şi te bagă la curtea marţială, nesupunere ori şi mai rău, dezertare în faţa inamicului, zice... Ei, dacă nu vreţi să vă iau, mă duc, vă las cu bine şi drum bun!...

Aţi stat de vorbă cu Unguroiu Costică, să ştiţi, spusese trăgându-şi şapca de pânză pe frunte. Unguroiu-mi zice că bunicu' era dă peste munţi, mocan, d-acolo a venit el încoa cu oile, şi ăştia dă la câmpie atât aşteaptă să-ţi dea *polecra*. Da' dacă ne-om mai vedea, Costică să-mi ziceţi, noroc şi sănătate, şi sărind sprinten pârâiaşul, se urcă în camionul lui, porni motorul şi dispăru într-un nor gros de praf... *Unşpe infanterie Giurgiu...* ai auzit? murmura el cu ochii la cer... *Sergent!* Nu ştiu cum de-o fi scăpat el că nu-i pe zonă... S-a învârtit. Sergent Unguroiu Costică... Aţi stat de vorbă cu Unguroiu Costică, să ştiţi, şoptea rar aceste cuvinte, cântărindu-le cu o încântare nespusă pe faţa ascuţită, numai os, cu nasul alungit, şi m-am cutremurat fără să mă vadă, aşa ar fi arătat şi dacă ar fi fost mort... Şi, ca şi cum ar fi ghicit unde îmi era mintea, spusese: dacă se întâmplă să mor, la tine am să mă gândesc întâi şi pe urmă la acest Costică, el este viaţa... Reacţia şoferului, văzându-i tălpile, mă îngrijorase. Dacă un ins ca el, deprins cu greul, se speriase... Mă obişnuisem să-l văd mergând în ciuda rănilor, strângând din dinţi şi nu-mi dădeam bine seama poate de gravitatea lor. Puteau oricând să se infecteze, cu atât bălegar şi cu atâta murdărie peste care păşeam... Aveam o farmacie întreagă, soluţie de hipermanganat, pudră de talc, o vaselină cicatrizantă, spirt, infuzia de ceai de muşeţel pe care o fierbeam la flacăra spirtierei nemţeşti la care se foloseau nişte pastile, bandaje, dar bandajele mai mult făceau rău. Trebuia să bea

mult lichid, se deshidrata, slăbise mult, şi trecând de Urziceni şi luând-o pe jos spre Videle ca să tăiem calea spre Olt, făcuserăm în două sau trei rânduri popasuri de o zi întreagă... În Moldova, parcă fuseseră mai primitori. Mai blânzi, mai simţitori şi guralivi, cu un haz al lor, deşi parşivi... Muntenii, mai reci, mai bănuitori, mai tăcuţi, cu toate că te ajutau, puteai să pui bază pe ei, dar după multe întortocheli şi priviri piezişe, întâi să afle de unde vii şi încotro te duci, întrebările unui loc prea deschis orişicui şi prea cutreierat. Sufletele lor erau ca şi iarba lor, şi mergând pas cu pas, de la miazănoapte la miazăzi văzusem mai bine. Arsă, bălaie, uşoară, dincolo; grea de viaţă şi întunecată de atâta voinţă, dincoace. Sosise clipa când soarele e gata să cadă şi când tot păsăretul tresare de regret şi începe să cânte. Erau fel de fel de semnale, scurte ori lungi, aspre ca nişte ţipete de spaimă, sau melodioase, nici unul nu semăna cu altul. Le ascultam încordaţi, şi nici acelaşi glas nu se repeta mecanic, mereu găseau altceva de adăugat, un tril în plus ca o literă, aşa cum în orice limbă din lume, şi un accent, doar, pus alăturea, schimbă înţelesul mutând totul dintr-o parte într-alta. Îşi schimbase poziţia, se întorsese cu faţa în jos, cu picioarele tot pe buturugă, cu călcâiele negre de iod în sus, sprijinit în coate. Parcă se făcuse răcoare. Am scos din rucsac haina de ploaie şi l-am acoperit cu grijă. Ia ascultă ce spune ăla! mă făcuse atentă. Am ascultat privind înspre crângul de arini de unde veneau cântările. Era poate un cintezoi. Priveam înspre crângul de arini de unde veneau cântările. Sau un scatiu. Sau piţigoiul, mierla, bot-grosul, măcăleandrul. Cred însă că mai curând cintezoiul. Un glas răstit, repezit, poruncitor, dar atât de muzical... Ce zice, ce zice? am întrebat. Suna ca o comandă. „Ascultă, ascultă bine“, spunea cu capul ridicat, cu urechea încordată. Era un mesaj stăruitor, semăna cu un cuvânt parcă şi căutam să-l găsesc, cu ce se potrivea. „Se exprimă în limba franceză – mă avertizase ajutându-mă ca pe o şcolăriţă; e o vorbă pe care franţuzii o zic la tot pasul, ghiceşte care...“ Am căutat iarăşi. Am comparat. Nu se lipea. „Când vrei să grăbeşti pe cineva... adăugase... când eşti enervat că unul nu

se mişcă repede, că e mototol, un îndemn, na!“ era mură-n gură! Ah, am strigat, cu teamă: *pliuvit, pliuvit, pliuvit!* Plus vite! Asta era! Mai repede, mai repede, graba, graba veşnică a lumii! Soarele, la apus, roşu, ameninţător, trăgând pe toată zarea o dungă de foc, alunecă încet dincolo şi se înseră deodată. Un fior mă trecu. Tot el îmi mai spusese odată că nu-i bine să te uiţi când apune soarele; era zicala, părerea arabilor şi arabii cu algebra şi cu deşertul lor ştiu ce ştiu, nu glumesc. Ne-am ridicat, ne-am luat în spate rucsacurile şi ne-am pregătit de drum aproprindu-ne de apa pârâului, fără să-l trecem, evitând drumeagul prăfos şi plin de hârtoape pe unde dispăruse Costică. Am ales poteca bătătorită de pe malul pe care ne aflam şi care ducea drept spre iaz, iar dincolo de iaz, la Speteni, nici doi kilometri. Băgasem de seamă, seara oamenii sunt mai primitori.

De obicei îi prindeam învârtind în ceaun mămăliga, care apropie, cum o mănâncă ei laolaltă. Sau fiindcă seara, oricât ai fi de bănuitor, fiindcă eşti ostenit de muncă şi de străini, îţi place să-ţi cadă în prag nişte musafiri noi, nişte străini, cu alte griji şi cu alte întâmplări?... Mergeam de-a lungul râuleţului. Păşeam pe o potecă înainte. Nu prea se mai vedea. Trebuia să fiu atentă să nu calce pe ceva tăios sau care să-l doară. Era o cărăruie vioaie, curăţică, şerpuia credincioasă pe lângă pârâiaş, ca şi cum trecătorii ar fi ţinut musai să şi-l aibă tovarăş de drum, să mai afle câte ceva. Din când în când ne opream şi-i ascultam glasul, niciodată acelaşi, ca şi al păsărelelor. Când murmura lin, când susura repede printre piedicile lui mărunte şi numeroase. Alteori scotea gâlgâieli iuţi, mici vârtejuri înverşunate. Câte o mreană, cuprinsă în adâncul apei, negru, mâlos, de un dor care nu era al firii ei, se arunca într-un zbor lung peste undele străvezii, agitate. Pleoscăitul ei rupea îndrăzneţ curgerea, dar pârâul o primea la loc, înţelegător. Stătuserăm şi număraserăm vreo şapte-opt glasuri, note, notele lui muzicale, nici una nesemănând cu alta... „nimic nu-i la fel niciodată, spusese el, contemplând trecerea, nici o secundă nu e ca cealaltă, iar noi care vrem să impunem lumii o ordine...“ Mă

trezisem scuturându-mă de un fior, auzind cuvintele acestea grave, pline de un reproş, subînţeles. „Da, aşa e, cum spui" răspunsesem repede, cu graba cu care vrei să părăseşti un gând, care te urmărea, încercând să revii la realitate. Copilăria mea era legată de pârâul acela unde se topea cânepa care îngălbenea, otrăvea apa... Îmi adusesem aminte de trupul fetiţei înecate plutind la vale cu braţele desfăcute, cu părul auriu despletit legănat de curgerea şovăitoare, şi bunicul care ne gonea cu amândouă braţele, duceţi-vă, hai, duceţi-vă, lăsaţi-o-n pace, că doarme... „Nu doarme! ţipam fugind, eu ştiu că nu doarme!" Totdeauna mi-a plăcut să contrazic, pe ce eram şi ştiam că sunt sigură... Acela însă fusese un pârâu paşnic şi curat. O gârliţă limpede, deşi nămoloasă la fund; şi harnică, şi atât de vorbăreaţă... La Speteni aveam să aflăm că cei de acolo o răsfăţau zicându-i altfel decât cei din Ciorani, nu *Sărata, Sărăţica.* Aşa şi spuseseră când ne întrebaseră pe unde veniserăm, cum întreabă ei, de unde, cum şi încotro, şi când am zis Sărata, ei au făcut *aha, pe potecuţa aia de lângă Sărăţica!* Da' de ce umblă dumnealui desculţ, că nu păream a fi milogi, cerşetori, „l-au ros ghetele, mă văietam, vorbind cu muierile, numai femei, copii şi moşnegi, bărbaţii toţi pe zonă, nişte ghete aşa de prost făcute, cizmarii de azi nu mai sunt ca cizmarii de altădată", „păi să-i dăm noi nişte opinci de-a lui bărbatu-miu că tot e el plecat, în ele o umbla mai uşor", „nu, că e nesănătos şi zdreliturile alea trebuie să se vindece mai întâi..." Toate, erau femei vrednice, nu şedeau locului o clipă, doar când ne întrebau şi noi le răspundeam. Şi toate ţeseau. Nu degeaba-i zicea satului Speteni. Aveau războaie de ţesut puse şi lucraseră la ele toată iarna, pe la Sfânta Mărie se gândeau să le desfacă, să le mai dreagă, măcar că nu mai era cine să vadă de ele, se şubreziseră de atâta bătaie: toamna târziu, le-ar fi înjghebat din nou, ce mai faci, iarna? că nu-i ca la oraş... Toate ţeseau, într-adevăr, după cum îmi închipuisem eu, dar întrebând de numele satului, mi-am dat seama că mă înşelasem – totdeauna închipuirea mea o lua înaintea adevărului; nu-i spuneau Speteni de la spată, două spete, cum crezusem; înainte cătunul

lor se numea Spetiţi, *Spetiţii din Vale,* deşi nu era nici o vale, dar când n-ai cu ce să intri în ochii oamenilor, când te uită şi lumea şi Dumnezeu, zici „colò, de vale", cum li se spunea şi lor, spetiţii din vale; încă de pe vremea când moşii lor lipiţi de pământ, robi, pălmaşi, se speteau muncind; adică, cine? – dacă întreba cineva cumva de ei, – spetiţii, pârliţii ăia?! vai de capul lor! După război, după primul, un învăţător tânăr care fusese pus primar de liberali, schimbase numele satului: *Speteni,* zicea că era mai potrivit unor gospodari buni, cu fete de măritat... „Rău a făcut, nu trebuia!" s-a auzit de la celălalt capăt al prispei luminată de o gazorniţă. Era el. El vorbise. El care până atunci tăcuse fără să ne ia în seamă. Când m-am întors, mirată de ce spusese dar şi fiindcă urmărise atent pălăvrăgeala noastră, l-am văzut stând unde-l lăsasem, pe lada de zahăr cu gura întoarsă în jos pe care scria SASCUT, marca fabricii aplicată cu fierul roşu, remarcasem asta din prima clipă. Şi cum nici cumetrele nu ziceau nimic, surprinse, întoarse şi ele spre musafir cu mâinile la gură, el a mai zis rar, cu capul în jos, cu coatele pe genunchi, fără să ne privească, şi fără răutate, aşa, ca un lucru evident ori absolut, sau ca o sentinţă definitivă ce nu-i aparţinea, oricum: „Spetiţi aţi fost, spetiţi rămâneţi, degeaba!" apoi iarăşi tăcuse.

...şi când vara da să treacă dincolo de mijlocul ei, după Sfântul Ilie, intram în Oltenia. Era cum îşi pusese el în gând: când se făcuseră pepenii, odată cu pepenii. După ce trecuserăm Oltul pe nişte călduri grozave, cum sunt căldurile-n Oltenia, se mai înzdrăvenise. Iubea vara, mărşăluia uşor, fără cămaşă, în capul gol, soarele-l pârlise, era negru, rănile de pe tălpi se cicatrizaseră, pielea se bătucise, nu mai simţea nici pietrele, „parcă mi-aş fi pus pingele noi" glumea. Sfârşitul oricărui chin, când simţi că nu mai e mult şi se duce, te readuce la viaţă. Şi muribunzii, înainte de a-şi da duhul, au în ei tresărirea aceasta ultimă, de rămas bun. Era ultima lui vară. Şi era cum i-ar fi zis rămas bun verii... Într-o zi îi venise şi chef să cânte. Bătea vântul, un vânt secetos, uscat, care ridica vârtejuri de

praf prevestind o furtună, dar nu venise nici o furtună, ori se abătuse în altă parte. El, care nu prea cânta, începuse să cânte „Sfântă tinereţe legionară“, cunoşteam cântecul acesta al lor... „cu fruntea ca un iezer carpatin“,... Nici nu puteai să zici că era un cântec urât. Dar l-am oprit, şi am zis, lasă, mai bine să cântăm ce cântă toată lumea, să fim în rândul lumii... „Bine, cum vrei tu. Dar, ce să cântăm?...“ Şedeam în loc pe un drum îngust, în soarele încins, gata să dăm într-un lan de porumb pitic, pârjolit. Am stat gândindu-mă ce învăţaserăm la şcoală, şi-am zis: „Fie a voastră întreaga ţară!“ „Şi de cereţi, vă mai dăm?!“ întrebase sever... Nu, spusese, nu sunt de acord, nu dăm nimic! Credeam că glumea, dar nu glumea. „Bine, dar Coşbuc spune “numai daţi-ne, voi, graiul", pricepi? e o exagerare poetică, orice poţi să te învoieşti să pierzi, dar limba, nu!... cum să primeşti să-ţi pierzi limba?! „Nu dăm nimic, orice ar fi“, repeta încăpăţânat, şi ne certaserăm copilăreşte, intram în lanul de porumb dând din mâini, ciorovăindu-ne, cred că de vină era şi căldura, căpiaserăm de atâta căldură... „Să lăsăm asta! spusese enervat. Aş mânca un pepene, unde găsim noi la oltenii ăştia pepeni? Parcă au intrat în pământ. N-or fi plecat toţi cu cobiliţele prin ţară?...“ Şi după ce trecuserăm de lanul acela de porumb care nu se mai isprăvea, şi am suit o vâlcea lină unde văzduhul tremura de căldura năprasnică, am zărit în depărtare în soare spre apus o pădurice care părea că se leagănă în aerul înfierbântat şi lângă ea, tot aşa plutind parcă,... uşoare ca nişte bărci pe valuri nişte case albe-albe cu acoperişuri de paie sau stuf, străluceau aurii în lumina orbitoare a după-amiezii. „E un miraj!“ am spus făcând un pas în porumbul mărunt în care se lăsa la vale lipit de pământ, ca o blană, arcuindu-se odată cu el, ca şi cum el ar fi fost blana, blana pământului, năpârlită... „Nu-i nici un miraj!“ a spus el cu o rămăşiţă din enervarea, din arţagul lui de mai înainte, şi ducând mâna streaşină la ochi privise încordat peisajul. Era un cătun risipit. O aşezare prăpădită, dar orgolioasă în însingurarea ei, şi ale cărei căsuţe se ţineau la mari distanţe una de alta, ca nişte mici forturi, de chirpici, dar forturi, centre trufaşe de

împotrivire săracă. „Ce scoţieni!“ murmurase. „Care scoţieni?“ am făcut bănuitoare, credeam că delira, că se insolase. „Oltenii ăştia!“ a zis. „Ce individualişti... ca păsărelele alea de lângă Spetiţi... ca pârâul... Ce libertate pe ei... *My Homme is my Country*!... – *casa mea este ţara mea.*“ „Oricum ar fi, mie zău că-mi sunt simpatici, am spus ca să ne împăcăm. Şedeam în vârful vâlcelei... vârf e mult spus... era, aşa, un dâmbuleţ, de acolo puteai, totuşi, să vezi departe şi priveam cătunul, ce mi se păruse mie în pustietatea locului că era un miraj. Şi el a mai zis: “Ştii ce zice Cocioabă?"... – ştiam. Cocioabă, adjunctul care-l pedepsise... „Ei, ce zice Cocioabă?“ am întrebat nerăbdătoare, fiindcă tăcea privind fix înainte orizontul care juca de căldură. „Cocioabă zice, a spus el, – fără să se uite la mine, – că virtutea creşte cu spor numai în cumpătare şi sărăcie“. A spus asta pe tonul lui grav care nu admite nici o discuţie, şi eu, deşi eram de acord cu el, i-am zis în glumă, din plăcerea de a-l contrazice: „numai să nu se exagereze“. „Cred că de atunci mă urăşte. Tu ce crezi?...“ „Eu sunt o fată de lăptar, am răspuns, tata a fost sărac dar a muncit cinstit, ducând laptele încoace şi-ncolo, a strâns puţină avere, nu multă, şi cred că avuţia măsurată nu strică, din contră, îţi îngăduie să trăieşti decent, liniştit. Sărăcia, iartă-mă că te contrazic, poate să şi înrăiască omul. Ai tăi au fost bogaţi, nu cunoşti... Iartă-mă încă o dată, poate că spun prostii, dar vorbesc după cum sunt...“ Mă luase în braţe deodată. Acolo, în vârful colinei, cu cătunul acela în faţă, unde i se păruse lui că întâlnise semnele mândriei şi libertăţii, şi mă strânsese şi mă ţinuse mult la pieptul gol, pârlit de soare şi costeliv, vai, cum i se mai vedeau coastele! Era numai suflet. Suflet. Mă legăna în braţele acelea, scheletice, Doamne, şi îmi şoptea: bunul meu simţ sfânt şi apărător, ce noroc pe mine să dau peste o fată ca tine!... Nu mă mai ţinuse aşa la piept cred că din noaptea de pe cheiul Dâmboviţei, după ce ieşiserăm de la balul studenţesc, când îi mărturisisem ce ştiam eu să fac mai bine, îţi aminteşti... Am aprobat, cu puţină ciudă, totuşi, după cum îmi era firea. În răutatea mea ce punea la îndoială tot ce li se

părea altora nobil sau frumos, găsind mereu o bază şubredă fericirii omeneşti, mă recunoscui învins. Ea exista; n-aş fi crezut că este tocmai ceea ce pare că nu e; şi ei fuseseră,... fuseseră fericiţi.

...culmea era că acel cătun risipit nici măcar nu avea un nume, ca şi cum, locuitorii săi, ţinându-se cât mai departe unii de alţii, stăpâni semeţi ai mizeriei lor, nu voiseră să se lege între ei nici măcar prin ceva ce i-ar fi apropiat cât de cât, un nume, aşa că ei după cum aveam să aflăm îi ziceau care cum nimerea,... Seaca... Gârliţa... Răcoasa... dar cel mai des îi ziceau *Vatră*, iar cei ce treceau pe-acolo reţineau mai curând ultimul nume şi când îşi aminteau de ei, le spuneau ăia din *Vatra, Vatra Dolj*... Nu ştiu de ce, spunea el alegând cu ochii o căsuţă pe drumul pustiu care tăia aşezarea în două, dar mie mi se deschide inima în Oltenia... Din cauza perfectului simplu: am spus, şi el a râs mulţumit. Dăduserăm în fine de un moşneag. Pepeni aveţi?... Colo!, a zis bărânul şi cu creanga înfrunzită pe care o ţinea în mână ne-a arătat în partea cealaltă, lângă un salcâm izolat, un fel de casă, o coşmelie, cu un burlan lung de tinichea în loc de coş ieşind din acoperişul de stuf. Pereţii erau foarte albi, proaspăt văruiţi, se vedea de departe, sclipeau în soare, ca-n miezul zilei şi era trecut de cinci, aproape şase. Când ne-am apropiat, am văzut că n-avea nici un gard, ci doar patru pari înalţi, noduroşi, nesemănând nici unul cu altul, fiecare înfipt în câte un colţ al ogrăzii presupuse şi care ei probabil indicau proprietatea. Un câine jigărit, o căţea neagră, urâtă şi credincioasă lătră furioasă la noi cu patru căţei mici în spate, care se hârjoneau. O femeie tânără ieşi din căscioară şi potoli câinele. Era legată la cap cu ceva alb, un şervet de restaurant, aveam să-mi dau seama pe urmă, şi o cămaşă bărbătească lungă atârnând peste o fotă roşie cu dungi negre sau invers, era de la un costum naţional. Avea pepeni, şi ne pofti să-i vedem. În jur nu se vedea nimic, nici o construcţie, oricât de rudimentară, care să semene a coteţ, magazie, şopron, hambar, nimic decât curtea zbicită, bătătorită, pustie, crăpată de secetă şi pe care nu creştea nici o iarbă, din loc în loc doar nişte fire plăpânde de muşeţel pleoştite de vipia zilei. Uşa coşmeliei era deschisă şi în golul ei bâzâia un nor de muşte. Nu erau decât două odăiţe despărţite de o tindă, una în stânga, alta în dreapta. Pepenii îi văzuserăm încă înainte de a păşi pragul. Ei umpleau toată odăiţa din stânga, de la duşumea până-n tavan, astupând şi fereastra pe care mai mult am ghicit-o după snopul de raze ale soarelui puternic de vară strecurându-se într-un loc printre pepenii întunecoşi. Într-o parte doar rămăsese liber un spaţiu, în care se afla o grămadă de pepeni, până la jumătatea peretelui. Acolo dormea un băieţel de vreo cinci ani. Avea friguri. Dormea dârdâind, scâncind din când în când. Chinină n-aveam. Ar fi prins bine nişte chinină, dar în farmacia mea lipsea. Nu chemaseră doctorul?... Care doctor! se răstise femeia, cu mâinile-n şolduri, – las' că se face el bine şi singur, e rău ca ta-su! Am scos sticluţa cu alcool, am turnat câteva picături pe o bucăţică de cârpă, m-am căţărat încet pe grămada de pepeni şi i-am pus-o pe frunte, mângâindu-l, era un băieţel oacheş, frumos. Femeia scosese afară la umbră câţiva pepeni să alegem, erau negri, mari, grei, cântărea fiecare cinci-şase kile. El a ales unul, pe cel mai mare, l-a tăiat grăbit, şi cam un ceas am mâncat pe săturate. Femeia ne privea cum mâncam, punând întrebări sau răspunzând. Şedeam în spatele casei unde nu bătea soarele – în picioare, în faţa unui capac de butoi sprijinit într-un par scurt, dar gros, înfipt în pământ şi în care fusese bătut prin capac un piron. Bărbatu-său era ceferist, "acu pică şi el", pleca în zori şi venea abia pe înserat acasă, dădea cu ciocanul în roţile trenurilor, asta făcea el, ar fi fost el om bun, dacă n-ar fi băut, dar uite că bea şi o necăjea, nu-ţi mai spui domnişoară că ridică mâna să dea în mine, dar eu îi zic, – şi voinică cum era, îşi îndepărtă braţul drept mult în spate, – „mă, când ţi-oi lipi eu unaaa"... Acum, că ajunsesem aproape de capătul drumului ispăşitor, ţelul acestui drum pe care îl înţelegeau atât de puţini şi pe care ei voiau să-l impună celor mulţi, mi se păruse, mie, fiindcă lui nu îndrăznisem să-i mărturisesc, străin

firii omeneşti şi vieţii. Crezuri fanatice şi trufaşe. Dictaturi în care viaţa devine un scrâşnet. La asta mă gândeam îngenunchiată cu el în tinda bisericuţei din satul de lângă Turnu-Severin, lângă paracliserul care ne privea mirat cu pensula lui în mână din care picura catranul. Doamne, Tu, care priveşti de sus totul cu îngăduinţă şi care lumii tale rabzi să i se adauge lumile rătăcite ale celor trufaşi, rătăciţi cu duhul, să mă ierţi că nu-i spun... Sunt sigură că şi el înţelege, dar este prea mândru, cum sunt bărbaţii, ca să spună da, am făcut tot acest drum pe degeaba... Şi cheferistul venise, într-adevăr, acasă la căderea serii, şi era treaz, nu băuse nimic, aşa sunt muierile, exagerează, băuse o dată şi el şi nu-i mai dădea pace. Am făcut imediat cunoştinţă, era un bărbat tânăr, frumos, când îşi scosese şapca năduşită de cheferist, se văzu că avea un păr negru, des, care lucea de transpiraţie. Îl chema Trică Ogărete; pe ea, abia după ce bărbatul ei ne spusese numele, o chema Leana, – pe mine, zisese ruşinată, Leana mă cheamă, şi odată cu apariţia bărbatului, puterea ei se schimbă, deodată deveni mai supusă.

Am mai mâncat împreună încă un pepene. Nu ştiu cum de mai încăpea în noi, dar l-am mâncat şi pe acela. Când am vrut să plătim, Trică protestase, jignit. Aşa ne-a apucat întunericul, aşezaţi pe prispa îngustă, lipită cu bălegar, nu cred că avea în lăţime mai mult de o jumătate de metru. Stelele căzătoare semnalizau aruncându-se spre noi cu gesturi deznădăjduite, nebune, până se stingeau, noapte de august, ultimul său august. Vorbeam dacă o să fie sau nu război, oricum Trică rămânea la căile ferate. Nici măcar nu ziseseră „dormiţi la noi“, era ca şi de la sine înţeles. Cheferistul se ridică de pe prispa îngustă, mută o parte din pepeni în odaia lor, să ne facă loc. Leana scoase şi ea un cojoc pe care îl scutură în mijlocul ogrăzii întunecate, fără hotar, şi ni-l aşternu pe jos pe podeaua lipită cu lut. Dacă mergeam spre Craiova, Trică putea să ne ducă a doua zi cu un personal de şapte treizeci, şi cheferistul scoase din buzunar un ceas mare şi greu ca o ceapă, ca şi cum ora aceea s-ar fi apropiat şi-l consultă chiorându-se la lumina

stelelor. Ori voise să vadă dacă mergea, deşi nu-l dusese la ureche. La Craiova am fi mers pe blat, avea la personalul de şapte treizeci un văr, dacă nu s-ar fi văzut cu el, ar fi fost deajuns să spunem că eram prieteni cu Ogărete, şi pe el îl chema tot Ogărete, de ce să nu facem economii? Am minţit zicând că prin împrejurimi aveam nişte neamuri şi am fi vrut să trecem pe la ele, să ne vedem şi să mai rămânem o zi. Pe urmă am mai stat niţel pe prispa cu trei stâlpi subţiri în care erau bătute cuie de care atârnau nişte oale de pământ, şi am mai vorbit despre mobilizări. Tăceam câteodată şi ne uitam la cerul cu stele căzătoare, niciodată stelele nu cad aruncându-se în jos ca disperatele cum cad în august, luna nebuniei lor. Şi deodată Trică a zis, i-a zis Lenei, dându-i una cu cotul: „fă, da' de ce tu stai aşa cu capu-n jos ca proasta şi nu te uiţi la cer, că uite ce frumos e!“ şi Leana a zis fără să ridice ochii „păi cum să mă uit dacă nu ştiu carte, ce, parcă tu nu ştii?!“ Şi noi am râs. Am râs, numai noi doi. Şi ştiam de ce râdem. Pe urmă ne-am dus la culcare. De mult nu mai dormiserăm împreună. Ne-am urat noapte bună, şi ne-am întins cum eram îmbrăcaţi pe cojocul întins chiar sub fereastră, pe care abia acum o văzuserăm; în loc de geam avea o băşică de porc. Băieţelul dormea dus pe grămada de pepeni mai joasă care acoperea peretele celălalt până pe la jumătate. Căţeaua începu deodată să urle, şi Trică ieşi în izmene şi o înjură urât. Încet, încet, am adormit, frânţi de oboseală. Înainte de a aţipi, mă întrebam unde era privata, prea mult pepene mâncasem; şi nu era nimic în ogradă care să semene a privată, pesemne că exista un loc, cine ştie unde în spatele casei, cum mai văzusem şi în alte părţi. El se făcea că doarme, mi-am dat seama după respiraţie. Pe urmă mi s-a părut că aud pârâul, sau l-am chemat eu în gând dinadins... Sărata... Sărăţica... l-am văzut înaintea ochilor şi pe camionagiul Costică trăgându-şi pe frunte şapca lui de pânză murdară de ulei şi zicând foarte clar: „Aţi stat de vorbă cu Unguroiu Costică, să ştiţi!“ Pe urmă am adormit. Coşmelia de chirpici se scutură deodată din temeliile ei uşoare şi un răcnet animalic mă deşteptă. Câţiva pepeni se rostogoleau de sus

ţopăind, ca nişte bile mari, negre, de popicărie. Am sărit în picioare îngrozită: copilul!... O lubeniţă grea mă izbi peste şold. „Cutremur!“ am strigat. Cred că el nu dormea deloc. Pentru că a zis calm „fi liniştită, nu-i nici un cutremur, e Trică.“

...Şi pe întâi ale lunii următoare începu şi războiul. Treceam printr-un sat mare între Craiova şi Turnu-Severin, i-am uitat numele, lumea se strânsese la primărie, acolo am aflat, primarul spunea a-nceput războiul, oameni buni, Franţa şi Anglia contra Germaniei, dar la noi e pace, fiţi liniştiţi, duceţi-vă pe la casele voastre, noi stăm cu arma la picior... Eram atât de obosiţi, încât nici nu ne dădeam bine seama de urmări, nici de vorbit nu mai puteam vorbi, cu atât mai mult el căruia, cu ultimele zile ale marşului istovitor, i se împuţinau şi cuvintele parcă, făcându-se înţeles mai curând prin semne. Am tras la învăţătorul din sat, om bătrân, văduv, care ne-a primit fără să ne întrebe nimic. Credea că suntem soţi, şi ne dăduse o odaie. I-am explicat că „suntem rude“, şi lui i-a dat o odăiţă lângă bucătăria de vară. Pe la trei noaptea, m-am trezit şi am ieşit afară. La masa de sub mărul din mijlocul ogrăzii gospodăreşti, bine îngrijită, am văzut o umbră, şi m-am speriat, am dat să fug, şi atunci el m-a chemat cu un glas limpede, liniştit, pe care nu i-l mai auzisem de la începutul marşului, şi m-am dus şi m-am aşezat pe bancă alături. N-avea somn, dormise patru-cinci ceasuri şi se trezise şi sta şi se gândea la război şi la viitor. Avea momente când simţeam că nu el vorbea, ci altul din el, un necunoscut, şi cred că aşa vorbesc şi proorocii, nu cu de la ei putere, şi-mi amintisem în ziua aia de doi septembrie, la trei dimineaţa, cum îmi arătase el umărul drept pe care sta culcată bărbia îngerului, a acelui adolescent atotştiutor din pânza de care-mi vorbise... Oboseala îi pierise, era răcoare, mere cădeau din când în când, mere de septembrie, grele, unul căzuse drept pe masă, şi el îl luase şi îl ţinea în mână, vorbindu-mi, şi la un moment dat mi-l întinsese glumind, hai muşcă, nu e fructul oprit, greşeala divină e că s-a făcut din cunoaştere un păcat, primul păcat, a fost ideea unui Dumnezeu-tiran, preluată mai

târziu şi de politicieni, de adepţii lui Cocioabă, – spusese „adepţii“ ca şi cum n-ar mai fi fost cu ei; şi nu mai era, şi nu numai din pricina violenţei lor, deşi nu mai apucase, nu mai avusese când să spună acest lucru, eu însă ştiu, am fost martoră. Marşul îl schimbase. În loc de căinţă, în el se născuse un fel de libertate ostenită, bătrânească, şi o mândrie pe care i-o cunoşteam, dar pe care în toţi anii aceia o făcuse să tacă, o jertfise, am mai observat acest lucru şi în alte împrejurări, când un om prea inteligent are de a face cu inşi inferiori lui... Tot pomenea de Costică Unguroiu sărind pârâul spre camionul lui şi cum se uitase el la tălpile lui însângerate, gata să i le ungă cu valvolină. *Poporul* – spunea — *este o tăcere.* Alt măr căzuse pe masă ca un avertisment. Privise mărul care încet se rostogolise şi căzuse pe jos, pe urmă spusese încet, obosit, cu ochii aţintiţi în masa îngustă de lemn, – *voi fi uriaşul avocat al acestei tăceri, voi vorbi pentru muţi, voi spune tot...* Delira. Credeam că delirează şi l-am apucat uşor de braţ. Şi el a mai zis: *...Eu, care m-am crezut mag ori înger, m-am întors spre pământ cu o datorie, s-o caut...* Simţise teama mea şi a zis numaidecât, fii liniştită, n-am înnebunit; fiindcă nu mai am timp, vorbele şi tot ce am apucat să ştiu şi să cunosc se înghesuie acum în mine, nu mai încap, nu eu m-am gândit să fiu uriaşul avocat, sunt cuvintele păcătosului de Victor Hugo şi ale celuilalt, ale Iluminatului, ale vagabondului, haimanalei care a petrecut un sezon în infern, Rimbaud, ştii... Am râs, ah, nebunul de Rimbaud! Nu ştiu de ce mi-a venit să râd, uşurată. Cred că şi fiindcă minţile lui rămăseseră la locul lor. Stăteam cu mărul în mână, mărul din care mă îndemnase să muşc, şi el văzuse că nu mă atinsesem de el, şi spusese petrecându-mi un braţ pe după umeri în răcoarea dimineţii, hai mănâncă mărul, mănâncă-l tot, de dragul meu, şi încet-încet, muşcasem din fruct şi îl înghiţisem pe tot, cu lacrimi, fiindcă pe ascuns îmi dăduseră lacrimile, aceea a fost nunta noastră, o nuntă la o masă, sub un pom ce se lepăda de povara verii cum se lepăda şi el, pe ascuns parcă, pe ocolite, cântărind totul, în treburile astea nu-i bine să greşeşti a doua oară, şi de fapt nici nu mai ai

cum greşi, ori-ori!... Pe urmă vorbiserăm despre război. Mă întrebase cine credeam eu că va învinge, părea că mă întreba în joacă, şi numai pentru că pusese în acest fel întrebarea, ghicisem, nu întreabă cineva de ceva de care se arăta sigur mai înainte, cu atât mai puţin în joacă. Totuşi, n-am spus ce gândeam. N-am recurs nici la şiretlicul meu vechi, ştii care, când ziceam ce să ştiu eu, eu nu sunt decât o biată fată de lăptar. Am zâmbit în sinea mea. Ce orgoliu, să invoci mereu profesia umilă a tatălui!... L-am îmbrăţişat şi cu mâna mea dreaptă i-am strâns umărul drept numai os, acolo unde şi-ar fi sprijinit capul, galeş, gânditor, îngerul, cu ochiul său critic de cenzor dumnezeiesc.

Şi fiindcă eu nu spuneam nimic, eu care credeam numai în inteligenţă şi în bunăstare, a murmurat hai să încercăm să facem o socoteală... A stat, s-a gândit, pe urmă a zis îndoind deget după deget ca la o socoteală băbească: „A fi sau a nu fi", una la mână. „Voi fi uriaşul avocat al acestei tăceri", Hugo, adică Franţa. Dacă intră în luptă şi Rusia, dacă îl mobilizează, idiot cum e, şi pe prinţul Mîşkin şi pe Pierre Bezuhov, să-l pună pe Bezuhov la externe, şi dacă sare oceanul şi arogantul arsenal tehnic american,... ah, vezi nu se poate, prea multe forţe la un loc, prea mulţi inşi care se îndoiesc mai întâi, faţă de ceilalţi care sunt atât de siguri, prea siguri, pe un petic, doar, pe un petic de gândire,... Negotei, Negotei!... Şi dacă acest Negotei are dreptate?, el şi ai lui, cu inteligenţa lor planetară şi cu alianţa, planetară şi ea a oropsiţilor soartei? Vezi tu, vezi tu! se însufleţise, a! şi să nu-l uităm nici pe Goethe care i-a întors spatele lui Napoleon şi nici pe Beethoven care s-a răzgândit să-i mai dedice tiranului, dictatorului, simfonia... Şi culmea e, ştii care e culmea?, şi se ridicase brusc de pe bancă, şi de violenţa acestei mişcări, alt măr căzuse drept pe masă, ca o provocare, culmea era că, fără să ştie, electrizată de Hitler, mărşăluind, ah, marşurile care îi plăcuseră atâta la optsprezece ani, sau nouăsprezece, şi pe care le asculta la radio în casa lui Gologan, în Germania dormea, încă, altă Germanie, Germania lui Gutenberg şi a lui Kant, şi că aceasta dormind încă se alia

în somnul ei cu Europa veche, sora ei bună, pieptănându-şi părul ei de aur pe stânca legendară de pe malul Rinului... Vai, nu greşiseră deloc când îi spuseseră „gură de aur." Măcar aici nu greşiseră. L-am sărutat pe buze şi am zis „fie cum zici tu!" Mă gândeam, să baţi atâta drum, desculţ, cu tălpile însângerate, şi la capătul lui, în loc de izbăvire, să te aştepte îndoiala, care ea, iată, părea că mântuie lumea de rău. N-am zis nimic, zic a doua oară. L-am lăsat pe el să zică. Deşi, nu el zisese. Aşa cred până azi. Zisese Îngerul cu bărbia culcată pe umărul lui scheletic. El, sau, cine ştie,... şi oftase lung, tăcuse un timp, pe urmă se hotărâse să spună că în sângele lui vorbise, poate, şi vara secetoasă în al cărei imens vârtej de praf se ivise Destinul, călăreţul rebel...

...La Turnu-Severin am stat vreo două saptămâni bune, în refacere. Se îmbolnăvise de stomac şi a trebuit să-l duc să-l vadă un doctor, care cinci zile l-a ţinut la spital. Slăbise foarte mult, arăta ca o umbră, pe urmă încet-încet se mai reîntremase şi ţinea să ne întoarcem cât mai repede la Bucureşti. Nu mai vorbiserăm niciodată despre ce discutasem în zorii zilei de doi septembrie sub mărul din ograda învăţătorului. Parcă ar fi fost un vis, un vis visat în doi. Foarte curios: nu a mai pomenit după aceea absolut nimic. Sunt lucruri, cred, pe care nu le mai poţi repeta, şi de care uneori te şi sfieşti, poate, că le-ai rostit.

Am luat un personal până la Craiova în dimineaţa zilei de douăzeci şi unu septembrie. De la Craiova aveam un accelerat care ne-ar fi lăsat seara în capitală. Şedeam în restaurantul gării. Comandasem două fripturi şi o sticlă de vin negru, să prindă puteri. Mâncam cu poftă. De mult nu-l mai văzusem mâncând cu atâta lăcomie şi ciocneam paharele, când la aparatul de radio al restaurantului s-a auzit deodată glasul repezit, gâfâit, care anunţa executarea lui Armand Călinescu. Încremenisem. El pusese jos furculiţa şi cuţitul şi rămăsese cu ochii aţintiţi în farfurie. Amuţise. Nu mai putea să scoată o vorbă. Era palid de tot la faţă. Bea! i-am spus, bea o înghiţitură de vin şi i-am întins paharul. A băut încet, înghiţind anevoie,

apoi a zis punând încet paharul pe masă, mai mult murmurând, vorbindu-şi parcă sieşi... *şi le-am spus!...*

La Bucureşti, am ajuns pe înserat. Vânzătorii de ziare ţipau fluturând ediţiile de seară. Gara de Nord era împânzită de patrule de soldaţi care mărşăluiau. Nişte soldaţi cum nu mai văzusem, cu căşti pe cap, în uniforme noi, răspândind în jur un miros tare de naftalină şi cu bocanci noi şi ei, cu ţinte pe tălpi fiindcă îi făceau să lunece, să se clatine, scoţând scrâşnete, pe carelajul gălbui.

Parcă începuse şi la noi războiul. Cred că şi începuse; deşi era un alt fel de război.

Oraşul era agitat, şi deşi ne aflam dincolo de mijlocul lui septembrie, căldura verii stăruia, n-aveai aer, lipsea aerul.

Ne-am dus direct în Tunari. N-am dormit până în zori. Se plimba încoace şi-ncolo prin apartamentul prăfuit de atâta absenţă. „Şi le-am spus, repeta, şi le-am spus!" striga, îmi striga mie, cu decepţia îndărătnică a unui profet necrezut.

EPILOG

Viscolul nu se îmblânzea. Dimineaţa, râcâind geamul şi frecându-l cu sare cum mă învăţase într-o zi madam Filionescu şi chiorându-mă prin rotocolul sticlei aburite ca prin lentila unui ochean, am constatat că mercurul termometrului căptuşit de un strat gros de chiciură căzuse şi mai jos, spre minus douăzeci şi şapte de grade.

Se poate şi-aşa, mi-am zis cu o spaimă plăcută, stimulat de gerul năprasnic. Să nu-i dea Dumnezeu omului cât poate el să ducă! invocai zicala populară, cu acea spaimă, spun, tonică şi plăcută, pe care marile asprimi ale firii, ca şi ale celei omeneşti, o strecoară la momentul oportun în trupul nostru gingaş, însă răbdător.

Dar, soarele... soarele acela... nu se mai gândea să apară vreodată?... M-am uitat la ceas. Era opt şi zece. Bătrânul dormea dus. Îl auzisem trezindu-se pe la şase. Mormăise ceva ducându-se la baie unde tuşise rău de tot. Pe urmă auzisem vijelios apa WC- ului, care sfârâi multă vreme, enervant. Trebuia să repar rezervorul. Cilindrul sărise din ghiventul lui. Dar ce noroc, apa curgea. Pe urmă auzisem din nou paşii bătrânului târşâiţi prin rafalele viforului. Iar mormăise ceva nedesluşit, şi cum băgasem de seamă că repeta cam aceleaşi lucruri, nu putea să fie decât tot vechea poveste, am cucerit totul etc., sau dacă nu, cealaltă vedenie, cele trei prăvălii greceşti de la Sulina tinereţii lui cu luna bătând în cheiul alb de lemn de pin de Norvegia...

Soneria ţârâi scurt la intrare. Puteam să pun pariu că era madam Filionescu, cu laptele matinal. Am deschis uşa care dădea în vestibul, m-am încurcat iarăşi în pătura duşmănoasă, ţeapănă, cu petele ei, arsurile lăsate de fierul de călcat, atârnată în partea cealaltă în cadrul uşii, să mai păstreze ceva din căldura cu atâta grijă adunată. Am deschis anevoie uşa de-afară care se împiedica în zăpada viscolită. Era ea, într-adevăr, pariu câştigat. Adusese laptele. Am poftit-o ca de atâtea alte ori să intre. Ca de obicei, refuza, scoţând nişte sunete de neînţeles prin broboada groasă de lână în care îşi învelise capul. Căuta ceva în sacoşa ei mare, roşie, de plastic, nou-nouţă, pe care am apucat să citesc doar: GESUND WERDEN... din R.F.G., precis, micile ei afaceri, şi din care a scos un pacheţel, ceva înfăşurat într-o hârtie moale, fină, pe care mi l-a pus în mână. Aplecându-mă spre ea, am reuşit să aud prin vijelia cumplită... *să mi le repari... te rog... Plătesc...*

După ce am închis uşa şi am intrat în hol, am desfăcut pacheţelul în care se aflau un ceas de mână *Raketa* şi o pereche de ochelari de citit cu ulubele rupte. Niciodată nu mă rugase nimic, şi nici bani nu voise să primească pentru serviciile pe care ni le făcea. M-am apucat numaidecât să demontez ceasul de mână. N- avea nimic rupt. Arcul era la locul lui. Atât că maşinăria se înţepenise de praful adunat, şi trebuia curăţată. Ruşii fac ceasuri bune; auzisem că luaseră printre despăgubiri şi *Ankerul* german. Mă şi miram de pasiunea lor pentru ceasuri, ei, cărora de timp nu le pasă, având tot timpul. Dar l-am reparat pe loc. O nimica toată. Acum ticăia repede şi frumos şi l-am potrivit la opt cincizeci şi cinci după „japonezul“ meu, gândindu-mă că, uite, din contră, ăştia, japonezii, nu aveau, parcă nu mai aveau timp, dar deloc. Cu ochelarii era mai greu. Le trebuiau alte şuruburi, şi n-aveam, iar la uluba dreaptă mai trebuia făcută şi o lipitură, şi nu aveam nici cu ce lipi. În fine, până a doua zi, trebuia neapărat să-i dreg, să mă răsplătesc într-un fel, să-i fac o plăcere binefăcătoarei noastre, când ar fi venit dimineaţa cu sticla cu lapte.

Atunci se trezi şi bătrânul întrebând dacă sunase cineva, ori visase el, şi trecuse aproape o oră. „Laptele! am strigat, a sosit laptele!“ şi m-am dat câţiva paşi spre pat arătându-i sticla înzăpezită, sperând s-o vadă. O văzuse. Sau forma, neclară, numai fiindcă numisem lucrul, căpătă viaţă îndată, fiindcă întinse mâna şi o apucă lacom ca un copil. E drept că erau şi dimineţi când văzul i se mai limpezea puţin, după câte un somn mai lung, mai întremător, ori cine ştie... „A, Mirelica!“ mititica de ea, alinta el sticla înzăpezită ţinând-o cu amândouă palmele şi pipăind-o. Zăpada, în locul unde apăsau degetele, dădea semne de topire, gata să picure ca la dezgheţ. Şi primăvara aceea avea să mai vie ea vreodată?...

I-am luat sticla din mâini. Am dus-o în bucătărie. Am aprins gazele, slab de tot, dar mergeau. Am turnat laptele în cratiţă şi l-am pus să fiarbă. Era un lapte bun, părea abia muls, de unde-l procura Filioneasca?, prinsese şi-o pojghiţă palid-aurie. Stând lângă el să nu dea în foc, îmi adusesem aminte de tenul Mitei, de culoarea feţei ei, cum mi se păruse atunci, în odaia de ţesut de la Şirna-Veche. Suprafaţa laptelui începuse să se încreţească de căldură. Trebuia să fiu atent, să nu se umfle şi să se verse. Cum mă uitam încordat la crusta care se agita uşor, străbătută de linii complicate ca ale unor hieroglife în mişcare căznindu-se să alcătuiască un tâlc, mi s-a năzărit că citesc, sau mintea mea, doar, pusese acolo înţelesul care o urmărea: *nu în cap, vă rog!* rugămintea adresată plutonierului Pripăşitu...

Totul deci era în cap; era capul; era inteligenţa; aceasta, era de dedus, era viaţa, de fapt, viaţa în cel mai înalt grad al ei, nu inima, în care Pripăşitu şi trăsese, ascultându-l, nu sentimentul, ceea ce contrazicea credinţa curentă, părerea multor inşi, chiar şi a multor înţelepţi şi gânditori cu experienţă care puneau în centrul vieţii inima şi căldura sentimentelor. Nu sfinţi, ci inventatori. Bine, dar asta era şi ce credea Leo, marele Leo, şi puteai să te gândeşti la el în contul celuilalt. Ca la un inamic căruia, în toiul luptei pe viaţă şi pe moarte, îi găseşti o neaşteptată asemănare, şi te opreşti întrebându-te, de ce îl combaţi?... Mintea, rece, nu inima, prea fierbinte... Dar nu

spusese în celula lui cu ţigănci şi argintărie de la Capşa însuşi Scelenski, care cunoştea viaţa, e drept, nu viaţa cinstită,... nu-i spusese el atunci lui Vasi, jucând şah sub portretul generalului Zosima, şeful artileriei de cetate, că fanaticii pun prea mult foc în ce cred şi ce susţin şi că oamenii sunt de foc când mint şi de gheaţă când zic adevărul?...

Degeaba fusesem atent. Laptele se umflă deodată ca o băşică şi dădu în foc. M-am chinuit vreun sfert de oră să curăţ aragazul, sufocat de mirosul greu, greţos, toată casa mirosea a lapte ars. Mai făcusem boroboaţa asta de câteva ori, iar Vasi, dacă era de faţă, se supăra şi spunea vorba lui de la Găvrileni, „seacă laptele-n ţâţă“, dar nu era cazul, ori pomenea de Lae, ţiganul tot de la Găvrileni, care fierbând şi el laptele într-o zi şi văzându-l că se umflă, credea că sporeşte şi se ruga dă, Doamne, s-ajungă la toţi, ţineam minte fiindcă în astfel de împrejurări îmi spunea *Lae, măi Lae*! sau *o făcuşi ca Lae*; dar acum dormea, cred că iarăşi aţipise, mai mult dormea decât trăia, de-aia trăise atâta, precis că avea sa atingă suta, un secol, ce secol! în care intrau rând pe rând vara cotiturii supreme, Buickul tras de Bombon, tatăl sosind în vârtejul său de praf, Vistavoiul ducând purcelul în braţe, cheful cu balalaici, apariţia grecoaicelor, Sara bătând din picior, ţipând la Rusca „fugi, cioară! lasă-mă să văd!“ agăţându-se de fusta moaşei şi strigând „opriţi-l!... lăsaţi-l acolo!“... pe urmaş, pe geamănul care biruise şi care urla salutând lumea cu pumnii strânşi...

Nu se risipise prea mult lapte. Nici un sfert de kil. L-am turnat în căni. Vasi, într-adevăr, aţipise din nou. Sforăia. I-am dus laptele, l-am trezit, îndemnându-l să bea cât era cald. S-a sculat, a băut cu sorbituri mici, atent să nu se frigă, pe urmă a lăsat cana să se mai răcească puţin şi a spus: „m-am visat la Paris, în Gara de Est, coboram în Gara de Est şi ploua“. Cum îl lăsai o clipă de capul lui, o ştergea la Paris. Lasă Parisul, am spus, bea-ţi laptele, că avem de lucru, mergem mai departe, mai avem atâtea, trebuie să mergem mai departe, am repetat, ca un zbir. „Unde? întrebă el nedumerit, cu ochii pe sus, unde?!...“ „Până la capăt!“ am spus neîndurător. „Până la

capăt?!“ se miră el şi începu să râdă cu mici sughiţuri. Părea că se ramolise de tot. Dar era mai mult o şiretenie de-a lui, o stratagemă, ştiam, prefăcătoaria unui sclav leneş intrându-i în cap gărgăunii libertăţii şi care se lasă pe tânjeală. De fapt, îşi urmărea interesul. „Madame Vipère o mai fi trăind?... ce crezi?“ mă chestiona bându-şi încet laptele care se mai răcise. „Dar ce crezi, am răspuns îmbufnat, că toată lumea trăieşte cât dumneata?!“... „Şi birjarul ăla... ştii care...“ „Ei!?“... „Nu mai era ăla, era altul, închipuie-ţi cine! N-ai să ghiceşti... cobor vasăzică la Est, n-aveam bagaj, plecasem aşa, şi se arătă cum era înfofolit în cojoc şi cu căciula pe cap,... şi când ies în spatele gării, pe cine văd?... adică cine crezi că era birjarul?... Acelaşi cal, aceeaşi trăsură, dar birjarul era altul şi ce mi s-a părut mie curios era că, deşi era altul, îmi făcea semn cu mâna, mă cunoştea... Ei, cine crezi că era? Şi era ba birjar, ba statuie,... N-ai să ghiceşti; *era domnul Beaumarchais*. Chiar mă gândeam când îl mutaseră ăia acolo, în spatele Gării de Est, şi zice Beaumarchais, îmi zice mie, că vorbea, «de când v-aştept, ce bine-mi pare că vă văd, vous v'là, m'sieur!» Pe capra trăsurii. O statuie pe capră!...“

Mi-a venit să-i spun „te-ai ţâcnit de tot“, dar mai aveam o urmă de respect filial. Ce visase el? Taman când dădea laptele-n foc!... „Chestia cu Beaumarchais, cu statuia, nu mi-ai spus-o niciodată, l-am certat. În fine, mi se ivise ocazia, – nu mi-ai spus-o mie, i-ai spus-o *lui*, Mita mi-a spus-o mie, de la Mita o ştiu, văd că te cam ascunzi, că doseşti marfa!“ devenisem de-a dreptul ordinar. „Ba ţi-am spus-o, dar ai uitat!“ mă contrazicea şi asta mă enervă şi mai mult, ca pe un proprietar sigur pe ce are, pe tot inventarul lui. M-am stăpânit însă. Nu era bine să-l supăr prea mult. Ţinea morţiş să ajungă la hotelul la care trăgea de obicei, la *Normandie*, la madam Vipère, „numai de n-ar fi plecată la sor-sa în Canada...“ „Bine, am zis, du-te odată, hai că mă plictiseşti, dar să nu stai mult, avem de lucru!“ şi se lungi din nou în pat şi adormi în clipa când telefonul începu să sune.

Era Negotei. Vorbea ca vara, lejer, bine dispus. Avea veşti noi, „absolut senzaţional!“ Părea în formă. Tot spunea ceva şi

nu înţelegeam, repeta mereu un nume, râzând. „Cine?“ am întrebat privind urgia de afară. Până la urmă am înţeles... el fu-gi-ti-vo, parcă fusese un serial la televiziune, nu-mi dădeam seama însă ce voia sa zică, pe urmă îmi picase fisa, era vorba de Elefterescu, inamicul său. Ei, ce mai era cu Elefterescu? cunoşteam prea bine râca pe care i-o purta de când îl făcuse tombateră şi îi propusese lui Leo să-l angajeze figurant într-o comedie. Lasă, chestiile astea nu se discută la telefon, „vorbim la noapte“ spusese pe un ton de conspirator, şi ne dăduserăm întâlnire pe la miezul nopţii în colţ, *Hatmanul Arbore*, colţ cu *Dorobanţi*, vizavi de *Perla*...

Pe urmă mi-am adus aminte de ochelarii lui madam Filionescu şi m-am apucat să-i repar...

Pe la douăsprezece fără douăzeci, treceam „graniţa“, portiţa scundă, mai mult presupusă, învelită toată într-un strat înalt de omăt. Dormisem până pe la şapte şi ceva. Eram odihnit. Cinasem singur. Vasi hiberna. Costiţă cu unt, pâine prăjită, ceai îndulcit cu miere, găsisem şi-o coajă de lămâie mucegăită, lămâie veritabilă însă. Mâncam cu poftă şi mă gândeam la nefericirea societăţilor îndestulate, care nu-şi mai dau seama nici de ceea ce mănâncă, şi la avantajul nostru de a redescoperi fiece lucru şi de a ne bucura de el. „Obiecţie, băieţaş, – am auzit parcă un glas interior, precis că al măruntului demon responsabil cu aprovizionarea, – ascultă, fii atent, ţie îţi dă mâna, dar nu toţi au bafta de a fi serviţi de madam Filionescu...“ Ei, da, aşa era, şi am devenit mai cu băgare de seamă.

Obişnuit cu viscolul care bântuia de vreo săptămână, nici nu simţisem când el încetase şi în locul lui, un cer cu stele scânteietoare se arcuise peste lume, sever. Ei, plângăcioşilor, părea el că spune, vedeţi? aşa faceţi cu toate, credeţi că nu se mai termină. Abia aşteptaţi să vă deprindeţi cu răul şi să vă văitaţi şi să daţi vina pe el şi voi să nu vă luaţi pe voi înşivă la întrebări niciodată. Sus cugetul! Mâine vă ofer şi soarele, dacă vreţi, el există, vă garantez, – de toate vă îndoiţi, abia aşteptaţi să vă îndoiţi. Priviţi-mă, spunea el pulsând cu fantastica,

teribila sa cruzime luminoasă, priviţi-mă şi învăţaţi! Toate trec, văicăreţilor, nerăbdătorilor, în afara lipsei voastre de curaj, a voastră, voi care mai şi pretindeţi că sunteţi rupţi din stele!...

Dar era ger, ger al dracului, îţi tăia respiraţia. Cu greu mi-am croit o cărăruie până la portiţă pe care am deschis-o scormonind neaua afânată sus, tare ca piatra la bază. Vreun sfert de oră mă chinuisem. În fine, se deschidea, ca pe sfert... Am reuşit să mă strecor în ulicioara arzând de lumina stelelor. Era o noapte fără lună. Una din nopţile în care nu poţi conta decât pe stele. Am înotat câtva timp până la brâu în zăpadă, deşi oricui altcuiva ea ar fi trebuit să-i vină până la genunchi. De câteva ori m-am oprit. Cineva mi se părea că mă urmăreşte. Dar nu era decât zăpada care scrâşnea şi care crea un fals ecou. Mergeam prin gerul grozav, dar curat, copleşit de atâţi eroi. M-am oprit şi m-am uitat din nou la cerul pe care totul era scris acum cu o claritate greu de suportat şi care mă făcu să mă înfior. Mă uitam la el ca un stăpân. Un mic, foarte mic vrăjitor, în stare însă să preschimbe orice în orice, să te facă să apari ori să dispari... Încă nu mă întâlnisem cu Negotei. Încă nu ştiam, încă nu aflasem că Leo îmi zicea *Alberich*... Ce nimereală! Era, oricum, un cer care îmi aparţinea, mie şi numai mie. Era „punctul meu de vedere“ care nu semăna cu al nimănuia, aş fi îndrăznit să spun nici cu al lui Dumnezeu, în cazul în care acesta ar fi existat. Nimeni nu putea să-mi ia cerul aşa cum îl vedeam eu, privilegiu care mă umplu deodată de mândrie. Înviorat, o luai spre Calea Dorobanţi. Erau, îmi ziceam mergând, nefericiri, nenorociri şi mai grele. Una din ele ar fi fost să nu fi prins ocazia aceasta curioasă, foarte, foarte curioasă şi atât de spectaculoasă de a fi, de a trăi şi de a te bucura, cu inima strânsă, de uriaşa coroană de foc înstelată pe care cerul parcă voia s-o aşeze peste capetele acelor regişori păcătoşi, însă divini, candidaţi la nemurire, singurii capabili să ia act de maşinăria universală şi s-o înţeleagă. Hm, bombăneam, conştiinţa din noi!... Chiriaşa asta acră şi certăreaţă care îţi cere atâtea fără să plătească nimic, şi care habar n-are cât trebuie

să te zbaţi să faci faţă şi ce-nseamnă să ai o casă, un corp, menajeria cu lupi, maimuţe, vulpi urlând în cuşti... *Alberich, vasăzică*. Acel sfert de om... Nu uitam. Cum să uiţi? O nimerise. He-he! dar şi el: Amedeu!... „cel de care nu mai ştii cum să scapi". Eram chit. Dar încă nu apăruse; vreau să spun, Negotei. Şedeam în colţ la *Ape minerale*, aşteptând în gerul tăios, în zăpada aprinsă de stele. Tropăiam mărunt pe loc, să nu-mi degere picioarele, stimulat de ger, care e şi el bun de ceva şi care, pe lângă că este curat şi face să adoarmă toţi microbii, îţi mai şi aduce aminte cu străşnicie că exişti. În jur, ţipenie de om. Toţi dormeau zgribuliţi în casele lor. Şi iar îmi trecu prin minte gândul orgolios,...; iar îmi amintii de avantajul ce-l aveam asupra puzderiei de cetăţeni răutăcioşi adormiţi, că eu rămăsesem de veghe, că eu răspundeam în locul lor, pentru toţi.

Apoi, l-am văzut... Cred că înainte de a mă fi văzut el pe mine. Într-un fel, i-o întorceam. Mă refer la prima noapte a întâlnirii noastre când el mă zărise primul fără să ştiu şi când mă urmărise între *Urgenţă* şi stadionul *Dinamo*.

Mergea încet, clătinându-se, pe *Dorobanţi*. În dreptul debitului de tutun, în gura gangului unde vara ţigăncile vând flori, se oprise. În lumina spectrală a stelelor, l-am văzut desfăcându-şi larg braţele, făcând pe loc câteva exerciţii de respiraţie. De ger, mai mult ca sigur, biata lui răsuflare i se tăiase. M-am pomenit că mă apucă mila de el. Era, orişicât, singurul meu prieten. Singurul care mă ghicise şi care mă admira sincer. Închideam ochii, refuzând să cred că o făcea din compasiune. Încet-încet mila se transformă în duioşie avantajoasă, cum se întâmplă când jelindu-l sau căinându-l pe altul te simţi în sinea ta bun, împăcat şi cu mai mult noroc în viaţă.

Mă aşteptam ca primele sale cuvinte sa fie, după cum mergea, veselul îndemn italian, glumeţul „ne târâm, să ne târâm înainte." Mă înşelasem. Cum mă descoperi în colţ, la *Ape minerale*, exclamă bucuros „Ce noapte, domnule, ce noapte superbă, nu-mi vine să cred, să ştii că ieşim la liman!" Rostind această frază sub cerul aprins, îşi înălţase braţele, şi

asta îl făcu să-şi piardă echilibrul pe poteca lustruită de ger. M-am repezit să-l sprijin, ca de obicei, şi din asta ieşi un fel de îmbrăţişare. Aburi groşi îi ţâşneau din gură, şi aceşti aburi duhneau a alcool. Băuse şampanie. Marga avusese un „jour de cucoane". Cincizeci de ani de când fusese angajată şpicheriţă la radio! Veniseră la ea nişte colege de altădată, „două babete nostime care joacă tenis", spusese forfecându-le, băuse cu ele, iar femeile când beau şampanie... Nu-l văzusem niciodată atât de bine dispus...

Am luat-o în jos pe *Hatmanul Arbore*. De ger, strada mi se păru mai îngustă, şi mai lungă, iar lumina din capătul ei, neonul de la *Urgenţă*, mai puternic şi în acelaşi timp mai gol de orice urmă de viaţă. Comentam între noi temperaturile. Termometrul lui arătase treizeci de grade. Era o diferenţă, al meu, doar douăzeci şi şapte. „Fiindcă sunteţi mai la adăpost" explicase el, şi cu nordul ferit. Ajungând colţ cu *Floreasca* ne-am oprit înaintea troienelor, ca şi când am fi aşteptat un eveniment. *Urgenţa* avea mai curând aspectul unei staţii arctice. Linişte glacială. Nici o mişcare. Nimic care să fie... Am dat îndărăt banda până la „of, Gico!" şi la „taci, fă,... etc.!", sădind între nămeţi puţină viaţă. Şi iarăşi m-am minunat de puterea închipuirii mele jucându-se cu timpul, mutându-l încoace şi-ncolo, după vreme. Ei, ce era „absolut senzaţional"? – promisiunea făcută la telefon. Înaintam pe lângă *Dinamo*, de astădată însă pe celălalt trotuar. În seara din urmă, urcase la Leo. Tocmai vorbea la telefon, cu cine crezi? ...Cu Elefterescu, am zis. Era ca şi de la sine înţeles. Nu spunea Marga că vorbeau ceasuri întregi la telefon „ca doi amanţi"? Ei bine, – Leo îi spusese, – Elefterescu se însoară. Să fie cu noroc, spusese (el, Negotei), făcuse concesia asta, dar Leo spusese „da' nu ştii cu cine!" „Cu cine crezi?" mă întrebă la rândul său pe mine, în ger. Nici măcar n-am ezitat. Am spus la iuţeală: „Cu doctoriţa!" Negotei se agită deodată, uluit la culme, gata să-şi piardă iar echilibrul şi să cadă. L-am apucat de cot la timp. Dar cum?... cum de ghicisem, formidabil! cine-mi spusese? Nimeni, am răspuns liniştit. Dacă era „absolut senzaţional", în orice caz nu putea

să se însoare cu fata frumoasă cu care-l văzusem la sărbătorirea lui Leo, asta ar fi fost normal. De vreme ce fusese un lucru total ieşit din comun, îmi continuasem deducaţia poliţistă, doctoriţa, atât de crud înşelată, era singura posibilitate logică, nemaivorbind de faptul că păcătosul, la păcat se întoarce, căit, să-l şteargă. Bine, dragul meu, dar eşti fenomenal, cum de ţi-a trecut prin cap?... ai,.. nu numai fler... ai, da, geniu! ţi-am mai spus-o, dar să nu-ţi închipui că s-a întors la ea din nobleţe, a, nu, hotărât nu, ţi-o spui eu, vorbea agitat: *gaze, apartament central, două lifturi, bucătăria extra!* înşira furios.

Sentimentul care îl orbeşte pe om cel mai mult cred că este ura. Individual sau în grup. Urâm ce se înalţă deasupra noastră. Ura ne izbăveşte de propria noastră inferioritate. Ea te îmbată, salvându-te, rupându-te de realitate la timp şi cu aceeaşi exaltare ca şi iubirea. Elefterescu, orice s-ar fi zis, era un mare artist. El însă jignise urât, de la înălţimea lui, un ins mult mai puţin înzestrat, – îl înţelegeam, asta nu se iartă, îl înţelegeam perfect pe Negotei, şi-o spuneam eu pentru care ura era din naştere un mod de a supravieţui. Dar ce meschinării mai discutam noi sub cortul de foc magnific al nopţii scânteietoare ce ni se oferise cu atâta largheţe!... Patimile te coboară. Sigur (îmi şopti iar demonul) dar altfel, îngeri fiind, n-aţi mai cunoaşte fiorul înălţimilor. Ei, da, era just. Cât se poate de just. Trebuie să cunoşti bine răul şi să fii conştient de el ca să înţelegi astfel de subtilităţi, şi m-am gândit şi eu câteva clipe la răutăţile mele, exact în momentul când, iuţind de ger pasul şi trecând pe trotuarul celălalt al *Căii Floreasca*, ne îndreptam spre locul în care se varsă în ea strada *Muntenescu*.

Scurtasem plimbarea. Îngheţasem. Altfel, am fi luat-o ca de obicei la stânga, pe *Bunătatea samariteană* şi ne-am mai fi învârtit prin labirintul ulicioarelor din preajmă, atât de liniştitoare, de tăcute.

Atunci, la despărţire, chiar pe locul în care Negotei glumise în prima noapte – locuiţi pe *Muntenescu? la numărul 86? imposibil, probabil locuiţi într-un basm, într-o ficţiune,* tovarăşul meu de expediţii nocturne îmi comunică două lucruri

care, ele măcar, ne făcuseră să merităm în cele din urmă măreaţa risipă de lumină a nopţii, darul ei oferit.. Întâi, ciudaţenia aia, că Leo îmi zicea *Alberich*... Ştii cine e, spusese el, cu didacticismul lui... *eroul* (nu spusese piticul) cu scufia aia care te face nevăzut,... trezorierul... prietenul lui Siegfried, al frumosului Siegfried... cunoşti. Aprobasem destul de înţepat. Ca şi cum ar fi simţit, Negotei se grăbise să mă prevină „te rog s-o iei *neapărat* ca pe un compliment!“ Dar aşa zisese Leo, îi zisese fratelui său mai mare, pe gânduri şi pe un ton visător, nu, nu cu rea intenţie, „Ghiţă, dragă, tu nu ai impresia că prietenul tău, Vătăşescu-junior, e Alberich, Alberich în persoană?...“ Aşa se exprimase, mă asigura Negotei, încercând să alunge orice umbră de îndoială asupra bunelor intenţii ale marelui retras... Ce potriveală! mă gândeam în sinea mea, dar asta mergea perfect cu numărul 86, cu ideea că aş fi locuit într-o ficţiune. Nu sunt prost să mă supăr de un lucru prea evident. M-am prefăcut extrem de încântat. Prietenul meu profită de falsa mea bună dispoziţie ca să-mi împărtăşească şi a doua veste, şi asta fusese, de fapt, ofranda adevărată, pe care, la capătul plimbării noastre, o adusesem cerului înstelat ascultându-ne cu miliardele sale de urechi dumnezeieşti... Leo îşi schimbase deviza. Care deviză? Uitasem. Chestia aia cu „să munceşti ca un sclav, să creezi ca un zeu,...“ mă lămuri Negotei, – aha, ce scria pe uşa lui! îmi adusesem aminte. Ei bine, se săturase de ea, pusese pe uşă alta, – şi încercă s-o reproducă, dar n-o mai ţinea bine minte, şi făcu un efort, îşi chinui un timp memoria, în colţul străzii, cum şedeam, în gerul sec, tăios... Era cam aşă: cică ne datorăm şi nouă... tot atâta milă,... da, milă... cel puţin,... cât altora... Da, da, am găsit! triumfă Negotei îndreptându-şi capul, şi restul curse uşor, de la sine: Să cunoaştem deci,... cât vom putea,... valoarea oamenilor şi preţul lucrurilor. Marea învăţătură e să nu te păcăleşti în mijlocul unei lumi cu atâta grijă mascată.

Nu voise să-i spună din cine era, care era autorul. Aveam cumva habar cine ar fi putut fi?... De unde să fi ştiut?... Aducea parcă... semăna oarecum cu ce susţinea văicăreţul de Torquatto

Acceto,... *Toporişcă*,... în secolul său şaptesprezece şi cu mizerabila sa disimulare onestă şi cu scuza, jalnică şi ea, a celuilalt, a prefăcutului de Sarpi, care purta mască „perche altrimenti“ nu se putea trăi în Italia. Noroc cu celălalt demon, cu demonul-cenzor, mereu pe fază, de la secţia *citate răzleţe din autori subversivi* care mă contrazise pe loc; nu, domnule, nu-s ăştia, e altul, un Duce, lasă că te informăm noi ulterior.

Oricum, eram gând în gând cu Leo. De ce să n-o spun? Asta mă umplu de mândrie. O mândrie, pot să adaug, pusă şi pe socoteala *celuilalt...*

La revedere, dragul meu, se apleacă asupra mea Negotei, schiţând o îmbrăţişare, respiraţia lui încă mai mirosea a şampanie, ger cu şampanie, să nu fii supărat pe mine, orice ar fi, îţi rămâi amic, amic până la... şi avu un plâns scurt, bătrânesc, după care zise teatral: *moarte*, – şi să ştii de la mine, Alberich poate fi şi Siegfried, dacă vrea, şi când vrea, lui îi stă în putere orice, mă-nţelegi? aşa că... – şi fără să mai termine o rupse din loc şi o luă în jos prin nămeţi pe *Floreasca...*

M-am uitat după el până ce coti pe o stradă la dreapta, cred că pe „Vârful cu dor“. Rămas singur mi-am zis, repetându-i cuvintele: *Alberich, tu eşti în stare de orice, numai să vrei.* Suna ca un mesaj... Zăpada sorbea şi umplea lumea de lumina stelelor. Niciodată viaţa nu mi se păruse mai curată. M-am mai uitat o dată la cer, la gigantica sa coroană de foc. În afară de faptul că era al meu, că îmi aparţinea, nu cunoşteam amănuntele. De pildă, unde se afla, exact, Constelaţia Gemenilor, zodia în care mă născusem, năzdrăvanul, copilărosul Iunie... Unde se găseau *Castor* şi *Pollux*, fiii lui Zeus? Ştiam că în clipa în care unul apare la orizont, celălalt dispare sub orizont, că pe cer nu pot fi văzuţi niciodată împreună, deşi gemeni, şi că Pollux, as în arta pugilatului, străluceşte mai tare, pe când Castor, priceput la cai, are o mai palidă strălucire. Ei, amândoi, băieţii cei mai iubiţi ai tatălui ceresc, gata să intre, oriunde, cot la cot, în luptă, contra nedreptăţilor şi pentru fericirea oamenilor, chiar dacă aceştia nu ştiu, sau n-au timp, ori înţelegerea, de a fi fericiţi. Erau între *Cancer* şi *Taur*, asta ştiam. O stea

singuratică ardea la orizont, Pollux! am şoptit. Tu eşti, trebuie să fii Pollux, bătăiosul... Castor s-a retras, dar te sprijină. Apără, tu, Pollux, ce crezi tu că se cuvine apărat!...

Am sărit ca pe nimic portiţa de lemn înţepenită, deschisă pe sfert. Am descuiat uşa. Am intrat ca vântul în vestibul. Am dat la o parte cu energie, fără pic de teamă, pătura aspră din cadrul celeilalte uşi în care, de regulă, mă încurcam, neputincios. Am pătruns în hol. Bătrânul dormea, sforăind. Nici nu mă simţise, deşi făceam destul tapaj. M-am uitat înspre el ca la un sclav leneş abuzând de odihnă, când mai erau atâtea de spus ori de făcut. Am intrat în baie şi m-am uitat în oglindă, lăsându-mă chiar puţin în jos, îndoindu-mi genunchii, cum fac vlăjganii când vor să vadă cum arată, sau când se piaptănă... Mi-am netezit, de probă, ciuful rebel, care-mi cădea pe frunte şi care revenea la loc, asemeni unui semn de întrebare, întors.

Arătam grozav. Atât că în dreptul inimii purtam o pată roşie.

Când am dat să mă întorc, cuprins de ameţeala viziunii, mă împiedicai de ceva care zăcea pe jos... Ar fi putut să fie şi pielea naratorului, un moment părăsită. Destul s-o revezi, ca să reintri resemnat în ea şi să redevii, de fapt, cine eşti.

FINE

5 iunie, 1987